

Міністерство освіти і науки України

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки,
управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

Матеріали X Міжнародної
науково-практичної конференції

13 травня 2026 р.

Полтава
2026

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Білостоцький технологічний університет (Польща)
Університет прикладних наук (Литва)
Університет ISMA (Латвія)
«1 грудня 1918 р.» Університет Альба Юлія (Румунія)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кафедра фінансів
Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України
Національний інститут стратегічних досліджень
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Національний університет водного господарства та природокористування

ЗБІРНИК

X Міжнародної науково-практичної конференції
«ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ДЕРЖАВА,
РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО»

13 травня 2026 р.

Полтава
2026

УДК 330.336
Е45

Редакційна колегія:

Онищенко С.В., д.е.н., професор; Єгоричева С.Б., д.е.н., професор; Маслій О.А., к.е.н., доцент; Скриль В.В., к.е.н., доцент; Худолій Ю.С., к.е.н., доцент.

Е45 Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції, 13 травня 2026 р. Полтава: НУПП, 2026. 192 с.

ISBN 978-966-616-152-2

У збірнику матеріалів Х Міжнародної науково-практичної конференції представлено результати розвитку теорії економічної безпекології, теоретичні та методологічні аспекти забезпечення економічної безпеки в умовах цифровізації (концепції, напрями дій, способи та алгоритми), енергетичні ризики й виклики економічній безпеці держави, регіону та підприємства, безпекоорієнтовані підходи до соціально-економічної реінтеграції ветеранів війни, особливості забезпечення економічної, інформаційної та правової безпеки молоді в умовах воєнного стану.

У конференції взяли участь представники закладів вищої освіти, наукових, фінансових установ, державних органів управління, громадських організацій та бізнесу з України, Польщі, Литви, Латвії, Румунії.

Призначений для фахівців з економічної безпеки, науковців, викладачів, аспірантів, докторантів та студентів.

Тези надано в авторській редакції. За виклад, зміст, достовірність та відсутність плагіату у тезах відповідають автори.

УДК 330.336

ISBN 978-966-616-152-2

© Національний університет
«Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

<i>Варналій Захарій Степанович</i> ОФШОРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНИЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІКРИЗИ	11
<i>Юрків Надія Ярославівна, Вовчак Ольга Дмитрівна</i> ДРАЙВЕРИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ	13
<i>Dmytrenko Alla</i> THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF A SYSTEM FOR ENSURING BUSINESS ECONOMIC SECURITY	15
<i>Назарова Галина Валентинівна</i> СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	17
<i>Нікітенко Дмитро Валерійович</i> ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ	19
<i>Левицька Ольга Олександрівна, Ривак Ростислав Олександрович</i> МЕХАНІЗМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ (ПО)ВОЄННОГО СТАНУ	21
<i>Птащенко Ліана Олександрівна</i> ІНТЕГРАЦІЯ КОМПЛАСНС-СИСТЕМ У СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	23
<i>Дмитренко Алла Василівна, Прійдан Анастасія Юрївна</i> КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК КРИТИЧНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ	25
<i>Созанський Любомир Йосипович</i> ІМПОРТОЗАМЩЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ТА ПРИКЛАДНИЙ КОНТЕКСТ ДЛЯ УКРАЇНИ	27
<i>Токарський Тарас Богданович, Прачов Віталій Сергійович</i> ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	28
<i>Столяренко Олена Миколаївна</i> БІЗНЕС-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	30
<i>Юрчишена Людмила Вікторівна, Бойко Бойко Марія Русланівна</i> ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ БІЗНЕСУ	32
<i>Коба Олена Вікторівна</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА	34

<i>Глушко Аліна Дмитрівна, Білько Станіслав Сергійович, Пишненко Єлизавета Володимирівна</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ	36
<i>Маслій Олександра Анатоліївна, Коломієць Дар'я Сергіївна</i> РОЗВИТОК РИНКУ КАСКО УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	38
<i>Дмитренко Алла Василівна, Безлуцька Анастасія Сергіївна, Пєлюшенко Анна Ігорівна</i> СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	41
<i>Свистун Людмила Анатоліївна, Нестеренко Сніжана Володимирівна</i> ПЛАНУВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	43
<i>Маслій Олександра Анатоліївна, Гримашевич Анна Василівна, Соколова Анна Сергіївна</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	45
<i>Вовченко Оксана Сергіївна, Басараб Єлизавета Сергіївна</i> ПРЕДИКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	47
<i>Білько Станіслав Сергійович, Ушаков Валерій Валерійович</i> ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	48
<i>Дмитренко Алла Василівна, Кучеренко Володимир Михайлович</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ ТА ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	50
<i>Свистун Людмила Анатоліївна, Користова Вікторія Станіславівна</i> РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	52
<i>Фурманчук Оксана Сергіївна, Білько Анастасія Вікторівна, Лісконог Катерина Володимирівна</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	54
<i>Худолій Юлія Сергіївна, Користова Вікторія Станіславівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НОРМАТИВНІ ЗМІНИ, КІБЕРРИЗИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ	56
<i>Дмитренко Алла Василівна, Дектянікова Вікторія Антонівна</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	58
<i>Кудінов Олександр Миколайович</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	60

Стеценко Тетяна Володимирівна ВИНЯТКИ З ФІСКАЛЬНИХ ПРАВИЛ: ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	63
Свистун Людмила Анатоліївна, Васюта Юлія Михайлівна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	64
Дмитренко Алла Василівна, Чорнобель Карина Олексіївна ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	66
Маслій Олександра Анатоліївна, Линник Анна Віталіївна ФІНАНСОВІ САНКЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	67
Добровольська Анастасія Артемівна ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ	69
Березка Богдан Тарасович ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ	70
Кудінова Аліна Олександрівна, Костенко Софія Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	72
Свистун Людмила Анатоліївна, Десятерик Софія Станіславівна РОЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЙОГО ІНСТРУМЕНТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	74
Вовченко Оксана Сергіївна, Березка Богдан Тарасович, Нестеренко Сніжана Володимирівна ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ СХЕМ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ У ЦИФРОВОМУ БАНКІНГУ	76
Марченко Влада Сергіївна ВПЛИВ КРЕДИТНИХ ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК ТА КРЕДИТНОГО РИЗИКУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	78
Пилипенко Вікторія Сергіївна ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	79
Полоус Аліна Олександрівна УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	81
Кручинська Дар'я Романівна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ КІБЕРРИЗИКІВ В УКРАЇНІ	84
Ширай Каріна Олександрівна ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	85

СЕКЦІЯ 2. ЕНЕРГЕТИЧНІ РИЗИКИ Й ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ ТА ПІДПРИЄМСТВА

Volodymyr Onyshchenko

INTEGRATED ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING OF THE
EFFICIENCY AND RISKS OF OIL AND GAS EXPLORATION PROJECTS IN UKRAINE 88

Васильців Тарас Григорович, Мульська Ольга Петрівна

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 90

Козаченко Ганна Володимирівна

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ПОГЛЯД З ПОЗИЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ 4А 92

Комеліна Ольга Володимирівна

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ГІБРИДНИХ МОДЕЛЕЙ
ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД 94

Глушко Аліна Дмитрівна

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВТРАТ ВІД ЕНЕРГЕТИЧНИХ БЛЕКАУТІВ: ПРЯМІ,
НЕПРЯМІ ТА МУЛЬТИПЛІКАТИВНІ ЕФЕКТИ 96

Скриль Віталія Вячеславівна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВІДНОВЛЮВАНЮ ЕНЕРГЕТИКОЮ ЯК
КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ЕКОСИСТЕМ 100

Худолій Юлія Сергіївна

ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 103

Щербініна Світлана Адамівна

РОЗВИТОК ГІБРИДНИХ ЕНЕРГОСИСТЕМ НА ЗАСАДАХ СМАРТ-
УПРАВЛІННЯ 105

Глушко Аліна Дмитрівна, Бородай Антоніна Віталіївна

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ 107

Соснін Артем Олексійович

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ 110

Вихристюк Валерія Миколаївна, Раєвська Маргарита Олександрівна

ТРАНСМІСІЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ШОКІВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ: МЕХАНІЗМИ, ІНТЕНСИВНІСТЬ ТА
ІНСТРУМЕНТИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ 112

Кононенко Софія Романівна

ЕНЕРГЕТИЧНА КРИЗА ЯК СИСТЕМНА ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 114

<i>Кочетова Анастасія Сергіївна</i> СУЧАСНІ ЕНЕРГЕТИЧНІ РИЗИКИ У СИСТЕМІ ЗАГРОЗ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	117
<i>Худолій Юлія Сергіївна, Березка Богдан Тарасович, Нестеренко Сніжана Володимирівна</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	120
<i>Матяш Вікторія Вячеславівна</i> ЧИСТА ЕНЕРГЕТИКА В СИСТЕМІ ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ	122
<i>Проценко Поліна Вікторівна</i> ЕНЕРГЕТИЧНІ ЗАГРОЗИ В СИСТЕМІ ДЕТЕРМІНАНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	124
<i>Ульянченко Аміна Віталіївна</i> ВІ- ТА ERP-СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ЗАГРОЗ	127
<i>Хом'як Олег Володимирович</i> ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ	129
СЕКЦІЯ 3. БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ	
<i>Онищенко Світлана Володимирівна</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ: ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД	131
<i>Лахижа Микола Іванович, Кульчій Інна Олексіївна</i> КОМПЛЕКСНІСТЬ ЯК ВУЗЛОВИЙ ПРИНЦИП ПУБЛІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	133
<i>Єгоричева Світлана Борисівна</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ	135
<i>Усов Дмитро Володимирович</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ГРАНТОВІ ІНІЦІАТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ	137
<i>Вовченко Оксана Сергіївна, Незамай Наталія Олександрівна</i> ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ У СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ ВЕТЕРАНСЬКОГО БІЗНЕСУ	139

<i>Глебова Алла Олександрівна</i> ТЕХНОЛОГІЯ КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТУ У ФОРМУВАННІ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	141
<i>Глушко Аліна Дмитрівна</i> РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СИСТЕМНІ ВИКЛИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ	142
<i>Кульчій Інна Олексіївна, Панасюк Віталій Валентинович</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ	144
<i>Черненко Олена Михайлівна</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ: БЕЗПЕКОВІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ	146
<i>Омельченко Ігор Андрійович</i> ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	148
<i>Глушко Аліна Дмитрівна, Божинська Катерина Леонідівна</i> ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	150
<i>Маслак Роман Костянтинівич</i> ВІЙСЬКОВА КАР'ЄРА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	153
<i>Скрильник Андрій Сергійович</i> ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	155
<i>Ченакал Світлана Леонідівна</i> ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ	
СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА ПРАВОВА БЕЗПЕКА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Мирошниченко Аліна Іванівна</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ	160
<i>Черв'як Анна Володимирівна</i> ВПЛИВ ПРИСКОРЕНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ МОЛОДІ УКРАЇНИ	162
<i>Білько Станіслав Сергійович, Белокінь Дар'я Володимирівна</i> ПРОГНОЗУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ МОЛОДІЖНОЇ ЕМІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ДО 2030 РОКУ	164
<i>Маслій Олександра Анатоліївна, Десятерик Софія Станіславівна</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ	

<i>Білько Станіслав Сергійович, Клименко Ірина Віталіївна, Маркіна Софія Сергіївна</i> МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА САМОЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ	169
<i>Бура Олена Анатоліївна</i> ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СРИМУВАННЯ МІГРАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	171
<i>Кочетова Анастасія Сергіївна</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Білько Анастасія Вікторівна, Лісконог Катерина Володимирівна</i> ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ КРАЇНАМИ ЄС ТА ІМПЛІКАЦІЇ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	174
<i>Сердюк Вікторія Олегівна</i> ФІНАНСОВА ТА ЦИФРОВА БЕЗПЕКА МОЛОДІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	176
<i>Безлуцька Анастасія Сергіївна, Пелюшенко Анна Ігорівна</i> ЕМІГРАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВПЛИВ НА РИНОК ПРАЦІ ТА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ	178
<i>Парамонова Дар'я Сергіївна, Сердюк Марія Олександрівна</i> ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	180
<i>Сорокіна Діана Андріївна, Кунах Вікторія Сергіївна</i> БІЗНЕС-КЛІМАТ УКРАЇНИ ОЧИМА МОЛОДІ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	182
<i>Білько Станіслав Сергійович, Расторгуєва Анюта Сергіївна</i> ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗВОРотної МІГРАЦІЇ МОЛОДІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	184
<i>Чигринець Вікторія Віталіївна</i> ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ БЕЗПЕЦІ МОЛОДІ В УМОВАХ КІБЕРВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ	
<i>Вовченко Оксана Сергіївна, Коваленко Домініка Олександрівна</i> ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ВІД ІНФЛЯЦІЙНИХ РИЗИКІВ	

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

УДК 336.6 (477)

*Варналій Захарій Степанович,
доктор економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ОФШОРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛКРИЗИ

Головною загрозою національній безпеці, зокрема, економічній безпеці України на сучасному етапі є повномасштабна російсько-українська війна. Водночас воюючи із зовнішнім ворогом, ми не повинні забувати і про внутрішні загрози, і про внутрішніх ворогів. Як зазначав китайський стратег і мислитель VI століття Сунь-Цзи, що побороти зовнішнього ворога, не поборовши внутрішнього, неможливо.

Вкрай негативний вплив на систему забезпечення економічної безпеки України мають внутрішні інституційні загрози, які проявляються через внутрішні інституційні деформації. Інституційні деформації – це якісні викривлення інституційних форм економічної системи. Основними загрозливими формами внутрішніх інституційних деформацій в Україні на сучасному етапі є: тіньова економіка, рейдерство, непродуктивний вплив капіталу (офшоризація), корупція та тіньова парадержава. Саме ці форми інституційних деформацій є найбільшими за обсягом, соціально-економічними наслідками та реальними загрозами економічній безпеці України [2].

Серед ключових інституційних загроз в Україні є непродуктивний вплив капіталу (офшоризація) – це операції, які мають протиправний характер або є неефективними для країни. До них належать операції з метою оптимізації умов інвестування, ухилення від оподаткування, легалізації коштів тощо. Основною проблемою офшорів є стрімкий відтік капіталу, який згубно впливає на економіку країн, тим самим ставлячи під загрозу їхню економічну та фінансову безпеку [1].

Офшорну діяльність почали порівнювати з кримінальною: адже дуже зручно виводити гроші в офшори, за повної анонімності. Офшори зараз також звинувачують у нечесній податковій конкуренції. Через ці проблеми зараз поширюється антиофшорна контролінгова політика: провідні компанії ОЕСР, FATF, FinCEN та інші на глобальному та регіональному рівнях постійно проводять моніторинг офшорних зон, поділяють їх на різні списки, зокрема, за ступенем дотримання законодавства.

Сучасна глобальна фінансова система перебуває у глибокій трансформації. Офшоризація перетворилася з інструменту податкової оптимізації на системну загрозу економічній безпеці держав. Попри посилення регулювання та стандартів прозорості, у 2019–2025 роках масштаби переміщення капіталу до юрисдикцій з низьким оподаткуванням і високою таємністю продовжували зростати через адаптивність капіталу та нові цифрові інструменти. Глобальна офшоризація визначається складністю юридичних конструкцій, що розмивають межі між законною діяльністю та ерозією податкової бази. Фінансова таємниця стала структурним елементом світової економіки, підриваючи конкуренцію та створюючи дефіцит ресурсів для суспільних благ.

Аналіз статистичних даних свідчить про критичні масштаби фінансових втрат держав зумовлених офшорними схемами. Згідно зі звітом Tax Justice Network «The State of Tax Justice 2024», світова економіка щорічно втрачає близько 492 млрд доларів

США через глобальні податкові зловживання. Структура втрат показує домінування корпоративного сектору: близько двох третин (347,6 млрд доларів) припадає на маніпуляції транснаціональних корпорацій, а решта (144,8 млрд доларів) – на приховування статків заможними фізичними особами [4]. За експертними оцінками, з початку 1990-х років з України в офшорні зони було виведено понад 180 млрд доларів, і, за деякими окремими оцінками ця сума перевищує 230 млрд доларів.

Офшоризація стимулює фінансіалізацію корпорацій, дозволяючи акумулювати прибуток для виплати дивідендів і зворотного викупу акцій замість реальних інвестицій. Це призводить до переспрямування ресурсів на фінансові ринки та системного зниження рівня продуктивних капіталовкладень у національній економіці. Офшоризація капіталу – це системний механізм перерозподілу багатства через штучне відокремлення місця створення вартості від місця її юридичної реєстрації. У системі публічних фінансів цей процес спричиняє ерозію податкової бази, що обмежує фінансування стратегічних потреб і підриває бюджетну складову фінансової безпеки. Така дестабілізація загрожує фінансовій безпеці та загальній резильєнтності всієї бюджетної системи держави [3; 6].

Вагомість очікуваних негативних соціально-економічних наслідків інституціональних деформацій зокрема офшоризації, особливо в умовах глобальної полікризи, як одночасного виникнення та взаємодії кількох масштабних криз, вимагає негайного та дієвого посилення уваги органів влади до забезпечення належного рівня економічної та фінансової безпеки держави. Лише із системним підходом до вирішення питання зміцнення економічної безпеки держави можна досягти найкращих результатів, а саме перезавантажитися на ринкові механізми виходу в безпечну зону, що дозволить визначити пріоритети відповідних чинників в економічній сфері як найважливішої умови зміцнення економічної безпеки України [5].

Протидія інституційним деформаціям повинна мати комплексний характер. У питанні протидії мають об'єднатися виконавча влада, парламент, бізнес, науковці, громадськість. Головним чинником у цій справі є (має стати) формування та дієва реалізація «правил гри» та умов рівноправної конкуренції. Державна влада першою має продемонструвати принцип верховенства права, що значною мірою сприятиме зміцненню економічної безпеки України та наблизить нас до Перемоги.

Література

1. Варналій З.С. Деофшоризація в системі забезпечення фінансової безпеки України // Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України: зб. мат. наук.-практ. кон., 25-26.09 2018 р. / за заг. ред. І.О. Лютого; КНУТШ. К., 2018. С.5-30. https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/wtpdfsu_conference18_materials.pdf.

2. Варналій З. Інституційні деформації як загроза конвергенції України з країнами ЄС // РЕЗУЛЬТАТИ, ПЕРСПЕКТИВИ І НАПРЯМИ КОНВЕРГЕНЦІЇ КРАЇН ЄС. МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ. К., Центр Разумкова. 2024. С.11-13. https://razumkov.org.ua/images/2024/09/11/2024_Converg_Issues_UKR_EU_UKR_ENG.pdf.

3. Варналій З. С., Ложечко О. І. Світові тренди деофшоризації капіталу в системі забезпечення національних фінансових інтересів // The 6th International scientific and practical conference “International experience in scientific research” (January 23-25, 2026) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2026. 504 p. С. 438-443. URL: <https://lnk.ua/1V9Ywp0Vg>.

4. Global Tax Evasion Report 2024 / EU Tax Observatory. 91 p. URL: https://www.taxobservatory.eu/www-site/uploads/2023/10/global_tax_evasion_report_24.pdf.

5. Varnalii, Z., & Bondarenko, S. (2023). Financial security of Ukrainian enterprises during the war and post-war period. *University Economic Bulletin*, (56), 106-113. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-106-113>.

6. Varnalii, Z., & Lozhechko, O. (2026). MECHANISMS OF DEOFFSHORIZATION IN THE SYSTEM OF PROTECTION OF UKRAINE'S FINANCIAL INTERESTS IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS. *Current Problems of Sustainable Development*, 3(2), 85-93. [https://doi.org/10.60022/3\(2\)-10S](https://doi.org/10.60022/3(2)-10S).

УДК 336. 7

Юрків Надія Ярославівна,

доктор економічних наук, професор

Національний інститут стратегічних досліджень

Вовчак Ольга Дмитрівна,

доктор економічних наук, професор

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДРАЙВЕРИ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Воєнно-економічна безпека України в умовах повномасштабної війни – це здатність держави забезпечувати стабільне функціонування економіки, фінансувати сектор оборони та підтримувати життєдіяльність населення. Ключовими викликами є руйнація виробничої бази, дефіцит бюджету, інфляція та релокація бізнесу, що потребує адаптації економіки до тривалого конфлікту [1].

У 2026 році основними загрозами економічній безпеці України, як і у попередні роки від початку повномасштабного вторгнення, залишаються виклики руйнівного впливу війни на економічний розвиток. Станом на травень 2026 року обсяг руйнувань в Україні досяг катастрофічних масштабів. Згідно з останньою звітною оцінкою RDNA5 від Світового банку та Уряду України, прямі збитки інфраструктурі перевищили 195 млрд дол. США, а загальні потреби на відбудову протягом наступного десятиліття оцінюються у 588 млрд дол. США. Зокрема, знищено або пошкоджено понад 3 мільйони одиниць житла, прямі збитки цього сектору становлять понад 60 млрд дол. США; сектор енергетики зазнав прямих збитків на суму 24,8 млрд дол. США; збитки транспортній інфраструктурі оцінюються у 60,2 млрд дол. США. При цьому пошкоджено понад 26 000 км доріг, 126 залізничних вокзалів та 19 цивільних аеропортів, пошкоджено або зруйновано понад 1700 шкіл, постраждали понад 1861 об'єктів медичних закладів (з них понад 200 – лише за 2025 рік), сектор екології поніс збитків докілью (забруднення земель, повітря, пожежі), які зросли до 6,4 трлн грн [2]. За даними ООН на початок 2026 року гуманітарні наслідки становлять: загинуло – щонайменше 15 172 цивільних осіб, понад 41 378 отримали поранення; підтверджено загибель щонайменше 766 дітей; серед військових втрати у лютому 2026 року становили 55 000 загиблих воїнів ЗСУ [2].

Як бачимо, економічні та гуманітарні втрати України зараз колосальні і все це в перспективі потрібно відновити. Це значні кошти, і ми всі: держава, бізнес, що продовжує працювати, та люди, які сплачують податки, маємо це забезпечити. Сподіватися лише на репарації та міжнародну допомогу не варто. Ми повинні створити передумови для майбутнього прискореного зростання ВВП, яке тягне за собою підвищення зарплат та серйозну соціальну складову. Для цього потрібна

високотехнологічна економіка, яка зможе об'єднати навколо себе та запустити низку суміжних секторів.

В умовах війни головним пріоритетом є оборонно-промисловий комплекс (ОПК), який перетворився на ключовий локомотив економічного зростання. За статистичними оцінками, реальний ВВП України у 2025 році зріс на 1,8 %, де оборонна промисловість разом із суміжними галузями стала одним із головних драйверів цього зростання, виробництво озброєнь та військової техніки перевищило 180 млрд грн [3]. Попри складні умови війни, Україна впровадила низку інноваційних змін у військовому потенціалі та перетворилася на світовий хаб військових інновацій. Автономні дрони на основі штучного інтелекту здійснюють технологічну революцію на полі бою [4].

Реформа оборонної промисловості сприяла запуску нових виробничих ліній для виробництва бронетехніки, артилерії та боєприпасів, залучення стартапів та IT-компаній до розробки військових технологій, реалізації міжнародних проєктів зі спільного виробництва озброєння з країнами НАТО (зокрема Польща, Чехія, США).

Таким чином, попри кадрові труднощі, Україна компенсує кількісну перевагу ворога новими технологіями. У 2025 році Міністерство оборони України допустило до експлуатації понад 1 300 нових зразків техніки, з яких понад 550 – безпілотні системи. Це свідчить про трансформацію національної економіки у «воєнну модель», де ОПК став ключовим пріоритетом та локомотивом економічного зростання.

Економічний ефект розвитку оборонної промисловості полягає також у створенні нових робочих місць, стимулюванні економіки та зменшенню залежності від імпорту.

Можемо також констатувати про підвищення ролі України у світовій архітектурі безпеки. Сьогодні досвід України стає основою для оновлення доктрин НАТО та ЄС й формування нових стандартів війни.

Україна виступає ключовим аргументом для збереження підтримки США та Європи у сфері оборони, тобто посилення трансатлантичної єдності, стає центром безпекових ініціатив у Східній Європі, пропонуючи власні моделі співпраці.

Повномасштабна війна, розв'язана росією, справила серйозний негативний вплив на економічну безпеку України. Однак, завдяки реформуванню і розвитку ОПК, який став драйвером національної економіки, систематичній підтримці міжнародних партнерів і адаптивності високого рівня бізнесу і населення, країна змогла і продовжує рухатися до зміцнення та стабілізації економічної безпеки держави.

Література

1. Щодо оцінювання воєнно-економічної безпеки Social Development and Security URL:<https://www.paperssds.eu>.
2. Опубліковано оновлену оцінку потреб України на відновлення та відбудову URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery>
3. ВВП України зріс на 1,8% за підсумками 2025 року URL: <https://ua.news/ua/ukraine/vvp-ukrayini-zris-na-1-8-za-pidsumkami-2025-roku>.
4. Автономні дрони на основі штучного інтелекту здійснюють технологічну революцію на полі бою в Україні. URL: <https://foreignukraines.com/2026/04/20/autonomous-drones-based-on-artificial-intelligence-are-bringing-a-technological-revolution-to-the-battlefield-in-ukraine>.

Dmytrenko Alla,
D.Sc. (Economics), Associate Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF A SYSTEM FOR ENSURING BUSINESS ECONOMIC SECURITY

The aim of this article is to summarise the existing research and subsequently substantiate the theoretical foundations for the development of an enterprise's economic security system.

Presentation of the main research findings. Although transformational processes in the national economy have been underway for the past thirty years, there are still gaps in our understanding of the essence of a company's economic security. Thus, the following assertions can be regarded as a legacy of the planned economy:

- the security of any business entity must be guaranteed exclusively by the relevant state authorities;
- economic security boils down to the organisation of a checkpoint and the physical protection of the perimeter;
- key threats to a business entity arise as a result of actions by fiscal authorities;
- the process of ensuring security requires minimal expenditure, as it does not generate revenue;
- to stabilise the situation, it is sufficient to apply operational measures based on data contained in financial statements;
- economic security is understood exclusively as a response to threats in the financial sphere.

This list could go on, but even these points demonstrate both the inability of some members of management to critically assess the realities of doing business in the rapidly changing conditions of the national economy, and a lack of the necessary experience and willingness to acquire knowledge in the field of organising and developing a security system for their own enterprise. Alongside this, problems also arise at the level of implementing the desire to protect the business by carrying out organisational changes across the entire enterprise, rather than merely creating a separate department with limited functions. The resolution of this problem is complicated by the lack, at a theoretical level, of a coordinated understanding of the essence of the basic concept, namely the “business economic security system”. Three approaches have been identified that summarise the position of scholars regarding the understanding of this concept. The first approach is defined as “structural”, as its proponents primarily list certain components that must be included as elements in such a system.

The author's position requires the following clarification [1, 2, 3]:

- we believe that all three approaches to understanding the system for ensuring business economic security, as interpreted here, are complementary, thereby resolving certain previously existing discrepancies;
- the process of developing a system for ensuring business economic security must be based not only on theoretical foundations, but also take into account a whole range of parameters directly related to the specific business entity. For example, the list of internal and external challenges, risks and threats will differ for a small business operating in a small town and a large company in a city with a population of over a million.

Security entities are defined as all units that may be deployed to implement security measures; compiling a list of these units and defining their functional tasks requires a tailored approach that takes full account of the specific operating conditions of a given enterprise. It is

worth noting that the optimal approach is to establish a specialised unit that effectively acts as a command centre, with additional functional tasks assigned to all other organisational components of the business entity. This structure of the business economic security system allows for a balanced focus on all functional components of economic security through the timely identification of and an adequate response to all significant internal and external challenges, risks and threats. Additional capabilities in ensuring business economic security are developed through the establishment and strengthening of cooperation with external security entities, in particular law enforcement agencies. This approach is particularly relevant in countering hostile takeovers, where internal resources may prove insufficient to organise and implement comprehensive business protection. The reverse direction of cooperation involves providing necessary information, assisting in the maintenance of social infrastructure and the development of local communities.

In general, each approach is characterised by a rational rationale, as evidenced by the focus not on the physical protection of property, but on participation in absolutely all processes, alongside their implementation, to ensure that security aspects are fully taken into account. The identified security processes involve the implementation of a range of operational, tactical and strategic measures aimed both at identifying and protecting the enterprise from external and internal challenges, risks and threats, and at identifying new market opportunities for further development.

Conclusions and prospects for further research. The highly dynamic nature of the operating environment, combined with the critical aggressiveness of external actors, requires the utmost attention to be paid to creating secure conditions, primarily through the efforts of the business itself. Today, it is essential to establish a system for ensuring economic security within each enterprise, not at the level of a separate department with limited functions, but as a core unit that is organically integrated into the organisational structure, informationally linked to all financial and operational processes, and capable of influencing tactical decision-making and the development of growth strategies. The basis for creating such a unit can be provided by established theoretical foundations, within which both an interpretation of the essence of such a system and its functions, tasks and principles are proposed. Further research may be directed towards developing a theoretical and practical approach to assessing the effectiveness of the business economic security system in fulfilling its tasks.

References

1. Arefieva, O. V., Kovalchuk, A. M., & Pavlenko, B. O. Innovative management of resource provision and economic security of enterprises in a competitive environment. *Economics and Enterprise Management*. 2021. No. 6 (86). pp. 32–38 DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-6-5> URL: http://www.psaе-jrnl.nau.in.ua/journal/6_86_2021_ukr/7.pdf (accessed: 21.04.2026).
2. Bosa I. The etymology of the concept of “economic security of an enterprise”. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*. 2022. №. 6. Vol. 2. pp. 300–308 [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-50](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-50) (accessed: 21.04.2026).
3. Vasylega V. E. Mechanism for ensuring the economic security of an enterprise under the influence of the external environment. *Business Inform*. 2024. №. 2. pp. 146–156 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-146-153> (accessed: 21.04.2026).
4. Onyshchenko, S., Bilko, S., Yanko, A., Sivitska, S.; Onyshchenko, V., Mammadova, G., Sivitska, S., Gasimov, A. (Eds.) (2023). *Business Information Security. Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations. Lecture Notes in Civil Engineering Vol. 299*. Cham: Springer, 769–778. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_65.
5. Khudolii, Y. Minimization of digital risks in the state’s economic security. *Grail of science*. 2025. № 53. P. 179–188. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.019>.

*Назарова Галина Валентинівна,
доктор економічних наук, професор
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця*

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах трансформації міжнародного безпекового середовища соціальна безпека набуває статусу ключового елемента національної безпеки держави. Для України це питання є особливо актуальним у зв'язку з повномасштабною війною, яка спричинила глибокі соціально-економічні трансформації, зростання вразливості населення та посилення соціальних ризиків. Соціальна безпека визначає здатність держави забезпечити гідний рівень життя громадян, доступ до базових соціальних благ і захист від загроз як у мирний, так і у воєнний час, формуючи основу суспільної стабільності та національної стійкості.

У науковій літературі соціальна безпека трактується як стан захищеності соціальних інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Автори О. Баженова, З. Варналій, О. Чеберяко [1] обґрунтовують систему індикаторів оцінювання соціальної безпеки людини, акцентуючи увагу на необхідності комплексного підходу до вимірювання її рівня. У роботі О. Зибаревої [2] соціальна безпека розглядається крізь призму концепції сталого розвитку, що дозволяє поєднати економічні, соціальні та екологічні аспекти. Матеріали круглого столу є 2024 році [3] відображають практичний аспект досліджуваної проблематики, зосереджуючись на питаннях державного регулювання соціальної безпекової сфери. Автори колективної монографії [4] аналізують зміни у соціальних настроях, рівні довіри, адаптаційних стратегіях населення та впливі війни на соціальну структуру, що дозволяє глибше зрозуміти соціальні аспекти національної безпеки. Необхідність удосконалення інструментів управління соціальною безпекою персоналу обґрунтовано у публікації З. Варналій, О. Микитюк, Т. Онисенко [5]. Загалом аналіз наукових джерел демонструє еволюцію підходів до розуміння соціальної безпеки - від її трактування як системи соціального захисту до комплексної категорії, що охоплює економічні, інституційні та гуманітарні аспекти. Вона охоплює широкий спектр компонентів, зокрема рівень життя, зайнятість, доступ до освіти та медицини, ефективність соціального захисту та демографічну стабільність.

У структурі національної безпеки соціальна безпека займає особливе місце, оскільки має інтеграційний характер і впливає на інші її складові. Роль соціальної безпеки у системі національної безпеки полягає у забезпеченні соціальної стабільності, попередженні кризових явищ і підтримці соціальної рівноваги. Зниження рівня соціальної безпеки негативно позначається на економічній стабільності, посилює політичну напруженість і створює передумови для соціальних конфліктів. Соціальна нерівність, бідність і обмежений доступ до базових ресурсів підривають довіру до державних інститутів і знижують рівень соціальної згуртованості. В такому аспекті соціальна безпека виступає не лише як результат державної політики, але і як фактор, що визначає ефективність функціонування всієї системи національної безпеки.

Повномасштабна війна суттєво трансформувала систему соціальної безпеки України, спричинивши масштабні соціальні втрати та загостривши існуючі проблеми. Значна частина населення була змушена змінити місце проживання, що призвело до зростання внутрішньої та зовнішньої міграції. Руйнування житлової та соціальної інфраструктури обмежило доступ до медичних та освітніх послуг, а економічна нестабільність сприяла зростанню бідності. Війна також має суттєвий психологічний

вплив, формуючи нові соціальні ризики, пов'язані з посттравматичними станами, стресом і соціальною дезадаптацією.

Статистичний аналіз соціальної безпеки України у 2021–2024 роках демонструє суперечливу динаміку. З одного боку, спостерігається номінальне зростання доходів населення, що проявляється у збільшенні співвідношення середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму з 5,6 у 2021 році до 6,9 у 2024 році [6]. Водночас реальна купівельна спроможність населення залишається обмеженою через інфляційні процеси. Певне покращення спостерігається у сфері пенсійного забезпечення, де співвідношення середньої пенсії до прожиткового мінімуму зросло до 1,62, що свідчить про посилення соціального захисту літніх людей.

В умовах війни особливого значення набуває соціальна безпека на рівні підприємств, оскільки саме вони забезпечують зайнятість населення та формують економічну основу соціальної стабільності. Ефективна система соціальної безпеки на підприємствах передбачає створення безпечних умов праці, забезпечення соціальних гарантій, підтримку психологічного стану працівників і захист трудових прав. Це дозволяє зберегти людський капітал, підвищити мотивацію працівників і сприяти відновленню економіки навіть в умовах кризових викликів.

Основними загрозами соціальній безпеці України залишаються демографічна криза, масштабні міграційні процеси, зростання соціальної нерівності, обмежений доступ до соціальних послуг і посилення інформаційних та психологічних впливів.

Забезпечення соціальної безпеки в сучасних умовах потребує комплексного підходу, що передбачає модернізацію соціальної політики, орієнтацію на адресну підтримку вразливих груп населення та підвищення ефективності системи соціального захисту. Важливим напрямом є цифровізація соціальної сфери, яка дозволяє підвищити доступність послуг і прозорість їх надання. Необхідним є також розвиток системи соціального страхування, інтеграція внутрішньо переміщених осіб і ветеранів у суспільство та формування соціальної згуртованості. Підвищення резильєнтності суспільства та довіри до державних інститутів має стати ключовим пріоритетом державної політики.

Соціальна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки України, що визначає рівень стабільності суспільства та ефективність функціонування держави. В умовах війни її роль значно зростає, оскільки вона забезпечує збереження людського потенціалу та здатність держави протистояти сучасним викликам. Сучасні тенденції свідчать про необхідність формування нової моделі соціальної політики, орієнтованої на сталий розвиток, людський капітал і соціальну справедливість, що стане основою повоєнного відновлення України та її інтеграції до європейського простору.

Література

1. Баженова О., Варналій З., Чеберяко О. Соціальна безпека людини в умовах військової агресії: індикатори та оцінювання (на прикладі України). *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-07-02>.

2. Зибарева О. В. Оцінка рівня соціальної безпеки України через призму сталого розвитку. *Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління*. 2025. № 3. URL: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-03-01-04>.

3. Державна політика зміцнення соціальної безпеки людини в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу 3-5 жовтня 2024 р. / за заг. ред. проф. З.С. Варналія: Київ-Чернівці: Знання України. 2024. 117 с. URL: https://econom.knu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Тези_Чернівці.pdf.

4. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д.філос.н. Є. Головахи, д.соц.н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с. URL: https://isnasu.org.ua/assets/files/monitoring/Maket_Ukr_suspilstvo_2023.pdf.

5. Варналій З. С., Микитюк О. П., Онисенко Т. С. Оцінка ефективності інструментів трансформації системи соціальної безпеки на підприємствах. 2024. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету* 2024. № 7-8, С. 41-50 URL: <https://nv-oneu.com.ua/index.php/journal/article/download/212/170>.

6. Статистика зарплат в Україні. URL: <https://www.work.ua/stat/> (дата звернення: 02.05.2026).

УДК 330.1

Нікітенко Дмитро Валерійович,

доктор економічних наук, професор

Національний університет водного господарства та природокористування

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Економічна безпека держави є фундаментом її обороноздатності та політичної незалежності. Саме вона дозволяє державі протистояти зовнішньому тиску, захищати суверенітет та забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток на всіх ієрархічних рівнях країни.

Якщо порівняти сутність «економічної безпеки» в Україні та Польщі як в науковій, так і в нормативній площині, то вона має спільне коріння – забезпечення стійкості держави. Проте відрізняється акцентами: в Україні домінує аспект захищеності від загроз та самодостатності, тоді як у Польщі – стабільності функціонування в межах міжнародних структур (ЄС, НАТО).

В Україні поняття «економічної безпеки» закріплене на найвищому законодавчому рівні [1], тоді як у польському законодавстві поняття «економічна безпека» не винесене в окреме ізольоване визначення, а інтегроване в загальну концепцію стійкості держави та добробуту громадян [2]. Крім того, економічна безпека в Республіці Польща є частиною архітектури колективної безпеки ЄС та НАТО. Відрізняються також складові економічної безпеки. Якщо в Україні їх 9: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [3]; тоді як в Польщі – енергетична безпека, фінансова стійкість, цифрова безпека та технології, транспортна логістика [2]. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки в Україні та Польщі представлений в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки в Україні та Польщі

Параметр порівняння	Україна	Польща
1	2	3
Основна парадигма	Захист (оборонна модель) – протидія загрозам і ворожому впливу.	Розвиток та стійкість (адаптивна модель) – стабільне функціонування в глобальній мережі.
Законодавче оформлення	Деталізоване в окремих законах та стратегіях економічної безпеки.	Інтегроване в загальну Стратегію національної безпеки та норми ЄС.

1	2	3
Роль держави	Держава як «щит» та основний регулятор усіх процесів.	Держава як «регулятор та наглядач», велика роль міжнародних інституцій (ЄЦБ, Єврокомісія).
Пріоритетні складові	Макроекономічна та продовольча стабільність, подолання демографічної кризи.	Енергетична незалежність та фінансова стійкість у межах Європейського Союзу.
Ключовий інструмент	Моніторинг індикаторів (порогових значень) безпеки.	Співпраця поліції, спецслужб та фінансового нагляду (KNF) для боротьби з економічними злочинами.

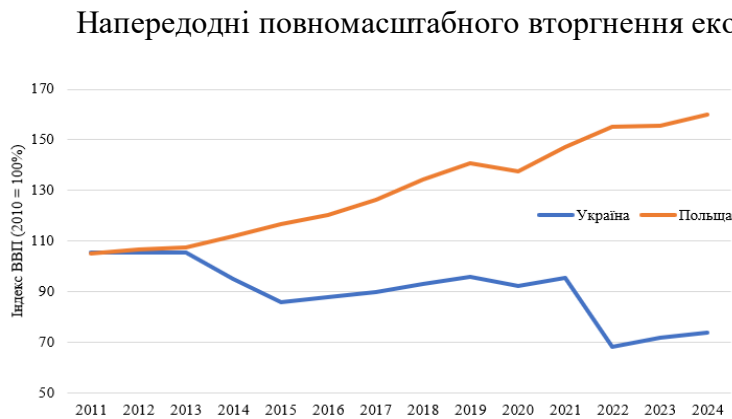

Рис. 1. Індекс ВВП (2010 рік – базовий), %.
Джерело: розраховано автором на основі [4]

Основними чинниками падіння стали: руйнування економічних активів; логістична блокада; неможливість експорту агропродукції та металу; енергетичний терор.

Розглянемо динаміку реального ВВП України та Польщі у 2011–2024 рр. Вона демонструє дві принципово різні моделі економічної стійкості та рівня економічної безпеки. В якійсь мірі динаміка Польщі – це модель динаміки розвитку України, якби дотримувалося міжнародне право. Польща протягом 2011–2024 рр. демонструвала відносно стабільне економічне зростання на рівні 4-6% щороку. Навіть у періоди глобальних криз темпи приросту ВВП залишалися позитивними або швидко відновлювалися. Попри пандемію COVID-19, Польща зазнала лише короткострокового спаду, після чого у 2021–2022 рр. економіка швидко повернулася до зростання. Інституційна стабільність стала одним із ключових факторів довгострокового економічного зростання та стійкості економіки до кризових явищ. До 2024 р. економіка фактично збільшилася більш ніж у півтора раза (рис. 1). За цей же період українська економіка характеризувалася значно вищою волатильністю. Втрата частини промислового потенціалу Донбасу та анексія Криму стали потужними ударами по економічній безпеці держави у 2014-2015 роках, потім пандемія 2020 р., але найбільш руйнівним став 2022 рік.

Отже, Україна упродовж досліджуваного періоду функціонувала в умовах постійних геополітичних загроз та глобальних шоків; економічна система часто переходила з режиму розвитку в режим виживання. Проте можна припустити, що саме завдяки цьому економіка може сформувати стійку резилієнтність, а отже, стане фундаментом для повоєнної відбудови.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, ст. 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>; Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» // База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>; Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 № 347/2021 // База даних «Законодавство України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>
2. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Strategia Bezpieczeństwa Narodowego

Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2024&locations=UA-PL&start=2011>

УДК 331.522

*Левицька Ольга Олександрівна,
доктор економічних наук, старший дослідник
Ривак Ростислав Олександрович,
аспірант*

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

МЕХАНІЗМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ (ПО)ВОЄННОГО СТАНУ

Проблематика забезпечення соціальної стійкості регіонів у період війни та повоєнної відбудови України набуває особливої ваги, оскільки процеси відновлення територій безпосередньо залежать не лише від матеріально-фінансових ресурсів, але насамперед від здатності регіональних соціально-економічних систем зберігати, відтворювати та ефективно використовувати наявний людський потенціал. Масштабні демографічні втрати, вимушена міграція населення, деформація ринків праці, посилення соціальної вразливості окремих груп населення та зміна просторової структури зайнятості формують нові безпекові виклики для регіональної політики розвитку. За цих умов особливої актуальності набуває переосмислення механізмів відтворення людського потенціалу як ключового чинника забезпечення соціальної стійкості територій.

Традиційні наукові підходи, у межах яких людський потенціал розглядається переважно як статичний ресурс або сукупність демографічних, освітніх і трудових характеристик, не повною мірою дозволяють пояснити складні багатовекторні процеси його формування, втрат, переміщення, повернення, адаптації та повторного включення у соціально-економічний розвиток територіальних систем. Натомість в теперішніх умовах доцільним є застосування *циклічно-відтворювального підходу*, який дозволяє трактувати людський потенціал як динамічну, багаторівневу та відкриту систему, розвиток якої супроводжується постійними процесами мобільності, накопичення, трансферу компетентностей, реінтеграції та просторового перерозподілу.

Людський розвиток розглядається провідними міжнародними інституціями як один із ключових чинників стійкості територій. Так, зокрема, у доповідях Світового

Банку [1] акцентується увага на ролі міграційних процесів у формуванні людського капіталу та структурній модернізації економік. Підкреслюється значення мобільності населення для збалансування ринків праці. Водночас у матеріалах ПРООН [2] людський розвиток висвітлюється у тісному взаємозв'язку з інституційною ефективністю, соціальною згуртованістю та здатністю територіальних систем протидіяти зовнішнім і внутрішнім викликам. Суттєвий внесок у розвиток теоретико-методологічних засад дослідження людського потенціалу належить ученим Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України (Е. Лібанова, О. Цимбал, О. Макарова, С. Саріогло, І. Курило, Н. Левчук та ін.), у працях яких обґрунтовано демографічні, соціально-економічні та інституційні детермінанти людського розвитку, окреслено виклики збереження людського потенціалу в умовах сучасних трансформацій [3].

Існуючі дослідження [4-5] переважно концентруються на окремих аспектах мобільності населення, міграції висококваліфікованих кадрів, розвитку людського капіталу чи функціонування ринків праці, не формуючи цілісного бачення циклічної природи відтворення людського потенціалу та його ролі у забезпеченні соціальної стійкості регіонів. Недостатньо розробленими залишаються питання типологізації моделей відтворення людського потенціалу, оцінювання режимів його збереження та відновлення, а також виявлення причинно-наслідкових зв'язків між мобільністю населення, структурою зайнятості, якістю життя та резильєнтністю територій.

У контексті (по)воєнного стану соціальна стійкість регіону повинна розглядатися як інтегральна характеристика здатності територіальної системи підтримувати соціальну згуртованість, забезпечувати доступ до праці, освіти, соціальних послуг, створювати умови для повернення населення, його адаптації та продуктивної самореалізації. Відповідно механізми забезпечення соціальної стійкості мають базуватися на комплексному поєднанні демографічних, економічних, інституційних та просторових інструментів, спрямованих на збереження та розширене відтворення людського потенціалу. До ключових механізмів такого забезпечення доцільно віднести:

– *інституційні механізми*, які орієнтовані на розвиток регіональної інфраструктури підтримки зайнятості, освіти, перекваліфікації та соціальної інтеграції населення;

– *економічні механізми*, що передбачають стимулювання створення робочих місць, підтримку підприємництва, розвиток локальних ринків праці та інвестиційних екосистем;

– *просторово-адаптаційні механізми*, котрі пов'язані з реінтеграцією внутрішньо переміщених осіб, поверненням трудових мігрантів, відновленням функціональних зв'язків між громадами та центрами економічної активності;

– *соціально-інноваційні механізми*, які спрямовані на формування нових компетенцій, цифрових навичок, розвиток соціального капіталу та посилення участі населення у процесах місцевого розвитку.

Загалом, формування ефективних механізмів забезпечення соціальної стійкості регіону в умовах війни та повоєнного відновлення неможливе без переосмислення людського потенціалу як динамічного ресурсу, що відтворюється у взаємодії демографічних, міграційних, економічних та інституційних процесів. Саме циклічно-відтворювальний підхід дозволяє сформувати цілісну наукову основу для розроблення нової регіональної політики, орієнтованої не лише на відбудову територій, але й на довгострокове зміцнення їх соціальної резильєнтності та безпеки.

Література

1. Leveraging economic migration for development: A briefing for the World Bank Board. Washington, DC: World Bank, 2019. 106 p.

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/461021574155945177/pdf/Leveraging-Economic-Migration-for-Development-A-Briefing-for-the-World-Bank-Board.pdf>.

2. The 2025 Human Development Report. New York: *United Nations Development Programme (UNDP)*, 2025. 324 p. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>.

3. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К.: Академперіодика, 2021. 210 с. https://idss.org.ua/arhiv/Block_Libanova_Ludskij_rozvytok_web.pdf.

4. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Kynytska-Piash, M., Levytska, O., Mulska, O. Instruments of regional policy for human resources conservation by means of regulation of external youth migration of rural territories of the Carpathian region. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. No. 6(3). P. 149-170. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.305558>.

5. Mulska, O., Vasylytsiv, T., Voznyak, H., Mitsenko, N., Kaplenko, H., Ivaniuk, U. International Remittances, Human Resources Outflow & Economic Growth: Dynamic Regression Models. *WSEAS Transactions on Financial Engineering*. 2024. No. 2. P. 23-33. <https://doi.org/10.37394/232032.2024.2.3>.

УДК 336

Птащенко Ліана Олександрівна,

доктор економічних наук, професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНТЕГРАЦІЯ КОМПЛАЄНС-СИСТЕМ У СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Міжнародний досвід інтеграції комплаєнс-систем у стратегії сталого розвитку підприємств демонструє різноманітні підходи та моделі, що розвинулися в різних регіонах світу під впливом національних особливостей регулювання, культурних традицій та економічних пріоритетів. Аналіз найкращих світових практик свідчить про поступову еволюцію від формального дотримання регуляторних вимог до стратегічної інтеграції комплаєнс-функції в систему корпоративного управління як драйвера довгострокової конкурентоспроможності та сталого розвитку. Комплексний підхід до регулювання охорони довкілля та корпоративної відповідальності в країнах Європейського Союзу дозволив створити унікальну екосистему для розвитку інтегрованих комплаєнс-систем.

Заслуговує на увагу досвід упровадження механізму вуглецевого коригування на кордонах ЄС (СВАМ), який демонструє, як регуляторні інновації можуть трансформувати глобальні ланцюги поставок та стимулювати інтеграцію комплаєнс-систем у стратегії сталого розвитку. СВАМ вимагає від імпортерів певних товарів до ЄС сплачувати вуглецеву ціну, що забезпечує рівні умови конкуренції між європейськими виробниками та іноземними постачальниками [1]. Це створює потужний стимул для підприємств по всьому світу інтегрувати вуглецевий менеджмент у свої комплаєнс-системи та бізнес-стратегії. Регулюванням упаковки та відходів упаковки ЄС встановлює специфічні цілі зниження відходів пластикової упаковки (10% до 2030 року, 15% до 2035 року та 20% до 2040 року), що вимагає від підприємств радикального перегляду своїх підходів до управління життєвим циклом продукції та інтеграції принципів циркулярної економіки в комплаєнс-системи.

Північноамериканський досвід, зокрема США та Канади, характеризується більш децентралізованим підходом до регулювання, де ініціативи на рівні штатів та провінцій часто випереджають федеральне законодавство. Каліфорнійський закон про пластикову упаковку та посуд для харчових продуктів, прийнятий у 2022 році, демонструє найамбітніший фреймворк EPR (Extended Producer Responsibility) у США, вимагаючи від пластикової упаковки та посуду бути придатними для перероблення або компостування до 2032 року. При цьому локальні ініціативи можуть створювати каскадний ефект, стимулюючи підприємства інтегрувати комплаєнс-вимоги в загальну стратегію сталого розвитку для забезпечення доступу до великих ринків. Дослідження PwC 2025 року показало, що 82% фінансових фірм планують збільшити інвестиції в технології для автоматизації комплаєнс-діяльності, що підкреслює зростаючу роль технологій у інтеграції комплаєнс-систем [2].

У Азіатсько-Тихоокеанському регіоні напрацьований унікальний підхід, що поєднує державне планування з ринковими механізмами. Зокрема, в Сінгапурі розроблено комплексну стратегію «Smart Nation», яка інтегрує цифрові технології в системи екологічного моніторингу та комплаєнсу, створюючи модель для інших країн регіону. Японський досвід впровадження концепції «Society 5.0» демонструє, як технологічні інновації можуть трансформувати традиційні підходи до комплаєнсу, створюючи інтегровані системи, що одночасно забезпечують регуляторну відповідність та сприяють сталому розвитку. Інший підхід запроваджений у Китайській системі соціального кредитування для корпорацій, за якого комплаєнс-поведінка безпосередньо впливає на доступ до фінансування, державних контрактів та інших бізнес-можливостей, створюючи потужні стимули для інтеграції комплаєнс-систем у корпоративні стратегії.

Галузева специфіка інтеграції комплаєнс-систем у стратегії сталого розвитку проявляється в різних секторах економіки. Так, телекомунікаційна галузь стикається з унікальними викликами, пов'язаними зі швидким технологічним розвитком, регулюванням спектру радіочастот, захистом персональних даних та цифровою інклюзією. Європейські телеком-оператори, такі як Deutsche Telekom та Orange, розробили комплексні ESG-стратегії, що інтегрують комплаєнс-вимоги з цілями декарбонізації, цифрової трансформації та соціальної відповідальності. Енергетичний сектор демонструє особливо тісну інтеграцію комплаєнс-систем з цілями сталого розвитку через regulatory pressure щодо декарбонізації та енергетичного переходу.

Досвід міжнародних корпорацій з інтеграції комплаєнс-систем демонструє кілька успішних моделей. Модель «compliance by design» передбачає вбудовування комплаєнс-вимог у бізнес-процеси на етапі їх проектування, що значно знижує ризики порушень та витрати на їх усунення. Технологічні гіганти, такі як Microsoft та Google, розробили інтегровані платформи, що поєднують комплаєнс-моніторинг з ESG-звітністю та стратегічним плануванням. Фінансовий сектор демонструє передові практики інтеграції, де RegTech рішення дозволяють автоматизувати комплаєнс-процеси та інтегрувати їх із системами ризик-менеджменту та стратегічного планування. Компанія 365AI, яка активно досліджує інтеграцію штучного інтелекту з децентралізованими фізичними інфраструктурними мережами (DePIN), демонструє, як інноваційні підходи можуть створювати синергію між комплаєнс-функцією та технологічним розвитком.

Неухильно зростає роль технологій в інтеграції комплаєнс-систем та стратегій сталого розвитку. Штучний інтелект та машинне навчання дозволяють прогнозувати комплаєнс-ризик, автоматизувати моніторинг відповідності та оптимізувати розподіл ресурсів між різними ініціативами сталого розвитку. Blockchain технології забезпечують прозорість та можливість відстеження ланцюгів поставок, що необхідно

для комплаєнсу з вимогами належної перевірки (due diligence) та боротьби з примусовою працею. Платформи IoT (Internet of Things) створюють можливості для real-time моніторингу екологічних показників та автоматичного звітування про відхилення від встановлених стандартів. Цифрові двійники (digital twins) дозволяють моделювати вплив різних бізнес-рішень на комплаєнс-ризик та показники сталого розвитку до їх практичного впровадження.

При запровадженні комплаєнсу в систему управління бізнесом варто об'єктивно оцінити виклики та бар'єри для інтеграції комплаєнс-систем у стратегії сталого розвитку, що включають: складність координації між різними юрисдикціями, високі витрати на впровадження інтегрованих систем, брак кваліфікованих кадрів та культурний опір змінам. Особливо гостро ці виклики відчуватимуть малі та середні підприємства, які часто не мають ресурсів для розроблення складних інтегрованих систем. Проте досвід показує, що бізнес, який успішно долає ці виклики, отримує значні конкурентні переваги: підвищується ефективність, знижуються ризики, покращується репутація серед стейкхолдерів.

Література

1. IISD. Sustainable Development: Mission and Goals. International Institute for Sustainable Development. 2024. URL: <https://www.iisd.org/mission-and-goals/sustainable-development>
2. Appinventiv. Fintech Software Integration: Why It Matters for Businesses. 2025. URL: <https://appinventiv.com/blog/fintech-software-integration/>

УДК 330.341.1:004.056.5

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор
Прийдан Анастасія Юрїївна, студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК КРИТИЧНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У сучасних умовах цифрової трансформації глобальної економіки кібербезпека перетворюється з технічного інструменту захисту інформації на стратегічний фактор забезпечення національної економічної безпеки. Активне впровадження цифрових технологій, розвиток Індустрії 4.0, зростання ролі великих даних і штучного інтелекту спричиняють не лише підвищення ефективності економічних процесів, але й появу нових ризиків і загроз.

Згідно з сучасними науковими підходами, цифровізація економіки супроводжується зростанням кіберзагроз, що безпосередньо впливають на стабільність фінансової системи, функціонування критичної інфраструктури та конкурентоспроможність держави [1]. У цьому контексті кібербезпека виступає ключовою складовою системи економічної безпеки, яка забезпечує захист національних інтересів у цифровому середовищі.

Кібербезпека як економічна категорія охоплює сукупність заходів, спрямованих на захист інформаційних ресурсів, цифрових активів та інфраструктури від кіберзагроз. У наукових працях доведено, що кібербезпека є невід'ємною складовою безпекоорієнтованого інформаційного середовища, яке забезпечує стійкість національної економіки до внутрішніх і зовнішніх викликів [2].

У рамках Індустрії 4.0 кібербезпека виступає одним із ключових детермінантів економічної безпеки держави поряд із цифровізацією, інноваційністю та технологічною незалежністю [3]. Таким чином, вона трансформується з допоміжного елементу у базову складову економічної стійкості.

Зростання рівня цифровізації економічних процесів призводить до появи широкого спектра кіберзагроз, серед яких: кібератаки на критичну інфраструктуру; фінансові кіберзлочини; витік конфіденційних даних; кібершпигунство; інформаційно-психологічні операції.

Наукові дослідження підтверджують, що цифрові ризики мають системний характер і можуть спричиняти масштабні економічні втрати, впливаючи на макроекономічну стабільність [4, 5]. Особливо актуальними ці загрози є для України в умовах гібридної війни та активного використання кіберпростору як інструменту впливу.

Одним із ключових понять сучасної теорії кібербезпеки є кіберстійкість, яка передбачає здатність економічної системи протистояти кіберзагрозам, адаптуватися до них та швидко відновлюватися після інцидентів.

У наукових роботах обґрунтовано, що формування кіберстійкості є стратегічним напрямом зміцнення економічної безпеки держави, особливо в умовах цифрової трансформації та зростання гібридних загроз [6]. Кіберстійкість базується на інтеграції технологічних, організаційних та інституційних механізмів захисту.

Ефективна система кібербезпеки неможлива без активної участі держави, яка виконує такі функції: формування нормативно-правової бази; розвиток національної системи кіберзахисту; координація діяльності суб'єктів кібербезпеки; міжнародне співробітництво.

Важливим аспектом є інтеграція України у міжнародні системи кібербезпеки та використання європейського досвіду, що сприяє підвищенню рівня захищеності національної економіки. Кібербезпека має безпосередній вплив на: інвестиційну привабливість держави; стабільність фінансового сектору; розвиток цифрової економіки; довіру до державних інституцій. Забезпечення належного рівня кібербезпеки сприяє формуванню безпечного цифрового середовища, що є передумовою сталого економічного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив кіберзагроз на ключові компоненти економічної безпеки

Компонент економічної безпеки	Види кіберзагроз	Наслідки
Фінансова безпека	Кібершахрайство, атаки на банки	Втрати капіталу, зниження довіри
Інформаційна безпека	Витік даних, фішинг	Порушення конфіденційності
Інноваційна безпека	Кібершпигунство	Втрата технологічних переваг
Енергетична безпека	Атаки на енергосистеми	Порушення функціонування інфраструктури
Соціальна безпека	Інформаційні атаки	Дестабілізація суспільства

Джерело: узагальнено автором на основі [1–7].

Кібербезпека в умовах цифрової епохи набуває статусу ключового елементу національної економічної безпеки. Вона забезпечує захист цифрової інфраструктури, стабільність економічних процесів та стійкість держави до сучасних загроз.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою моделей інтеграції штучного інтелекту у системи кібербезпеки, а також удосконаленням механізмів управління цифровими ризиками.

Література

1. Буряк А. А., Кудряшова Д. О., Сторожук Л.М. Стратегія розвитку digital-економіки в Україні: національна візія та виклики глобалізації. Система управління відходами в циркулярній економіці: фінансові, соціальні, екологічні та енергетичні детермінанти: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2023. С. 239–248.

2. Корнієнко А. А., Малик О. І. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій до України в умовах формування глобального економічного простору. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2043>.

3. Buriak A., Masliy O. Strategic foundations of security-oriented international space: economic, informational and ecological dimensions. *Економіка і регіон*. 2024. №1 (92). С. 281–287. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3341](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3341).

4. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. Threats to information security of Ukraine in the conditions of digitalization. The world of science and innovation. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference (July 1-3, 2021). Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2021. Pp. 69-73. (374 p.)

5. Masliy O.A., Buriak A.A. (2023) Transformation of threats for the economic security and security of the information environment of Ukraine in the conditions of a full-scale war. *State and regions*. № 3(129). Pp. 28–32.

6. Onyshchenko S., Yanko A., Hlushko A., Maslii O., & Cherviak A. Cybersecurity and Improvement of the Information Security System. *Journal of the Balkan Tribological Association*. 2023. No. 29(5). P. 818-835.

7. Буряк А. А. Пріоритети ООН у напрямі удосконалення міжнародної інформаційної безпеки. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій*: матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 06 червня 2024 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2024. С. 181–182.

УДК 338.246.2:339.562(477)

Созанський Любомир Йосипович,

доктор економічних наук, старший дослідник

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»

ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ТА ПРИКЛАДНИЙ КОНТЕКСТ ДЛЯ УКРАЇНИ

В умовах переходу від ліберальної глобалізації до періоду геоекономічного суперництва імпортозаміщення трансформується з інструменту торговельної політики у складник системи економічної та національної безпеки. Здатність держави до самозабезпечення критично важливими товарами, технологіями і виробничими компонентами стає чинником її політичної суб'єктності. Для України, що перебуває в умовах повномасштабної збройної агресії та порушення логістичних ланцюгів, ця проблематика набуває особливої актуальності.

Теоретичним базисом аналізу зв'язку між структурою економіки і безпековим потенціалом є концепція структурної трансформації Х. Ченері [1]. Згідно з нею, сталий розвиток передбачає поступове заміщення імпортованих капіталомістких товарів.

Підготовлено в рамках проекту «Моделювання міжсекторальних зв'язків у системі забезпечення реконструктивного відновлення економіки України» (№ державної реєстрації 0126U003510) продукцією власного виробництва, а економічне зростання країн, що розвиваються, стримується нестачею внутрішніх заощаджень і валютних надходжень. У цьому контексті імпортозаміщення послаблює

ці обмеження, зменшуючи валютні витрати на критичний імпорт і підвищуючи стійкість економіки до зовнішніх загроз.

Емпіричну аргументацію на користь селективної та поетапної індустріальної політики надає досвід країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, насамперед Японії. Аналіз японської моделі індустріальної політики свідчить, що координація державних відомств із приватним сектором у форматі «держави розвитку» уможливила перехід від легкої промисловості до машинобудування та електроніки [2]. Для України цей досвід є релевантним у контексті формування технологічного суверенітету – здатності контролювати критичні етапи виробничих ланцюгів, що створює передумови оборонно-промислової, енергетичної та інфраструктурної стійкості держави.

Для України доцільною є пріоритизація імпортозаміщення у чотирьох стратегічних напрямках: оборонно-промислового комплексу, енергетиці, фармацевтиці та продовольчому секторі. При цьому імпортозаміщення має розглядатися не як ізоляційна модель розвитку, а як селективний інструмент зменшення залежності від критичного імпорту в секторах, що визначають оборонну, енергетичну, технологічну та продовольчу стійкість держави. Такий підхід узгоджується з окремими положеннями Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [3]. Таким чином, імпортозаміщення є елементом економічної безпеки, спрямованим на зменшення зовнішніх залежностей, посилення виробничого потенціалу та формування технологічної спроможності держави.

Література

1. Chenery H. B. *Structural Change and Development Policy*. Washington, D.C.: World Bank; Oxford University Press, 1979. 526 p.
2. Johnson Ch. *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925–1975*. Stanford: Stanford University Press, 1982. 393 p.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11 серп. 2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021>.

УДК 336.32

Токарський Тарас Богданович,
доктор економічних наук, професор
Прачов Віталій Сергійович,
аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств характеризуються високим рівнем невизначеності, що зумовлено повномасштабним воєнним вторгненням, енергетичними кризами, прискороною цифровою трансформацією економіки та глобальними викликами. У цьому контексті економічна безпека підприємства набуває особливого значення не лише як умова його стабільного функціонування, а й як важливий елемент забезпечення сталого розвитку національної економіки в цілому [1].

Економічна безпека підприємства традиційно розглядається як стан захищеності його економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільність, ефективне використання ресурсів та можливості для подальшого розвитку. Багато науковців наголошують, що економічна безпека є динамічною категорією, яка поєднує захисну та розвивальну функції. У контексті сталого розвитку вона виступає передумовою збереження ресурсного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності та соціальної відповідальності бізнесу [2; 3].

На рівні держави економічна безпека підприємств формує основу податкових надходжень, зайнятості населення, інноваційної активності та регіонального розвитку. Особливо актуальним це стає в умовах України, де підприємства стикаються з енергетичними ризиками (масштабні перебої в постачанні електроенергії через обстріли інфраструктури, різке зростання тарифів, руйнування енергетичних мереж), кіберзагрозами в процесі цифровізації, логістичними проблемами, кадровими викликами та постійним впливом воєнних дій. Без належного рівня економічної безпеки на мікроекономічному рівні неможливо досягти цілей сталого розвитку, визначених Національною стратегією та Цілями сталого розвитку ООН [4].

Серед ключових загроз для економічної безпеки підприємств сьогодні можна виділити фінансову нестабільність, технологічне відставання, високу залежність від імпорتنих ресурсів (зокрема енергетичних), інформаційні ризики, витік даних під час переходу на цифрові платформи, промислове шпигунство та кібератаки. Цифрова трансформація, з одного боку, посилює вразливість підприємств через зростання кількості кіберінцидентів (зокрема DDoS-атаки на енергетичні компанії та логістичні платформи), а з іншого, відкриває нові можливості. Йдеться про впровадження сучасних систем управління ризиками на базі Big Data та штучного інтелекту для прогнозування загроз, автоматизацію процесів захисту інформації, оптимізацію енергоспоживання, створення резервних цифрових каналів комунікації та управління [1; 5].

Для забезпечення економічної безпеки підприємства необхідний комплексний підхід, що включає удосконалення системи ризик-менеджменту, диверсифікацію постачальників і ринків збуту, інвестиції в енергозбереження та альтернативні джерела енергії (сонячні панелі, генератори, накопичувачі енергії), розвиток кадрового потенціалу в сфері цифрових технологій, а також активне використання хмарних рішень, ERP-систем та інструментів кіберзахисту. Важливим є постійний моніторинг внутрішніх процесів і зовнішнього середовища для оперативного реагування на нові загрози. Крім того, цифровізація дозволяє підприємствам переходити до віддалених форм роботи, автоматизувати бізнес-процеси та підвищувати стійкість до фізичних руйнувань інфраструктури навіть у прифронтових регіонах [6].

У сучасних умовах особливу увагу слід приділити інтеграції принципів сталого розвитку в систему управління економічною безпекою. Це дозволить не лише мінімізувати ризики, а й створити конкурентні переваги для підприємств у довгостроковій перспективі, підвищити їхню стійкість до зовнішніх викликів і сприяти загальному економічному відновленню країни. Особливо важливо поєднувати економічну безпеку з енергетичною ефективністю та кібербезпекою як ключовими складовими цифрової трансформації. Цифровізація як основа економічної стабільності та безпеки підприємницької діяльності дає змогу малим і середнім підприємствам адаптуватися до воєнних реалій, забезпечуючи безперервність бізнес-процесів навіть у зонах ризику [6].

Окрім того, важливим аспектом є державна підтримка впровадження цифрових технологій у сфері економічної безпеки. Зокрема, програми субсидування енергозберігаючого обладнання, розвиток національних платформ кіберзахисту та

навчання персоналу. Підприємства, які активно інтегрують ці інструменти, демонструють вищу стійкість під час енергетичних криз 2022–2025 років. Такий підхід не тільки знижує операційні витрати, але й сприяє досягненню Цілей сталого розвитку ООН, особливо в частині доступної та чистої енергії, інновацій та інфраструктури.

Таким чином, економічна безпека підприємства є невід’ємною складовою сталого розвитку країни. Її зміцнення в умовах цифровізації та енергетичних ризиків вимагає скоординованих зусиль держави, бізнесу та наукової спільноти. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку практичних механізмів та індикаторів оцінки економічної безпеки з урахуванням воєнних реалій, цифрових трансформацій і необхідності забезпечення енергетичної незалежності підприємств.

Література

1. Фісуненко П. А., Примуш Ю. С., Лаже М. В. Економічна безпека як складова сталого розвитку. *Молодіжний економічний дайджест*. 2015. № 4. С. 38–42.
2. Колодяжна І. В., Букріна К. А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. *Вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23, ч. 1. С. 135–140.
3. Орлик О. В. Концептуальні підходи щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства». *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 2 (35). С. 105–110.
4. Економічна безпека підприємств України в умовах сталого розвитку: сучасний стан, чинники та шляхи зміцнення: веб-сайт. URL: <https://www.researchgate.net/publication/392749391> (дата звернення: 02.05.2026).
5. Андріїв Н. М. Економічна безпека підприємства в умовах цифровізації ринку праці: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Львів: Растр-7, 2023. 320 с.
6. Правдивець О. М. Цифрова економіка та економічна безпека підприємства. *Регіональна економіка*. 2022. № 4. С. 81–88.

УДК 330.34:004

*Столяренко Олена Миколаївна,
доктор економічних наук, професор
Національна академія Служби безпеки України*

БІЗНЕС-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку економіки проходить під впливом глибоких цифрових трансформацій, що охоплюють майже всі сфери життя. Активне впровадження інформаційних технологій, розширення цифрових платформ, автоматизація бізнес-процесів відкривають нові можливості для зростання. Але одночасно ці процеси призводять до збільшення ризиків для економічної безпеки держави. Виходячи з цього, виникає необхідність у зміні підходів до управління та контролю.

У цих умовах бізнес-аналіз стає важливим інструментом для забезпечення економічної безпеки. Його роль виходить за межі окремих суб’єктів господарювання і інтегрується в механізми державного управління. Він дозволяє оцінювати поточний стан економіки, прогнозувати розвиток процесів, своєчасно попереджати ризики та формувати ефективні управлінські рішення.

Особливої актуальності ці питання набувають в умовах гібридних загроз, що поєднують економічні, інформаційні та кібернетичні впливи. У такій ситуації

традиційні методи аналізу втрачають ефективність – вони не можуть своєчасно виявляти приховані зв'язки і реагувати на динамічні зміни. Тому виникає потреба впроваджувати сучасні аналітичні інструменти, що засновані на цифрових технологіях, великих даних і інтелектуальних алгоритмах.

Зазначена проблематика активно вивчається науковцями, які досліджують трансформацію інструментів аналізу в умовах цифровізації та їх вплив на економічну безпеку. Серед них доцільно виділити таких, як Ю.Г. Неустроєв, Т.І. Єгорова-Гудкова, В.В. Острячко [5], Д. Бедер, Ю.С. Цаль-Цалко [1], І.А. Гнатенко, Д. Р. Хорошко [2], А.В. Фаїзов, С.І. Мацюра, М.О. Мікуліна [6], С. В. Кириленко [4], Г.І. Шепітко [3] тощо. Однак, існуючі напрацювання не містять належного методичного обґрунтування запропонованих підходів, чітких механізмів реалізації та інструментів оцінки ефективності, не формують цілісного уявлення про роль бізнес-аналізу в системі забезпечення економічної безпеки держави.

Узагальнення сучасних підходів виокремлює кілька системних обмежень. Передусім, це відсутність інтеграції аналізу на різних рівнях – від мікроекономічного до макроекономічного. Це, в свою чергу, ускладнює формування комплексного бачення економічної безпеки. І, звісно, більшість досліджень базується на традиційних методах, які не враховують потенціал сучасних цифрових технологій. Спостерігається відставання між теоретичними розробками та реальним впровадженням, що знижує ефективність бізнес-аналітики як інструменту для забезпечення економічної безпеки.

Слід підкреслити важливість використання бізнес-аналізу у діяльності органів державної безпеки. Тут аналітичні інструменти допомагають моніторити фінансові потоки, виявляти нелегальні операції і протидіяти тіньовій економіці. Однією з ключових проблем є розрізненість і низький рівень інтеграції інформаційних ресурсів. Дані, які потрібні для комплексного бізнес-аналізу, зосереджені у різних державних органах, не мають належної узгодженості і стандартизації. Все це ускладнює їх інтеграцію і використання у процесі прийняття ефективних управлінських рішень.

Сучасні аналітичні інструменти вимагають високого рівня професійної підготовки. Це поєднує економічні знання з навичками в інформаційних технологіях та аналізу даних. Підготовка фахівців наразі лише частково відповідає цим стандартам. В результаті, потенціал цифрових технологій використовується недостатньо, навіть за наявності відповідної інфраструктури.

Виявлені виклики чітко вказують на те, що модернізація системи економічної безпеки держави неможлива без якісного прориву в бізнес-аналізі. В умовах тотальної цифровізації це стає стратегічним пріоритетом. Сучасна наука вимагає від нас відмовитися від фрагментарного використання окремих інструментів і перейти до побудови цілісної інформаційно-аналітичної економічної системи. Її мета – об'єднати дані з фінансового сектору, податкових, митних органів, банківської системи та органів статистики в єдиний комплекс, здатний обробляти та інтерпретувати інформацію миттєво, у режимі реального часу. Це дозволить усунути розпорошеність даних та забезпечити їх використання.

Сучасні алгоритми, на відміну від застарілих методів, дозволяють виявляти приховані закономірності, прораховувати ризики та будувати адаптивні моделі поведінки економічних систем. Для органів державної безпеки це критично важливо, адже це створює умови для переходу від пасивного реагування до проактивної стратегії – випередження загроз. Критичною умовою для успіху є синергія науки, бізнесу та держави. Тільки так можна подолати розрив між теоретичними розробками та практичним впровадженням інновацій.

Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, а подальший розвиток інструментарію бізнес-аналізу має бути спрямований на інтеграцію сучасних цифрових

технологій, розробку комплексних аналітичних моделей, підготовку відповідного кадрового потенціалу та посилення зв'язку між науковими дослідженнями і практикою. Це підвищить ефективність системи економічної безпеки держави в умовах цифровізації та забезпечить її адаптивність до сучасних викликів.

Література

1. Бедер Д., Цаль-Цалко Ю.С. Формування економічних індикаторів національної безпеки в умовах цифровізації бізнесу та змін в економіці. *Society and Security*. 2024. Вип. 1(2). С. 3–13. DOI: [https://doi.org/10.26642/sas-2024-1\(2\)-3-13](https://doi.org/10.26642/sas-2024-1(2)-3-13).
2. Гнатенко І.А., Хорошко Д.Р. Трансформація системи економічної безпеки країни в контексті цифровізації. *Актуальні проблеми економіки* 2025. № 3 (285). С. 195–207. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/03/3.25_topic_Iryna-Hnatenko-Dmytro-Khoroshko-195-207.pdf (дата звернення: 05.05.2026).
3. Єгорова-Гудкова Т.І., Шепітко Г.І. Економічна безпека держави в умовах цифровізації економіки та інваріант технологічного укладу. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2020. Т. 25. Вип. 6(85). С. 51–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/6-85-10>.
4. Кириленко С.В. Система економічної безпеки в умовах цифрової економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2024. № 1(18). DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.1.4>.
5. Неустроєв Ю.Г., Єгорова-Гудкова Т.І., Острянюк В.В. Аналіз впливу цифровізації економіки на систему економічної безпеки держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 4 (60). С. 202–209. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-60-202-209>.
6. Фаїзов А.В., Мацюра С.І., Мікуліна М.О. Вплив цифровізації на стратегії забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15333050>.

УДК 336.7

Юрчишена Людмила Вікторівна,

доктор економічних наук, доцент

Бойко Марія Русланівна, студентка

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ БІЗНЕСУ

Прозорість у бізнесі сьогодні вже не виглядає як додаткова перевага чи конкурентний бонус. Це радше базова умова, без якої компаніям складно нормально працювати в сучасному економічному середовищі. Річ у тім, що ризиків стало більше, а їх наслідки – серйозніші. Навіть невеликі фінансові порушення можуть вплинути не тільки на штрафи чи перевірки, а й на репутацію, яку потім відновити набагато складніше.

У бізнес-практиці фінансовий моніторинг виконує роль своєрідного фільтра для операцій. Його сенс не обмежується простою фіксацією руху коштів. Мова про розуміння того, що саме стоїть за кожною операцією: чи відповідає вона реальній діяльності підприємства, чи має ознаки нетиповості, чи потребує додаткової уваги [1]. Такий підхід дозволяє реагувати не тоді, коли проблема вже стала фактом, а значно раніше – коли з'являються перші непрямі сигнали ризику.

У фінансовому моніторингу можна умовно виділити кілька основних напрямів роботи. Насамперед це перевірка клієнтів і партнерів, тобто розуміння, з ким саме має

справу компанія. У міжнародній практиці це відомо як принцип КҮС («знай свого клієнта»). Далі йде аналіз фінансових операцій, особливо тих, які вибиваються із звичної поведінки клієнта або виглядають нетипово. Також варто згадати внутрішній контроль і аудит – вони допомагають оцінити, наскільки ефективно працюють усі процедури всередині компанії. Разом ці елементи формують основу фінансової прозорості підприємства [3, с. 45].

Цифровізація суттєво змінила підхід до фінансового моніторингу. Більшість операцій зараз відбувається в онлайн-форматі, що робить бізнес швидшим і гнучкішим, але водночас ускладнює контроль. Обсяги фінансових даних постійно зростають, і традиційні методи аналізу вже не справляються з таким навантаженням. Через це компанії все частіше переходять до автоматизованих систем моніторингу. Вони працюють на основі великих масивів даних, алгоритмів аналізу та елементів штучного інтелекту. Основне завдання таких систем – виявляти нетипові або приховані закономірності, які складно помітити вручну. Йдеться про незвичні перекази, різкі зміни фінансової поведінки або інші відхилення, що можуть сигналізувати про ризики.

Подібні технології змінюють не лише швидкість обробки інформації, а й сам підхід до фінансового контролю. Якщо раніше основна увага приділялась уже здійсненим операціям, то зараз дедалі більше значення має аналіз потенційних ризиків. Моніторинг стає більш прогностичним, що дозволяє підприємствам реагувати ще до виникнення проблемних ситуацій [4, с. 76].

Паралельно зменшується навантаження на персонал у частині рутинних перевірок. Працівники отримують більше можливостей зосередитися на аналізі та управлінських рішеннях, а не на механічній обробці даних. Такий баланс між технологіями і людською експертизою робить систему контролю більш ефективною.

З часом фінансовий моніторинг перестає сприйматися як елемент бухгалтерського обліку. Його роль поступово переходить у сферу управління ризиками та аналітики. Важливим стає не просто зафіксувати операцію, а зрозуміти її вплив на діяльність підприємства та можливі наслідки в майбутньому [2].

Окремо варто звернути увагу на людський фактор. Навіть найсучасніші системи не дають очікуваного результату, якщо працівники використовують їх формально або не розуміють принципів роботи. Саме люди визначають, як інтерпретувати сигнали системи і чи буде на них своєчасна реакція. Тому рівень підготовки персоналу має вирішальне значення.

Державний фінансовий моніторинг регулюється на законодавчому рівні і є обов'язковим для всіх учасників фінансового ринку. Закон України про запобігання відмиванню доходів визначає, що компанії зобов'язані перевіряти походження коштів, ідентифікувати клієнтів та контролювати фінансові операції [1].

Будь-яка операція, яка виглядає нетипово або викликає сумніви, повинна бути проаналізована. У разі потреби інформація передається до відповідних органів. У підсумку, бізнес фактично стає частиною системи фінансової безпеки держави. Якщо дивитись ширше, це поступово змінює саму логіку ринку. Коли правила є однаковими для всіх і реально виконуються, зменшується простір для тіньових операцій. У висновку, це робить економіку більш передбачуваною і стабільною.

Водночас впровадження фінансового моніторингу потребує ресурсів. Компаніям доводиться розробляти внутрішні політики, навчати персонал і впроваджувати спеціальні програмні рішення. Попри це, у довгостроковій перспективі такі витрати виправдані, оскільки дозволяють уникнути значно більших фінансових і репутаційних втрат [5].

Якщо узагальнити, фінансовий моніторинг варто розглядати як інструмент, який не лише контролює діяльність бізнесу, а й допомагає йому розвиватися більш системно. Він

формує середовище, у якому компанії змушені діяти прозоріше, відповідальніше і більш обдуманно. Це зменшує ризики та створює кращі умови для стабільного розвитку.

Література

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20> (дата звернення: 02.05.2026).
2. Державна служба фінансового моніторингу України. Офіційний сайт. URL: <https://fiu.gov.ua> (дата звернення: 02.05.2026).
3. Коваленко В. В. Фінансовий моніторинг у системі економічної безпеки підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2021. 312 с.
4. Мельник О. Г., Адамів М. Є. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2020. 256 с.
5. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism. Paris, 2022. URL: <https://www.fatf-gafi.org> (дата звернення: 02.05.2026).

УДК 657.6

Коба Олена Вікторівна,

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Глобальна трансформація економіки вимагає від бізнесу активного впровадження цифрових технологій. Облікова система як головна інформаційна база підприємства першою зазнає змін, що впливає на рівень економічної безпеки, оскільки від точності, швидкості та захищеності даних залежить стратегічна стійкість суб'єкта господарювання. Цифровізація обліку передбачає перехід від простого автоматизованого збору даних до інтегрованих інтелектуальних систем (ERP, Big Data, Cloud Computing) [1]. При цьому відбувається автоматизація рутинних операцій, що мінімізує вплив людського фактору, зменшує кількість помилок і розбіжностей, покращує якість обліку.

Автоматизація облікових процесів дозволяє формувати фінансові показники у режимі реального часу, що критично важливо для швидкого реагування на загрози економічній безпеці.

До найбільш радикальних та ефективних способів зміцнення економічної безпеки підприємства належить впровадження технології блокчейн в облікову систему [2].

У традиційних облікових системах (навіть хмарних) існує ризик несанкціонованої зміни або видалення записів адміністратором або зловмисником. Блокчейн технології в обліку дозволяють усунути цей ризик, адже вони забезпечують децентралізовану та незмінну реєстрацію даних. Кожна господарська операція в блокчейні стає частиною блоку, що має унікальний хеш (цифровий відбиток). Зміна одного символу у записі призводить до руйнування всього ланцюга, що миттєво стає помітним. Таким чином можливість фальсифікації фінансової звітності та приховування розкрадання майна повністю виключається.

Більшість внутрішніх загроз економічній безпеці пов'язані з подвійним введенням даних, фіктивними контрагентами тощо. Блокчейн дозволяє реалізувати систему потрійного запису: замість окремого ведення реєстру кожною стороною, операція фіксується в спільному публічному або приватному реєстрі, який підтверджується

обом сторонами та мережею. Це унеможливило створення фіктивних актів виконаних робіт або рахунків-фактур, оскільки система вимагає криптографічного підтвердження від обох учасників транзакції.

Зміцненню економічної безпеки має сприяти і посилення контролю за розрахунковими операціями за допомогою смарт-контрактів. Смарт-контракт — це програмний код, який автоматично виконує умови договору при настанні певних подій. Їх використання дозволяє заблокувати оплату постачальнику автоматично системою до того моменту як в обліку з'явиться підтверджена інформація про надходження товару на склад (через IoT-датчики або QR-сканування), внаслідок чого мінімізується дебіторська та кредиторська заборгованість, виключаються помилки через спроби нецільового використання коштів.

Блокчейн технології дають можливість аудиторам перевіряти транзакції в режимі реального часу, виявляти загрози економічній безпеці на етапі їх виникнення, а не після нанесення збитків на відміну від традиційного аудиту, який проводиться вибірково і постфактум, а тому дозволяє деяким порушенням залишатися непоміченими роками.

Блокчейн дозволяє створити високо стійку до хакерських атак та фізичного знищення інфраструктури облікової систему, адже навіть якщо частина вузлів вийде з ладу, вона продовжує функціонувати без втрати даних.

Враховуючи сказане, можна стверджувати, що блокчейн забезпечує надійний фундамент для інформаційної та фінансової складової економічної безпеки підприємства.

Цифровізація обліку підсилює інформаційну складову економічної безпеки, оскільки підвищується якість та достовірність інформації, забезпечується безперервність доступу до даних, що зберігаються у хмарних сховищах, навіть за умов фізичного пошкодження офісної інфраструктури [3].

Впровадження AI-аналітики дозволяє швидко здійснювати аналіз операцій, оптимізувати податкове навантаження, що позитивно позначається на фінансовій складовій економічної безпеки.

Вивільнення бухгалтерів від технічної роботи дозволяє їм перекваліфікуватися в бізнес-аналітиків, посилює управлінський потенціал та інтелектуально-кадрову складову економічної безпеки.

Проте, цифровізація створює специфічні загрози, які необхідно враховувати в системі економічної безпеки. По-перше, завжди існує ризик несанкціонованого доступу до конфіденційної фінансової інформації, хакерські атаки та віруси-вимагачі. По-друге, збій у роботі хмарного сервісу або розробника програмного забезпечення може паралізувати роботу облікового апарату. По-третє, темпи технологічного розвитку часто випереджають законодавче регулювання електронного документообігу та цифрових активів. По-четверте, виникає необхідність систематичного вдосконалення навичок персоналу [4]. По-п'яте, потрібно забезпечити належний контроль за роботою хмарного програмного забезпечення.

Для того, щоб цифровізація обліку сприяла зміцненню економічної безпеки, підприємствам рекомендується:

- інтегрувати автоматичну перевірку контрагентів та операцій на відповідність законодавству в межах облікової програми;
- забезпечити регулярний розвиток навичок роботи персоналу з аналітичними інструментами.

Вплив цифровізації облікової системи на економічну безпеку підприємств є неоднозначним. З одного боку, вона надає інструменти для безпрецедентного контролю та прогнозування, що зміцнює стійкість бізнесу. З іншого - вимагає розробки захисту інформації від цифрових загроз.

Література

1. Азаренков Г. Ф. Вплив цифровізації обліково-аналітичної систему на управління підприємством. *Інтелект XXI*. 2025. № 1. С. 11–16.
2. Savić B., Pavlović V. Impact of Digitalization on the Accounting Profession. *Digital Transformation of the Financial Industry: Approaches and Applications. Contributions to Finance and Accounting*. Springer, Cham. 2023. P. 19-34.
3. Зубенко В. М. Розвиток систем обліково-аналітичного забезпечення в умовах цифрової трансформації інформаційної індустрії. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 102–106.
4. Пелех У., Тенюх З. Вплив цифровізації на облік і звітність підприємства: переваги, виклики та стратегії впровадження. *Вісник Хмельницького національного університету* 2024. № 2. С. 419–424. URL: [file:///C:/Users/EduWorker/Downloads/VKNU-ES-2024-N2\(328\)+419-424.pdf](file:///C:/Users/EduWorker/Downloads/VKNU-ES-2024-N2(328)+419-424.pdf) (дата звернення: 30.04.2026).

УДК 338.24:004:351.863

Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Білько Станіслав Сергійович¹,

доктор філософії

Пишненко Єлизавета Володимирівна,

студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Цифрова трансформація світової економіки супроводжується поширенням штучного інтелекту, технологій великих даних, хмарних сервісів, цифрових платформ, електронної ідентифікації та автоматизованих систем управління. Цифровізація охоплює усі сфери соціально-економічного життя суспільства, формуючи ряд стратегічних переваг. Так, впровадження електронних державних сервісів, цифрових реєстрів, автоматизація податкового й митного адміністрування, електронні закупівлі та цифровий документообіг сприяють підвищенню прозорості управлінських процесів, зниженню транзакційних витрат, скороченню можливостей для корупційних практик і посиленню контролю за рухом фінансових ресурсів [1]. Використання цифрових платформ, електронної комерції, хмарних сервісів, системи управління ресурсами підприємства, онлайн-комунікації та цифрові фінансові інструменти розширюють можливості бізнесу щодо адаптації до кризових умов. Цифрова трансформація безперечно посилює стійкість малого і середнього бізнесу в умовах війни, коли підприємства стикаються з фізичним руйнуванням активів, логістичними обмеженнями, нестабільністю енергопостачання та вимушеним переміщенням. Крім того, цифровізація стимулює формування нових секторів, розвиток ІТ-індустрії, оборонних технологій, фінтеху, GovTech-рішень, цифрової освіти та високотехнологічного підприємництва.

¹ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Розробка стратегії цифрового майбутнього України: безпековий вимір економічного розвитку», державний реєстраційний номер 0126U000632

Водночас цифровізація має амбівалентний характер, оскільки поряд із новими можливостями вона генерує специфічні загрози. Серед них – зростання кіберризиків для критичної інформаційної інфраструктури. Кібератаки на державні реєстри, фінансові інституції, енергетичні системи, транспортну інфраструктуру, телекомунікації або промислові об'єкти можуть спричинити масштабні економічні втрати, порушення функціонування державних сервісів, дестабілізацію ринків і зниження довіри до інституцій. Стратегією кібербезпеки України безпечний кіберпростір визначено однією з передумов захисту інтересів особи, суспільства і держави, а також функціонування національної системи кібербезпеки [2].

Суттєвою загрозою є також технологічна залежність від іноземних постачальників програмного забезпечення, обладнання, хмарних сервісів і цифрових платформ, яка може створювати ризики несанкціонованого доступу до даних, зовнішнього контролю над критичними сервісами, припинення технічної підтримки або обмеження доступу до ключових технологій в умовах геополітичної нестабільності. Тому в системі економічної безпеки особливого значення набуває технологічний суверенітет, що передбачає розвиток власних цифрових рішень, підтримку національного ІТ-сектору, захист критичних даних [3] і диверсифікацію технологічних постачальників.

Окремий блок загроз пов'язаний із захистом персональних даних, комерційної та державної інформації. Концентрація великих масивів даних у цифровому середовищі підвищує ризики їх незаконного використання, промислового шпигунства, фінансового шахрайства, маніпуляцій поведінкою споживачів і впливу на суспільно-політичні процеси. Недостатній рівень цифрової грамотності населення та бізнесу посилює ці ризики, оскільки створює сприятливе середовище для фішингу, соціальної інженерії, шахрайських схем і витоку конфіденційної інформації.

Цифровізація трансформує і ринок праці, що також має безпосередній зв'язок з економічною безпекою. Автоматизація окремих процесів, поширення штучного інтелекту та платформної зайнятості змінюють структуру попиту на робочу силу, підвищуючи значення цифрових компетентностей [4]. За відсутності ефективної політики перекваліфікації та розвитку людського капіталу це може поглиблювати цифрову нерівність, посилювати дисбаланси на ринку праці й формувати нові соціально-економічні ризики.

Таким чином, цифровізація формує новий вимір економічної безпеки, у якому критичного значення набувають захищеність даних, надійність цифрової інфраструктури, стійкість інформаційних систем, кібербезпека, технологічна незалежність і здатність держави використовувати цифрові інструменти для прогнозування та нейтралізації ризиків [5]. Цифровий розвиток потребує не лише розширення доступу до технологій, а й формування відповідної інфраструктури, інституцій, цифрових навичок і захисних механізмів для безпечного використання цифрових інструментів державою, бізнесом і громадянами [6].

З огляду на зазначене, трансформація системи економічної безпеки держави в умовах цифровізації має ґрунтуватися на комплексному підході та включати розвиток національної цифрової інфраструктури; посилення кіберзахисту критичних секторів; удосконалення нормативно-правового регулювання цифрових активів, даних і штучного інтелекту; підвищення цифрової грамотності населення та бізнесу; підтримка вітчизняного ІТ-сектору; розбудову захищених державних реєстрів; формування системи моніторингу цифрових ризиків; інтеграцію стандартів кібербезпеки в діяльність органів влади, підприємств і об'єктів критичної інфраструктури.

Отже, стратегічним завданням держави в умовах прискорення цифрової трансформації є формування безпечного, стійкого та суверенного цифрового

середовища, здатного забезпечити захист національних економічних інтересів в умовах глобальної технологічної конкуренції та воєнних викликів.

Література

1. Onyshchenko, S., Hlushko, A., Kivshyk, O., & Sokolov, A. (2021). Shadow economy as a threat to economic security of the state. *Economics of Development*, 20(4), 24–30. DOI: [https://doi.org/10.57111/econ.20\(4\).2021.24-30](https://doi.org/10.57111/econ.20(4).2021.24-30).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/447/2021>.
3. Onyshchenko S., Maslii O., Hlushko A. Digital and Economic Security of the State Under Global Threats. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2025. Vol. 1338. Pp. 580–602. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-89296-7>.
4. Бараняк І. Цифрова трансформація ринку праці та розвиток альтернативної зайнятості в карпатському регіоні України. *Економіка та суспільство*. 2026. (84). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-35>.
5. Onyshchenko S., Zhyvylo Ye., Hlushko A., Bilko S. Cyber risk management technology to strengthen the information security of the national economy. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024. Vol. 5. P. 136–142. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-5/136>.
6. Глушко А., Янко А., Білько С. Цифрова трансформація бізнес-процесів: безпековий аспект. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. 2 (17). 160–166. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.17-26>.
7. Danylyshyn B. M., Onyshchenko S. V., Maslii O. A. (2019). Socio-economic security: modern approach to ensuring the socio-economic development of the region. *Economics and Region*. Vol. 4 (75). Pp. 6–13.

УДК 368.212:338.2:004

Маслій Олександра Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Коломієць Дар'я Сергіївна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЗВИТОК РИНКУ КАСКО УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах воєнного стану, економічної нестабільності та стрімкої цифровізації фінансового сектору ринок добровільного автострашування КАСКО набуває особливого значення для забезпечення фінансової та економічної безпеки власників транспортних засобів. Зростання вартості автомобілів, дефіцит запчастин і підвищення ризиків пошкодження транспорту обумовлюють збільшення попиту на якісні страхові послуги. Водночас цифрова трансформація страхового бізнесу змінює підходи до обслуговування клієнтів, врегулювання збитків та формування конкурентних переваг страховиків [1].

Сегмент КАСКО страхування на страховому ринку України у 2025 році становив близько 22,14% за обсягами зібраних страхових премій [2], акумулюючи значні фінансові ресурси та суттєво впливаючи на перерозподіл ризиків між учасниками економічних відносин [3]. Сформовані конкурентні переваги провідних

страховиків, які сукупно акумулюють 57,8% ринку КАСКО України систематизовано у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз тарифів, сервісних умов та конкурентних позицій провідних страхових компаній на ринку КАСКО України у 2025 році

Параметр	АТ «СГ «ТАС»	ПрАТ «СК «ВУСО»	АТ «СК «ІНГО»	ПРАТ «СК «УНІКА»	АТ «СК «АРКС»
Орієнтовний тариф (% вартості ТЗ/рік)	2,5–5,5%	2,0–5,0%	2,8–6,0%	2,5–5,5%	2,2–5,0%
Знижка за безаварійність (бонус-малус)	до –30%	до –25%	до –35%	до –30%	до –20%
Строк врегулювання збитку	15 роб. дн.	20 роб. дн.	10 роб. дн.	15 роб. дн.	20 роб. дн.
Відшкодування (деталі)	Нові, без зносу	3 урахуванням зносу	Нові для всіх авто	Нові (авто до 7 років)	3 урахуванням зносу
Частка ринку КАСКО 2025, %	16,2	13,3	7,2	5,8	10,6
Темп зміни кількості договорів 2025/2024	–35,3%	+29,7%	+10,6%	–10,5%	+2,2%
Ключова конкурентна перевага	Найбільший портфель, без ві-кових обмежень	Найнижчий тариф, зростання +29,7%	Швидке врегулювання, скло у базі	Нові деталі, авто на заміну, індексація	Доступний тариф, авто до 20 р.

Джерело: складено авторами на основі [4, 5]

За результатами проведеного аналізу виявлено суттєву диференціацію між страховими компаніями за тарифною та сервісною конкурентоспроможністю. За тарифною політикою найдоступніший базовий тариф пропонують СК «ВУСО» (від 2,0%) та СК «АРКС» (від 2,2%). Це свідчить про орієнтацію компаній на масовий сегмент споживачів та прагнення розширити клієнтську базу через цінову доступність страхового продукту. Водночас низький тариф не завжди означає найвигідніші умови страхування, оскільки часто супроводжується обмеженням страхового покриття або врахуванням зносу деталей під час виплат. Натомість СК «ІНГО» має найвищу нижню межу тарифу (від 2,8%), що компенсується найшвидшим строком врегулювання збитків (10 робочих днів) та найбільшою знижкою за безаварійну їзду – до 35%. Така стратегія свідчить про орієнтацію компанії на клієнтів, для яких важливими є якість сервісу, швидкість отримання компенсації та довгострокова фінансова вигода. Скорочення строків врегулювання позитивно впливає на рівень довіри клієнтів і формує репутаційні переваги страховика в умовах високої конкуренції.

Відтак сформовані конкурентні переваги страховиків та зростаючі клієнтські очікування щодо оперативності врегулювання збитків закономірно актуалізують питання цифрової трансформації цього сегменту страхового ринку [6]. Впровадження цифрових платформ дистанційного врегулювання страхових випадків, телематичних систем моніторингу транспортних засобів та автоматизованих алгоритмів оцінки ризиків дозволяє страховикам суттєво нарощувати страховий портфель [7]. Так, стрімке зростання портфеля СК «ВУСО» (+29,7%) та СК «ІНГО» (+41,0%) у 2025 році свідчить

про ефективність маркетингової політики, активне впровадження цифрових каналів продажу та адаптацію страхових продуктів до потреб клієнтів. Натомість скорочення портфеля СК «ТАС» (–35,3%) може бути пов'язане із високою конкуренцією в сегменті, зміною структури попиту або переглядом тарифної політики компанії.

Разом з цим, рівень цифрового розвитку ринку КАСКО слід розглядати не лише як галузевий показник конкурентоспроможності, а й як індикатор стійкості фінансової системи України, адже страховий ринок виконує функцію амортизатора фінансових втрат населення і бізнесу. Проведений аналіз дозволяє виділити ключові фактори підвищення конкурентоспроможності на ринку КАСКО в умовах цифровізації, основними з яких є гнучкість тарифної політики, широта страхового покриття, швидкість врегулювання збитків, рівень цифровізації клієнтського сервісу та застосування телематики для індивідуалізації тарифів із одночасним впровадженням заходів щодо запобігання й мінімізації цифрових ризиків і загроз [8, 9].

Страхові компанії, що поєднують цінову доступність із якісним сервісом і цифровими рішеннями, демонструють стале зростання портфеля навіть в умовах ринкової стагнації. Таким чином, конкурентоспроможність страхового продукту КАСКО визначається не лише тарифом, а й комплексом сервісних умов та технологічних можливостей. Збереження й розвиток сформованих конкурентних переваг провідних страхових компаній на ринку КАСКО України завдяки впровадженню сучасних цифрових рішень безпосередньо впливає на захищеність майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, збереження платоспроможного попиту та забезпечення економічної безпеки держави в цілому.

Література

1. Дем'янчук М., Маслій Н., Кулікова Є. Порівняльне оцінювання конкурентоспроможності українських та зарубіжних підприємств страхового бізнесу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 11-12 (312-313). С. 91–107. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-11-12-312-313-91-107>.
2. Onyshchenko S., Maslii O., Kivshyk O., Cherviak A. The impact of the insurance market on the financial security of Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1(48). С. 268–281. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3976>.
3. Основні тенденції страхового ринку у 2025 році. Ліга страхових організацій України. URL: <https://uainsur.com/osnovni-tendentsii-strakhovoho-rynku-u-2025-rotsi/>.
4. Показники діяльності страховиків. Наглядова статистика. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 30.04.2026).
5. Головні новини та огляди КАСКО. *FORINSURER*. URL: <https://forinsurer.com/theme/64>.
6. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Chumak O. (2024). Digital transformation of the national economy in the context of information environment development in Ukraine. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Scientific Route OÜ. Tallinn, Estonia, pp. 169–197. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch6>.
7. Маслій О. А. Вплив розвитку Індустрії 4.0 на стан страхового ринку. Сталій розвиток: досвід та перспективи: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 27 листопада 2025 р.). Полтава: Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2025. С. 19–20.
8. Пугач О. Модельовання загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. *Економіка і регіон*. 2015. № 3 (52). С. 103–109. <http://reposit.pntu.edu.ua/handle/PolNTU/2924>.
9. Onyshchenko S., Yanko A., Hlushko A., Sivitska S. Conceptual principles of providing the information security of the national economy of Ukraine in the conditions of digitalization. *International Journal of Management (IJM)*. 2020. Volume 11, Issue 12. P. 1709–1726.

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор
Безлуцька Анастасія Сергіївна, Пелюшенко Анна Ігорівна, студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті цифровізація стала визначальним чинником розвитку світової економіки, трансформуючи всі її сфери – від державного управління до фінансових ринків і промисловості. Для України цей процес має особливе значення, адже відбувається одночасно з глибокими соціально-економічними реформами, євроінтеграційними прагненнями та умовами воєнної безпеки. Цифрова трансформація відкриває широкі можливості для зростання ефективності економіки, підвищення прозорості державних процесів і залучення інвестицій, однак водночас породжує нові виклики та загрози економічній безпеці держави [1].

Економічна безпека України в умовах цифровізації стає багатовимірною категорією, яка включає захист інформаційних систем, кіберстійкість інфраструктури, стабільність фінансового сектору та конкурентоспроможність на глобальному ринку цифрових технологій. Саме тому виникає потреба у формуванні комплексної стратегії забезпечення економічної безпеки, що враховує сучасні цифрові виклики. Важливим додатковим аспектом є фінансова безпека держави в умовах цифровізації. Розвиток безготівкових розрахунків, електронних банківських систем і криптоактивів змінює традиційну фінансову модель. З одного боку, це підвищує зручність і швидкість операцій, а з іншого – створює ризики шахрайства, відтоку капіталу та нестабільності фінансових ринків. Тому необхідним є посилення регулювання цифрових фінансових інструментів, контроль за фінансовими потоками та розвиток системи фінансового моніторингу.

Ще одним важливим стратегічним напрямом є розвиток людського капіталу та цифрових компетентностей населення. Ефективна цифрова економіка неможлива без підготовлених кадрів, здатних працювати з сучасними технологіями. Тому державі необхідно інвестувати в освіту, впроваджувати цифрову грамотність у навчальні програми, підтримувати ІТ-освіту та перекваліфікацію працівників. Це дозволить зменшити безробіття, підвищити продуктивність праці та забезпечити конкурентоспроможність України на міжнародному ринку праці. Окремого значення набуває розвиток цифрової інфраструктури. Йдеться про широкосмуговий інтернет, хмарні сервіси, дата-центри та системи зберігання даних. Без якісної інфраструктури неможливо забезпечити ефективне функціонування цифрової економіки. Важливо також враховувати питання енергетичної стабільності, адже цифрові системи залежать від безперервного електропостачання [2].

Одним із ключових стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки є розвиток системи кібербезпеки. Зі зростанням цифрових сервісів, електронного урядування та онлайн-банкінгу суттєво підвищується вразливість держави до кібератак. Такі атаки можуть паралізувати роботу фінансових установ, державних реєстрів та критичної інфраструктури. Тому стратегічним завданням держави є створення потужної національної системи кіберзахисту, яка включає спеціалізовані центри реагування на кіберінциденти, сучасне програмне забезпечення та підготовку висококваліфікованих фахівців. Важливим також є впровадження міжнародних стандартів кібербезпеки та співпраця з країнами-партнерами.

Другим важливим напрямом є цифровізація державного управління та економічних процесів. В Україні активно розвивається система електронного урядування, зокрема цифрова платформа державних послуг. Такі інструменти

сприяють зменшенню бюрократії, підвищенню прозорості та зниженню корупційних ризиків. Автоматизація адміністративних процесів також дозволяє підвищити ефективність державного управління та зменшити витрати бюджету. У перспективі цифровізація має охопити всі рівні державного управління, включаючи податкову, митну та судову системи, що значно посилить економічну безпеку.

Третім стратегічним напрямом є розвиток цифрової економіки та інноваційного сектору. Сучасна економіка базується на знаннях і технологіях, тому підтримка ІТ-індустрії, стартапів, штучного інтелекту, великих даних та хмарних технологій є критично важливою [3]. Україна вже має потужний ІТ-потенціал, який необхідно розвивати через створення сприятливого податкового середовища, інвестицій у наукові дослідження та підтримку інноваційних проєктів.

Окремої уваги потребує інформаційна безпека та протидія дезінформації. В умовах гібридної війни інформаційні атаки можуть впливати на економічну стабільність, формувати паніку серед населення та підривати довіру до державних інституцій. Тому важливим є розвиток системи інформаційного моніторингу, підтримка незалежних медіа та підвищення рівня медіаграмотності населення. Це дозволить зменшити вплив інформаційних загроз на економічну безпеку держави. Ще одним стратегічним напрямом є забезпечення захисту цифрової інфраструктури та критичних об'єктів економіки [4, 5]. Енергетичні системи, транспорт, фінансові установи та зв'язок дедалі більше залежать від цифрових технологій. У разі їхнього ураження країна може зазнати значних економічних втрат. Тому необхідно впроваджувати резервні системи управління, сучасні технології захисту даних та стандарти безперервності бізнесу. Важливу роль також відіграє міжнародне співробітництво. Інтеграція України у європейський цифровий простір, участь у міжнародних програмах кібербезпеки та обмін технологіями дозволяють підвищити рівень національної економічної безпеки. Спільні проєкти з ЄС та іншими країнами сприяють залученню інвестицій і розвитку інноваційної інфраструктури.

Отже, можемо зробити висновок, що економічна безпека України в умовах цифровізації залежить від комплексної реалізації низки стратегічних напрямів. Цифровізація є не лише викликом, а й потужним інструментом зміцнення економічної безпеки держави. За умови ефективного управління та стратегічного підходу Україна може перетворити цифрові технології на основу сталого економічного розвитку, підвищити свою конкурентоспроможність у світі та забезпечити стабільність у довгостроковій перспективі.

Література

1. Халіна О. В., Шмагало В. І. Стратегія розвитку економічної безпеки підприємств в умовах цифрових трансформацій. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/5936/5875/>.
2. Сімкова Т., Копча Ю. Стратегічні імперативи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інноваційного розвитку під впливом невизначеності і ризиків. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/6273/6565657556>.
3. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Chumak O. Digital transformation of the national economy in the context of information environment development in Ukraine. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Tallinn, Estonia, Scientific Route OÜ. 2024. P. 169–197. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch6>.
4. Khudolii, Y. Minimization of digital risks in the state's economic security. *Grail of science*. 2025. № 53. P. 179–188. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.019>.
5. Onyshchenko, S., Yanko, A., Hlushko, A., Maslii, O., Skryl, V. (2023). The Mechanism of Information Security of the National Economy in Cyberspace. *Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations*, 791–803. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_67.

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Нестеренко Сніжана Володимирівна,
студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПЛАНУВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цифровізація бізнес-процесів суттєво трансформує підходи до планування діяльності підприємств, і план реалізації продукції в цьому контексті набуває особливого значення – як базовий документ для формування виробничої програми, кошторису витрат та зведеного фінансового плану.

Аналіз наукових праць свідчить про те, що значна частина вітчизняних підприємств досі використовує методи планування, засновані переважно на екстраполяції ретроспективних показників, без належного врахування стратегічних орієнтирів розвитку [3]. Впровадження цифрових інструментів – ERP-систем, BI-платформ та рішень на основі штучного інтелекту – дозволяє подолати ці структурні обмеження і перейти до динамічного, сценарного планування, повністю інтегрованого в систему корпоративного бюджетування [1].

Дослідження підтверджують, що формування плану виробництва та реалізації продукції потребує системного підходу, який поєднує оцінку внутрішніх можливостей підприємства з аналізом ринкової кон'юнктури [2]. У традиційній моделі цей процес реалізується послідовно: через аналіз фактичних обсягів реалізації попереднього періоду, маркетингове дослідження попиту, встановлення планових показників у натуральному і вартісному вираженні та розрахунок залишків нереалізованої продукції. У цифровому середовищі ці етапи автоматизуються і об'єднуються в єдиний управлінський контур, що забезпечує безперервність і точність планового процесу.

Принципова зміна відбулась і в методологічній основі прогнозування: сучасні підходи до планування продажів передбачають детальний маркетинговий аналіз, сегментацію ринку та прогнозування попиту на основі великих даних [1]. Таким чином, відбувається зміщення від ретроспективного розрахунку до проактивного прогнозування. Машинне навчання та CRM-аналітика уможливають побудову прогнозів на основі реальної поведінки споживачів, ринкових трендів.

Узагальнення досліджень в табл. 1. дозволяє стверджувати, що цифровізація планування реалізації продукції реалізується на кількох взаємопов'язаних рівнях корпоративного бюджетування. На операційному рівні ERP-системи усувають ручне перенесення даних між підрозділами, забезпечуючи автоматичну консолідацію бюджетів продажів. На аналітичному рівні BI-інструменти формують план-фактний аналіз у розрізі продуктів, каналів збуту та часових горизонтів, що дозволяє оперативно виявляти відхилення і коригувати планові параметри [1]. На стратегічному рівні системи сценарного моделювання забезпечують розробку альтернативних варіантів плану реалізації з різними припущеннями щодо попиту, цінової динаміки та конкурентного середовища – що є особливо важливим в умовах невизначеності.

Разом з тим, науковий аналіз виявляє й практичні труднощі, пов'язані з цифровізацією бюджетного процесу. Підвищення якості фінансового планування вимагає не лише технологічного оновлення, а й формування відповідної організаційної культури та підвищення кваліфікації персоналу планово-економічних служб [3].

Цифрові інструменти планування реалізації продукції в системі корпоративного бюджетування

Цифровий інструмент	Функція у плануванні реалізації	Переваги для корпоративного бюджетування
ERP-системи (SAP S/4HANA)	Інтеграція планів реалізації з виробничою програмою, запасами та фінансовим планом; автоматичне формування бюджету продажів	Усунення ручного введення даних; єдиний інформаційний простір; зменшення помилок при консолідації бюджетів підрозділів
BI-платформи (Power BI, Tableau)	Візуалізація динаміки продажів; план-фактний аналіз у розрізі продуктів, каналів і регіонів; моніторинг виконання бюджету реалізації	Оперативне виявлення відхилень; підтримка управлінських рішень у режимі реального часу; формування зручних дашбордів для менеджменту
Системи бюджетування (Anaplan, Cognos)	Сценарне моделювання планів реалізації (песимістичний / реалістичний / оптимістичний варіанти); ковзне планування продажів	Підвищення гнучкості бюджетного процесу; швидке перепланування при зміні ринкових умов; зниження часу підготовки бюджету
CRM-системи (Salesforce, HubSpot)	Формування прогнозу реалізації на основі воронки продажів; аналіз клієнтської бази для сегментованого планування	Підвищення точності прогнозу збуту; виявлення потенційних клієнтів для включення у план; зв'язок маркетингового та фінансового бюджетів
Інструменти AI/ML (Python, Azure ML)	Прогнозування попиту на основі великих даних; виявлення сезонних трендів і аномалій у продажах	Підвищення точності прогнозів у порівнянні з екстраполяцією; врахування нелінійних факторів попиту; автоматизація розрахунку базових показників плану

Джерело: складено авторами на основі [1–3]

Серед конкретних бар'єрів – значні витрати на впровадження та супровід ERP-систем, необхідність перебудови бізнес-процесів, а також нестача фахівців, здатних одночасно працювати з фінансовим плануванням і цифровими аналітичними платформами. Для вітчизняних підприємств в умовах обмеженості бюджетів актуальним є поетапне впровадження: від автоматизації базових функцій (Excel та Power Query) до повноцінних ERP/BI-рішень.

Таким чином, планування реалізації продукції в системі корпоративного бюджетування в умовах цифровізації набуває якісно нових характеристик: переходу від статичного до ковзного планування, від моноваріантності до сценарності, від ретроспективного аналізу до прогнозування на основі великих даних. Поєднання ERP, BI, CRM та інструментів машинного навчання формує інтегрований цифровий контур управління збутом, який підвищує точність бюджету реалізації та скорочує час його підготовки.

Література

1. Македон В. В., Байлова О. О. Планування і організація впровадження цифрових технологій в діяльність промислових підприємств. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series Economic Sciences*. 2023. №. 47. С. 16–26. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-47-3>.
2. Польова О., Томашук, І. Облік виробництва і реалізації продукції лісівництва. *Економіка та суспільство*, 2024. № (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-64>.
3. Шульга О. А. Напрями удосконалення організації фінансового планування діяльності підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2023. № 26. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.9>.

*Маслій Олександра Анатоліївна²,
кандидат економічних наук, доцент
Гришачевич Анна Василівна, Соколова Анна Сергіївна, студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стрімке поширення транскордонних фінансових потоків в умовах глобалізації, економічної нестабільності та воєнних викликів актуалізує проблематику забезпечення економічної безпеки держави й захисту національних економічних інтересів [1], адже зростання обсягів незаконного переміщення товарів через державний кордон завдає суттєвих збитків національній економіці. Митна безпека як невід'ємна складова економічної безпеки держави спрямована на захист національних економічних інтересів, протидії контрабанді і незаконному імпорту. Завдяки ефективній роботі митних органів можна не лише мінімізувати ризики бюджетних витрат, а й забезпечити прозорість економічних процесів [2].

Сучасна система митного регулювання перебуває під впливом значної кількості викликів, серед яких можна виділити недоліки в управлінні митними платежами, ризики корупції, тіньовий імпорт, вплив зовнішньоекономічних чинників [3], що в сукупності призводить до зниження ефективності митного контролю та вимагає негайного вирішення. Підвищення ефективності митного контролю в умовах всеохопної цифрової трансформації соціально-економічних відносин можна досягти завдяки цифровізації митних процедур. Впровадження інтелектуальних систем аналізу даних, електронного декларування та автоматизованого управління митними ризиками варто розглядати не лише як технологічне оновлення адміністративних процесів, а як стратегічний пріоритет державної політики у сфері митної складової економічної безпеки держави для підвищення ефективності контролю за переміщенням товарів і послуг через митний кордон, підвищення прозорості роботи митних органів та узгодження національних норм із міжнародними стандартами та стандартами Європейського Союзу [4, 5].

Однією із найгостріших проблем економіки України є контрабанда, що створює суттєві перешкоди для економічного розвитку, призводить до значних втрат надходжень до державного бюджету, активно підживлює тіньову економіку, посилюючи корупційні та кримінальні зв'язки. Основними механізмами, за допомогою яких реалізуються ці схеми, є маніпуляції з митною вартістю товарів, використання підставних («фіктивних») отримувачів, так званий «перерваний транзит» та зростання обсягів незаконного обігу підакцизної продукції [6].

Статистичні дані Державної митної служби України підтверджують значні коливання у динаміці виявлених правопорушень. За підсумками 2023 року відбулося збільшення обсягів правопорушень більш ніж у 2 рази порівняно з 2022 роком: зафіксовано 8 843 порушення митних правил, а загальна вартість вилучених предметів сягнула вражаючих 9,1 млрд грн [7]. Така тенденція пояснюється не лише підвищеною активністю тіньового сектору, а й вимушеною перебудовою логістичних маршрутів [8]. Через блокування морських шляхів, основний тиск та митні ризики перемістилися на пункти пропуску, розташовані вздовж західного сухопутного кордону України.

² Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Розробка стратегії цифрового майбутнього України: безпековий вимір економічного розвитку», державний реєстраційний номер 0126U000632

Суттєвим фактором, що впливає на обсяги контрабанди, є впровадження цифрових технологій у систему митного контролю. Одним із найефективніших цифрових інструментів є система NCTS (New Computerised Transit System), яка дозволяє в режимі реального часу синхронізувати дані між митними органами України та 36 країн Європи, що мінімізує ризики використання схеми «пересорт», коли під час транзиту дорога продукція за документами перетворюється на сировину або дешевий товар [9].

Поряд із системою NCTS, вагомим інструментом мінімізації митних правопорушень є розширення мережі стаціонарних скануючих систем на пунктах пропуску. За даними Міністерства фінансів України, автоматизація процесу сканування вантажів дозволяє здійснювати неінвазивний контроль, що скорочує час оформлення та водночас підвищує рівень виявлення прихованих вкладень [10].

Таким чином, використання сучасних цифрових технологій автоматизованого аналізу ризиків і постмитного аудиту сприяє зменшенню впливу людського фактора, підвищенню ефективності митного контролю та збільшенню бюджетних надходжень. У сучасних умовах зростаючих глобальних викликів і загроз цифровізація митного контролю відіграє суттєву роль у мінімізації митних ризиків, протидії контрабанді та є важливою складовою забезпечення економічної безпеки держави й адаптації митної системи України до європейських стандартів.

Література

1. Maslii O., Buriak A., Chaikina A., Cherviak A. Improving conceptual approaches to ensuring state economic security under conditions of digitalization. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2025. Vol. 1 (13 (133)). P. 35 – 45. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2025.319256>.
2. Осіпчук Д. С., Підгорний О. Ю., Підгорний Я. Ю., Зборовський М. О., Ковалок Р. І. Митна безпека в системі забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4 (110). С. 12–17. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-12-17](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-12-17).
3. Захожай К. В., Рудик Н. В., Сивульська Н. М. Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди. *Проблеми економіки*. 2024. №1 (59). С. 112–120. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-1-112-120>.
4. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Chumak O. Digital transformation of the national economy in the context of information environment development in Ukraine. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Tallinn, Estonia, Scientific Route OÜ. 2024. P. 169–197. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch6>.
5. Онищенко С.В., Маслій О.А. Цілі цифрового десятиліття ЄС як стратегічні орієнтири цифрової трансформації України. *Сталий розвиток економіки*. 2026. № 2 (59). С. 307–314. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-42>.
6. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на стан надходжень митних платежів. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/blog/zagalne-20/post/vpliv-zovnishni-kh-ta-vnutrishni-kh-faktoriv-na-stan-nadkhodzen-mitnikh-platezhiv-u-chervni-2025-roku-2258>.
7. Підсумки роботи щодо боротьби з контрабандою у 2023 році. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua>.
8. Маслій О., Галушка Р. Ієрархічний аналіз ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2025. №. 198. С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.69-75>.
9. Як працює «митний безвіз» і що він змінює. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/>.
10. Звіт про стан реалізації заходів з технічного облаштування кордону. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua>.

Вовченко Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Басараб Єлизавета Сергіївна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРЕДИКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрова економіка стає фундаментом національної стійкості. Питання забезпечення економічної безпеки набуває особливої гостроти через поєднання фізичних та цифрових загроз. Активне впровадження технологій штучного інтелекту, автоматизації та архітектури Big Data суттєво трансформують традиційні економічні процеси, формуючи нові парадигми конкурентоспроможності бізнесу.

Проблема забезпечення економічної безпеки в Україні на сучасному етапі обумовлена не лише структурною трансформацією національної економіки, а й критичним впливом воєнних дій, що вимагає розробки адаптивних механізмів фінансової стійкості, здатних нівелювати ризики сировинної залежності, відтоку людського капіталу та кіберзагроз. Тому предиктивне управління фінансово-економічною безпекою підприємства здійснюється через формування його «цифрового імунітету» [1] та виконання стратегічних завдань:

- інтелектуальна ідентифікація ризиків – застосування алгоритмів машинного навчання для моделювання сценаріїв зовнішніх загроз [2];
- нейтралізація в реальному часі – створення динамічних систем захисту фінансових інтересів, які адаптуються до змін ринкової кон'юнктури;
- синхронізація з ESG-критеріями – врахування екологічних, соціальних та управлінських ризиків як невід'ємної складової бізнес-моделі [3].

У сфері кібербезпеки для бізнесу критичними залишаються два вектори, що потребують системного реформування: внутрішній та зовнішній. Внутрішній вектор передбачає підвищення обізнаності комерційного сектору через стандарти «цифрової гігієни» та створення платформ державно-приватного партнерства для оперативного реагування на інциденти. Зовнішній вектор реалізується через технологічне оновлення інфраструктури державних об'єктів з використанням хмарних технологій.

Забезпечення економічної безпеки в епоху цифрової трансформації вимагає синергії між технологічним прогресом та інституційними реформами. Тільки через інтеграцію кіберзахисту в загальну стратегію розвитку та цифровізацію управління ресурсами можливо забезпечити довгострокову фінансову стійкість як окремих суб'єктів господарювання, так і територіальних громад у період повоєнного відновлення.

Література

1. Bilychenko M. Information model for managing enterprise economic security under digital transformation. *Innovations and New Directions in Scientific Research. Research Europe*. 2025. P. 21-24. DOI: <https://doi.org/10.64076/iedc250920.07>
2. Вовченко О.С. Цифрова трансформація системи фінансового менеджменту підприємств: концептуальна архітектура та імплементація data-driven інструментарію. *Грааль науки*. 2025. № 60. С. 302-306. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.26.12.2025.031>.
3. Житар М.О. ESG тренди у фінансовій діяльності компаній: ключові напрямки та рекомендації. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2024. № 2(14). DOI: <https://doi.org/10.32750/2024-0209>.

ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Державна митна служба України виступає ключовим інститутом забезпечення фінансової стабільності та національної безпеки держави. В умовах військового стану роль митних органів суттєво зросла, оскільки вони забезпечують значну частку надходжень до державного бюджету, що є критично важливим для фінансування оборонного сектору та соціальних зобов'язань. Проте ефективне виконання цих функцій неможливе без системної інституційної модернізації, яка зумовлена необхідністю адаптації українського митного адміністрування до європейських стандартів, де цифровізація виступає не просто допоміжним інструментом, а фундаментальною основою для створення прозорого та захищеного економічного середовища [1].

Важливим етапом трансформації стало повномасштабне впровадження системи NCTS Фаза 5 [2]. Цей інструмент став фундаментом для реального функціонування «митного безвізу», забезпечує повну функціональну інтеграцію митних процедур у єдиний європейський простір, дозволяючи здійснювати операції між 36 країнами-учасницями Конвенції про спільний транзит за спрощеними правилами. Завдяки автоматичному обміну повідомленнями між митними органами різних країн, можливість маніпуляцій із супровідними документами чи вартістю товару під час транзиту мінімізується. За результатами 2025 року, в Україні було оформлено понад 142 тисячі транзитних декларацій, що є рекордним показником [2]. Така динаміка свідчить про високу довіру міжнародних партнерів до оновленої цифрової інфраструктури Держмитслужби. При цьому внутрішній транзит у системі NCTS зріс у 2,5 рази [3], що підтверджує готовність українського бізнесу до прозорих правил гри.

Ефективність митного адміністрування сьогодні безпосередньо корелює з рівнем автоматизації «Єдиного вікна для міжнародної торгівлі». Інтеграція митної служби з іншими державними органами через електронні реєстри дозволила скасувати необхідність подання паперових сертифікатів та дозволів. Процес обміну даними тепер відбувається миттєво, що пришвидшило експортні та транзитні процедури на 28%. Особливу увагу варто приділити цифровізації поштових та експрес-відправлень: станом на 2026 рік 100% таких операцій обробляються виключно в електронному вигляді [3]. Це не лише прискорює міжнародну доставку, а й створює чіткий цифровий слід кожної посилки, що робить будь-які несанкціоновані втручання в систему помітними для контролюючих органів.

Інноваційним напрямом модернізації виступає впровадження технологій штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу великих масивів даних. Використання ШІ-алгоритмів дозволяє автоматизувати класифікацію товарів згідно з УКТЗЕД [4], порівнюючи опис товару в інвойсах із величезною базою історичних даних та світовими стандартами. Це мінімізує ризики неправильного кодування товарів з метою заниження митних платежів. Крім того, ШІ-асистенти вже сьогодні інтегруються у системи відеоконтролю на пунктах пропуску, забезпечуючи автоматичне розпізнавання номерних знаків та зважування транспортних засобів без участі інспектора. Така «цифрова стіна» між працівником митниці та суб'єктом ЗЕД є найнадійнішим запобіжником проти тіньових домовленостей.

Розвиток інституту Авторизованого економічного оператора також є невід'ємною частиною модернізації. Надання спрощень надійним компаніям дозволяє митним органам фокусувати ресурси на «високоризикових» вантажах, не створюючи перешкод для добросовісного бізнесу. Система автоматизованого управління гарантіями, яка повністю інтегрована з банківськими установами, забезпечує прозорий обіг фінансових зобов'язань на суму понад 4,3 млрд євро щорічно. Це створює умови для передбачуваного та безпечного митного середовища, де правила є єдиними для всіх учасників ринку.

Водночас цифрова трансформація потребує якісного оновлення кадрового складу. Модернізація Держмитслужби включає впровадження КРІ для кожного працівника митної служби, що відстежуються в автоматичному режимі: від часу оформлення декларації до частоти спрацювання системи ризиків у конкретних випадках. Така прозорість роботи персоналу, підкріплена використанням сучасних засобів технічного контролю (сканери, боді-камери), стимулює професійний розвиток та добросовісність. Інституційна стійкість митниці майбутнього базується на синергії автоматизованого контролю та інтеграції в глобальні логістичні ланцюги, що перетворює Держмитслужбу на прозорий сервісний інститут європейського зразка.

Отже, інституційна модернізація Державної митної служби України на сучасному етапі є не просто технічним оновленням, а фундаментальною перебудовою архітектури митних процесів на засадах цифрової прозорості та автоматизації. Ключова концепція цієї модернізації полягає у переході від застарілої моделі «людського контролю» до моделі «алгоритмічного супроводу», де основний масив рішень приймається автоматизованими системами аналізу ризиків. Це дозволяє нівелювати суб'єктивізм та надмірну дискрецію посадових осіб, які історично виступали джерелом корупційних ризиків та інституційної слабкості [6]. Окрім антикорупційного ефекту цифрова трансформація суттєво підвищує операційну ефективність адміністрування [7]. Автоматизація контрольних функцій та залучення інтелектуальних систем аналізу даних дозволяють раціонально розподіляти ресурси служби, зосереджуючи увагу на вантажах із високим ступенем ризику. У перспективі повна функціональна сумісність національних ІТ-рішень із базами даних ЄС [8] забезпечить максимальне пришвидшення митних процедур та остаточно трансформуватиме Державну митну службу України у високоефективний сервісно-орієнтований інститут.

Література

1. Onyshchenko S., Maslii O., Hlushko A. Digital and Economic Security of the State Under Global Threats. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2025. Vol. 1338. Pp. 580–602. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-89296-7_2.
2. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2030 року. Розпорядження КМУ від 13.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#n15> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Цифровізація, модернізація, довіра: як митниця змінювала взаємодію з бізнесом у 2025 році. URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/tsifrovizatsiia-modernizatsiia-dovira-iaak-mitnitsia-zminiuvala-vzaie-modiiu-z-biznesom-u-2025-rotsi-2619>
4. Пошуковий інструмент кодів УКТЗЕД за обраними товарами URL: <https://business.diia.gov.ua/service/uktzed> (дата звернення: 25.04.2026).
5. «Митний безвіз» 2025: рекордний рік системи спільного транзиту (NCTS). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mytnyi-bezviz-2025-rekordnyi-rik-systemy-spilnoho-tranzytu-nects> (дата звернення: 25.04.2026).
6. Yurkiv N., Maslii O. Corruption component as a threat to economic security of the state. *Economics and region*. 2018. № 3 (70). С. 19–27. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2018.3\(70\).1239](https://doi.org/10.26906/EiR.2018.3(70).1239).

7. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Chumak O. (2024). Digital transformation of the national economy in the context of information environment development in Ukraine. Chapters of Monographs, in: “Transformations of national economies under conditions of instability”, published by the Scientific Route OÜ. Tallinn, Estonia, chapter 6, pages 169–197. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch6>

8. Hlushko A. D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Ptashchenko L., Yehorycheva S., Chychkalo-Kondratska I., Onyshchenko S., Berezhna A. [etc.]. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.

УДК 338.24

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор
Кучеренко Володимир Михайлович, студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ ТА ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах перед великою кількістю підприємств постала проблема створення та розвитку системи забезпечення економічної безпеки. Система забезпечення та розвитку економічної безпеки бізнесу пов'язана з вирішенням правових, фінансово-економічних завдань, захистом економічних інтересів держави, підприємств, організацій та фізичних осіб. Також розвиток суб'єктів господарювання, глобалізаційні процеси в економіці, спонукають вітчизняні суб'єкти господарювання до пошуку та впровадженню заходів щодо захисту своїх економічних інтересів на національному та міжнародному рівнях. Система забезпечення економічної безпеки бізнесу має бути ключовим напрямом стратегічного управління суб'єктами господарювання. Протидія економічним порушенням в бізнесі і актуалізує тему дослідження. Також ці проблеми гостро постануть перед бізнесом в період повоєнного відновлення та розвитку держави. Отже, систему забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні слід розглядати з позиції стану захищеності, який проявляється у можливості розвитку суб'єктів господарювання з урахування існуючої ресурсної бази.

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується високим рівнем невизначеності, зумовленим військовою агресією, необхідністю післявоєнного відновлення та активізацією процесів європейської інтеграції. У таких умовах бухгалтерський облік перестає бути просто інструментом фіксації господарських операцій. Він трансформується у стратегічну інформаційну базу для фінансового моніторингу та забезпечення економічної безпеки держави. Особливої ваги набуває розвиток облікових систем у державному та фінансовому секторах, оскільки саме вони є фундаментом стабільності національної фінансової системи та запорукою досягнення цілей сталого розвитку.

Питання модернізації обліку в контексті економічної безпеки досліджували такі вчені, як О. Канцуров, С. Левицька, В. Пархоменко та інші [4, с. 27–35]. Проте швидка зміна зовнішніх чинників потребує постійного перегляду пріоритетів розвитку облікових систем, зокрема в частині прозорості використання бюджетних коштів та управління ризиками у фінансових установах.

Стан бухгалтерського обліку в державному секторі наразі перебуває на стадії завершення тривалого процесу реформування, базою якого є Стратегія модернізації системи управління державними фінансами. Основним вектором залишається перехід на Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС), які розроблені на основі міжнародних стандартів (IPSAS) [2, 3].

Розглянемо ключові проблеми, які тут залишаються. Недостатня інтеграція. Облікові дані не завжди корелюють із показниками бюджетної звітності в режимі реального часу, що створює ризики для оперативного фінансового моніторингу. Оцінка активів. В умовах війни виникає гостра потреба в розробці методик обліку втрат, пошкоджень та оцінки збитків державного майна, що є критичним для економічної безпеки. Діджиталізація. Попри впровадження системи «E-Data» та «Є-звітність», автоматизація облікових процесів безпосередньо в установах часто залишається фрагментарною. Перспективи розвитку в цьому секторі вбачаю у створенні єдиного інформаційного простору, де облікові дані будуть доступні для контролюючих органів та громадськості (в межах безпекових обмежень), що мінімізує корупційні ризики та сприятиме сталому управлінню ресурсами. У фінансовому секторі (банки, страхові компанії, небанківські фінансові установи) ситуація дещо інша. Цей сектор вже тривалий час працює за МСФЗ, що забезпечує високу якість фінансової інформації. Однак у парадигмі сталого розвитку (ESG-концепція) облік у фінансових установах має трансформуватися у бік розкриття нефінансової звітності.

Перспективи розвитку обліку у фінансовому секторі включають облік екологічних та соціальних ризиків. Фінансові установи мають відображати, як їхні інвестиційні портфелі впливають на цілі сталого розвитку. Посилення ролі внутрішнього аудиту. В системі економічної безпеки банків бухгалтерський облік стає превентивним інструментом виявлення сумнівних операцій (compliance). Впровадження AI та Big Data. Використання інтелектуальних систем для аналізу транзакцій дозволяє автоматизувати фінансовий моніторинг, роблячи його більш точним та швидким. Взаємозв'язок обліку та економічної безпеки проявляється у забезпеченні інформаційної прозорості. Коли облік у державному секторі є чітким, а у фінансовому – прогнозованим, держава отримує можливість ефективно перерозподіляти ресурси на пріоритетні напрямки: обороноздатність, соціальний захист та екологічні проекти. Це і є реалізацією парадигми сталого розвитку [5].

Бухгалтерський облік у державному та фінансовому секторах сьогодні є «першою лінією оборони» економічної безпеки [1]. Стан його розвитку можна охарактеризувати як перехідний – від традиційної фіксації до стратегічного управління.

Перспективи розвитку полягають у наступних кроках. Повній гармонізації вітчизняного законодавства з вимогами ЄС (директиви з обліку та звітності). Впровадженні інтегрованої звітності, яка поєднує фінансові показники з показниками сталого розвитку (ESG). Максимальній автоматизації процесів фінансового моніторингу для запобігання відтоку капіталу та нецільового використання бюджетних коштів. Саме така трансформація дозволить створити стійку економічну систему, здатну протистояти зовнішнім загрозам та забезпечити добробут майбутніх поколінь.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 21.04.2026 р.).
2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку для державного сектору (IPSAS). URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/mizhнародni-standarty-finansovoi-zvitnosti--perekladukrainskoiu-movoju---rik?category=dohidna-politika&subcategory=buhgalterskij-oblik>. (дата звернення: 21.04.2026 р.).

3. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/nacionalnipolozhenja-%28standarti%29-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori?category=dohidnapolitika&subcategory=buhgalterskij-oblik-u-derzhavnomu-sektori> (дата звернення: 21.04.2026 р.).

4. Левицька С. Бухгалтерський облік і аудит. Облік та аналіз діяльності бюджетних установ: монографія. СО Левицька. Рівне: УДУВГП 233, 2004. С. 27–35.

5. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації. Розпорядження КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1805-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-reformuvannya-sistemi-upravlinnya-derzhavni-mi-fiansami-na-20222025-roki-ta-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-i291221-1805> (дата звернення: 21.04.2026 р.).

УДК 336.64:330.34

Свистун Людмила Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент,

Користова Вікторія Станіславівна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна архітектура економічної безпеки вітчизняних підприємств зазнає суттєвої трансформації під тиском глобальних та внутрішніх енергетичних викликів. Енергетична складова є однією з найбільш критичних у структурі собівартості продукції та операційних витрат. Волатильність цін на енергоносії, ризики обмеження постачання електроенергії та необхідність інвестування в автономні джерела живлення створюють умови високої невизначеності. У такому контексті корпоративне бюджетування перестає бути лише інструментом фінансового контролю, перетворюючись на стратегічну систему раннього попередження та мінімізації енергетичних загроз [2].

Бюджетування як процес планування, контролю та аналізу грошових потоків дозволяє підприємству сформувати фінансовий фундамент для протидії зовнішнім шокам. В умовах енергетичних ризиків ключовим завданням стає забезпечення гнучкості бюджетного циклу. Традиційний річний період планування сьогодні часто виявляється неефективним, що зумовлює необхідність переходу до ковзного прогнозування. Це дозволяє оперативно коригувати витратну частину бюджету у разі різкого підвищення тарифів або виникнення потреби у закупівлі додаткових енергетичних ресурсів [1].

Ефективність переходу до ковзного прогнозування в сучасних умовах критично залежить від рівня цифровізації фінансового контуру підприємства. Впровадження інтегрованих ERP-систем та інструментів Business Intelligence (BI) дозволяє автоматизувати збір даних про енергоспоживання у режимі реального часу. Це мінімізує часовий лаг між виникненням енергетичного виклику (наприклад, різким стрибком цін на балансуєчому ринку електроенергії) та коригуванням бюджетних лімітів. Таким чином, бюджетна модель трансформується з пасивного річного плану в динамічну систему, що здатна адаптуватися до змін зовнішнього середовища практично миттєво, забезпечуючи безперервність моніторингу ключових показників фінансової стійкості.

Економічна безпека підприємства в енергетичній сфері безпосередньо залежить від точності операційних бюджетів. Бюджет виробництва, бюджет прямих матеріальних витрат та бюджет загальногосподарських накладних витрат повинні містити сценарії на випадок енергетичних обмежень. Важливо розуміти, що будь-яка затримка у прийнятті управлінських рішень через відсутність чітко розпланованих фінансових ресурсів може призвести до зупинки виробничих ліній, що в умовах воєнного стану є критичною загрозою для виживання бізнесу [3].

Практичне застосування інструментів бюджетування дозволяє наочно побачити вразливість підприємства до ресурсних викликів. Розглядаючи структуру бюджету руху грошових коштів (БРГК), можна виокремити пряму залежність між стабільністю надходжень та здатністю компанії фінансувати свої енергетичні потреби [4].

Прогнозний обсяг надходжень від реалізації продукції не завжди здатен повністю покрити операційні видатки в пікові періоди. Видаткова частина, де значну частку займають оплата рахунків постачальників, комунальні платежі та транспортні витрати, може генерувати від'ємне кінцеве сальдо грошових коштів. Це свідчитиме про наявність суттєвого касового розриву.

В контексті енергетичних ризиків цей розрив є «червоним прапорцем». Якщо підприємство вже має дефіцит ліквідності, будь-яке додаткове навантаження – наприклад, необхідність термінової закупівлі дизельного пального для генераторів у період блекаутів за завищеними цінами – призведе до повної втрати платоспроможності. Таким чином, бюджетування дозволяє ідентифікувати ці вразливі місця ще на етапі планування, що дає менеджменту час для пошуку альтернативних джерел фінансування (кредитні лінії, оптимізація запасів) або перегляду енергоємності виробничих процесів.

Для зміцнення економічної безпеки підприємства доцільно впроваджувати наступні заходи у межах корпоративного бюджетування задля оптимізації бюджетного процесу:

1. Сценарне моделювання – розробка бюджетів типу «що, якщо...», де враховуються різні рівні цін на енергоносії (базовий, кризовий, катастрофічний).
2. Виокремлення енергетичного бюджету – деталізація витрат на енергоресурси у окремий центр відповідальності для жорсткого контролю лімітів споживання.
3. Скорочення бюджетного циклу – перехід від квартального до щомісячного або навіть щотижневого моніторингу відхилень (план-факт аналіз), що критично важливо для оперативного реагування на енергетичні виклики.
4. Формування цільових резервних фондів – акумулювання коштів спеціально для покриття непередбачуваних витрат, пов'язаних з енергетичною автономією підприємства.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що корпоративне бюджетування є фундаментальною складовою системи економічної безпеки підприємства. Воно забезпечує не лише фінансову дисципліну, а й створює простір для маневру в умовах енергетичної нестабільності. Вчасне виявлення дефіциту ліквідності є ключем до виживання організації під впливом зовнішніх шоків. Тільки інтеграція конкретних ризиків у загальну систему фінансового планування дозволить вітчизняним підприємствам підтримувати конкурентоспроможність та забезпечувати сталий розвиток у турбулентних умовах сучасного ринку.

Література

1. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь 2024, Київ: НІСД, 71 с. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf.

2. Ізюмська В., Нікульшина А. (2021). Управління фінансовою стійкістю підприємства. *Економіка та суспільство*, (34). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-26>.

3. Кайда І. Цифрова трансформація як ключовий фактор підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-103>.

4. Свистун Л.А., Нечухран К.О., Шустваль Д.О. Теоретичні засади управління грошовими потоками підприємства в умовах кризи в економіці. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 192-198. [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-30](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-30).

УДК 631.1:657.47:004

Фурманчук Оксана Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент,

*Білько Анастасія Вікторівна, Лісконог Катерина Володимирівна, студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний етап розвитку аграрного сектору вимагає пошуку нових інструментів підвищення ефективності в умовах цінової нестабільності, кліматичних ризиків та жорсткої конкуренції. Традиційні підходи до управління витратами виявляються недостатніми, тому визначальним фактором стає цифровізація обліково-аналітичних процесів (ERP-системи, хмарні сервіси, штучний інтелект). Саме інтеграція цифрових технологій в управління витратами дозволяє мінімізувати фінансові ризики, що робить її ключовим інструментом забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств та їхнього захисту від зовнішніх загроз.

Існує значний внесок різних науковців у розробку теоретичних та методичних засад і дослідження понять «витрати», «цифровізація витрат» проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених даним проблемам, питання, пов'язані зі створенням ефективного механізму управління витрат в умовах цифровізації залишаються дискусійними та потребують подальшого дослідження.

У сучасних умовах воєнного стану та глобальної економічної нестабільності аграрний сектор України виступає стратегічним фундаментом продовольчої та економічної безпеки держави. Проте, специфічні особливості сільськогосподарського виробництва — сезонність, біологічна трансформація активів, залежність від погоднокліматичних чинників та значне коливання цін на енергоносії й добрива — роблять цей сектор надзвичайно вразливим до внутрішніх та зовнішніх загроз. Традиційні підходи до управління витратами, що ґрунтуються на ретроспективному аналізі та ручній обробці первинних документів, у сучасних реаліях виявляються неефективними [1]. Затримка в отриманні актуальних даних про витрати призводить до неможливості оперативного реагування на відхилення від планових показників, що, як наслідок, підриває фінансову стійкість підприємства. Саме тому цифрова трансформація витрат стає не просто елементом модернізації, а критично важливим інструментом забезпечення економічної безпеки, що дозволяє аграріям оптимізувати споживання ресурсів та підвищити точність калькулювання собівартості.

Технологічна база цифрового управління витратами включає широкий спектр інструментів: від хмарних обчислень та ERP-систем до технологій Big Data та штучного інтелекту. Впровадження ERP-рішень (Enterprise Resource Planning) дозволяє

створити єдиний інформаційний простір, де дані про витрати палива, насіння, добрив та оплату праці консолідується автоматично. Це усуває проблему дублювання інформації та забезпечує керівництво достовірною аналітикою. Особливого значення набуває інтеграція CRM-систем, які допомагають оптимізувати логістичні витрати та витрати на збут, що є критичним для експортоорієнтованих аграрних компаній. Використання штучного інтелекту дає змогу виявляти складні закономірності у структурі витрат, які неможливо помітити при традиційних методах аналізу. Наприклад, AI-алгоритми можуть прогнозувати оптимальний час для закупівлі ресурсів або проведення технічного обслуговування техніки, мінімізуючи ризики простоїв та непередбачуваних витрат [2].

Крім того, перехід до електронного документообігу дозволяє практично нівелювати витрати на паперову бюрократію, архівування та поштові пересилання. Водночас відбувається перерозподіл ресурсів: кошти, що раніше витрачалися на рутинну працю бухгалтерів та обліковців, тепер спрямовуються на IT-інфраструктуру, придбання ліцензій на програмне забезпечення (SaaS, PaaS) та кібербезпеку. Аналіз показує, що хоча на початкових етапах витрати на впровадження цифрових рішень можуть здаватися значними, у довгостроковій перспективі вони забезпечують суттєву економію завдяки підвищенню продуктивності праці та зниженню рівня операційних помилок [3, 4]. Гнучкість та масштабованість хмарних рішень дозволяють підприємствам уникати капітальних інвестицій у власні сервери, що є додатковим фактором фінансової стійкості.

Проте, шлях до повної цифровізації аграрного сектору в Україні супроводжується низкою специфічних бар'єрів. Станом на 2025-2026 р.р спостерігається певний парадокс: за високого рівня цифрової грамотності населення та успішного досвіду використання державних сервісів (таких як «Дія»), реальний рівень автоматизації бізнес-процесів залишається недостатнім. Лише близько 28% українських підприємств активно використовують хмарні технології, що значно нижче за показники країн Європейського Союзу (рисунок 1).

Основними перешкодами впровадження цифровізації є брак фінансових ресурсів для початкових інвестицій, дефіцит кваліфікованих кадрів на стику агрономії та IT, а також побоювання щодо кіберзагроз. Для аграрних підприємств, які оперують великими масивами даних про земельний банк та врожайність, питання захисту інформації стає одним із пріоритетних складників економічної безпеки. Будь-який збій у роботі цифрових систем або витік даних може призвести до критичних втрат, що вимагає розробки комплексних стратегій кіберзахисту. Для подолання цих викликів необхідно здійснювати «покрокове» калькулювання собівартості на кожному етапі технологічного циклу, що дає змогу ідентифікувати центри виникнення збитків ще до завершення виробничого процесу.

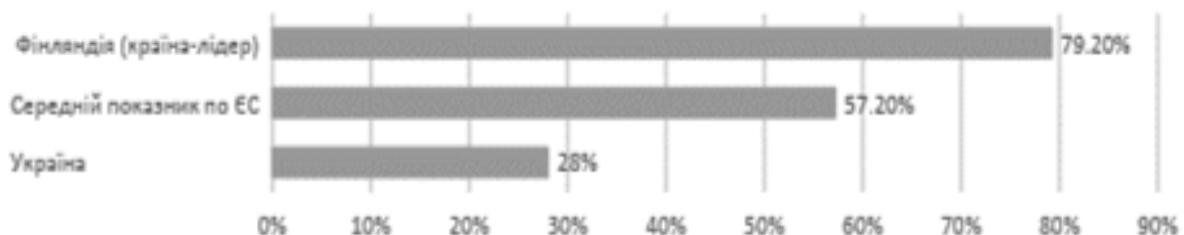

Рис. 1. Рівень впровадження хмарних сервісів. Порівняльна характеристика України та лідерів цифрової трансформації ЄС у 2025-2026 р.р.

Підсумовуючи, слід зазначити, що цифровізація управління витратами – це не просто данина моді на нові технології, а безальтернативний шлях до виживання та розвитку аграрного бізнесу в умовах глобальної конкуренції. Впровадження інноваційних обліково-аналітичних систем дозволяє зміцнити економічну безпеку підприємства через підвищення прозорості фінансових потоків, жорсткий контроль за використанням ресурсів та можливість оперативного маневрування в кризових ситуаціях.

Література

1. Бірюков Є. І., Гарафонова О. І., Худолей В. Ю. Управління витратами аграрного підприємства в умовах цифрових трансформацій. *Economic Synergy*. 2023. № 2. С. 48–61. URL: <https://es.istu.edu.ua/index.php/EconomicSynergy/article/view/110/85>.
2. Рудаченко О., Коненко В., Тараруєв Ю. Аналіз впливу цифрових технологій на розвиток суб'єктів підприємництва. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 334(5). С. 33–39. URL: <https://heraldes.khmnpu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/516/520/>.
3. Котельникова Ю. М., Чумак Г. М., Ворошилова О. І. Управління витратами в умовах цифрової економіки: сучасні моделі та інструменти оптимізації. *Економіка та суспільство*. 2025. №73. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5883/5822/>.
4. Онищенко С. В., Маслій О.А., Пантась В. В. Ділова активність бізнесу в Україні: цифрова трансформація та сталий розвиток. *Економіка і регіон*. 2024. № 1 (92). С. 136–146. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/3321>.

УДК 336.71:004.056:005.5

Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Користова Вікторія Станіславівна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НОРМАТИВНІ ЗМІНИ, КІБЕРРИЗИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

Сучасна екосистема фінансового сектору зазнає радикальних структурних змін під впливом стрімкої діджиталізації. Традиційні банківські інститути змушені конкурувати або інтегруватися з технологічними компаніями, що формує нову парадигму обслуговування [4; 5]. Водночас ця трансформація вимагає перегляду підходів до безпеки, оскільки цифровізація розширює спектр потенційних вразливостей.

Каталізатором змін на ринку України стало повноцінне запровадження концепції відкритого банкінгу (Open Banking), нормативні вимоги до якого імплементовані Національним банком України на базі Закону України «Про платіжні послуги» [3]. Завдяки відкритим API небанківські надавачі платіжних послуг отримали змогу безпечно взаємодіяти з банківськими рахунками клієнтів.

Ці зміни безпосередньо впливають на внутрішні процеси фінансових установ. Зокрема, виникає потреба в адаптації фінансового обліку (через необхідність капіталізації витрат на розробку та інтеграцію API як нематеріальних активів) та перегляді політики корпоративного бюджетування. Сучасні реалії змушують банки закладати значно більші частки бюджету на IT-інфраструктуру та кіберзахист. Крім того, на тлі зростання загроз активного розвитку набуває страхування кіберризиків (Cyber Insurance) як інструмент фінансового хеджування можливих збитків від зламів.

Варто зазначити, що ядром цифрової трансформації на макрорівні виступає Система електронних платежів Національного банку України (СЕП). СЕП фактично є «кровоносною системою» фінансів України. Станом на 2026 рік її функціонування в режимі 24/7 на базі міжнародного стандарту ISO 20022 не лише забезпечує миттєве проведення транзакцій, а й створює технологічний фундамент для масштабування Open Banking. Проте така безперервність роботи критичної інфраструктури вимагає безпрецедентних заходів безпеки, оскільки будь-який простій системи через цілеспрямовані атаки несе пряму загрозу національній економічній стабільності.

На роздрібному рівні найвищий ступінь цифровізації демонструють вітчизняні необанки, які звели до мінімуму час клієнтського онбордингу [2]. Сучасні банківські екосистеми дозволяють у день створення віртуальної картки миттєво зараховувати на неї кошти та одразу ж здійснювати перекази іншим користувачам чи оплачувати послуги. Така гіпершвидкість транзакцій є суттєвою конкурентною перевагою, проте вона кардинально змінює ландшафт операційних ризиків. У цих умовах фінансові установи змушені впроваджувати автоматизовані антифрод-системи на базі машинного навчання, здатні в режимі реального часу блокувати підозрілі операції, що вимагає постійного перегляду політик внутрішнього бюджетування.

Стрімка експансія FinTech-рішень не лише оптимізує операційні витрати, а й трансформує природу системних ризиків, створюючи загрозу «ефекту доміно» у взаємопов'язаних цифрових мережах [5]. Як наслідок, виникає об'єктивна потреба у переході від традиційного періодичного контролю до динамічного пруденційного нагляду в режимі реального часу. Це вимагає інтеграції інтелектуальних систем раннього попередження (Early Warning Systems) у структуру корпоративного управління, що дозволяє банку ідентифікувати аномалії та потенційні збитки від технічних збоїв або кібератак ще на етапі їх виникнення [1; 4].

Огляд статистики кіберризиків (2025 – початок 2026 рр.) засвідчує, що масовий перехід у хмарні середовища та розширення точок доступу (API) зумовили зростання кіберінцидентів. За даними глобальних звітів (зокрема, IBM Security) [6], середня вартість витоку даних у фінансовому секторі у 2025 році досягла історичного максимуму. У фокусі зловмисників перебувають слабкі ланки у ланцюжках постачань та методи соціальної інженерії, підкріплені технологіями штучного інтелекту (Deepfakes, AI-фішинг) [6]. У таблиці 1 наведено актуальні показники, що характеризують стан кібербезпеки у фінансовому секторі на поточний момент.

Таблиця 1

Аналітика кіберризиків у банківському секторі (2025 – I кв. 2026 рр.)

Категорія показника / Ризику	Поточне статистичне значення та тенденція
Середня вартість витоку даних (Data Breach Cost)	Зросла до \$6,1 млн для фінансових установ (за оцінками звіту IBM Cost of a Data Breach 2025) [6].
Вектор компрометації: вразливості API	Частка зламів через несанкціонований доступ до фінансових API зросла на 42% після масового впровадження Open Banking.
Витрати на кібербезпеку (Корпоративне бюджетування)	Банки збільшили частку витрат на інформаційну безпеку в середньому до 15–18% від загального IT-бюджету.
ШІ-згенерований фішинг	Кількість цілеспрямованих фішингових атак із застосуванням генеративного ШІ зросла у 2,5 раза порівняно з 2024 роком.
Попит на поліси кіберстрахування	Обсяг премій зі страхування кіберризиків у корпоративному секторі Європи та України зріс на 34% [5].

Таким чином, цифровізація банківського сектору та нормативне закріплення відкритого банкінгу формують інноваційне конкурентне середовище, проте генерують складні кіберризиків. Для забезпечення стабільності фінансові установи мають комплексно підходити до розв'язання цієї проблеми: поєднувати технічний захист (аудит API), модернізувати підходи до фінансового обліку цифрових активів, оптимізувати корпоративне бюджетування на користь превентивної безпеки та використовувати інструменти кіберстрахування для мінімізації фінансових наслідків зламів.

Література

1. Огляд стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури України (2025–2026). *Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України*. Київ, 2026. 38 с.
2. Hlushko, A. & Khudolii, Yu. Financial technologies as a factor in the innovative development of the banking system. Chapters of Monographs, in: “Intellectual capital is the foundation of innovative development 2025”, Monographic series “European Science”. Karlsruhe, Germany: ScientificWorld-NetAkhatAV, March 2025, Book 38, Part 3, pp. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.30890/2709-2313.2025-38-03>.
3. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 01.05.2026).
4. Худолій Ю. С., Свистун Л. А. Трансформація роздрібного банкінгу під впливом Fintech. *Економіка і регіон*. 2023. № 2 (89). С. 55–61.
5. Худолій Ю. С., Халєвіна М. О. Фінтехнології в банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 134–142.
6. Cost of a Data Breach Report 2025. *IBM Security*. 2025. URL: <https://www.ibm.com/security/data-breach> (дата звернення: 01.05.2026).
7. Phishing Trends Report. Hoxhunt. 2026. URL: <https://hoxhunt.com/guide/phishing-trends-report> (дата звернення: 04.05.2026).
8. Zhyvylo Y., Onyshchenko S., Cherviak A., & Bilko S. Determining the patterns of using information protection systems at financial institutions in order to improve the level of financial security. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2023, 5(13(125)), 65–76. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.288175>.

УДК 351.712:004

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор
Дектянікова Вікторія Антонівна, студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОР ЗНИЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних реаліях економічна безпека держави тісно пов'язана з прозорістю і ефективністю державного управління. Цифровізація перетворюється з простого технічного оновлення на ключовий інструмент у боротьбі з корупцією, яка негативно впливає на фінансову стабільність країни. Згідно зі стратегічними документами, цифрова трансформація визначена одним із пріоритетних напрямів державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року [4]. Традиційна модель надання публічних послуг, побудована на безпосередній взаємодії заявника з уповноваженою особою, об'єктивно

містить передумови для виникнення корупційних відносин. Дискреційні повноваження службовців, непрозорість процедур та відсутність автоматизованого контролю формують середовище, у якому неформальні домовленості стають системним явищем. Перехід до цифрового формату надання послуг докорінно змінює цю логіку: алгоритмізована обробка запитів виключає суб'єктивний чинник на всіх етапах розгляду. Про реальну результативність такого підходу свідчить оцінка Міністерства цифрової трансформації: сукупний фінансово-антикорупційний ефект від функціонування платформи «Дія» становить близько 48 мільярдів гривень [5], що підтверджує не декларативний, а практично вимірюваний вплив електронного урядування на стан економічної безпеки. Для системного відображення відмінностей між аналоговою та електронною моделями надання адміністративних послуг у розрізі їхнього впливу на корупційні ризики та стан економічної безпеки розроблено порівняльну таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння рівнів корупційних ризиків у різних моделях надання послуг

Критерії порівняння	Традиційна (паперова) модель	Цифрова модель (на прикладі “Дія”)	Вплив на економічну безпеку
Суб'єктивний фактор	Високий (залежність від настрою чи волі чиновника).	Відсутній (рішення приймає алгоритм на основі даних).	Усунення можливості вимагання хабаря).
Швидкість надання	Від декількох днів до місяців (черги, обробка).	Миттєво або протягом декількох хвилин.	Прискорення бізнес-процесів та обігу капіталу.
Прозорість процесу	Низька (важко відстежити етап розгляду документа).	Максимальна (кожна дія фіксується в цифрових реєстрах).	Неможливість “задніх чисел” або підміни документів.
Контакт із посадовцем	Прямий фізичний контакт (ризик домовленостей).	Повністю дистанційно (людина - система).	Ліквідація умов для “побутової” корупції.
Вартість для держави	Висока (папір, оренда офісів, зарплати штату).	Низька (автоматизація знижує витрати бюджету).	Економія державних коштів (до 48 млрд грн).

Джерело: розроблено авторами на основі [1-6]

Зміцнення економічної безпеки через цифровізацію відбувається за кількома напрямками:

– дерегуляція та забезпечення прозорості є першочерговими ефектами впровадження цифрових платформ у сферу публічного управління. Інтеграція таких інструментів сприяє зниженню адміністративних бар'єрів, що позитивно позначається на інвестиційному кліматі та укріпленні економічної стабільності держави [1, 2]. Зокрема, автоматизація дозвільних і реєстраційних процедур мінімізує людський фактор як умову виникнення корупційних ризиків;

– протидія тіньовій економічній діяльності є ще одним вагомим наслідком цифрової трансформації публічного сектору. Запровадження електронних механізмів моніторингу фінансових операцій і контролю за видачею дозвільної документації суттєво знижує ймовірність виникнення корупційних схем та створює сприятливі умови для прозорого функціонування економічних суб'єктів [3].

За оцінками, антикорупційний ефект від електронних послуг лише у системі «Дія» склав близько 48 млрд гривень [6].

Оптимізація ресурсів публічного управління через автоматизацію надання послуг дозволяє знизити операційні витрати державного апарату та підвищити ефективність взаємодії між органами влади і суб'єктами господарювання [4]. Цифровізація також є одним із пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку, що свідчить про системний характер реформування [5].

Таким чином, цифровізація адміністративних послуг є комплексним механізмом, що одночасно забезпечує мінімізацію корупційних ризиків, підвищення прозорості державного управління та зміцнення економічної безпеки України. Подальший розвиток цифрової інфраструктури публічного сектору є необхідною передумовою для сталого економічного зростання в умовах сучасних викликів.

Література

1. Прокопенко В. Ю. Цифрова трансформація публічного управління як інструмент протидії корупції. Investplan. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2017/19.pdf (дата звернення: 01.05.2026 р.).
2. Глушко А. Д. Деретуляція бізнес-середовища в Україні в умовах воєнного стану. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали Міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 24–27 (215 с.).
3. Lykholat S., et al. Digitalization of the economy as a factor in ensuring the economic security of the state. Kharkiv National University of Radio Electronics. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/04/2021-en-52-50.pdf> (дата звернення: 01.05.2026 р.).
4. Шевченко О. Вплив цифровізації адміністративних послуг на економічну безпеку. Problems and Prospects of Economics and Management. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/252781> (дата звернення: 01.05.2026 р.).
5. Асоціація міст України. Цифровізація – один з головних пріоритетів Держстратегії регіонального розвитку. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/cyfrovizaciya-odyn-z-golovnyh-priorytetiv-derzhstrategiyi-regionalnogo-rozvytku> (дата звернення: 01.05.2026 р.).
6. Федоров вказав антикорупційний ефект від електронних послуг в Дії: мова йде про 48 млрд гривень. URL: <https://proslav.info/fedorov-vkazav-antikorupcijnyj-efekt-vid-elektronnyh-poslug-v-diyi-mova-jde-pro-48-mlrd-gryven/> (дата звернення: 01.05.2026 р.).
7. Varnalii, Z., Onyshchenko, S., Maslii, O., Filonych, O. (2021). Prerequisites for shadowing and corruption in the construction business of Ukraine. Lecture Notes in Civil Engineering, 181, 793–808. DOI: https://doi.org/10.1007/978%2D3%2D030%2D85043%2D2_73.

УДК:004.9:332.1

Кудінов Олександр Миколайович³,
старший викладач

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах активізації процесів цифрової трансформації, реалізації державної стратегії цифрового розвитку, впровадження сучасних цифрових інструментів управління та поглиблення євроінтеграційних процесів особливої актуальності набуває удосконалення методичних підходів до оцінювання цифрового розвитку України у контексті економічної безпеки. Сучасний етап розвитку держави характеризується впровадженням цифрових платформ, електронного урядування, аналітичних систем, технологій обробки даних та цифрових сервісів у процеси публічного управління й

³ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Розробка стратегії цифрового майбутнього України: безпековий вимір економічного розвитку», державний реєстраційний номер 0126U000632

соціально-економічного розвитку. Особливого значення це набуває в умовах адаптації України до європейських стандартів цифрової трансформації, гармонізації національних підходів із європейськими методологіями цифрового моніторингу та реалізації Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року.

Метою дослідження є аналіз трансформації методичних підходів до оцінювання цифрового розвитку України, а також визначення сучасних тенденцій, проблем та перспектив цифрової трансформації в умовах євроінтеграції, розвитку цифрових технологій та посилення вимог до забезпечення економічної безпеки.

Динамічний розвиток цифрових технологій, впровадження сучасних цифрових сервісів та адаптація України до європейських підходів у сфері цифрової трансформації зумовлюють необхідність перегляду існуючих методичних підходів до оцінювання цифрового розвитку України. У процесі євроінтеграції особливого значення набуває гармонізація національних систем моніторингу цифрового розвитку з європейськими підходами, зокрема методологією DESI та стратегічними орієнтирами Digital Decade 2030 [1]. Водночас активне впровадження в Україні цифрових інструментів супроводжується трансформацією підходів до моніторингу цифрового розвитку, що проявляється у впровадженні індексу цифрової трансформації регіонів України [2], оновленні системи індикаторів оцінювання та розширенні методичного інструментарію цифрового моніторингу (рис.1).

Рис. 1. Еволюція індикаторів індексу цифрового розвитку регіонів України

Джерело: складено за даними [2]

Розвиток цифрових технологій, впровадження цифрових платформ і сервісів, а також адаптація України до європейських стандартів цифрового розвитку обумовили необхідність посилення моніторингу цифрової трансформації у контексті забезпечення економічної безпеки [3]. У зв'язку з цим доцільним є виокремлення основних етапів цифрової трансформації України, які систематизовано у таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Етапи цифрової трансформації та розвитку цифрових рішень в Україні у контексті економічної безпеки

Етап цифрової трансформації	Характеристика етапу	Цифровізація у контексті економічної безпеки	Цифрові рішення
1	2	3	4
Етап формування інформаційного суспільства та електронного урядування (1991–2013)	Формування базових засад інформатизації та держави електронного урядування	Формування базової цифрової інфраструктури та інформаційної безпеки держави	Національна програма інформатизації; розвиток електронного урядування; перші електронні державні портали

1	2	3	4
Етап розвитку електронного урядування та цифровізації публічних послуг (2014–2019)	Активізація цифровізації державного управління та цифрових сервісів	Підвищення прозорості державного управління та зниження корупційних ризиків через цифровізацію	Prozorro; «Трембіга»; eHealth; відкриті дані та електронні реєстри
Етап системної цифрової трансформації та формування цифрової держави (2020–2022)	Формування системної державної політики цифрової трансформації	Розвиток цифрового моніторингу регіонів, цифрової інфраструктури та цифрових компетентностей	Міністерство цифрової трансформації; екосистема «Дія»; цифрові документи; Індекс цифрової трансформації регіонів України
Етап цифрової стійкості, GovTech та інноваційної трансформації (2023 і дотепер)	Посилення цифрової стійкості та інтеграція до європейського цифрового простору	Розвиток кібербезпеки, цифрової стійкості та адаптація до європейських стандартів цифрового розвитку	DREAM; WINWIN Strategy 2030; DESI; штучний інтелект; big data; хмарні технології

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3]

Цифрова трансформація набуває системного значення не лише як інструмент технологічної модернізації, а і як важливий чинник забезпечення стійкості соціально-економічних систем [4], розвитку цифрової інфраструктури, кібербезпеки та ефективності публічного управління. У результаті дослідження встановлено, що трансформація методичних підходів до оцінювання цифрового розвитку України відбувається під впливом процесів цифровізації, євроінтеграції та посилення ролі економічної безпеки. Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на удосконалення системи індикаторів оцінювання цифрового розвитку України та адаптацію європейських методологій цифрового моніторингу до положень Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року.

Література

1. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text>.
2. Радар реформ: відстеження цифрової трансформації України у 2019–2024 роках / VoxUkraine, GGTC Kyiv. Київ, 2025. URL: <https://hromada.gov.ua/research/radar-reform-vidstezennya-cifrovoyi-transformaciyi-ukrayini-u-2019-2024-rokax>.
3. Хандій О. О., Архипов П. О. Цифрова трансформація як інструмент забезпечення економічної безпеки регіонів України в умовах кризи. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2025. № 6(292). С. 89–98.
4. Чайкіна А., Маслій О., Черв'як А. Сучасні драйвери підвищення економічної безпеки країни в умовах цифрової трансформації. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №. 2 (49). С. 307–313.

ВИНЯТКИ З ФІСКАЛЬНИХ ПРАВИЛ: ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Публічні фінанси є джерелом численних ризиків для економічної безпеки держави, тому в системі нормативно-правового забезпечення цієї сфери передбачено наявність фіскальних правил, як механізму моніторингу, аналізу та контролю за фіскальними ризиками. Бюджетне законодавство України наразі містить поєднання двох найпоширеніших фіскальних правил – боргового правила та правила збалансованості бюджету [1]. Зауважимо, що в якості кількісних орієнтирів для обох правил були обрані класичні значення 60 та 3% від ВВП, вперше оприлюднені в Маастрихтській угоді.

Розробкою рекомендацій щодо запровадження фіскальних правил займаються такі відомі міжнародні організації, як Організація міжнародного співробітництва та розвитку (OECD), Міжнародний валютний фонд (IMF), Світовий банк (World Bank) та інші. Глобальна фінансова криза спричинила переосмислення сформованої концепції фіскальних правил, і наразі більшість країн провели реформи по приведенню вітчизняних правил до вимог «другої генерації». Як зазначено у роботі [2], фіскальні правила «другої генерації» також потребують подальшого доопрацювання в бік спрощення.

Одним з базових положень фіскальних правил «другої генерації», яке забезпечує необхідну гнучкість управління, є наявність легальних винятків щодо їх дотримання – *escape clauses*. Україна наразі знаходиться в саме тих умовах, які і передбачають можливість відхилення від встановлених кількісних обмежень для бюджетних показників. Статистичні дані демонструють перевищення граничних показників як державного боргу до ВВП, так і дефіциту Державного бюджету України. Але залишається питання: чи передбачено законодавством можливість таких винятків?

Аналіз основних розділів Бюджетного кодексу України [1] показав, що в Україні передбачена можливість перевищення граничного показника державного та гарантованого державою боргу та відзначено особливості комунікації між Урядом та Верховною Радою України в даній ситуації. Але перелік підстав для зупинення дії боргового правила міститься тільки у Прикінцевих та перехідних положеннях Бюджетного кодексу України. Але, як демонструють дослідження, тільки повноцінно інституціалізовані легальні винятки з фіскальних правил можуть давати стабілізуючий ефект в періоди фінансових та інших криз [3]. Вітчизняні *escape clauses* повинні бути передбачені й для правила збалансованості бюджету, а також мати більш деталізовану процедуру та умови застосування, терміни їх застосування та терміни повернення до виконання фіскальних правил.

Література

1. Бюджетний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI // База даних Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.05.2026).
2. Eyraud L., Debrun X., Hodge A., Lledo V. D., A Pattillo C. Second-Generation Fiscal Rules: Balancing Simplicity, Flexibility, and Enforceability. *Staff Discussion Notes*. 2018. No 004(2018). DOI: <https://doi.org/10.5089/9781484350683.006>.
3. Aguilera-Torres B., Talbot-Wright H., Villena M. G. Fiscal rules, escape clauses, and credit markets: Evidence from financial crises. *Economics Letters*. 2025. Vol. 256. Article 112648. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2025.112648>.

*Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Васюта Юлія Михайлівна, студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах цифровізації корпоративне бюджетування поступово змінює своє значення для підприємства. Якщо раніше воно сприймалося переважно як складання плану доходів і витрат, то сьогодні дедалі більше перетворюється на інструмент оперативного управління, контролю та аналізу фінансових результатів. Це особливо важливо для підприємств, що працюють в умовах нестабільного ринку, зростання витрат і необхідності швидко приймати управлінські рішення.

Корпоративне бюджетування є системою планування, розподілу та контролю фінансових ресурсів підприємства. Його завдання полягає не лише у визначенні майбутніх доходів і витрат, а й у забезпеченні узгодженої роботи підрозділів. У практичній діяльності бюджетування допомагає керівництву визначати прибуткові напрями, виявляти перевитрати та обґрунтовувати потребу в додатковому фінансуванні.

Цифрова трансформація економіки змінює традиційні підходи до ведення бізнесу та управління підприємствами. Вона охоплює фінанси, логістику, маркетинг і управління персоналом, створюючи можливості для автоматизації процесів, аналізу даних і прийняття управлінських рішень. Водночас підприємства стикаються з потребою адаптації бізнес-моделей, що супроводжується додатковими витратами, ризиками та організаційними змінами [1].

В умовах цифровізації традиційні підходи до бюджетування вже не є достатньо ефективними. Ручне складання бюджетів у таблицях, несвоєчасне оновлення даних, дублювання інформації та помилки в розрахунках можуть призводити до неправильних управлінських рішень. Саме тому підприємства поступово переходять до використання сучасних інформаційних систем, зокрема ERP, CRM та BI-платформ.

ERP-системи відіграють ключову роль у цифровій трансформації бюджетування, оскільки забезпечують інтеграцію всіх основних бізнес-процесів підприємства в єдину інформаційну систему. Вони дозволяють здійснювати планування, облік, контроль і аналіз фінансових та операційних показників на основі централізованої бази даних. У сучасних умовах зростання обсягів інформації та необхідності оперативного управління ресурсами підприємства використовують ERP-рішення не лише для автоматизації обліку, а й для підвищення ефективності управлінських рішень, оптимізації витрат і забезпечення прозорості діяльності [2].

CRM-системи також мають значення для бюджетування, хоча їх основна функція пов'язана з управлінням клієнтами та продажами. Дані CRM дозволяють точніше прогнозувати доходи, аналізувати поведінку клієнтів, оцінювати динаміку попиту та планувати обсяги реалізації продукції чи послуг. Для підприємства це важливо, оскільки бюджет доходів має спиратися не лише на бажані показники, а й на реальні дані про клієнтів, замовлення та продажі.

BI-платформи доповнюють ERP і CRM, оскільки забезпечують аналітичну обробку даних. За допомогою BI-інструментів підприємство може швидко порівнювати планові та фактичні показники, будувати візуальні звіти, аналізувати відхилення та оцінювати ефективність окремих напрямів діяльності [3]. Це дозволяє не просто складати бюджет, а постійно працювати з ним як з управлінським інструментом. Для

наочного відображення ролі цифрових інструментів у трансформації корпоративного бюджетування доцільно розглянути їх значення, переваги та обмеження (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та обмеження використання ERP, CRM і BI-платформ у корпоративному бюджетуванні

Цифровий інструмент	Значення для бюджетування	Переваги	Обмеження
ERP-системи	Формування бюджетів на основі даних про фінанси, ресурси, закупівлі та витрати	Централізація даних, контроль витрат, автоматизація процесів	Висока вартість впровадження, складність налаштування
CRM-системи	Планування доходів і продажів на основі даних про клієнтів	Аналіз попиту, сегментація доходів, оцінка ймовірності угод, контроль воронки продажів.	Не охоплюють усі фінансові процеси підприємства
BI-платформи	Аналіз бюджетних показників і відхилень	Візуалізація даних, швидкий аналіз, підтримка рішень	Потреба у якісних даних і кваліфікованих фахівцях

Джерело: складено автором на основі [2;3]

Узагальнюючи наведені дані, можна зробити висновок, що цифровізація корпоративного бюджетування має суттєві переваги. Вона дозволяє скоротити час на підготовку бюджетів, зменшити кількість ручних помилок, підвищити прозорість фінансової інформації та покращити контроль за виконанням планових показників. Крім того, цифрові системи дають можливість швидше реагувати на зміни зовнішнього середовища, що є особливо важливим в умовах нестабільності.

Водночас цифровізація бюджетування має і певні недоліки. Насамперед це висока вартість впровадження інформаційних систем, необхідність навчання персоналу, залежність від якості вихідних даних та ризику кібербезпеки. Якщо дані в системі є неповними або помилковими, то навіть найсучасніші цифрові інструменти не забезпечать якісного бюджетування. Крім того, підприємство має враховувати, що цифровізація потребує не лише програмного забезпечення, а й зміни управлінської культури.

Отже, трансформація корпоративного бюджетування в умовах цифровізації економіки полягає у переході від формального складання бюджетів до більш гнучкої, автоматизованої та аналітичної системи управління фінансами. ERP, CRM та BI-платформи дають підприємствам можливість краще планувати доходи й витрати, контролювати відхилення та швидше приймати управлінські рішення. Водночас ефективність цифрового бюджетування залежить від правильного вибору системи, підготовки персоналу, якості даних і здатності підприємства адаптувати свої бізнес-процеси до нових умов.

Література

1. Литовченко О.Ю., Дячек В. В., Мітін М. О. Трансформація бізнес-моделей підприємств в умовах цифровізації економіки. *Економіка та суспільство*. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. Випуск №69. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5126/5072> (дата звернення: 29.04.2026).
2. Оксамитна Л. П., Пряха Р. І. Особливості сучасних ERP-систем управління бізнес-процесами підприємства. *Управління розвитком складних систем* (51). 2022. С. 31–40. URL: <https://mdcs.knuba.edu.ua/article/view/273713/269053> (дата звернення: 30.04.2026).
3. Як системи CRM, ERP і BI можуть підвищити прибутковість постачальників проєктних послуг? KUMAVISION. Software für den Mittelstand. URL: <https://kumavision.com/uk/блог/прибутковість-постачальників-проєктних-послуг> (дата звернення: 29.04.2026).

*Дмитренко Алла Василівна,
доктор економічних наук, професор
Чорнобель Карина Олексіївна, студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних умовах розвитку національної економіки важливого значення набуває процес цифровізації, який охоплює всі сфери суспільного життя, зокрема систему надання адміністративних послуг. Цифрова трансформація державного управління спрямована на підвищення ефективності, відкритості та підзвітності органів влади. Впровадження цифрових технологій сприяє скороченню часу на отримання послуг, зменшенню адміністративних витрат і створює передумови для зниження корупційних ризиків [1]. Цифровізація адміністративних послуг передбачає переведення взаємодії між громадянами, бізнесом і державою в електронний формат. Це дозволяє мінімізувати особистий контакт між посадовими особами та отримувачами послуг, що є одним із ключових факторів зменшення корупції. Важливу роль відіграє автоматизація процесів, яка забезпечує стандартизацію процедур, чіткість алгоритмів прийняття рішень і зниження впливу суб'єктивних чинників. Крім того, електронні сервіси забезпечують можливість відстеження кожного етапу надання послуги, що підвищує відповідальність посадових осіб [2]. Одним із ключових результатів цифровізації є підвищення рівня відкритості та доступності інформації. Завдяки електронним платформам громадяни отримують швидкий і зручний доступ до державних послуг незалежно від місця перебування. Відкриті реєстри та бази даних сприяють посиленню громадського контролю та зменшенню можливостей для приховування інформації. Це, у свою чергу, формує більш сприятливе бізнес-середовище, знижує ризики для інвесторів і стимулює економічну активність. Крім того, ефективна цифровізація дозволяє оптимізувати використання бюджетних коштів, зменшити витрати на утримання державного апарату та підвищити якість управлінських рішень. У довгостроковій перспективі це сприяє зміцненню фінансової стабільності держави та підвищенню її конкурентоспроможності [3; 4].

Отже, цифровізація адміністративних послуг є важливим інструментом підвищення ефективності державного управління, зниження корупційних ризиків і зміцнення економічної безпеки держави. Подальший розвиток цифрових технологій, розширення електронних сервісів та підвищення рівня цифрової грамотності населення повинні стати пріоритетними напрямками державної політики. Саме комплексний підхід до цифрової трансформації забезпечить стійкий економічний розвиток і підвищення добробуту суспільства.

Література

1. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2026).
2. Кабінет Міністрів України. Цифрова трансформація та адміністративні послуги. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2026).
3. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітичні матеріали з питань економічної безпеки. URL: <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 30.04.2026).
4. Onyshchenko S., Maslii O., Hlusko A., Yanko A., Cherviak A. Social and Economic Security: Threats and Strengthening Targets. A monograph E-SCIECE SPACE, WARSZAWA, 2023. 203 p.

Маслій Александра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Линник Анна Віталіївна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВІ САНКЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення економічної безпеки держави в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів потребує ефективного функціонування митної системи, адже митна безпека держави як складова економічної передбачає реалізацію національних інтересів у сфері зовнішньоекономічної діяльності [1]. Одним із головних елементів цієї системи є застосування фінансових санкцій за порушення митних правил, які виконують превентивну та фіскальну функції в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

Статистичний аналіз динаміки митних правопорушень свідчить про їх високу чутливість до зовнішніх економічних і політичних факторів. Дослідження показує, що впродовж останніх років спостерігається тенденція до зростання як кількості виявлених порушень митних правил, так і суми завданих збитків (рис. 1). Найбільш відчутне зростання відбулося в умовах воєнного стану з початком повномасштабного вторгнення РФ, що супроводжувалося збільшенням обсягів контрабанди, ускладненням логістичних ланцюгів та активізації тіньових схем переміщення товарів.

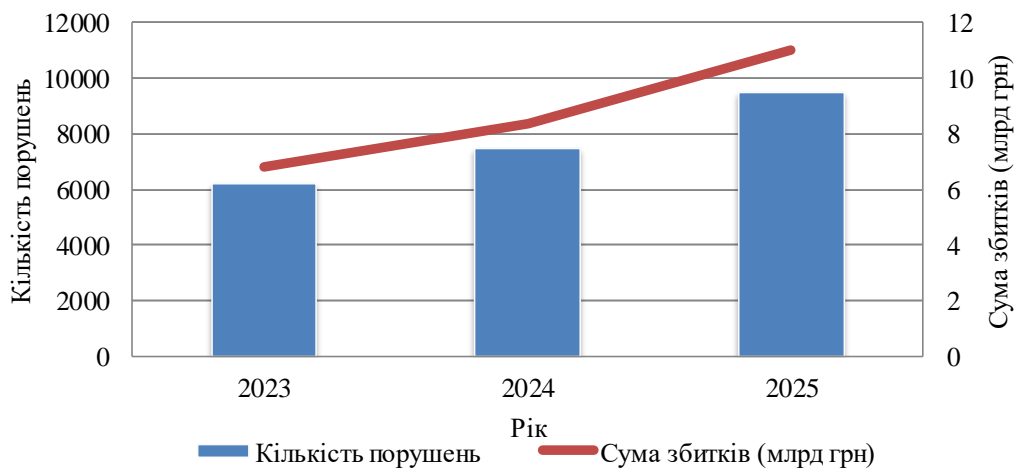

Рис. 1. Динаміка виявлених митних правопорушень та суми завданих ними збитків у 2023–2025 роках

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Основним фактором підвищення ефективності застосування фінансових санкцій в умовах сьогодення є цифровізація митної сфери. Впровадження цифрових технологій сприяє автоматизації виявлених ризикових операцій, мінімізації людського фактору та покращення системи моніторингу сплати штрафних санкцій [3]. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє підвищити прозорість митних операцій, підвищити ефективність митних процедур, скоротити час оформлення та зменшити корупційні ризики, що позитивно впливає на зміцнення економічної безпеки держави [4], однак водночас висуває підвищені вимоги до точності, прозорості цифрових доказів, які сьогодні залишаються недостатньо врегульованими [5].

Важливим аспектом забезпечення економічної безпеки держави є ефективність виконавчого провадження у справах про порушення митних правил. Дослідження свідчать про суттєвий розрив між сумами накладених судами фінансових санкцій та реальними надходженнями до державного бюджету, що знижує стримувальний ефект санкцій та створює передумови для подальших правопорушень. Утім, позитивною тенденцією є зростання кількості мирових угод, укладених між митними органами та порушниками, що дозволяє отримувати кошти до державного бюджету без тривалих судових розглядів [6].

За проактивним підходом важливим є своєчасне виявлення, оцінювання та моніторинг ризиків [7; 8], що виникають унаслідок недотримання митного законодавства. Своєчасна ідентифікація таких загроз потребує побудови багаторівневої моделі [9], яка інтегрує кількісні показники митних правопорушень, динаміку фінансових втрат державного бюджету та ефективність застосування санкційного інструментарію, адже превентивна функція фінансових санкцій реалізується повною мірою лише тоді, коли санкційні механізми є не реактивними, а проактивними.

Отже, фінансові санкції за порушення митних правил у сучасних умовах виступають важливим чинником забезпечення економічної безпеки держави. Розвиток митної політики потрібно спрямовувати на поглиблення цифровізації процесів виявлення правопорушень та моніторингу сплати штрафів, удосконалення механізмів виконавчого провадження, а також гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, що позитивно вплине на підвищення ефективності протидії митним правопорушенням та зміцненню економічної безпеки держави.

Література

1. Маслій О.А. Концепти захисту національних економічних інтересів у глобальному інформаційному просторі. *Економіка і управління*. 2025. Вип. 3 (105). С. 33–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-7872.3.2025.4>.
2. Статистика виявлених порушень митних правил. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua>.
3. Митний огляд за III квартал 2025 року: українська митниця – розвиток попри війну. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua>.
4. Чайкіна А., Маслій О., Черв'як А. Сучасні драйвери підвищення економічної безпеки країни в умовах цифрової трансформації. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). С. 307–313. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-49>.
5. Козакевич О. М., Царук А. В. Забезпечення доступу до правосуддя у провадженнях про порушення митних правил в Україні: законодавчі зміни 2023–2025 років. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Том 2. № 1. С. 214–219. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.34>.
6. Майже чверть справ про порушення митних правил у 2025 році врегульовані шляхом компромісу. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/mai-zhe-chvert-sprav-pro-porushennia-mitnikh-pravil-u-2025-rotsi-vregulovani-shliakhom-kompromisu-2652>.
7. Пугач О. Моделирование загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. *Економіка і регіон*. 2015. №3 (52). С. 103–109.
8. Варналій З.С., Онищенко С. В., Маслій О.А. Механізм попередження загроз економічній безпеці України. *Економічний часопис - XXI*. 2016. №159 (5–6). С.20–24.
9. Dmytrenko A.V. Economic security of the state in the conditions of European integration. *Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 29 верес. 2022 р. Полтава: Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2022. С. 162–166*

*Добровольська Анастасія Артемівна,
студентка*

*Науковий керівник: Коба Олена Вікторівна,
кандидат технічних наук, доцент*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ

Цифрова трансформація глобальної економіки висуває принципово нові вимоги до економічної безпеки суб'єктів господарювання. Традиційних методів моніторингу для запобігання кіберзагрозам стає недостатньо. Впровадження технологій штучного інтелекту дозволяє перейти виправлення наслідків до управління ризиками (прогнозування та запобігання). Штучний інтелект виступає інструментом, який, з одного боку, створює безпрецедентні можливості для захисту активів, а з іншого – генерує специфічні деструктивні виклики, що потребують нових підходів до менеджменту.

Алгоритми машинного навчання здатні опрацьовувати об'ємні масиви даних, здійснювати моніторинг операцій у режимі реального часу дозволяють миттєво виявляти аномалії, що можуть свідчити про корпоративне шахрайство, внутрішні зловживання або несанкціонований витік конфіденційної інформації [1]. Предиктивні моделі дозволяють моделювати стрес-сценарії та оптимізувати стратегії протидії загрозам ще до їх прояву.

Використання технологій Big Data у поєднанні з нейронними мережами забезпечує глибинний аналіз ділової репутації, зв'язків та фінансового стану партнерів, мінімізуючи ризики співпраці з фіктивними компаніями.

Водночас, цифровізація супроводжується зростанням ризиків економічній безпеці. По-перше, зловмисники використовують штучний інтелект для створення адаптивного шкідливого програмного забезпечення та автоматизованого пошуку слабких місць у корпоративних мережах. Крім того, через неможливість простежити логіку нейронної мережі менеджмент може отримувати викривлені рекомендації щодо інвестицій або оцінки кредитоспроможності, що загрожує стратегічними помилками в управлінні фінансами.

Додатковим ризиком є технологічна залежність від сторонніх розробників. Використання хмарних моделей створює загрозу розголошення комерційної таємниці, оскільки дані підприємства можуть потрапляти у відкриті вибірки для навчання глобальних алгоритмів. Автоматизація управлінських функцій часто викликає опір персоналу, що провокує конфлікти та знижує лояльність, створюючи внутрішні загрози кадровій безпеці підприємства.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що вплив штучного інтелекту на економічну безпеку має як позитивні, так і негативні наслідки. Для мінімізації загроз підприємствам необхідно впроваджувати інтелектуальні системи захисту, які постійно тестуватимуть периметр безпеки на стійкість до інтелектуальних атак.

Література

1. Таранич А. В., Пелехацький Д. О. Використання штучного інтелекту в процесах стратегічного управління підприємствами. *Економіка України*. 2024. Том 67. № 1 (746), С. 54–65.

Березка Богдан Тарасович,

студент

Науковий керівник: Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ

Цифрова трансформація економіки формує якісно новий вимір загроз економічній безпеці держави, які не мають аналогів у докризових концепціях. Кириленко С. В. зазначає наступне: «В умовах цифрової економіки система економічної безпеки держави набуває нових рис: загрози стають транскордонними, невидимими та асиметричними, що принципово змінює підходи до їхньої ідентифікації та нейтралізації» [3, с. 41]. Традиційні моделі забезпечення економічної безпеки, побудовані навколо захисту фізичних активів, виробничого та фінансового потенціалу, виявляються недостатніми в умовах, коли критично важливі функції держави – від бюджетного управління до регулювання ринків – реалізуються через цифрові платформи і є вразливими до кібератак, технологічної залежності та маніпуляцій з даними.

Маслій О. А. та співавтори у монографії, присвяченій детермінантам економічної безпеки держави в парадигмі цифрового розвитку, обґрунтовують наступну тезу: «цифровізація є одночасно чинником зміцнення і джерелом нових загроз економічній безпеці: вона підвищує ефективність державного управління, але водночас розширює поверхню атаки для деструктивних зовнішніх і внутрішніх суб'єктів» [2, с. 47]. Автори пропонують розглядати економічну безпеку в цифровому середовищі через призму трьох взаємопов'язаних підсистем: *цифрової стійкості* (здатність протистояти кібератакам і збоям цифрової інфраструктури), *цифрового суверенітету* (незалежність від іноземних технологічних платформ і збереження контролю над стратегічними даними) та *цифрової довіри* (достовірність економічної інформації в публічному просторі та надійність цифрових фінансових сервісів).

Біличенко М. М. у своєму дослідженні зазначає, що еконцептуальна модель оцінки економічної безпеки підприємства в умовах цифрової трансформації має інтегрувати традиційні фінансово-економічні індикатори з показниками цифрової захищеності, технологічної незалежності та інформаційної прозорості [1]. Перенесення цього підходу на рівень держави означає необхідність формування багаторівневої системи індикаторів економічної безпеки, де цифровий вимір є самостійним і рівнозначним структурним компонентом поряд із традиційними складовими – фінансовою, виробничою, інвестиційною, соціальною та енергетичною безпекою.

На основі узагальнення результатів досліджень вищезазначених авторів щодо розуміння цифрових загроз економічній безпеці держави у таблиці 1 розглянуто елементи протидії, що відповідають основним класам таких загроз [1–3]. Виокремлення загроз та відповідних механізмів протидії дозволяє виділити три рівні моделі економічної безпеки держави в цифровому середовищі. Перший – превентивний, включає систему моніторингу цифрових загроз у режимі реального часу, розвідку загроз та регуляторне нормування вимог до кіберзахисту суб'єктів критичної інфраструктури. Другий – реагування: містить протоколи швидкого реагування на інциденти, механізми відновлення цифрових сервісів, санкційні та правові інструменти відповіді на кібератаки.

Цифрові загрози економічній безпеці держави та елементи протидії

Клас цифрових загроз	Прояв у сфері економічної безпеки держави	Елемент протидії
Кіберзлочинність та кібератаки на критичну інфраструктуру	Дестабілізація фінансової системи, енергетики, логістики; прямі економічні збитки та підрив довіри до цифрових сервісів держави	Національна система кіберзахисту (CERT-UA); обов'язковий аудит кіберстійкості об'єктів критичної інфраструктури; страхування кіберризиків
Цифровий шпionаж та витік стратегічних даних	Несанкціонований доступ до державної економічної статистики, планів відновлення, бюджетних даних; передача стратегічної інформації ворожим суб'єктам	Класифікація відкритих даних за рівнем стратегічної чутливості; шифрування державних інформаційних ресурсів; контроль доступу за моделлю Zero Trust
Маніпуляції з цифровими фінансовими ринками та криптовалютами	Дестабілізація валютного курсу, відтік капіталу через криптоканали, фінансування тіньових схем та санкційний арбітраж	Регуляторний нагляд за цифровими активами (VASP); реалізація вимог FATF щодо крипторинку; моніторинг транскордонних потоків капіталу
Технологічна залежність та цифровий суверенітет	Вразливість від іноземних ІТ-платформ, хмарних сервісів і програмного забезпечення; ризик відключення від критичних цифрових сервісів	Державна програма цифрового імпортозаміщення; розвиток вітчизняної ІТ-індустрії; локалізація критичних державних даних на національних серверах
Дезінформація та маніпуляції з економічними даними	Викривлення економічних очікувань, підрив інвестиційної привабливості, дестабілізація ринків через фейкові економічні новини	Системи верифікації офіційних економічних даних; моніторинг медіапростору на предмет економічної дезінформації; цифрова медіаграмотність

Джерело: складено авторами на основі [1–3]

Третій – стратегічний: передбачає розбудову цифрового суверенітету через розвиток вітчизняної ІТ-галузі, локалізацію критичних даних та формування кваліфікованого кадрового резерву у сфері кіберзахисту. Кириленко С. В. наголошує, що лише системна реалізація усіх трьох рівнів захисту здатна забезпечити стійку економічну безпеку держави в умовах цифровізації [3, с. 45].

Отже, економічна безпека держави в цифровому середовищі є багаторівневим феноменом, що охоплює кіберзахист критичної інфраструктури, збереження цифрового суверенітету, регулювання цифрових фінансових ринків та протидію економічній дезінформації. Розглянуті напрямки протидії загрозам базуються на поєднанні превентивних, реагвальних та стратегічних механізмів.

Література

1. Біличенко М. М. Концептуальна модель оцінки економічної безпеки підприємства в умовах цифрової трансформації. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15540326>.
2. Маслій О. А., Кудінова А. О., Буряк А. А., Янко А. С., Білько С. С. *Детермінанти економічної безпеки держави в парадигмі цифрового розвитку*: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 324 с.
3. Кириленко С. В. Система економічної безпеки в умовах цифрової економіки. *Journal of Strategic Economic Research*. 2024. № 1. С. 40–47.
4. Onyshchenko, S., Matkovskiy, A., Puhach, A. Analysis of threats to economic security of Ukraine in conditions of innovative economic development. *Economic Annals-XXI*. 2014. № 1-2(2). С. 8–11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2014_1-2\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2014_1-2(2)_3).

*Кудінова Аліна Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Костенко Софія Сергіївна, студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЦИФРОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасні умови господарювання продукують зміни підходів до управління цифровою безпекою організації. Проведені дослідження засвідчують, що системна проблема сучасного менеджменту полягає у критичному розриві між наявністю технічних інструментів захисту та відсутністю цілісної моделі управління. Технологічні рішення (firewalls, антивірусне ПЗ, системи шифрування) часто впроваджуються фрагментарно, без інтеграції в єдину систему захисту, де технології, регламенти, людська поведінка та корпоративні цінності мають функціонувати як синергетична система.

Основними деструктивними факторами, що перешкоджають побудові ефективної системи цифрової безпеки організації можна виділити наступні:

1) методологічна фрагментарність (відсутність єдиної політики безпеки та актуальних моделей ризиків);

2) унеузгодженість (слабка кореляція між ІТ-департаментами та стратегічним менеджментом);

3) людський фактор (низька цифрова компетентність персоналу та відсутність культури кібергігієни, що створює передумови для ненавмисних витоків конфіденційної інформації);

4) юридичні та комплаєнс-ризики (невідповідність внутрішніх регламентів динамічним змінам у цифровому законодавстві) [1].

Таким чином, підходи до управління цифровою безпекою організації повинні базуватися на переході від реактивного «латання дірок» до проактивного проєктування цифрової стійкості, що вимагає обґрунтування методики, яка б інтегрувала технічні параметри захисту з управлінськими алгоритмами прийняття рішень, створюючи надійний контур безпеки організації в умовах глобальних викликів [2].

Ефективна система цифрової безпеки організації базується на синергетичній взаємодії суб'єктів та об'єктів управління. У цій структурі вище керівництво визначає стратегічний вектор та розробляє політики, персонал виступає безпосереднім виконавцем цих регламентів, а ІТ-підрозділи забезпечують технологічну реалізацію захисних заходів. Важливу роль відіграє також зовнішня експертиза, яка дозволяє організації інтегрувати передовий досвід та оперативно реагувати на динамічні зміни цифрового ландшафту [3].

У межах практичної реалізації інформаційна безпека організації забезпечується набором конкретних процедур та інструментів, що захищають корпоративні ресурси на фізичному, мережевому та програмному рівнях. Ключові елементи, що формують техніко-технологічний контур цифрової безпеки, представлені у табл. 1.

Критично важливим аспектом управління є безперервність процесу впровадження та оновлення цифрових рішень, що передбачає не лише регулярну модернізацію програмних продуктів та інформаційних систем, а й системне планування навчання персоналу. Формування нових цифрових навичок та компетенцій є необхідною умовою для покращення якості роботи працівників та підвищення загальної результативності організації.

Ключові елементи цифрової безпеки організації

Елемент	Сутність
Захист ПЗ	Політики, процедури, інструменти і практичні поради щодо захисту програм і даних, які містяться в них.
Криптографія	Заснований на алгоритмі метод забезпечення захищеного спілкування полягає в тому, що певне повідомлення можуть переглядати та дешифрувати лише конкретні одержувачі.
Аварійне відновлення	Метод відновлення функціональних технологічних систем після стихійних лих, кібератак або інших порушень.
Реагування на інциденти	План організації для реагування на кібератаки, порушення безпеки даних та інші загрози, керування ними й усунення їхніх наслідків.
Убезпечення інфраструктури	Безпека всієї технологічної інфраструктури організації, зокрема систем апаратного й програмного забезпечення.
Керування вразливостями	Процес виявлення, оцінювання й усунення вразливостей у кінцевих точках, програмному забезпеченні та системах організації.

Джерело: побудовано авторами на основі [5, 6]

Критично важливим аспектом управління є безперервність процесу впровадження та оновлення цифрових рішень, що передбачає не лише регулярну модернізацію програмних продуктів та інформаційних систем, а й системне планування навчання персоналу. Формування нових цифрових навичок та компетенцій є необхідною умовою для покращення якості роботи працівників та підвищення загальної результативності організації.

Фактично, мова йде про трансформацію самої культури ведення бізнесу. Зміна форматів діяльності, особливо у сферах, орієнтованих на безпосередню взаємодію зі споживачем, вимагає від підприємства високої швидкості адаптації. Впровадження інноваційних цифрових систем дозволяє гнучко реагувати на ринкові реалії, проте ефективність цих технологій прямо залежить від здатності персоналу та внутрішніх процесів своєчасно підлаштовуватися під динамічні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища [4].

Отже, проведений аналіз дозволяє констатувати, що управління цифровою безпекою сучасної організації має трансформуватися з суто технічної функції IT-відділу у стратегічний пріоритет загального менеджменту. Ефективність захисту корпоративного середовища в сучасних умовах господарювання залежить не стільки від потужності інструментів шифрування чи аварійного відновлення, скільки від здатності керівництва подолати методологічну фрагментарність та забезпечити синергію між технологічними рішеннями та культурою кібергігієни персоналу. Впровадження комплексного підходу, що інтегрує захист програм, хмарну безпеку та керування вразливостями, у поєднанні з безперервним навчанням співробітників, створює умови для формування проактивної цифрової стійкості, що дозволяє підприємству не лише мінімізувати ризики витоку інформації, а й гнучко адаптувати бізнес-модель до динамічних викликів цифровізації, забезпечуючи сталий розвиток та конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Література

1. Toward effective cybersecurity management: a systematic review of the literature / M. Liu et al. *Journal of Cybersecurity*. 2021. Vol. 7, Iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyaf020>.

2. Obitade P. Big data analytics and cyber protection in organizations: A theoretical framework. *Journal of Big Data*. 2020. Vol. 7, Iss. 1. 17 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40537-019-0229-9>.
3. Latsiou A., Lambrinouidakis C. Cyber supply chain risk management: a systematic literature review and future research directions. *International Journal of Information Security*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10207-025-01207-9>.
4. Величко К. Ю., Цибульська Є. І., Овчаренко К. В. Трансформація бізнес-моделей суб'єктів економічних відносин в цифровій економіці. *Вчені записки ХГУ «НУА»*. 2022. Том 29. С. 157–170.
5. Марченко О. В., Краус Н. М., Краус К. М. Інноваційне підприємництво і цифровий бізнес: науково-економічна фіча розвитку та зміни в управлінні. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <https://surl.li/kizpwa>.
6. Ломачинська І. А., Войцеховська А. П., Чуркіна І. Є. Трансформація бізнес-моделей підприємницької діяльності в умовах цифровізації економіки та фінансового сектору. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2021. Т. 20, № 3(49). С. 97–113.
7. Onyshchenko S., Zhyvylo Ye., Hlushko A., Bilko S. Cyber risk management technology to strengthen the information security of the national economy. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024. Vol. 5. P. 136–142. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-5/136>.

УДК 658.15

Свистун Людмила Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
Десятерик Софія Станіславівна,
студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЛЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЙОГО ІНСТРУМЕНТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах воєнного стану та тривалої економічної кризи є однією з центральних наукових і прикладних проблем сучасної науки. Алкема В. констатує, що «нестабільне економічне середовище формує принципово нові виклики для управлінських систем підприємств, оскільки традиційні методи фінансового управління виявляються неадаптованими до умов багаторівневої невизначеності» [1, с. 145]. Це і є ключова наукова проблема: існуючий інструментарій антикризового управління сформувався переважно в умовах циклічних економічних криз і не повною мірою враховує специфіку деструктивного впливу збройного конфлікту – руйнування інфраструктури, примусове переміщення персоналу, розрив виробничих і збутових ланцюгів, а також різкі коливання попиту на продукцію.

Близнюк Т., Овсюченко Ю. та Пересада О. визначають фінансову безпеку підприємства як «стан фінансової системи суб'єкта господарювання, за якого забезпечується його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, зберігати стійкість і реалізовувати стратегічні цілі розвитку» [2, с. 96]. У такому розумінні антикризове управління виступає не лише реактивним механізмом подолання кризи, а й проактивним інструментом підтримання фінансової безпеки на належному рівні. Науковці також розмежовують два виміри антикризового управління: тактичний (оперативне реагування на кризові явища – управління ліквідністю, реструктуризація

боргів) та стратегічний (формування стійких конкурентних позицій і превентивних механізмів захисту від майбутніх загроз) [2, с. 97–98].

Михаліцька Н. Я. та Демчук В. В. розширюють проблематику до рівня економічної безпеки держави, стверджуючи, що «ефективне антикризове управління на мікрорівні є необхідною передумовою забезпечення макроекономічної стійкості, оскільки фінансова спроможність підприємств визначає рівень зайнятості, податкових надходжень та інвестиційного потенціалу країни» [3, с. 364]. Це підкреслює системний характер наукової проблеми: недостатня ефективність антикризового управління на рівні окремих підприємств трансформується у загрозу національній економічній безпеці в цілому.

Систематизація ключових інструментів антикризового управління, їхньої спрямованості на забезпечення фінансової безпеки та напрямів вирішення наявної наукової проблеми наведена у табл. 1. Аналіз наведених інструментів дозволяє сформулювати конкретні напрями вирішення проблеми. По-перше, необхідна розробка адаптованої системи індикаторів фінансової безпеки підприємства, яка б враховувала специфіку воєнних умов: показники, що є нормативними в мирний час (наприклад, мінімальний рівень ліквідності), потребують перегляду в умовах масштабної невизначеності. По-друге, Алкема В. вказує на те, що «ефективна антикризова система управління підприємством має поєднувати елементи традиційного менеджменту з гнучкими адаптивними механізмами, здатними швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища» [1, с. 150]. Це означає необхідність цифровізації антикризових інструментів – впровадження систем моніторингу фінансових ризиків у режимі реального часу на базі BI-платформ та ERP.

Таблиця 1

Інструменти антикризового управління та напрями їх удосконалення в контексті фінансової безпеки підприємства

Інструмент антикризового управління	Спрямованість на фінансову безпеку підприємства	Напрямок вдосконалення
Фінансова діагностика та моніторинг загроз (раннє попередження)	Своєчасне виявлення ознак фінансової нестабільності: зниження ліквідності, зростання боргового навантаження, погіршення рентабельності	Розробка системи індикаторів-попереджень (KRI) на основі фінансової звітності; інтеграція з BI-аналітикою для автоматизованого моніторингу
Реструктуризація боргових зобов'язань та активів	Відновлення платоспроможності та зниження ризику дефолту; оптимізація структури капіталу	Формування методології оцінки ефективності реструктуризації у воєнних умовах з урахуванням специфіки українського законодавства
Антикризовий бюджет та режим жорсткої економії витрат	Збереження фінансової стійкості при скороченні доходів; захист критичних грошових потоків	Розробка уніфікованих підходів до формування антикризового бюджету для підприємств різних галузей в умовах воєнного стану
Управління ризиками (ERM – Enterprise Risk Management)	Ідентифікація, оцінка та мінімізація фінансових, операційних та стратегічних ризиків	Адаптація міжнародних стандартів ERM (ISO 31000) до специфіки вітчизняного середовища; цифровізація ризик-менеджменту
Стратегічне планування виходу з кризи (turnaround strategy)	Формування середнь-строкowego вектора відновлення фінансової стійкості; залучення антикризових інвестицій	Обґрунтування критеріїв вибору стратегій виходу з кризи залежно від типу загрози фінансовій безпеці та галузевої специфіки підприємства

Джерело: складено автором на основі [1-4]

По-третє, потребує вирішення проблема методологічної роз'єднаності: інструменти антикризового управління та системи оцінювання фінансової безпеки функціонують переважно відокремлено, тоді як їхня інтеграція в єдиний управлінський контур дозволила б суттєво підвищити ефективність забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, роль антикризового управління у забезпеченні фінансової безпеки підприємства не вичерпується подоланням кризових явищ – вона охоплює формування стійкого превентивного механізму захисту від загроз. Наукова проблема полягає у невідповідності наявного інструментарію антикризового управління специфіці багатовимірних загроз воєнного та постконфліктного середовища. Перспективними напрямками її вирішення є: адаптація індикаторів фінансової безпеки до умов воєнного стану; цифровізація систем моніторингу та раннього попередження криз; інтеграція ризик-менеджменту та антикризового управління в єдину стратегічну систему фінансової безпеки підприємства.

Література

1. Алкема В. Антикризове управління підприємствами в умовах нестабільного економічного середовища. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2026. № 48. С. 144–154.
2. Близнюк Т., Овсюченко Ю., Пересада О. Фінансова безпека підприємств у контексті антикризового управління та стратегічного управління ризиками. *Modeling The Development Of The Economic Systems*. 2025. № 1. С. 95–100.
3. Михаліцька Н. Я., Демчук В. В. Антикризове управління як чинник зміцнення економічної безпеки держави в умовах воєнного стану. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки*: зб. тез Міжнар. наук. -практ. конф. (20 лютого 2026 р.). Львів: ЛДУВС, 2026. С. 364.
4. Пятниченко, Є., Свистун, Л. Стратегічне фінансове планування в системі завдань розвитку компанії. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 316–323. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4524>.

УДК 336.7:004.62:343.37

Вовченко Оксана Сергіївна,

доцент, кандидат економічних наук

Березка Богдан Тарасович, Нестеренко Сніжана Володимирівна, студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ СХЕМ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ У ЦИФРОВОМУ БАНКІНГУ

В умовах стрімкої цифровізації фінансового сектору обсяги даних, що генеруються банківськими установами, зростають експоненційно. Це зумовлює необхідність застосування інноваційних підходів до їх обробки та аналізу. Технологія Big Data охоплює сукупність структурованих, напівструктурованих і неструктурованих даних, які використовуються для аналітики, прогнозування та підтримки управлінських рішень [1]. Ключовими характеристиками Big Data є так звані «7V»: обсяг, різноманітність, швидкість, мінливість, візуалізація, цінність і достовірність, які визначають специфіку роботи з великими даними та відкривають нові можливості для фінансового моніторингу. На відміну від традиційних підходів, Big Data дозволяє

здійснювати комплексний аналіз транзакцій, поведінки клієнтів і зовнішніх інформаційних потоків.

Фінансовий моніторинг є ключовим елементом діяльності банків відповідно до рекомендацій FATF, директив ЄС та законодавства України. Традиційні методи виявлення підозрілих операцій – ручна перевірка документів, стандартизовані анкети та точкові запити до державних реєстрів – не встигають за сучасними схемами легалізації злочинних доходів, які щороку ускладнюються. «Прості методи перевірки... – це довго, незручно і часто неточно» [2]. Big Data надає банкам можливість здійснювати автоматизований моніторинг транзакцій у режимі реального часу, виявляти приховані зв'язки між контрагентами та розпізнавати аномальні патерни поведінки ще до завдання фінансових збитків. Ускладнення схем легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, знижує ефективність традиційних методів контролю, що базуються на статичних правилах і вибіркових перевірках. У цьому контексті Big Data забезпечує можливість переходу до проактивної моделі протидії фінансовим злочинам.

Застосування технологій Big Data у системах AML дозволяє значно підвищити ефективність виявлення підозрілих операцій. Алгоритми машинного навчання здатні аналізувати як формалізовані дані клієнтів, так і їхню транзакційну поведінку, цифровий слід та взаємозв'язки з іншими суб'єктами. Це сприяє зменшенню кількості хибнопозитивних спрацювань і підвищенню точності ризик-скорингу [2; 3].

Таблиця 1

Типові схеми легалізації доходів та інструменти Big Data для їхнього виявлення

Схема / тип операції	Ознаки (за типологіями Держфінмоніторингу)	Можливості Big Data для виявлення
Структурування (смурфінг)	Численні перекази сум, що не перевищують порогові значення (400000 грн); використання різних фізичних осіб для дроблення	Графовий аналіз мереж транзакцій; виявлення координованих операцій з однакових IP або пристроїв; ML-кластеризація «агентів» дроблення
Транзитні/ прохідні рахунки	Швидкий транзит коштів через рахунки без економічного змісту операцій; залишок на рахунку близький до нуля після кожного переказу	Аналіз швидкості руху коштів (velocity); виявлення рахунків з нульовим залишком після транзитів; мережевий аналіз ланцюгів
Використання підставних осіб / номінальних директорів	Невідповідність між задекларованими доходами фізособи та обсягом операцій; часта зміна керівників юросіб	NLP-аналіз відкритих реєстрів (ЄДР); порівняння даних ОЛДП та задекларованих доходів; виявлення «масових» директорів
Офшорні схеми	Перекази у юрисдикції зі списків FATF; відсутність ділового змісту; непрозора структура власності бенефіціара	Автоматична перевірка по санкційних списках (OFAC, ЄС, ООН); аналіз кореспондентських зв'язків; KYC-скоринг бенефіціара
Шахрайство з цифровими активами / криптовалютами	Конвертація криптовалюти у фіат без зрозумілих джерел; P2P операції у значних обсягах з/на анонімні гаманці	Аналіз on-chain даних; виявлення гаманців із ризик-рейтингом; інтеграція з blockchain-аналітикою (Chainalysis, Crystal)
Фіктивні фінансово-господарські операції	Платежі за послуги без підтверджуючих документів; контрагенти з ознаками фіктивності (відсутність активів, персоналу)	NLP-аналіз призначень платежів; перехресна перевірка контрагентів з реєстрами YouControl/VKURSI; виявлення аномалій у частоті та сумах

Джерело: складено авторами за даними [2, 3, 5]

Окрему роль у фінансовому моніторингу відіграють графові бази даних, які дозволяють моделювати складні мережі фінансових взаємозв'язків. Такий підхід є ефективним для виявлення прихованих схем, включаючи використання підставних осіб, транзитних рахунків та офшорних структур [1]. Крім того, аналітика в реальному часі дає змогу оперативного реагувати на підозрілі операції та запобігати їх завершенню.

Водночас впровадження Big Data супроводжується низкою викликів. Серед них – забезпечення конфіденційності персональних даних відповідно до вимог European Commission, висока вартість технологічної інфраструктури та дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері Data Science. Також існує ризик упередженості алгоритмів, що може призводити до систематичних помилок у прийнятті рішень [4].

З огляду на різноманітність сучасних схем легалізації доходів, важливим є систематизований підхід до їх ідентифікації із застосуванням інструментів Big Data. З цією метою в таблиці 1 узагальнено типові схеми протиправних фінансових операцій, їх характерні ознаки та відповідні аналітичні можливості технологій Big Data для їх виявлення.

Таким чином, використання технологій Big Data є ефективним інструментом підвищення якості фінансового моніторингу в умовах цифрового банкінгу. Застосування методів машинного навчання, аналізу транзакційних даних, графових моделей та обробки неструктурованої інформації дозволяє своєчасно виявляти складні та приховані схеми легалізації доходів, знижувати рівень хибнопозитивних спрацювань і підвищувати точність оцінки ризиків клієнтів.

Література

1. Вдовічена О. Г., Вдовічен Д. А., Пічик К. В. Використання Big Data для прогнозування ефективності маркетингових кампаній у реальному часі. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17573391>.
2. Financial Action Task Force. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (FATF Recommendations). URL: <https://www.fatf-gafi.org> (дата звернення: 01.05.2026).
3. Integrity Vision. Big Data-аналітика для банків: як підвищити точність перевірки контрагентів. URL: <https://integrity.com.ua/big-data-analytika-dlya-bankiv/> (дата звернення: 29.04.2026).
4. Вовченко О.С. Цифрова трансформація системи фінансового менеджменту підприємств: концептуальна архітектура та імплементація data-driven інструментарію. *Грааль науки*. 2025. № 60. С. 302-306. DOI 10.36074/grail-of-science.26.12.2025.031.
5. Державна служба фінансового моніторингу України. Типології Держфінмоніторингу. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/tipologi/tipologi-derzhfinmonitoringu>.

УДК 336.77:330.131.7:338.2(477)

Марченко Влада Сергіївна,

студентка

Науковий керівник: Маслій Олександра Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ КРЕДИТНИХ ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК ТА КРЕДИТНОГО РИЗИКУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах глобальних викликів і загроз особливого значення набуває проблематика економічної безпеки держави [1], забезпечення якої значною мірою залежить від стабільності функціонування кредитного ринку, доступності фінансових ресурсів для економічного розвитку та рівня ризиків у банківській системі. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження впливу кредитних процентних ставок і кредитного ризику, як важливих індикаторів економічної безпеки держави.

Відсоткові ставки є основним механізмом монетарної політики, який впливає на рівень інфляції та функціонування фінансового сектору [2]. Збільшення облікової ставки Національним банком України зумовлює зростання вартості запозичень, що обмежує кредитну діяльність банків та зменшує доступність позикових коштів для бізнесу та громадян [3]. Від рівня процентних ставок за кредитами значною мірою залежить кредитний ризик, тобто ймовірність невиконання позичальниками своїх фінансових зобов'язань перед банками, як один із ключових чинників, що впливає на стабільність банківської системи. За методологією Національного банку України, частка проблемних кредитів (NPL) слугує основним показником для оцінки якості кредитного портфеля банків та їхньої фінансової стійкості [4].

Вплив зміни кредитних процентних ставок на кредитний ризик та економічну безпеку держави проявляється в тому, що збільшення відсоткових ставок, як правило, посилює фінансове навантаження для позичальників, що може призводити до погіршення їхньої платоспроможності та зростання обсягу проблемних кредитів. Підвищення кредитного ризику спонукає банки підвищувати ставки з метою компенсації можливих збитків, створюючи таким чином циклічну залежність фінансових ризиків.

Управління кредитними ризиками має суттєве значення у забезпеченні стабільності кредитного ринку та національної економіки в цілому як фінансової основи економічної безпеки держави. Тому вдосконалення способів оцінки кредитоспроможності клієнтів, забезпечення якості кредитного портфеля, використання актуальних підходів до управління ризиками в банківській сфері, формування сприятливого економічного клімату сприяє залученню капіталу, зростанню фінансової стабільності економіки та зміцненню економічної безпеки держави як основи сталого розвитку економіки.

Література

1. Маслій О.А., Кудінова А. О., Буряк А. А., Янко А. С., Білько С.С. Детермінанти економічної безпеки держави в парадигмі цифрового розвитку: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 324 с.

2. Монетарна політика. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary>.

3. Ukrinform. Як сильно НБУ впливає на депозитні та кредитні ставки в Україні? *Укрінформ – актуальні новини України та світу*.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3858985-ak-silno-nbu-vplivae-na-depozitni-ta-kreditni-stavki-v-ukraini.html>.

4. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). *Національний банк України*.
URL: <https://p4.bank.gov.ua/ua/stability/npl>.

УДК 330.65

*Пилипенко Вікторія Сергіївна,
студентка*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КОРПОРАТИВНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Корпоративне бюджетування є фундаментальним інструментом фінансового управління підприємством, що забезпечує узгодження стратегічних цілей з оперативними рішеннями через систему планових показників. Разом з тим цифровізація

економіки формує принципово нові вимоги до бюджетного процесу: швидкість змін ринкового середовища, доступність великих масивів даних і поява потужних аналітичних платформ роблять традиційні підходи до бюджетування дедалі менш ефективними. Акімова О. та Петченко М. констатують, що «в умовах невизначеності і ризику управління фінансовим потенціалом підприємства потребує застосування адаптивних моделей, здатних динамічно реагувати на зовнішні зміни, що є неможливим у рамках статичних бюджетних систем» [1, с. 19]. Ця теза окреслює ключову наукову проблему: невідповідність переважної більшості застосовуваних на вітчизняних підприємствах бюджетних інструментів вимогам цифрового економічного середовища.

Дідух С. М. та Федорова Т. С. у дослідженні обґрунтування бюджетних рішень щодо оптимізації структури капіталу наголошують, що «якість бюджетних рішень безпосередньо визначається повнотою, достовірністю та оперативністю інформаційної бази, якою оперує фінансовий менеджмент підприємства» [2, с. 257]. В умовах цифровізації ця теза набуває нового виміру: цифрові технології здатні якісно змінити інформаційну базу бюджетування – від ретроспективних звітних даних до прогнозної аналітики реального часу. Однак реалізація цього потенціалу потребує системного оновлення бюджетних інструментів, а не лише часткової автоматизації окремих операцій.

Аналіз практики корпоративного бюджетування в Україні засвідчує збереження значної частки підприємств, що формують бюджети переважно засобами MS Excel без інтеграції з обліковими та аналітичними системами. Наслідками є: значні часові витрати на консолідацію бюджетів підрозділів; відсутність оперативного моніторингу виконання; моноваріантність планування без відпрацювання кризових сценаріїв. Акімова О. та Петченко М. пов'язують ці обмеження з «недостатнім рівнем цифрової зрілості фінансових служб більшості вітчизняних підприємств, що стримує впровадження сучасних моделей управління фінансовим потенціалом» [1, с. 20].

Таблиця 1

Традиційні інструменти корпоративного бюджетування та напрями їх вдосконалення в умовах цифровізації

Традиційний інструмент	Обмеження в умовах цифровізації	Цифровий аналог / вдосконалення
Статичний річний бюджет (fixed budget)	Не адаптується до швидких змін ринкового середовища; втрачає актуальність при відхиленні фактичних умов від прогнозних	Ковзний бюджет (Rolling Forecast) з горизонтом 3–6 місяців; автоматичне перерахування у системі Anaplan / SAP BPC при зміні ключових параметрів
Ручна консолідація бюджетів підрозділів (Excel)	Значні витрати часу; ризик помилок при зведенні; відсутність контролю версій; неможливість паралельної роботи команд	Хмарні платформи колаборативного бюджетування (Workday Adaptive Planning, Cognos); єдина база даних з контролем прав доступу
Моноваріантне планування (один сценарій)	Неврахування невизначеності; неготовність до кризових сценаріїв; відсутність відповіді на питання «що, якщо?»	Сценарне моделювання (What-If Analysis) у BI-середовищі; Monte Carlo симуляції для оцінки ризиків у фінансових показниках
План-фактний аналіз за підсумками місяця / кварталу	Запізніле виявлення відхилень; реагування постфактум; обмежений аналіз у розрізі драйверів відхилень	Real-time моніторинг виконання бюджету через BI-дашборди (Power BI, Tableau); автоматичні сповіщення при перевищенні порогових відхилень
Бюджетування, засноване на минулих даних (incremental budgeting)	Консервація неефективних витрат; відсутність критичного перегляду структури витрат; нездатність відобразити стратегічні зміни	Zero-Based Budgeting (ZBB) з AI-підтримкою для автоматичного ранжування пріоритетності витрат; Driver-Based Budgeting на базі ERP-аналітики

Джерело: складено авторами на основі [1; 2]

Систематизовані в табл. 1 напрями вдосконалення об'єднуються у три ключові вектори трансформації корпоративного бюджетування. Перший – перехід до гнучкого планування: заміна статичного річного бюджету ковзним прогнозом (Rolling Forecast) і сценарним моделюванням забезпечує адаптивність бюджетного процесу до мінливого середовища. Дідух С. М. та Федорова Т. С. підкреслюють, що «адаптивність бюджетної системи є критичною умовою прийняття обґрунтованих рішень щодо структури капіталу в умовах нестабільності» [2, с. 259]. Другий – цифровізація консолідації та моніторингу: впровадження хмарних платформ бюджетування (Anaplan, Workday Adaptive Planning, SAP BPC) і BI-інструментів усуває ручну роботу, скорочує цикл бюджетування та забезпечує моніторинг відхилень у режимі реального часу. Третій – перехід до драйверно орієнтованого бюджетування: Driver-Based Budgeting і Zero-Based Budgeting з AI-підтримкою змінюють логіку планування з «від досягнутого» на «від стратегічних пріоритетів», що підвищує якість розподілу ресурсів і прозорість бюджетних рішень.

Наведені цифрові аналоги не лише усувають наявні обмеження, а й формують якісно новий рівень управління фінансовими процесами, орієнтований на проактивне прийняття рішень. Це підтверджує необхідність комплексної цифрової трансформації бюджетування як ключового елементу фінансового менеджменту підприємства.

Отже, вдосконалення інструментів корпоративного бюджетування в умовах цифровізації передбачає системну трансформацію бюджетного процесу: від статичності до адаптивності, від ручної консолідації до хмарних колаборативних платформ, від моноваріантності до сценарного планування з AI-підтримкою. Реалізація цих змін дозволяє підприємствам підвищити якість фінансових рішень, скоротити часові витрати на підготовку бюджету та забезпечити оперативний контроль його виконання. Перспективою подальших досліджень є розробка практичної дорожньої карти цифровізації бюджетного процесу для підприємств різного масштабу з урахуванням наявної IT-інфраструктури та ресурсних обмежень.

Література

1. Акімова О., Петченко М. Сучасні моделі управління фінансовим потенціалом в умовах невизначеності і ризику. *Scientific Collection «InterConf»*. 2024. № 184. С. 18–21.
2. Дідух С. М., Федорова Т. С. Обґрунтування бюджетних рішень щодо оптимізації структури капіталу в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 4. С. 256–261.

УДК 338.2:330.131.7

Полоус Аліна Олександрівна, студентка

Науковий керівник: Маслій Олександра Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні аграрні підприємства функціонують в умовах підвищеної невизначеності, зумовленої впливом природно-кліматичних чинників, нестабільністю аграрних ринків, коливаннями цін на сільськогосподарську продукцію та ресурси, а також воєнними і соціально-економічними ризиками [1]. Ризики в аграрному виробництві мають комплексний характер і охоплюють виробничі, цінові, кредитні, ринкові та інституційні складові, що потребує системного підходу до їх ідентифікації та мінімізації [2]. За

таких умов формування дієвих механізмів управління сільськогосподарськими ризиками, характеристика яких наведена в таблиці 1, набуває пріоритетного значення у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного сектору.

Таблиця 1

Особливості управління сільськогосподарськими ризиками

Вид ризику	Характеристика	Основні причини виникнення	Механізми управління	Очікуваний ефект
Виробничий	Пов'язаний з втратами врожаю або зниженням продуктивності	Кліматичні умови, хвороби, технічні збої	Агостраховання, впровадження технологій, диверсифікація культур	Зниження втрат виробництва
Ціновий	Зміна цін на продукцію або ресурси	Волатильність ринку, інфляція	Хеджування, форвардні контракти, диверсифікація збуту	Стабілізація доходів
Кредитний	Невиконання фінансових зобов'язань	Недостатня ліквідність, нестабільність доходів	Кредитний контроль, резерви, страхування	Зменшення фінансових втрат
Ринковий	Втрата ринків збуту або попиту	Конкуренція, зміни попиту	Маркетингова стратегія, розширення каналів збуту	Підвищення конкурентоспроможності
Інституційний	Зміни в законодавстві та політиці	Регуляторні зміни, державна політика	Юридичний моніторинг, адаптація діяльності	Зниження правових ризиків

Джерело: складено автором за даними [2-4]

За результатами теоретичного узагальнення можна зробити висновок, що кожен вид ризику має специфічні причини виникнення та потребує застосування відповідних інструментів управління. Відтак, проблематика управління сільськогосподарськими ризиками є предметом активного наукового дискурсу. Дослідники А. Жаворонок та І. Вербівський акцентують увагу на тому, що інвестиційний розвиток аграрних підприємств в умовах фінансової нестабільності суттєво ускладнюється через зростання ризиків невизначеності та відсутність ефективних механізмів їх управління [3, с. 243]. Відповідно, реалізація інвестиційних стратегій неможлива без чітко структурованої системи ризик-менеджменту, яка б забезпечувала прогнозованість фінансових результатів та стабільність діяльності підприємства.

Фінансово-економічна безпека аграрного підприємства є інтегральною характеристикою його здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам та ефективно функціонувати в умовах ризику [5]. О. Г. Кубай та О. А. Заставнюк розглядають удосконалення системи фінансово-економічної безпеки як невід'ємну складову антикризового управління, що передбачає розробку та впровадження комплексу заходів із нейтралізації ризиків і загроз у фінансовій сфері [2, с. 70]. Авторами наголошується, що ефективне антикризове управління неможливе без превентивного моніторингу ризиків і своєчасного реагування на їхній проєв.

Серед основних механізмів управління сільськогосподарськими ризиками особливе місце посідає страхування. Страхування фінансових ризиків є одним із найбільш дієвих інструментів стабілізації фінансового стану аграрних підприємств, оскільки дозволяє перекласти частину ризиків на страховика та убезпечити підприємство від непередбачуваних фінансових втрат. О. О. Томілін та Я. С. Олексашенко наголошують на важливості розвитку ринку агостраховання як інструменту фінансової стабілізації, зазначаючи, що його використання дозволяє підприємствам підтримувати достатній рівень фінансової стійкості навіть в умовах форс-мажорних обставин [4, с. 72].

Таким чином, механізми управління сільськогосподарськими ризиками доцільно структурувати за кількома рівнями: стратегічним, тактичним та оперативним. На стратегічному рівні здійснюється розробка загальної концепції ризик-менеджменту, визначення схильності підприємства до ризику та формування відповідних резервних фондів. На тактичному рівні реалізуються заходи щодо диверсифікації виробництва та збуту, укладання форвардних і ф'ючерсних контрактів, хеджування цінових ризиків. На оперативному рівні відбувається моніторинг поточних ризиків, оперативне реагування на виникнення кризових ситуацій та адаптація управлінських рішень відповідно до змін зовнішнього середовища [6].

Варто також зазначити, що ефективність механізмів управління ризиками значною мірою залежить від рівня державної підтримки аграрного сектору. Субсидування програм агрострахування, надання доступних кредитних ресурсів, розвиток ринкової інфраструктури та впровадження цифрових технологій у сільськогосподарське виробництво є важливими факторами, що сприяють зниженню рівня ризику та зміцненню фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств. В умовах воєнного стану роль державної підтримки суттєво зростає, оскільки підприємства стикаються з надзвичайно широким спектром загроз, що виходять за межі їхніх власних можливостей управління [7].

Отже, управління сільськогосподарськими ризиками є комплексним завданням, що потребує реалізації системного підходу й поєднання різноманітних механізмів для побудови ефективної системи ризик-менеджменту в складі фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств.

Література

1. Маслій О., Галушка Р. Ієрархічний аналіз ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2025. №. 198. С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.69-75>.
2. Кубай О. Г., Заставнюк О. А. Удосконалення фінансово-економічної безпеки в системі антикризового управління аграрного підприємства. *Агросвіт*. 2022. №. 4. С. 68–78. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.4.68>.
3. Жаворонок А., Вербівський І. Проблемні аспекти та перспективи відновлення інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств в Україні в умовах фінансової нестабільності. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. №. 4. С. 242–249. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-32>.
4. Томілін О. О., Олексащенко Я. С. Страхування фінансових ризиків як інструмент стабілізації фінансового стану підприємств аграрної сфери. *Агросвіт*. 2025. №. 4. С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.4.70>.
5. Onyshchenko S., Maslii O., Ivaniuk B. The Impact of External Threats to the Economic Security of the Business. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System: Collection of scientific articles. Atlantis Press, Paris, France, 2019. С. 156–160.
6. Гоголь Т. А., Дмитренко А. В. Фінансовий контролінг як система ефективного управління спільною діяльністю підприємств. *Фінансові дослідження*. 2019. №. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2019_1_17.
7. Maslii O., Buriak A., Chaikina A., Cherviak A. Improving conceptual approaches to ensuring state economic security under conditions of digitalization. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2025. Vol. 1(13(133)). Pp. 35–45. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2025.319256>.

Кручинська Дар'я Романівна, студентка
Науковий керівник: Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ КІБЕРРИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Стрімкий розвиток цифрових технологій актуалізує проблематику забезпечення кібербезпеки України та посилює відповідальність бізнесу за забезпечення захисту даних відповідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1], оскільки кіберризикі призводять до значних фінансових втрат та погіршення репутації підприємств [2, с. 1].

В умовах воєнного стану в Україні кіберзагрози стали складовою гібридної війни, що підкреслює важливість використання страхових механізмів для захисту від таких ризиків. Кіберстрахування в умовах цифровізації є важливим інструментом передачі фінансових ризиків страховій компанії для компенсації збитків від порушення роботи систем або витоку даних [3, с. 16]. З огляду на щорічне зростання кількості кібератак та кіберінцидентів [4] страхові компанії розширюють перелік програм страхування кіберризиків [5], що зумовлює розвиток цього сегменту страхового ринку в Україні.

Дані аналізу українського ринку кіберстрахування за 2021–2025 рр. свідчить про суттєві зміни у його структурі. Попри скорочення кількості страхових компаній на 38%, ринок показує якісне зростання: обсяг чистих страхових премій зріс на 55%, а страхових резервів – на 52% [6]. Наразі в Україні послуги кіберстрахування надають такі компанії, як «УПСК», «ІНГО», «АСКА», «МО Group» та інші. Їхні програми охоплюють відшкодування прямих збитків і витрат на відновлення систем, відповідальність перед третіми особами у разі витоку даних, витрати на розслідування кіберінцидентів та антикризовий PR. Утім існують стримуючі чинники розвитку ринку кіберстрахування в Україні, серед яких відсутність єдиних методик оцінки ризиків, обмежена база статистичних даних та недостатня обізнаність малих підприємств щодо переваг цього інструменту [6].

Загалом, кіберстрахування в Україні перебуває на етапі активного становлення, проте демонструє високий потенціал зростання через активну цифровізацію та ускладнення кіберзагроз. Ефективність цього інструменту залежить не лише від виплат за страховими випадками, але й від інтеграції страхування в загальну систему ризик-менеджменту підприємства. Подальші перспективи ринку пов'язані з удосконаленням законодавства, розвитком IT-інфраструктури та підвищенням цифрової грамотності суб'єктів господарювання.

Література

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
2. Ксьонжик І. В., Жовта Н. А., Павліна А. І. Страхування ризиків кібербезпеки діяльності суб'єктів господарювання в сучасному інформаційному просторі. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-90>.
3. Рамський А., Арабаджи К. Кіберстрахування в банківському секторі: ідентифікація ризиків та інструменти підтримки безпеки. *Scientific bulletin of International Association of scientists. Series: Economy, management, security, technologies*. 2023. Т. 2, № 2. URL: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-2-3>.
4. Kudinova A., Maslii O., Smokvina V., Tsyhanenko K. The impact of digitalization on the financial institutions' economic security in the face of growing cyber threats. *Financial*

and credit activity: problems of theory and practice. 2025. Volume 4 (63). Pp. 466–483. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.63.2025.4790>.

5. Маслій, О., Белкіна, М. Тенденції на страховому ринку України в умовах воєнного стану: Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану: зб. тез доп. Міжнар. наук-практ. інтернет-конф, м. Полтава, 09 червня 2022 року, Полтава, НУШІ, 2022. С. 148–150.

6. Страхування кібер-ризиків. Cyber insurance. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/theme/48>.

УДК 657

Ширай Каріна Олександрівна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільного економічного середовища є одним із пріоритетних завдань фінансового менеджменту. Серед інструментів досягнення цієї мети особливе місце займають золоте правило балансу та ефект фінансового левериджу – два взаємодоповнюючі принципи, що регулюють відповідно структуру фінансування активів та ефективність залучення позикового капіталу. Попри значну увагу науковців до цих категорій, питання їх комплексного застосування в антикризовому управлінні залишається недостатньо дослідженим.

Золоте правило балансу ґрунтується на необхідності узгодження строків залучення капіталу та строків його використання у господарській діяльності. Порушення цього балансу неминуче призводить до виникнення дефіциту ліквідності та підвищення ризику банкрутства [1].

Ключовим кількісним індикатором дотримання золотого правила є чистий оборотний капітал – різниця між оборотними активами та поточними зобов'язаннями. Його позитивне значення свідчить про те, що частина оборотних активів фінансується за рахунок стабільних довгострокових джерел, що є необхідною умовою платоспроможності. Відповідність між видами активів та джерелами їх фінансування відповідно до золотого правила балансу систематизовано у табл. 1.

Принцип золотого правила передбачає триярсну відповідність між активами та пасивами балансу. Стабільність забезпечується фінансуванням необоротних активів з довгострокових джерел, тоді як гнучкість досягається за рахунок короткострокового фінансування змінної частини оборотного капіталу. Практичним інструментом контролю за дотриманням цього принципу є система бюджетування, яка дозволяє своєчасно виявляти та усувати структурні дисбаланси у фінансуванні [1].

Ефект фінансового левериджу відображає вплив залученого позикового капіталу на рівень рентабельності власного капіталу (ROE) підприємства. Його економічна логіка полягає в наступному: якщо рентабельність активів (ROA) перевищує вартість позикового капіталу (відсоткову ставку за кредитами), залучення боргу генерує додатковий прибуток для власників понад той, який вони отримали б, використовуючи виключно власні кошти. У протилежному випадку – при ROA, нижчій за вартість боргу, – леверидж набуває негативного характеру та руйнує вартість підприємства [2].

Формально ефект фінансового левериджу (ЕФЛ) може бути визначений як:

$$ЕФЛ = (1 - T) \times (ROA - r) \times (ПК / ВК), \quad (1.1)$$

де T – ставка податку на прибуток; ROA – рентабельність активів; r – відсоткова ставка за позиковим капіталом; $ПК / BK$ – коефіцієнт фінансового левериджу (плече).

Вказана формула демонструє, що ефект левериджу залежить від трьох складових: диференціала ($ROA - r$), що відображає перевагу дохідності активів над вартістю боргу; плеча ($ПК/BK$), що показує співвідношення позикового і власного капіталу; та податкового коректора ($1 - T$), який враховує вплив оподаткування. Позитивний ефект левериджу є можливим лише за умови перевищення рентабельності активів над вартістю залучених ресурсів. Надмірне ж нарощування боргового навантаження за несприятливого диференціала не лише знижує рентабельність власного капіталу, але й підвищує ризик неплатоспроможності. Саме тому управління фінансовим левериджем вимагає постійного моніторингу показників прибутковості та вартості капіталу.

Попри різну спрямованість, золоте правило балансу та ефект фінансового левериджу є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими інструментами фінансового менеджменту. Перше регулює структурну відповідність між активами та джерелами їх фінансування з точки зору строковості, друге – оцінює доцільність та ефективність залучення позикового капіталу з точки зору прибутковості. Разом вони формують комплексний підхід до управління фінансовою стійкістю підприємства [3]. Порівняльну характеристику цих двох інструментів наведено у табл. 1. Як свідчать дані табл. 1, обидва інструменти спрямовані на досягнення спільної мети – забезпечення фінансової стійкості підприємства, – але діють на різних рівнях управління. Золоте правило балансу є передусім структурним принципом, що визначає допустимі межі формування активів за рахунок різних видів капіталу [4].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика золотого правила балансу та ефекту фінансового левериджу

Критерій	Золоте правило балансу	Ефект фінансового левериджу	Спільна мета
Об'єкт управління	Структура активів і пасивів	Структура капіталу ($BK / ПК$)	Оптимізація фінансування
Ключовий індикатор	Чистий оборотний капітал > 0	$ROA >$ вартість позикового капіталу	Фінансова стійкість
Ризик порушення	Дефіцит ліквідності, загроза банкрутства	Зниження рентабельності BK , неплатоспроможність	Фінансова криза
Інструмент контролю	Аналіз балансу, бюджетування	Моніторинг ROA , $WACC$	Фінансовий контролінг

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3]

Ефект фінансового левериджу є динамічним показником, що оцінює ефективність вже залученого позикового капіталу. Їх спільне застосування у системі фінансового контролінгу дозволяє здійснювати комплексну діагностику фінансового стану підприємства та своєчасно виявляти сигнали фінансової кризи [5].

Таким чином, ефективне фінансове управління підприємством потребує одночасного дотримання двох принципів: по-перше, структурної відповідності між активами та джерелами їх фінансування (золоте правило балансу), що гарантує збереження ліквідності та платоспроможності; по-друге, обґрунтованості залучення позикового капіталу з позицій прибутковості (ефект фінансового левериджу), що забезпечує зростання рентабельності власного капіталу без надмірного нарощування фінансових ризиків. Інтеграція цих двох інструментів у єдину систему фінансового менеджменту є необхідною умовою стратегічної стійкості та конкурентоспроможності підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища.

Література

1. Гудзь Т. П., Литвинюк М. В. Діагностика фінансової рівноваги як функція системи фінансового контролінгу на підприємстві. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Вип. 9 (27). С. 128–141.
2. Галай Ю. М., Королович О. О. Аналіз ефекту фінансового важеля виробничого підприємства в середовищі Mathematica. *Ефективна економіка*. 2022. № 7. С. 1–21.
3. Олійник О. В., Морозова Г. С. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. Харків, 2020. 248 с.
4. Онищенко С.В., Маслій О.А., Пантась В.В. Ділова активність бізнесу в Україні: цифрова трансформація та сталий розвиток. *Економіка і регіон*. 2024. № 1 (92). С. 136–146. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/3321>.
5. Птащенко Л. О., Сержанов В.В. *Фінансовий контролінг*. Навчальний посібник. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ptaschenko_Liana/Finansovy_i_kontrolinh.pdf.

СЕКЦІЯ 2. ЕНЕРГЕТИЧНІ РИЗИКИ Й ВИКЛИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ ТА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 330.46:622.276:519.86

*Volodymyr Onyshchenko⁴,
Doctor of Economics, Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»*

INTEGRATED ECONOMIC AND MATHEMATICAL MODELING OF THE EFFICIENCY AND RISKS OF OIL AND GAS EXPLORATION PROJECTS IN UKRAINE

The current stage of development of the energy sector of Ukraine is characterized by a high level of uncertainty due to global transformations of energy markets, depletion of traditional resources, fluctuations in energy prices and military-political risks. In these conditions, it is of particular importance to increase the efficiency of project management for exploration and development of oil and gas fields.

The exploration of new fields is characterized by significant capital intensity and a high level of risk due to the uncertainty of geological information and market conditions. This requires the introduction of modern methods of economic and mathematical modelling, which can provide a comprehensive analysis of the effectiveness of investment decisions [1].

The current practice of evaluating projects in the oil and gas industry is based on a combination of several types of models:

- geological (assessment of the probability of discovery and the volume of resources);
- technical (determination of technological parameters of production);
- economic (analysis of financial efficiency);
- environmental (assessment of environmental impact risks).

However, traditional approaches often do not take into account the integrated impact of these factors, which limits the accuracy of project performance assessment and increases investment risks.

In this regard, there is a need to form complex models that combine geological, technical and economic parameters into a single assessment system.

The proposed approach is based on the use of an integrated economic and mathematical model, which allows assessing the probability of discovering deposits, the economic feasibility of project implementation and the level of investment risk. The basis of modelling is the formation of an information base, which includes geological, technical and economic data on similar deposits, in particular indicators of depth, pressure, costs and market.

The assessment of geological success is carried out using the Bayesian approach, which involves the use of a priori and a posteriori probability to clarify the chances of discovering a deposit. To determine possible financial results, stochastic modelling using the Monte Carlo method is used, which allows you to form thousands of scenarios for the development of the project and estimate the distribution of NPV, IRR and payback period indicators [2].

The next step is to assess the commercial and economic success of the project by determining the share of scenarios with a positive net present value and a sufficient level of production. Information sensitivity and value (VoI) analysis also plays an important role, which allows you to identify key factors influencing project performance and risk levels.

⁴ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Стратегічні засади зміцнення енергетичної безпеки України: зелений перехід та децентралізація енергетичної системи», державний реєстраційний номер 0126U000629

Based on the results obtained, a system of management decisions is formed aimed at substantiating investment strategies and increasing the efficiency of project implementation.

Traditional financial indicators are used to analyze the effectiveness of oil and gas production projects:

- NPV (Net Present Value) – determines the profitability of the project;
- IRR (Internal Rate of Return) – shows marginal yield;
- PP (Payback Period) – reflects the payback period of investments.

The results of the simulation confirmed the high dependence of the efficiency of oil and gas production projects on changes in the discount rate and market conditions. It has been established that with the increase in the discount rate, there is a decrease in the indicators of economic efficiency of projects, which increases the level of investment risk.

Of great importance in the evaluation process is the determination of the Fischer point, which allows you to compare alternative investment projects and choose the most effective implementation option. The use of stochastic modeling using the Monte Carlo method made it possible to assess the variability of financial results and the level of risk of projects under different development scenarios.

The analysis showed a high level of sensitivity of projects to changes in the external environment, in particular fluctuations in market parameters and the cost of capital. The results obtained confirm the need to improve approaches to investment risk management and take into account the complex impact of geological, technical and economic factors in the process of managerial decision-making.

It is also worth noting that, despite the availability of modern methods of analysis, a number of problems remain in the field of evaluation of oil and gas projects, including insufficient consideration of risks and uncertainties, limited use of stochastic models, incomplete consideration of environmental and social factors, as well as the impact of state regulation and tax policy. This necessitates further improvement of the methodology of economic and mathematical modelling in the energy sector.

The developed integrated approach is of great applied importance, as it allows us to increase the validity of investment decisions, reduce the level of financial risks, optimize the use of resources and increase the efficiency of project management in the oil and gas sector. In addition, the use of such models helps to increase the investment attractiveness of the oil and gas sector of Ukraine [3].

Therefore, integrated economic and mathematical modelling is an important tool for improving the efficiency of oil and gas exploration projects. The combination of geological, technical and economic parameters within a single assessment system provides a more accurate determination of project performance and risk level. The use of Bayesian analysis methods and Monte Carlo modelling allows for deeper consideration of uncertainty and the formation of more effective investment decisions. In the current conditions of Ukraine's development, the introduction of such approaches is an important prerequisite for strengthening the energy security of the state, increasing economic stability and strengthening the country's competitive position in the international energy market.

References

1. Ishtiaq, F., Ali, M. A., Ahmed, N., Raza, M. H., Jahanzaib, M., & Zahoor, S. (2023). A structural equation modelling-based project management framework: A way forward to oil and gas exploration and production project success. *Arabian Journal for Science and Engineering*, 48, 17067-17087. <https://doi.org/10.1007/s13369-023-08364-w>.
2. Kulynych, Yu., Krasnyuk, M., Tkalenko, A., & Krasniuk, S. (2021). Methodology of effective application of economic-mathematical modelling as the key component of the multi-crisis adaptive management. *Modern Economics*, 29, 100-106. [https://doi.org/10.31521/modecon.V29\(2021\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V29(2021)-16).

3. Onyshchenko V. O., Vitryk I. V., Firman M. A. Economic modeling and evaluation of the success of oil and gas field exploration projects in Ukraine. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2026, No 2. P. 158-166. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2026-2/158>.

УДК 332.1:314.7:351.75

Васильців Тарас Григорович,

доктор економічних наук, професор

Мульська Ольга Петрівна,

доктор економічних наук, старший дослідник

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Сучасні загрози Україні та інші глобальні виклики вимагають комплексного розгляду міграції як чинника, що може бути як ризиком, так і активом у зміцненні безпеки. Заакцентовано на необхідності проведення науково-прикладних досліджень із питань міграційної безпеки в причинно-наслідковому аспекті, що дозволяє визначити стійкість/вразливість учасників міграційного процесу до ризиків і загроз, які виникають при порушенні визначених ознак (легальна, впорядкована, безпечна) та умов («міграція на благо всіх»), дотримання прав людини, відповідність міграції правилам в'їзду, виїзду, транзиту, перебування, пом'якшення і нівелювання міграційних ризиків) міграції. Розуміння міграційної безпеки в причинно-наслідковому ключі дає змогу обґрунтувати її значущість для стійкості у реагуванні на міграційні ризики і загрози. При цьому міграція може бути не лише об'єктом впливу інших ризиків, але й сама детермінувати ризикогенні й проактивні реакції інших об'єктів.

Формування механізмів міграційної безпеки є тригером ефективного управління міграційними процесами, державної та регіональної міграційних політик, захисту національних інтересів і забезпечення соціально-економічної резильєнтності територій. Ідентифіковано основні елементи концептуальної моделі міграційної безпеки – правова база, оптимальна організаційна структура (інституції, відповідальні за реалізацію міграційної політики, координація, розподіл повноважень), контролінг (міграційні процедури, системи реєстрації та моніторингу мігрантів, митний контроль), інформаційні системи (формування баз даних, інтегровані інформаційні системи для обміну даними між різними відомствами, аналітичні системи для оцінки ризиків і прогнозування міграційних потоків), соціальна інтеграція. Побудована концептуальна модель механізмів міграційної безпеки передбачає (1) аналіз середовища (визначення геополітичних, соціально-економічних факторів впливу на міграцію, оцінка поточних і потенційних загроз), (2) визначення цілей і завдань, (3) розробку сценаріїв розвитку міграційної ситуації та ідентифікацію впливу кожного сценарію на національну та економічну безпеку, (4) вибір оптимальних рішень і формування альтернативного планування соціально-економічної резильєнтності [1, с.98-109].

Соціально-економічна резильєнтність системи – це її здатність справлятися із факторами вразливості за рахунок внутрішніх адаптивних властивостей (факторів захисту), редукувати негативний вплив шоків і криз на динаміку розвитку. Внутрішні адаптивні властивості системи (фактично, стимулюючі чинники), які дозволяють забезпечувати її соціально-економічну резильєнтність, запропоновано поділяти на: (а) природні/«вроджені» (як правило, внутрішні), які більшою мірою проявляються у

«нормальних» умовах життєдіяльності системи та залежать від структури економіки, стану і тенденцій її розвитку, резервів для розвитку бізнесу, ресурсного потенціалу, здатності перерозподіляти/заміщати втрачені ресурси, стану та особливостей ринку праці тощо; (б) набуті (як правило, зовнішні), які характеризують адаптивність системи до функціонування в несприятливих умовах і більшою мірою проявляються у кризових ситуаціях; це додаткові зусилля, застосовані для пом'якшення негативних наслідків шоків та викликів різного характеру [2, с.125-133]. Набуті адаптивні властивості є результатом розвитку соціально-економічної системи під впливом державної/регіональної галузевої політики, стійкості інститутів, наявності резервів, національної інноваційної інфраструктури та системи, локалізації ланцюгів доданої вартості всередині країни, мобільності капіталу між фінансовим і промисловим сектором, інвестиційної підтримки розвитку галузей промисловості, доступності фінансування тощо.

Інструментарій посилення міграційної безпеки України передбачає (1) підвищення якості системи моніторингу міграційних процесів, формування регіональних баз даних щодо структурно-динамічних характеристик міграції; (2) стимулювання рееміграції, особливо молоді, освітніх і трудових мігрантів; (3) зменшення соціально-економічної вразливості та нерівності ВПО; (4) ефективне використання міграційного капіталу суб'єктів господарювання; (5) розробку та реалізацію регіональних програм розвитку ринку віртуальної, креативної й інноваційної зайнятості; (6) стимулювання місцевого економічного розвитку та ін. [3, с.79-101].

Для прифронтових регіонів (Херсонська, Запорізька, Харківська, Сумська, Дніпропетровська, Миколаївська та Одеська області) пріоритетом є відновлення людського та трудового потенціалу. Досягнення цього є можливим через забезпечення приросту населення шляхом покращення безпеки проживання (розбудова укриттів, пунктів незламності), реалізацію економічних, житлових та реінтеграційних програм для різних категорій населення, спрощення імміграційних процедур, запровадження спеціальних програм для іммігрантів, надання їм організаційної та фінансової підтримки, а також гарантій працевлаштування.

У тилкових регіонах (Житомирська, Рівненська, Київська, Чернігівська, Полтавська, Тернопільська, Черкаська, Кіровоградська, Вінницька та Хмельницька області) пріоритетом є ефективне використання людського потенціалу. Досягнення цього пріоритету передбачає раціональний просторово-структурний розподіл населення через надання земельних ділянок, будівництво доступного житла, пільгове кредитування, підтримку малого бізнесу, покращення транспортної доступності та соціальної інфраструктури, стимулювання народжуваності та інтеграцію молодих сімей, розвиток професійної освіти та цифрової грамотності. Важливо також комплексно інтегрувати ВПО, забезпечуючи їм тимчасове житло, пільгові іпотеки, навчання, підтримку бізнесу.

Для прикордонних регіонів (Львівська, Волинська, Закарпатська, Чернівецька та Івано-Франківська області) актуальними є заходи зі збереження молоді, рееміграції та адаптації соціально вразливих категорій населення. Для цього мають організовуватись програми пільгової фінансової підтримки, розбудови молодіжного соціального житла, створення стимулів для роботодавців і підтримки зайнятості молоді. Рееміграція та зменшення депопуляції у гірських і сільських громадах має забезпечуватись через фінансові стимули для малого бізнесу, програми доступного житла, індустриальні парки, залучення інвестицій, а також покращення транспортної та соціальної інфраструктури. Для ВПО та ветеранів війни важливі соціальна і медична реабілітація, житло, працевлаштування, цільова підтримка, цифрова інклюзія та створення центрів.

Література

1. Васильців Т.Г., Мульська О.П. Стратегічні імперативи забезпечення міграційної безпеки України: просторовий концепт. *Регіональна економіка*, 2025. № 3. С. 98–109.
2. Васильців Т.Г., Лупак Р.Л., Миктин О.З. Виклики міграційних втрат молоді та інструменти збереження інтелектуально-кадрового потенціалу для розвитку економіки Львівської області. *Бізнес Інформ*. 2024. № 11. С. 125–133.
3. Mulska O., Vasylytsiv T., Mitsenko N., Ivaniuk U., Lekh-Debera A. Conservation of rural human resources in Ukraine: modelling the relationship between migration and economic development. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 2023. № 9(4). P. 79–101.

УДК 620.9:005(477)

*Козаченко Ганна Володимирівна,
доктор економічних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ*

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ПОГЛЯД З ПОЗИЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ 4А

Енергетична безпека разом із воєнною у наш час становлять фундамент національної безпеки України, що зумовлено важливістю енергоресурсів всіх видів і для населення, і для всіх галузей національної економіки і для функціонування майже всіх державних об'єктів.

Енергетика України у наш час є чинником виживання промисловості, де енергоємні галузі (металургія, хімія) втрачають конкурентоспроможність або зупиняються через високу вартість та нестабільність постачання, агросектору, де енергетичний дефіцит уповільнює переробку та зберігання врожаю, що негативно впливає на експортну виручку аграрних підприємств, зменшує фінансову стійкість енергоринку, де системні борги між учасниками створюють фінансові розриви, що обмежують модернізацію та інвестиційну привабливість сектору [1].

Енергетичну безпеку країни загально визнаний світовий авторитет з енергетичної безпеки Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) (International Energy Agency – IEA) визначило в такий спосіб: безперервна наявність джерел енергії, її стабільне, безперебійне та доступне постачання для потреб населення та промисловості за доступною ціною [2,3]. Ключові дефініції цього визначення уточнено у 4-х первинних елементах концепції 4А (Availability, Accessibility, Affordability, Acceptability) цього агентства:

- наявність (ресурсна достатність) (Availability): фізична наявність енергетичних ресурсів та палива;
- доступність (технічна надійність) (Accessibility): можливість безперешкодно отримати ресурси (логістика, інфраструктура);
- цінова доступність (економічна вигідність) (Affordability): здатність економіки та громадян купувати енергію за прийнятними цінами;
- прийнятність (екологічна та соціальна згода) (Acceptability): екологічна безпека та соціальна згода на використання певних видів енергії.

За останніми звітами МЕА/ ІЕА до елементів енергетичної безпеки тепер включено:

- енергоефективність та відновлювальні джерела (ВДЕ), які визнано ключовими інструментами зниження залежності від імпорту та волатильності цін;
- безпеку ланцюгів постачання, в якій особливу увагу приділено доступності критично важливих мінералів та чистих технологій, щоб уникнути нових видів стратегічної вразливості;
- стійкість електромереж, адже завдяки стрімкій електрифікації енергетична безпека все більше залежить від гнучкості систем та інтеграції цифрових технологій [4].

Погляд на енергетичну безпеку країни з позиції елементів концепції 4К надає можливість оцінити здатність енергосистеми країни справлятися з ризиками, загрозами та викликами цієї системи та забезпечувати стабільність у двох часових вимірах

- довгострокова енергетична безпека – йдеться про своєчасність інвестицій для постачання енергії відповідно до економічних та екологічних потреб держави;
- короткострокова енергетична безпека, яка означає здатність енергетичної системи швидко реагувати на раптові зміни попиту чи пропозиції.

У контексті елементів концепції 4А стан енергетичної безпеки України є підстави визнати нестабільним та нестійким, що є результатом тривалого та глобального впливу низки викликів, загрози яких формувалися, накопичувалися та поєднувалися протягом тривалого часу, що зрештою створило негативний синергетичний ефект.

У контексті енергетичної безпеки України виклик – це сукупність критичних загроз та системних проблем, що перешкоджають стабільному постачанню енергоресурсів, функціонуванню інфраструктури та енергетичній незалежності держави [5, с. 26-27]. Тобто поняття «виклик» є більш широким за змістом, ніж поняття «загроза».

Станом на початок 2026 р. серйозними викликами енергетиці України, наявність та активний розвиток яких зумовили явно невисокий рівень енергетичної безпеки, є такі:

- дефіцит генеруючих потужностей, який з'явився через втрату понад 50% внутрішньої генерації через руйнування, знищення та окупацію потужностей;
- зношеність основних фондів та інфраструктури, що потребує не просто ремонту пошкоджених об'єктів, а їх повної модернізації, причому за європейськими стандартами, повної синхронізації з ENTSO-E та впровадження «зеленого переходу» (декарбонізації), що необхідно у тому числі для вступу до ЄС;
- ціновий дисбаланс, який є прямим наслідком утримання доступних тарифів на електрику та газ для населення в умовах зростання собівартості їхнього виробництва та відновлення пошкоджених об'єктів [6].

Відповіді на ці та інші виклики енергетиці Україні, що безпосередньо спрямовані на посилення її енергетичної безпеки, потребують великих інвестицій, значного часу, суттєвої допомоги іноземних партнерів, а головне – переосмислення ролі держави, форм її участі у відновленні та розвитку енергетики країни, зокрема щодо співпраці з підприємницькими структурами, без яких ці процеси можуть розтягнутися на тривалий час і виявитися неефективними.

Література

1. Prokip A. Developments in Ukraine's Energy Sector. *Український інститут майбутнього*. URL: https://drive.google.com/file/d/1xYEeRQxVtnauLY1_VgqvCCsry2eYZVMd/view.
2. Energy security. *POSTNOTE*. 2022. August. № 676. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/POST-PN-0676/POST-PN-0676.pdf>.

3. Energy security: Reliable, affordable access to all fuels and energy sources. *International Energy Agency*. 2024. URL: <https://www.iea.org/topics/energy-security>.

4. Executive summary. Governments are navigating a sustained period of risks and disruptions. <https://www.iea.org/reports/state-of-energy-policy-2026/executive-summary>.

5. Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Рябцев Г. Л. Енергетична безпека України: перспективна модель управління ризиками: монографія / за ред. О.М. Суходолі. К.: НІСД. *Центр безпекових досліджень*. 2023. 152 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2023.01>.

6. Глущенко А. Виклики для енергетики в ЄС та Україні: вплив на промислові підприємства. *GMK Center*. Липень 2025. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://gmk.center/wp-content/uploads/2025/07/Vikliki-energetiki.pdf>.

УДК 620.9:330.15:332.1

Комеліна Ольга Володимирівна⁵,

доктор економічних наук, професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ГІБРИДНИХ МОДЕЛЕЙ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Сучасні глобальні політичні, економічні, екологічні, кліматичні виклики та процеси декарбонізації супроводжуються поглибленням енергетичної безпеки, а також дестабілізацією світових енергетичних ринків, рівнем доступності енергетичних ресурсів як на глобальному, так національному рівнях. Енергетичні ризики й виклики стають визначальними для економічної безпеки держав, регіонів та бізнесу, впливають на їх економічну стійкість. Це вимагає пошуку нових підходів щодо зміцнення енергетичної безпеки України, вивчення існуючого вітчизняного й зарубіжного досвіду та обґрунтування принципів побудови гібридних моделей енергозабезпечення. Одним із найперспективніших напрямів у цьому контексті є створення гібридних моделей енергозабезпечення, що дають змогу оптимально використовувати енергетичний потенціал територій шляхом поєднання традиційних джерел енергії з відновлювальними та системами накопичення. Перевагами гібридних моделей енергозабезпечення є нові можливості забезпечення гнучкості, стійкості, ефективності енергетичних систем в умовах нестабільності ринків і зростання попиту на «чисту енергію».

Аналіз наукової літератури показує, що основними принципами побудови гібридних моделей енергозбереження та досягнення енергетичної стійкості є: (1) формування нового балансу між централізованими та децентралізованими джерелами енергії, що передбачає поєднання великих електростанцій та локальних мікромереж; (2) інтеграція відновлювальних джерел (сонячної, вітрової, геотермальної енергії та біоенергетика) з традиційними системами; (3) використання систем зберігання енергії (накопичувачів енергії, водневих технологій та інших систем); (4) забезпечення стратегічної гнучкості та адаптивності учасників енергетичного ринку на зміну попиту

⁵ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Стратегічні засади зміцнення енергетичної безпеки України: зелений перехід та децентралізація енергетичної системи», державний реєстраційний номер 0126U000629

та коливання генерації енергії; (5) цифровізація бізнес-процесів та впровадження цифрових інструментів (у тому числі ШІ та IoT) в управління гібридними системами.

Дослідження зарубіжного досвіду та його узагальнення дають змогу визначити перспективи розвитку гібридних моделей. Зокрема, у США останнє десятиліття активно розвиваються дослідження щодо декарбонізації енергетики у рамках прискорення енергетичного переходу, а також щодо ефективності втілення мікромереж (Масачусетський технологічний інститут) [1]. Проєкти MIT Energy Initiative (2025) демонструють ефективність гібридних систем у забезпеченні стійкості громад. Активно розвиваються інноваційні методології щодо розв'язання нових, складних проблем енергетичної системи на платформі JISEA (Об'єднаний інститут стратегічного енергетичного аналізу, США) [2].

У Європейському Союзі платформою для впровадження гібридних моделей (smart grids) став Європейський зелений курс (Green Deal), що передбачає інтеграцію відновлювальних джерел енергії, зокрема вітрової та сонячної енергії, з накопичувачами. Лідерські позиції у розвитку гібридних моделей мають Німеччина та Данія. В Індії та Китаї гібридні енергосистеми використовуються для забезпечення енергією віддалених регіонів. Китай активно реалізує проєкти на основі використання водневих технологій у поєднанні їх з традиційними джерелами.

Актуальність децентралізації енергосистеми України та практичного впровадження гібридних моделей енергозабезпечення значно зросла у зв'язку із воєнними викликами та необхідністю відновлення енергетичної інфраструктури. Дослідження оптимальних комбінацій відновлювальних та традиційних джерел займаються Національна академія наук України, НУ «Львівська політехніка», НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» та ін. На сьогодні громади активно впроваджують сонячно-вітрові установки з акумуляторами з метою забезпечення автономного енергозабезпечення [3-7].

Серед ключових проблем та обмежень практичної реалізації децентралізації енергозабезпечення слід виділити такі: (1) нестабільність функціонування енергосистеми, відсутність нормативно-правового забезпечення процесів її децентралізації та чіткої державної політики у цій сфері; (2) техніко-технологічні, що пов'язані насамперед з забезпеченням стабільності генерації відновлювальних джерел та потужних накопичувачів енергії; (3) економічні, що визначаються насамперед обмеженим фінансуванням, притоком інвестицій в цю сферу в умовах динамічних змін; (4) відсутність методологічного та методичного обґрунтування ефективності різних модифікацій гібридних моделей та їх вибору з урахуванням наявного ресурсного потенціалу; (5) висока вартість їх обслуговування.

В окремий напрям, що потребує методологічного забезпечення, виділяються соціально-економічний вимір гібридних моделей енергозабезпечення, а також проведення соціально-економічних досліджень у стратегічному плануванні розвитку громад та їх потреб в енергетичному забезпеченні. Питання полягає у площині забезпечення енергетичної безпеки територіальних громад, що визначається як технічними параметрами, так і соціальною справедливістю щодо доступності енергетичних ресурсів, фінансовою спроможністю громад, соціальною та екологічною прийнятністю нових рішень. Важливими є дослідження щодо оцінювання наявних потреб громади та подальших стратегічних перспектив її розвитку з урахуванням економічних, демографічних, інфраструктурних та логістичних змін.

Важливими аспектами проведення децентралізації енергетичної системи України є масштаби сучасних втрат інфраструктури, необхідність швидкого відновлення зруйнованих об'єктів критичної інфраструктури, залучення інвестиційної підтримки з боку міжнародних інвесторів та українського бізнесу. Саме соціально-економічний

вимір стає ключовим у формуванні гібридних моделей енергозабезпечення, що визначає їх життєздатність та ефективність у довгостроковій перспективі.

Американський досвід показує, що поєднання математичних моделей, цифрових інструментів, інтеграції різних джерел енергії, використання алгоритмів їх багатокритеріальної оптимізації (вартість, надійність, стійкість, динамічність, адаптивність, гнучкість тощо) забезпечує можливості проектування мікромереж з урахуванням можливих альтернатив. Адаптація таких підходів в Україні у контексті соціально-економічних досліджень розвитку громад створює підґрунтя для забезпечення ефективного стратегічного планування їх економічної стійкості та зміцнення енергетичної безпеки.

Література

1. GREEN, William H. Report to the President for year ended June 30, 2025, MIT Energy Initiative. 2025.
2. DORIS, Elizabeth. 2024 JISEA Annual Meeting: Opening Session. National Renewable Energy Laboratory (NREL), Golden, CO (United States), 2024.
3. Науковці Академії пропонують рішення для енергетичної незалежності України. <https://www.nas.gov.ua/news>.
4. Аналіз впровадження мікромереж в Україні. Аналітична робота. Київ: жовтень 2025. 70 с. https://www.mev.gov.ua/sites/default/files/2025-10/mikromerezhi-ua_0.pdf.
5. Комеліна О.В., Щербініна С.А. Перспективи формування резилієнтної енергетичної системи України на основі розвитку відновлюваних джерел енергії. *Економіка і регіон*. 2026. № 1 (100). DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2026.1%20\(100\).4364](https://doi.org/10.26906/EiR.2026.1%20(100).4364).
6. Khai V. Emerging trends in microgrids technology and prospects for their implementation in Ukraine. *COMPUTATIONAL PROBLEMS OF ELECTRICAL ENGINEERING*. Vol. 14, № 1, 2024. <https://doi.org/10.23939/jcpee2024/01/006/>.
7. Energy System Resilience: Lessons learned from Ukraine. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. 2023. URL: <https://iea.blob.core.windows.net/assets/2c6f2378-31e8-442a-815a-18e693167915/EnergySystemResilience.pdf>.

УДК 330.15:338.24:620.9

Глушко Аліна Дмитрівна⁶,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВТРАТ ВІД ЕНЕРГЕТИЧНИХ БЛЕКАУТІВ: ПРЯМІ, НЕПРЯМІ ТА МУЛЬТИПЛІКАТИВНІ ЕФЕКТИ

Енергетична інфраструктура України зазнала системних руйнувань унаслідок військової агресії, що трансформувало проблему енергетичної безпеки з секторальної на загальнодержавну [1]. За даними Міністерства енергетики України, у зимовий період 2024–2025 рр. дефіцит генеруючих потужностей сягав 6–7 ГВт, а тривалість блекаутів у окремих регіонах перевищувала 12 годин на добу [2]. Відсутність уніфікованої

⁶ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Стратегічні засади зміцнення енергетичної безпеки України: зелений перехід та децентралізація енергетичної системи», державний реєстраційний номер 0126U000629

методології оцінки економічних втрат від енергодефіциту ускладнює прийняття антикризових рішень та адекватне планування бюджетних витрат на відновлення.

Класичний підхід до оцінки втрат від природних катастроф та техногенних аварій, розроблений ЕМ-DAT та OECD [3], передбачає диференціацію прямих та непрямих збитків. Прямі втрати визначаються як руйнування фізичного капіталу та невироблена продукція внаслідок зупинки виробництва; непрямі як вторинні ефекти, включаючи втрату доходів суб'єктами, опосередковано пов'язаними з постраждалим сектором.

Проте застосування цього підходу до енергетичних блекаутів потребує адаптації. По-перше, блекаути характеризуються регулярністю та передбачуваністю (на відміну від стихійних лих), що формує адаптивну поведінку економічних агентів. По-друге, енергосистема є критичною інфраструктурою з високим рівнем міжгалузевих зв'язків, тому каскадні ефекти набувають домінуючого значення. По-третє, тривала енергетична нестабільність генерує структурні зміни, а саме міграцію капіталу, делокалізацію виробництва, зміну технологічних укладів які виходять за рамки статичної оцінки [4, 5].

У літературі виділяють концепцію «енергетичної резильєнтності» [6], що акцентує не лише на стійкості системи, а й на швидкості відновлення. Економічний вимір резильєнтності пов'язаний із зменшенням тривалості та інтенсивності втрат, а не лише із запобіганням збоєм [7]. Це обґрунтовує необхідність включення до аналізу динамічних мультиплікативних ефектів.

Запропоновано трирівневу модель економічної оцінки, котра складається з 3 основних рівнів.

Рівень 1. Прямі втрати (Direct Losses, DL) обчислюються за формулою:

$$DL = \sum_{i=1}^n Q_{ilost} P_i + Dequip + Crestart$$

де Q_{ilost} – обсяг невиробленої продукції в секторі; P_i – маржинальний прибуток; $Dequip$ – вартість пошкодження обладнання від перепадів напруги; $Crestart$ – витрати на запуск виробництва. Секторальна диференціація враховує енергоємність виробництва та ступінь неперервності технологічного процесу.

Рівень 2. Непрямі втрати (Indirect Losses, IL) включають:

- логістичні збої (штрафні санкції за порушення термінів поставок, додаткові витрати на альтернативні маршрути);
- фінансові втрати (неотримані процентні доходи через затримку платежів, витрати на аварійне кредитування);
- репутаційні ризики (втрата контрактів у довгостроковій перспективі).

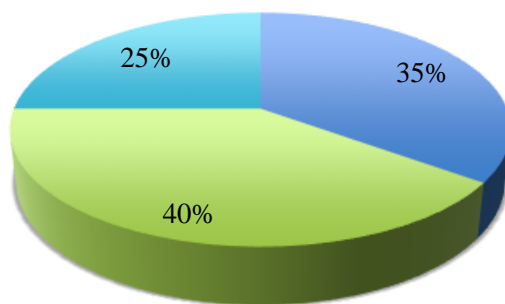
Непрямі втрати оцінюються через Input-Output модель Леонтьєва модифікованого типу, де енергетичний сектор виділено як екзогенний шок з коефіцієнтом пропорційного скорочення випуску відповідно до енергодефіциту.

Рівень 3. Мультиплікативні ефекти (Multiplicative Effects, ME) відображають довгострокові структурні зміни:

$$ME = \Delta I_{forgone} + \Delta L_{structural} + \Delta T_{technological}$$

де ME – недоотримані інвестиції через зростання country risk premium; $\Delta L_{structural}$ – втрати від делокалізації виробництва; $+\Delta T_{technological}$ – витрати на форсовану зміну технологічного укладу (наприклад, перехід на децентралізовану генерацію).

На рисунку 1 представлена структура економічних втрат від блекаутів за оцінками 2022–2025 рр.

■ прямі втрати ■ непрямі ■ мультиплікативні ефекти

Рис. 1. Структура економічних втрат від блекаутів за оцінка 2022–2025 рр.

На основі даних Держстату, НБУ, Міненерго та міжнародних звітів (IEA, World Bank) проведено попередню сегментацію втрат за період 2022–2025 рр. Зведені результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Зведена оцінка економічних втрат від блекаутів у 2022–2025 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р. (оц.)	Метод оцінки
Прямі втрати ВВП, %	1,2	2,8	3,5	2,9	Секторальний аналіз
Непрямі втрати ВВП, %	2,1	4,5	5,2	4,8	I-O модель Леонтьєва
Мультиплікативні втрати, %	0,8	1,9	2,4	2,1	CDS-спред, інвестиційний індекс
Сукупні втрати ВВП, %	4,1	9,2	11,1	9,8	–
Втрати промисловості, млрд грн	89	215	278	245	Опитування підприємств
Витрати на резервне обладнання, млн дол.	12	45	78	92	Митна статистика

Отже, прямі втрати за оцінками Київської школи економіки [8], а саме втрати ВВП від планових відключень у IV кварталі 2024 р. становили 0,3–0,5% квартального ВВП. Для промисловості з високою енергоємністю (металургія, хімія) питомі втрати сягали 8–12% доданої вартості (рис. 2).

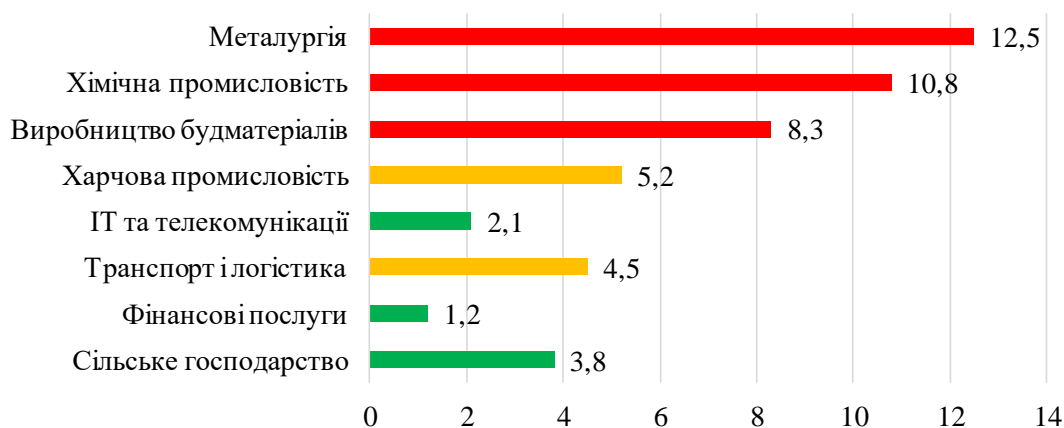

Рис. 2. Секторальна вразливість до блекаутів (втрати від 4-годинного відключення) (критична > 8%, висока 4-8 %, помірна < 4%)

Виробництво з неперервним циклом (доменні печі, крекінг-установки) зазнавало додаткових витрат на технологічний перезапуск у розмірі 150–400 тис. грн на одиницю обладнання.

Щодо непрямих втрат, то Input-Output аналіз демонструє, що коефіцієнт мультиплікації енергетичного шоку для промисловості становить 0,8–2,4 (табл. 1). Тобто кожна гривня прямих втрат у енергетиці генерує 0,8–2,4 грн вторинних втрат у суміжних секторах. Найбільш вразливими виявилися транспорт, логістика та харчова промисловість із значними витратами на зберігання.

Стосовно мультиплікативного ефекту, то прямі ризики для України, за даними CDS-ринку, зросли на 150–300 базисних пунктів у періоди інтенсифікації блекаутів. Індекс українських енергетичних акцій скоротився на 40% відносно довоєнного рівня. Масова міграція IT-сектору та делокалізація виробництв автокомпонентів свідчать про необоротні структурні зміни, оцінювані в 2–4% потенційного ВВП у довгостроковій перспективі. Динаміка втрат за кварталами (рис. 3) свідчить про пікове навантаження в IV кварталі 2024 р. (зимовий період, масовані обстріли), з подальшим дещо зниженням, але стабільно високим рівнем у 2025 р.

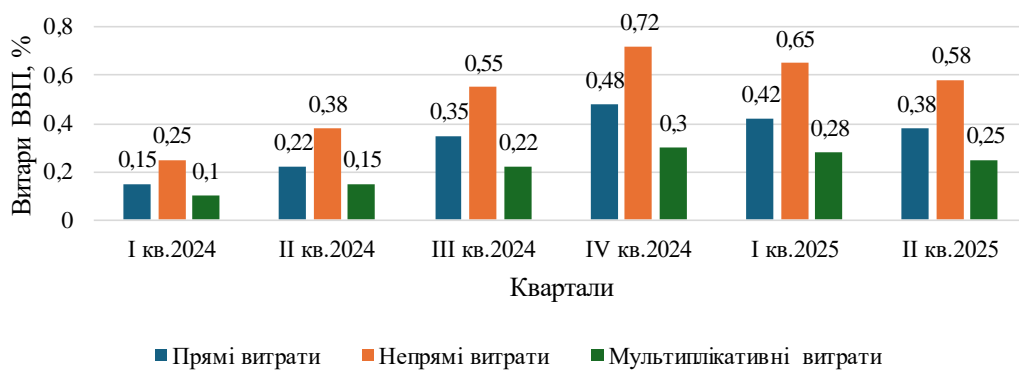

Рис. 3. Динаміка втрат ВВП за рівнем впливу (оцінка квартальних втрат)

Економічна ефективність заходів зі зниження втрат оцінюється через співвідношення витрат на резервування потужностей та уникнені збитки. Розрахунки (рис. 4) свідчать, що інвестиції в децентралізовану генерацію окупаються за 2–3 роки в умовах регулярних блекаутів тривалістю понад 4 години на добу. Газопоршневі установки демонструють найкоротший термін окупності при тривалих відключеннях, тоді як сонячні станції з накопичувачами це оптимальний баланс для середніх навантажень.

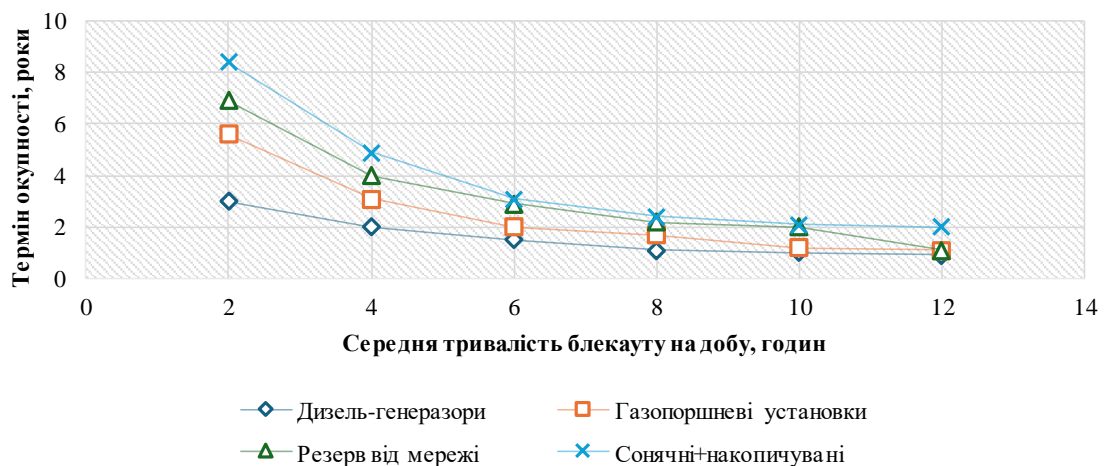

Рис. 4. Економічна ефективність резервних джерел (термін окупності інвестицій)

Проведене дослідження підтвердило, що економічні наслідки енергетичних блекаутів мають комплексний характер і охоплюють прямі, непрямі та мультиплікативні втрати. Запропонована трирівнева модель оцінювання дозволяє враховувати як безпосереднє скорочення випуску продукції та пошкодження обладнання, так і каскадні міжгалузеві ефекти та довгострокові структурні зміни в економіці. Найбільш вразливими до блекаутів є металургія, хімічна промисловість, транспорт і логістика. Водночас аналіз ефективності резервних джерел енергозабезпечення засвідчив, що інвестиції в децентралізовану генерацію та системи накопичення енергії здатні окупатися протягом 2–3 років.

Література

1. Hlushko A. Strengthening energy security of Ukraine. *Economics and Region*. 2024. No. (3(94)). P. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3494](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3494).
2. Міністерство енергетики України. Оперативна інформація щодо ситуації в енергосистемі. 2024–2025. URL: <https://mev.gov.ua>.
3. OECD. Guidelines for Resilience Systems Analysis. Paris: *OECD Publishing*, 2023. 184 p.
4. Onyshchenko V., Onyshchenko S., Verhal K., Buriak A. The Energy Efficiency of the Digital Economy. Lecture Notes in Civil Engineering. Cham: Springer, 2023. Vol. 299: Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations. ICBI 2022. P. 761–767. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_64.
5. Hlushko A., Khudolii Y. (2026). Transformation of ukraine's energy system in the context of european integration and the green transition. *European Science*, 4 (sge 47-04), 21–29. DOI: <https://doi.org/10.30890/2709-2313.2026-47-04-004>.
6. Chester M., Rozell E. Electrical grid resilience. *Annual Review of Environment and Resources*. 2021. Vol. 46. P. 499–516.
7. Гораль Л. Т., Хом'як О. В., Глушко А. Д. Новітня парадигма трансформації енергетичної безпеки в шоккових умовах. *Бізнес Інформ*. 2026. №1. С. 193–202. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-1-193-202>.
8. Київська школа економіки. URL: <https://kse.university/>.

УДК 620.9:004.8:621.039.54

Скриль Віталія Вячеславівна⁷,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ВІДНОВЛЮВАНОЮ ЕНЕРГЕТИКОЮ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ЕКОСИСТЕМ

Сучасний енергетичний сектор перебуває у стані глибокої трансформації, що зумовлена глобальними викликами декарбонізації, забезпечення енергетичної безпеки та переходу до сталого розвитку [1]. Традиційні централізовані системи енергопостачання, засновані на використанні викопних джерел енергії, поступово поступаються місцем децентралізованим моделям, у яких домінують відновлювані джерела енергії (ВДЕ) [2].

⁷ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Стратегічні засади зміцнення енергетичної безпеки України: зелений перехід та децентралізація енергетичної системи», державний реєстраційний номер 0126U000629

Разом із тим, інтеграція сонячної та вітрової енергетики у національні енергосистеми супроводжується значними труднощами, що пов'язані з нестабільністю їхньої генерації [3]. Це обумовлює потребу в нових підходах до управління, які дозволяють забезпечити баланс між попитом і пропозицією електроенергії в режимі реального часу.

У цих умовах цифрові технології стають не просто допоміжним інструментом, а ключовим драйвером трансформації енергетичних екосистем, забезпечуючи їхню ефективність, гнучкість та стійкість [4, 5].

Трансформація сучасної енергетики ґрунтується на поєднанні трьох ключових процесів: декарбонізації, децентралізації та цифровізації. При цьому саме цифровізація відіграє системоутворюючу роль, оскільки забезпечує інтеграцію значних обсягів відновлюваної генерації у стабільні енергетичні мережі. Використання цифрових технологій дозволяє трансформувати великі масиви даних у ефективні інструменти управління, що сприяють оптимізації функціонування енергетичних систем, підвищенню їх гнучкості та ефективності.

Сучасна енергетична екосистема формується як складна мережа взаємодії численних учасників – виробників, споживачів та так званих «просюмерів», які поєднують обидві ролі. Такий підхід змінює традиційні принципи управління та потребує впровадження інтелектуальних цифрових рішень.

Ефективне функціонування сучасних енергетичних систем забезпечується конвергенцією кількох технологічних напрямів.

Інтернет речей (IoT) формує базовий рівень збору даних завдяки використанню сенсорів та інтелектуальних пристроїв, які здійснюють моніторинг стану енергетичних активів у режимі реального часу. Це створює умови для впровадження предиктивного обслуговування та підвищення надійності систем.

Великі дані (Big Data) забезпечують можливість аналізу значних масивів інформації щодо генерації та споживання енергії з урахуванням погодних умов, поведінкових факторів і технічних параметрів мереж, що сприяє більш точному прогнозуванню.

Штучний інтелект (ШІ) виступає інтелектуальним ядром цифрової енергетики. Його використання дозволяє підвищити точність прогнозування генерації електроенергії до 90–95 % та оптимізувати процеси енергоспоживання.

Блокчейн-технології забезпечують прозорість і децентралізацію енергетичних ринків, сприяючи розвитку P2P-торгівлі енергією та скороченню транзакційних витрат.

Цифрові двійники дають змогу моделювати функціонування енергетичних об'єктів, підвищувати ефективність їх експлуатації, знижувати витрати та мінімізувати інвестиційні ризики.

В той же час, інтеграція цифрових технологій сприяє формуванню нових моделей управління енергетикою:

- Smart Grids (розумні мережі) – забезпечують двосторонній обмін енергією та інформацією;
- Віртуальні електростанції (VPP) – об'єднують розподілені ресурси в єдину керовану систему;
- Мікромережі – забезпечують автономність та підвищують стійкість енергосистем;
- Технологія V2G – дозволяє використовувати електромобілі як елементи енергосистеми.

Зазначені рішення дозволяють ефективно вирішувати проблему нестабільності ВДЕ та підвищувати гнучкість енергетичних систем.

Впровадження цифрових технологій суттєво впливає на економічні показники енергетичних проєктів, забезпечуючи підвищення точності прогнозування на 15–20 %,

зниження операційних витрат на 15–25 %, скорочення транзакційних витрат до 50 % та зростання ефективності використання активів на 5–10 %. Крім того, цифровізація сприяє підвищенню інвестиційної привабливості відновлюваних джерел енергії завдяки зменшенню ризиків і забезпеченню прозорості процесів.

Попри значні переваги, цифровізація створює нові виклики, зокрема в сфері кібербезпеки. Зростає ризик кібератак на критичну інфраструктуру, що може призвести до масштабних збоїв в енергопостачанні.

Для мінімізації ризиків застосовується концепція багаторівневого захисту (Defense-in-depth), що включає сегментацію мереж, використання систем виявлення вторгнень, впровадження міжнародних стандартів безпеки.

Для України цифровізація енергетики має стратегічне значення в умовах воєнних викликів та повоєнної відбудови. Децентралізована енергосистема на основі ВДЕ є більш стійкою до зовнішніх загроз.

Пріоритетними напрямками розвитку є:

- впровадження Smart Grid;
- розвиток розподіленої генерації;
- інтеграція з європейським енергетичним ринком;
- формування нормативної бази для проюмерів.

Цифрові технології управління є ключовим чинником трансформації сучасних енергетичних екосистем. Вони забезпечують інтеграцію відновлюваних джерел енергії, підвищують ефективність енергосистем та створюють передумови для їхньої децентралізації.

Використання таких технологій, як штучний інтелект, Інтернет речей, блокчейн та цифрові двійники, дозволяє формувати гнучкі та стійкі енергетичні системи, здатні адаптуватися до сучасних викликів.

Для України цифровізація є не лише інструментом модернізації енергетики, але й основою забезпечення енергетичної незалежності, безпеки та сталого розвитку у довгостроковій перспективі.

Література

1. Скриль В.В., Глушко А.Д. Інституційне забезпечення розвитку енергетичних екосистем у контексті зміцнення енергетичної безпеки: європейський досвід та імплементація в Україні. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2026. № 4(56). <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/40523/40538>.
2. Багрій І.Д., Онищенко В.О., Євдокимов В.В. Стратегія розвитку та впровадження відновлюваної енергетики в Україні. *Мінеральні ресурси України*. 2024. № (3). С. 3–9.
3. Onyshchenko V., Datsenko V. Solar energy in ukraine: analysis and its role in ensuring economic security. *Economics and Region*. 2022. No. 1(84). DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2539](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2539).
4. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. National economy energy efficiency conceptual principles. *Economics and Region*. 2019. No. 3(74), P. 13–18. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3\(74\).1755](https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3(74).1755).
5. Onyshchenko V., Onyshchenko S., Verhal K., & Buriak A. The energy efficiency of the digital economy / In V. Onyshchenko, G. Mammadova, S. Sivitska & A. Gasimov (Eds.), *Proceedings of the 4th international conference on building innovations*. 2023. P. 761–767. Cham: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_64.
6. Digitalisation and AI for power system transformation: Perspectives for the G7. URL: <https://www.irena.org/Digital-Report/Digitalisation-and-AI-for-power-system-transformation-Perspectives-for-the-G7>. (дата звернення: 05.05.2026).

Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Повоєнне відновлення України потребує трансформації інвестиційної політики відповідно до принципів сталого розвитку та європейської інтеграції. У сучасних умовах зелене фінансування виступає не лише екологічним напрямом розвитку, а й стратегічним інструментом забезпечення енергетичної безпеки, структурної модернізації економіки та залучення довгострокового капіталу. В умовах масштабних руйнувань інфраструктури зелені фінансові інструменти забезпечують залучення довгострокового капіталу, а також формують нові стандарти прозорості, звітності та ефективності управління інвестиційними ресурсами.

Концепція «build back better» передбачає відновлення економіки на основі кліматичної модернізації, розвитку енергоефективності та скорочення залежності від енергоємних технологій. У цьому контексті енергетична незалежність, декарбонізація промисловості та адаптація до екологічних стандартів Європейського Союзу стають ключовими елементами державної політики. Важливим чинником реалізації таких змін є формування ефективної інституційної системи, здатної забезпечити трансформацію міжнародної фінансової підтримки у конкретні результати економічного розвитку.

Рівень довіри міжнародних інвесторів значною мірою визначається якістю нормативно-правового середовища та ступенем гармонізації українського законодавства із вимогами ЄС. Регуляторна конвергенція дозволяє мінімізувати ризики «грінвошингу» та формує єдині правила взаємодії з міжнародними ринками капіталу. Одним із ключових напрямів у цьому процесі є реалізація політики розвитку сталого фінансування, що здійснюється Національним банком України у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Енергетичний сектор визначено одним із пріоритетних напрямів післявоєнного відновлення. За оцінками звіту RDNA4, оприлюдненого у 2025 році, потреби України у відновленні протягом наступного десятиліття становлять близько 524 млрд дол. США. У таких умовах зелені фінансові інструменти набувають особливого значення як механізм мобілізації капіталу для реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. Показовим прикладом розвитку ринку сталого фінансування в Україні став випуск НЕК «Укренерго» у 2021 році Sustainability-Linked Bond (SLB) на суму 825 млн дол. США. Залучені кошти були спрямовані на погашення заборгованості перед виробниками електроенергії з відновлюваних джерел, що сприяло підтримці фінансової стабільності енергетичного сектору.

Використання зелених фінансових інструментів забезпечує реалізацію кількох стратегічних напрямів трансформації енергетичної системи України. По-перше, розвиток децентралізованої генерації та відновлюваних джерел енергії підвищує стійкість енергосистеми до зовнішніх загроз. По-друге, модернізація енергетичних мереж і впровадження технологій Smart Grid сприяють скороченню технічних втрат та підвищенню ефективності управління енергопостачанням. По-третє, масштабна термомодернізація та підвищення енергоефективності дозволяють скоротити споживання енергоресурсів і знизити навантаження на енергетичну систему.

Важливу роль у процесах декарбонізації відіграють механізми ESG-фінансування, кліматичного бюджетування, зелених облігацій та державно-приватного

партнерства. Особливого значення набуває механізм step-up/step-down, який передбачає зміну вартості фінансових ресурсів залежно від досягнення встановлених екологічних показників ефективності. Такий підхід формує прямий фінансовий стимул до реалізації екологічно орієнтованих проєктів та підвищення енергоефективності.

Таблиця 1

Інструменти зеленого фінансування

Інструмент	Політичний механізм	Умови доступу та контролю	Ключові показники (KPI)
Зелені облигації	Мобілізація капіталу для пріоритетних галузей	SPO; відповідність EU Тахому; рахунки escrow	Потенціал ринку – \$36 млрд до 2030 р.; обсяг залучень
ESG-кредитування	Стимулювання «зелених» CAPEX через банки	ESG-скринінг; механіка step-up/step-down ставок	Спред до звичайних кредитів; частка ESG-портфеля
Кліматичне бюджетування	«Зелене тегування» державних видатків	Методика класифікації; незалежний аудит	Частка «зелених» проєктів у бюджеті (%)
ДПП (PPP)	Розподіл ризиків у модернізації (відходи, вода)	Типові договори; вбудовані екологічні	Вуглецеємність виробництва; рівень енергоекономії

Декарбонізація економіки України також є необхідною умовою збереження конкурентоспроможності на зовнішніх ринках у зв'язку із впровадженням у ЄС механізму СВМ. Найбільш чутливими до таких змін залишаються металургія, цементна промисловість, виробництво добрив та енергетика, що потребують активізації інвестицій у модернізацію виробництва та зниження вуглецевої інтенсивності.

Отже, зелені фінанси доцільно розглядати як стратегічний інструмент забезпечення енергетичної безпеки та повоєнного відновлення економіки України. Їх використання сприяє залученню міжнародного капіталу, модернізації енергетичної інфраструктури, розвитку відновлюваної енергетики та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в умовах євроінтеграції. Формування цілісної екосистеми сталого фінансування, що поєднуватиме державне регулювання, підтримку міжнародних фінансових організацій та прозорість приватного сектору, створює підґрунтя для довгострокової економічної та енергетичної стійкості України.

Література

1. Зварич Р., Масна О. Зелені облигації як інструмент фінансування сталого розвитку в Україні. *Світ фінансів*. 2025. № 2 (83). С. 150–162.
2. Сапожніков В., Новицький М., Цюра Т. Зелені фінанси у поствоєнній відбудові України: інституційні рамки та напрями трансформації інвестиційної політики. *Економічний аналіз*. 2025. Т. 35, № 2. С. 446–464.
3. Щербакова О. А. Роль зелених облигацій у фінансуванні сталого розвитку. *Економіка України*. 2023. № 12 (745). С. 3–22.
4. Горбач В. В. Фінансові інструменти декарбонізації: механізми зелених облигацій та ESG-інвестицій. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-33>.
5. Hlushko, A. & Khudolii, Yu. Transformation of Ukraine's energy system in the context of European integration and the green transition. Chapters 2 of Monographs, in: "Heritage of European science'2026". Karlsruhe, Germany, ScientificWorld-NetAkhatAV, No. sge47-04 (2026), pages 21–29. DOI: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge47-04/sge47-04>.

РОЗВИТОК ГІБРИДНИХ ЕНЕРГОСИСТЕМ НА ЗАСАДАХ СМАРТ-УПРАВЛІННЯ

Сучасний етап трансформації енергетичного сектору характеризується зростанням ролі децентралізованих моделей енергозабезпечення, цифровізації процесів управління та інтеграції відновлюваних джерел енергії. В умовах глобальних енергетичних викликів, кліматичних змін, підвищення навантаження на енергетичну інфраструктуру та необхідності забезпечення енергетичної безпеки особливої актуальності набуває розвиток гібридних енергосистем на засадах смарт-управління. Такі системи забезпечують поєднання централізованих і локальних джерел генерації енергії, формуючи більш гнучку, адаптивну та стійку енергетичну архітектуру.

Гібридні енергосистеми являють собою інтегровані комплекси, у межах яких взаємодіють традиційні енергетичні мережі, локальні системи генерації, відновлювані джерела енергії, накопичувачі енергії та цифрові платформи управління. Основною особливістю таких систем є здатність забезпечувати баланс між централізованими та децентралізованими механізмами енергозабезпечення, що сприяє підвищенню енергетичної стійкості та зниженню ризиків критичних збоїв.

Важливу роль у розвитку гібридних енергосистем відіграє концепція смарт-управління, яка базується на використанні цифрових технологій, інтелектуальних мереж (Smart Grid), автоматизованих систем моніторингу та аналітики даних, рис. 1.

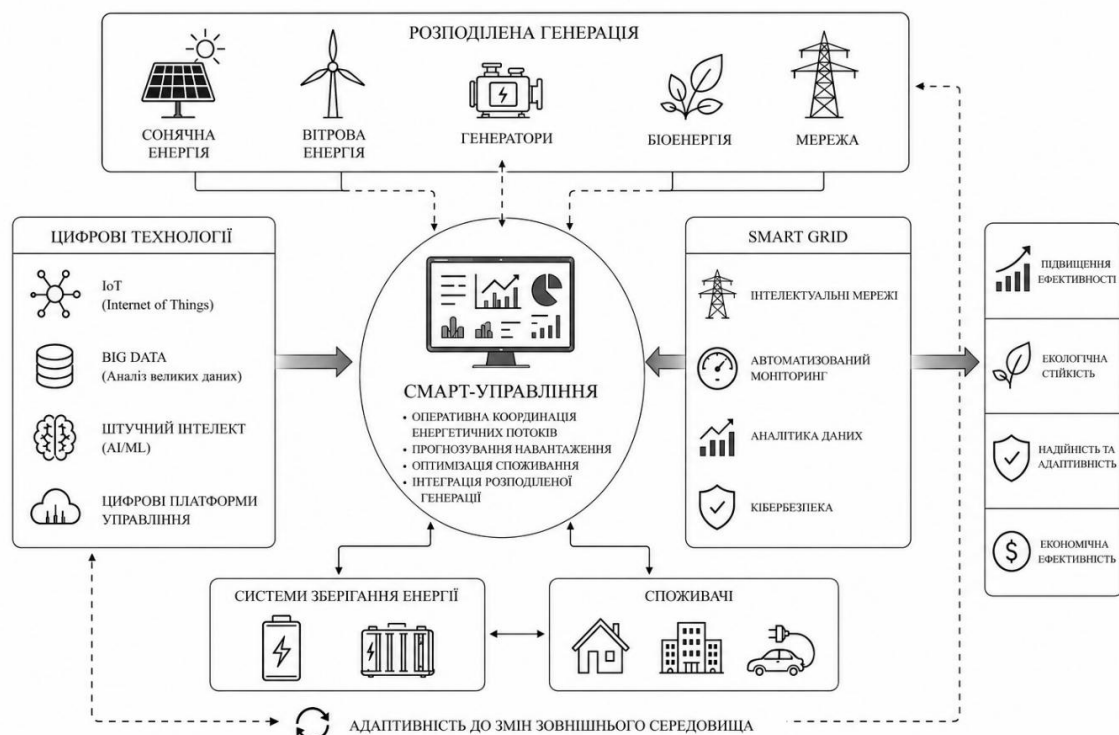

Рис. 1. Концептуальна модель смарт-управління інтегрованими енергетичними системами на основі цифрових технологій

⁸ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Стратегічні засади зміцнення енергетичної безпеки України: зелений перехід та децентралізація енергетичної системи», державний реєстраційний номер 0126U000629

Система смарт-управління базується на інтеграції чотирьох основних компонентів. Розподілена генерація включає відновлювані джерела енергії (сонячна, вітрова, біоенергія) та традиційні генератори, інтегровані в загальну мережу. Цифрові технології використовуються для збору та обробки даних, зокрема Internet of Things (IoT) для моніторингу, Big Data для аналізу великих масивів інформації, штучний інтелект (AI/ML) для прогнозування навантаження та цифрові платформи управління. Інфраструктура Smart Grid забезпечує інтелектуальне керування мережами, автоматизований моніторинг, аналітику даних та кібербезпеку. Споживання та зберігання – взаємодія між системами зберігання енергії та кінцевими споживачами (побутовий, промисловий сектор, електротранспорт).

Результатом функціонування моделі є комплексне підвищення ефективності енергетичної системи через забезпечення її адаптивності до змін зовнішнього середовища, зміцнення екологічної стійкості та надійності, а також досягнення значної економічної вигоди. Особливого значення набуває формування гібридних енергосистем на принципах гнучкості та резильєнтності. Гнучкість енергосистеми визначається її здатністю оперативно реагувати на зміни попиту та пропозиції енергії, інтегрувати нові джерела генерації та забезпечувати стабільність функціонування в умовах нестабільності енергетичного ринку. Резильєнтність передбачає здатність системи підтримувати функціональність у кризових ситуаціях та швидко відновлюватися після пошкоджень.

Для України розвиток гібридних енергосистем має стратегічне значення в контексті повоєнного відновлення енергетичної інфраструктури та інтеграції до європейського енергетичного простору. Руїнування об'єктів критичної енергетичної інфраструктури актуалізувало потребу у створенні локальних автономних енергетичних рішень, здатних забезпечувати енергетичну незалежність територіальних громад, підприємств та об'єктів соціальної сфери. У цьому контексті розвиток мікромереж, локальних енергетичних кластерів і систем розподіленої генерації стає одним із ключових напрямів модернізації енергетичного сектору. Ефективне функціонування гібридних енергосистем потребує формування відповідної методологічної та інституційної основи. Важливими складовими такого підходу є розвиток нормативно-правового забезпечення смарт-енергетики, впровадження механізмів цифрового управління, стимулювання інвестицій у відновлювану енергетику та розвиток інноваційної інфраструктури, а також створення системи показників оцінювання ефективності гібридних енергосистем.

Таким чином, розвиток гібридних енергосистем на засадах смарт-управління є важливою передумовою формування сучасної моделі енергетичного розвитку, орієнтованої на забезпечення енергетичної безпеки, стійкості та ефективності функціонування енергетичного сектору. Інтеграція цифрових технологій, децентралізованих механізмів генерації та інтелектуальних систем управління сприятиме підвищенню адаптивності енергосистем і забезпеченню сталого енергетичного розвитку в умовах глобальних трансформацій.

Література

1. Subramani Shree Ram Senthil, Rangaswamy Balamurugan. (2026). Hybrid approach of energy management and power quality enhancement in smart grid-connected hybrid renewable energy system. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*. 85. 104763. URL: <https://doi.org/10.1016/j.seta.2025.104763>.
2. Salman Dakhil, Korhan Kayisli. (2025). Operation planning of hybrid power system by using smart grid based on robust control for mitigating the shortage power with clean energy. *Ain Shams Engineering Journal*. 16. 103576. URL: <https://doi.org/10.1016/j.asej.2025.103576>.

УДК 620.9:351.862.4:355.01(477)

Глушко Аліна Дмитрівна,
кандидат економічних наук, доцент
Бородай Антоніна Віталіївна,
студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ

В умовах війни енергетичний сектор набуває значення одного з базових елементів життєздатності держави, оскільки від його стабільного функціонування залежить безперервність економічних процесів, робота критичної інфраструктури, соціальна стійкість і обороноздатність країни [1]. Масовані атаки на об'єкти генерації, передачі й розподілу енергії, зростання техногенних ризиків, дефіцит ресурсів для оперативного відновлення та ускладнення координації між учасниками енергетичного ринку істотно змінюють умови функціонування енергосистеми [2]. За таких обставин державна енергетична політика потребує не лише поточного коригування, а концептуального оновлення, зорієнтованого на поєднання енергетичних, економічних і безпекових пріоритетів [3]. Виникає об'єктивна необхідність формування такої моделі управління енергетичним сектором, яка забезпечувала б його адаптивність до воєнних загроз, інституційну спроможність швидкого реагування, підвищення стійкості критичної інфраструктури та збереження функціональності енергосистеми навіть за умов тривалого деструктивного впливу.

Після 2022 року проблематика зміцнення енергетичної безпеки України набула особливої актуальності, що було зумовлено масштабними руйнуваннями енергетичної інфраструктури, окупацією окремих об'єктів генерації, втратою частини виробничих потужностей та істотним ускладненням умов функціонування енергетичного сектору. До початку повномасштабної війни енергетична система України характеризувалася відносною збалансованістю та здатністю забезпечувати основні потреби національної економіки й населення в енергетичних ресурсах [4]. Основу енергетичної системи становив диверсифікований комплекс потужностей, представлений атомною, тепловою, гідроенергетичною та відновлюваною генерацією, а також розгалужена інфраструктура транспортування, постачання й розподілу енергоресурсів. Важливими складовими національної енергетичної системи були атомні електростанції, які забезпечували значну частку виробництва електроенергії; теплові електростанції, що виконували функцію балансування енергосистеми; гідроелектростанції як елемент маневрової генерації; сонячні та вітрові електростанції, роль яких поступово зростала в контексті енергетичного переходу [5]. Окреме стратегічне значення мала газотранспортна система України, яка виконувала не лише внутрішню функцію забезпечення транспортування природного газу, а й залишалася важливим елементом європейської енергетичної інфраструктури. Поряд із цим вугільна, нафтова та нафтогазова галузі формували ресурсну основу енергетичної незалежності держави [6], тоді як система передачі й розподілу електроенергії забезпечувала цілісність функціонування енергетичного комплексу та безперервність енергопостачання споживачів.

Водночас початок повномасштабної війни та окупація частини територій України зумовили якісно новий рівень загроз для національного енергетичного сектору. Найбільш деструктивний вплив проявився через фізичне руйнування, пошкодження, захоплення або втрату контролю над об'єктами критичної енергетичної інфраструктури, що істотно послабило виробничий, транспортний і розподільчий потенціал енергетичної системи.

Одним із найбільш вагомих ударів по енергетичній безпеці держави стало захоплення Запорізької АЕС встановленою потужністю 6 ГВт, яка до початку повномасштабної війни забезпечувала близько чверті виробництва електроенергії в Україні. Крім того, під окупацією опинилися три теплові електростанції сукупною потужністю 7,7 ГВт, що становило понад третину загальних потужностей теплової генерації країни. Значних втрат зазнали також об'єкти теплової та гідроенергетики. Знищення Каховської ГЕС мало не лише енергетичні, а й масштабні екологічні, соціальні та економічні наслідки. Суттєво постраждав і сектор відновлюваної енергетики: частина сонячних електростанцій була пошкоджена або зруйнована, тоді як значна кількість вітрових електростанцій опинилася на тимчасово окупованих територіях. Додатковим чинником дестабілізації стали пошкодження майже 40% електропідстанцій, що істотно ускладнило забезпечення надійного та безперервного електропостачання [7].

Повномасштабна війна також спричинила значні втрати у газовій інфраструктурі України. Переривання транзитних потоків, руйнування газорозподільних мереж, пошкодження об'єктів транспортування й зупинка окремих видобувних підприємств істотно обмежили функціональні можливості газового сектору. Суттєвих втрат зазнав і нафтовий сегмент енергетичного комплексу. Окупація частини нафтовидобувних територій призвела до втрати контролю над приблизно 10% нафтових запасів держави [7]. Водночас систематичні ракетні удари й обстріли об'єктів нафтопереробки майже повністю паралізували внутрішні виробничі можливості галузі. Значного пошкодження зазнала також інфраструктура зберігання та реалізації нафтопродуктів.

Вагомим чинником ускладнення енергетичної ситуації в Україні стала висока чутливість національного енергетичного сектору до зовнішніх джерел постачання, передусім природного газу та нафти. Повномасштабна війна фактично зруйнувала попередні енергетичні зв'язки з російською федерацією, що об'єктивно актуалізувало потребу у переорієнтації імпортних потоків, пошуку нових постачальників і формуванні більш гнучкої системи забезпечення країни енергоресурсами. Додатковим дестабілізаційним чинником стало порушення логістичної інфраструктури. Блокування морських портів, обмеження доступу до окремих зовнішніх ринків, втрата частини транспортних коридорів і логістичних вузлів істотно ускладнили організацію постачання енергоносіїв та підвищили вартість їх доставки. У результаті енергетична безпека України почала визначатися не лише наявністю ресурсів як таких, а й спроможністю держави забезпечити їх своєчасне транспортування, резервування та розподіл в умовах воєнної нестабільності.

Погіршення кон'юнктури світових енергетичних ринків, зростання цін на паливо та нестабільність зовнішнього середовища посилили фінансове навантаження на енергетичний сектор і національну економіку загалом. Це проявилось у збільшенні витрат на імпорт енергоресурсів, зростанні потреби в бюджетній підтримці, посиленні інфляційного тиску та загостренні проблеми дефіциту фінансових ресурсів для відновлення й модернізації енергетичної інфраструктури.

За таких умов перспективи розвитку енергетичного сектору України в умовах воєнної нестабільності мають визначатися не стільки логікою відновлення довоєнної моделі, скільки необхідністю формування якісно нової архітектури енергетичної стійкості. Її основою має стати зменшення критичної залежності від імпортних енергоносіїв, розширення внутрішнього ресурсного потенціалу, підвищення гнучкості енергосистеми та поступовий перехід до більш децентралізованої моделі енергозабезпечення. У цьому контексті особливого значення набувають технічне оновлення газотранспортної інфраструктури, посилення її інтеграції з європейським енергетичним простором та поглиблення партнерства з країнами ЄС у питаннях енергетичної безпеки, резервування ресурсів і відновлення критичних об'єктів.

Важливим вектором такої трансформації є прискорений розвиток відновлюваної енергетики, яка повинна розглядатися не лише як складова екологічної модернізації, а і як інструмент зниження зовнішньої енергетичної вразливості держави [8]. Розширення використання сонячної, вітрової, біоенергетичної та інших видів «зеленої» генерації здатне посилити енергетичну автономність територіальних громад, зменшити навантаження на централізовану інфраструктуру та створити додаткові резерви стійкості в умовах цілеспрямованих атак на великі енергетичні об'єкти [9].

Таким чином, енергетична політика має орієнтуватися на поєднання технологічних, інституційних і безпекових рішень. Пріоритетними завданнями стають удосконалення системи кризового управління в енергетиці, посилення координації між державними органами, операторами енергетичного ринку та міжнародними партнерами, формування ефективних механізмів швидкого відновлення пошкоджених об'єктів, а також підвищення рівня кіберзахисту енергетичної інфраструктури. Лише комплексне поєднання диверсифікації джерел енергії, розвитку власної генерації, інституційної узгодженості та міжнародної підтримки здатне забезпечити адаптивність енергосистеми України до викликів воєнного часу й сформуванню передумови для її довгострокової стійкості.

Література

1. Кириченко Г.В. Енергетична безпека України в умовах воєнних загроз: трансформація державної енергетичної політики та інституційні механізми реагування. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2025. № 12(65). URL: <https://humanitarian.com.ua/index.php/public-administration/article/download/249/267>.
2. Глушко А.Д. Зміцнення енергетичної безпеки України. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2024. № 3(94). С. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).349](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).349).
3. Гораль Л. Т., Хом'як О. В., Глушко А. Д. Новітня парадигма трансформації енергетичної безпеки в шокових умовах. *Бізнес Інформ*. 2026. №1. С. 193–202. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-1-193-202>.
4. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. National economy energy efficiency conceptual principles. *Economics and Region*. 2019. No. 3(74), P. 13–18. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3\(74\).1755](https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3(74).1755).
5. Onyshchenko V., Datsenko V. Solar energy in ukraine: analysis and its role in ensuring economic security. *Economics and Region*. 2022. No. 1(84). DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2539](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2539).
6. Маслій О.А., Черв'як А.В., Онищенко А.В. Штучний інтелект як драйвер інноваційних трансформацій у нафтогазовій промисловості. *Актуальні питання економічних наук*, 2026, (23). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20458565>.
7. Лісовий А.В., Андрух О.В. Енергетична безпека України: виклики війни та перспективи відновлення економічного потенціалу. *Український економічний часопис*. 2025. Вип. 8. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/download/541/522> (дата звернення: 09.05.2026).
8. Багрій І.Д., Онищенко В.О., Євдокимов В.В. Стратегія розвитку та впровадження відновлюваної енергетики в Україні. *Мінеральні ресурси України*. 2024. № (3). С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.31996/mru.2024.3.3-9>
9. Hlushko, A. & Khudolii, Yu. Transformation of Ukraine's energy system in the context of European integration and the green transition. Chapters 2 of Monographs, in: "Heritage of European science" 2026". Karlsruhe, Germany, ScientificWorld-NetAkhatAV, No. sge47-04 (2026), pages 21–29. DOI: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge47-04/sge47-04>.

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ

Повномасштабна війна докорінно змінила умови функціонування й значення енергетичного сектору в системі національної економіки та національної безпеки. Якщо у довоєнний період пріоритети державної енергетичної політики включали підвищення ефективності енергетичних ринків, розвиток конкурентного середовища, модернізацію генерувальних і мережевих потужностей та поступову реалізацію завдань енергетичного переходу, то в умовах війни акцент змістився на забезпечення захищеності енергетичної інфраструктури, надійності й безперервності енергопостачання, адаптивності енергосистеми до кризових впливів та її спроможності функціонувати за умов тривалих воєнних загроз.

Воєнні загрози зумовили необхідність формування нової парадигми управління енергетичним сектором, де першочергового значення набуває здатність енергосистеми зберігати функціональність за умов руйнування об'єктів критичної інфраструктури, дефіциту потужностей, порушення логістики постачання енергоресурсів та постійного ризику повторних атак. У цьому контексті пріоритетні напрями державної енергетичної політики мають включати не лише відновлення пошкодженої інфраструктури, а й перехід до більш стійкої моделі енергетичного розвитку, що ґрунтується на поєднанні централізованих і децентралізованих рішень, розвитку резервних потужностей, розширенні можливостей маневрування енергосистеми та посиленні інституційної координації (рис. 1).

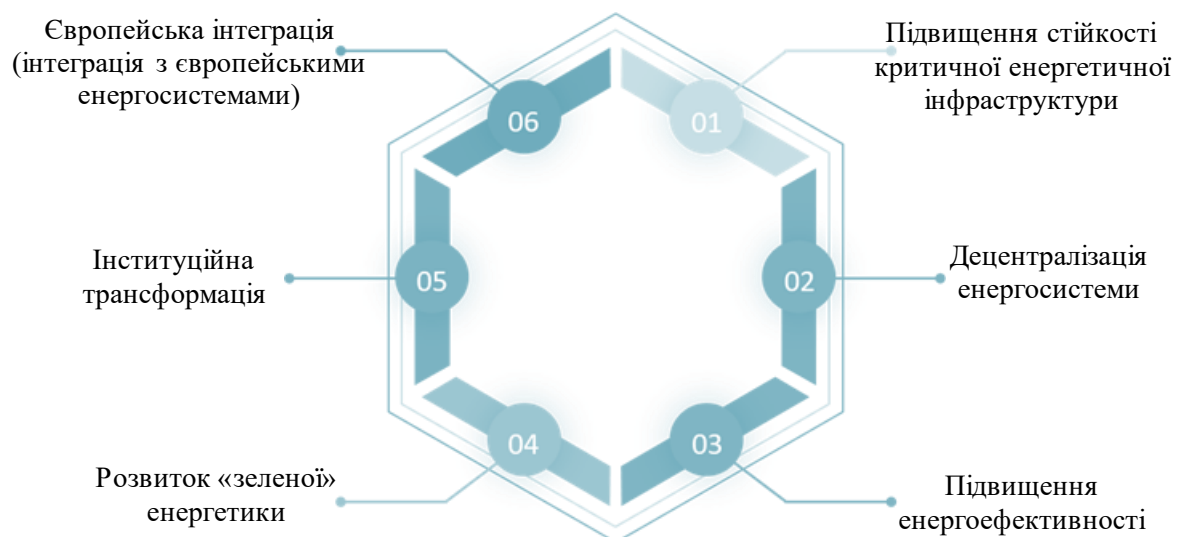

Рис. 1. Пріоритетні напрями державної енергетичної політики України в умовах воєнного стану

Першочерговим пріоритетом є підвищення стійкості критичної енергетичної інфраструктури шляхом модернізації генерувальних потужностей, мереж передачі й розподілу електроенергії, посилення фізичного захисту стратегічних об'єктів, а також упровадження систем постійного моніторингу ризиків, прогнозування критичних навантажень, оцінювання вразливостей та оперативного реагування на порушення

роботи енергосистеми. В умовах війни стійкість енергетичної інфраструктури має розглядатися не лише як технічна характеристика, а як здатність енергосистеми зберігати функціональність навіть за умов руйнування окремих її елементів.

Наступним пріоритетним напрямом є децентралізація енергосистеми, що передбачає розвиток локальних джерел генерації, мікромереж, резервних потужностей, автономних систем живлення, систем накопичення енергії, та дозволяє зменшити залежність від великих централізованих об'єктів, які в умовах війни є найбільш вразливими до атак, а також підвищити енергетичну автономність територіальних громад, підприємств і об'єктів критичної інфраструктури [1]. Важливим напрямом також є комплексна модернізація виробничих процесів на основі впровадження енергозберігаючих технологій, цифрових систем енергомоніторингу та інструментів управління енергоспоживанням, що дозволяє підвищити енергоефективність, зменшити навантаження на енергосистему та підвищити загальний рівень енергетичної стійкості держави.

Окремим стратегічним напрямом державної енергетичної політики України в умовах воєнного стану є розвиток «зеленої» енергетики, що виступає не лише складовою екологічної модернізації, а й інструментом зміцнення енергетичної безпеки. Розширення використання сонячної, вітрової, біоенергетики та інших відновлюваних джерел енергії сприяє диверсифікації енергетичного балансу, зменшенню залежності від імпорتنих енергоносіїв і формуванню більш гнучкої моделі енергозабезпечення [2].

Інституційна трансформація системи управління енергетичним сектором, як один із пріоритетів державної енергетичної політики в умовах війни, передбачає удосконалення нормативно-правового забезпечення, запровадження адаптивного планування, розроблення сценаріїв реагування на різні типи енергетичних загроз, посилення координації між центральними, регіональними та місцевими органами влади, операторами енергетичного ринку й підприємствами критичної інфраструктури. Особливого значення набуває інтеграція кризового управління у повсякденну практику функціонування енергетичного сектору, що дозволяє скоротити час реагування на аварії, пошкодження мереж або спроби дестабілізації енергопостачання.

Пріоритетним напрямом також правомірно визначено європейську інтеграцію енергетичного сектору України, що передбачає розширення взаємодії з європейськими енергосистемами, гармонізацію регуляторного середовища, розвиток транскордонної інфраструктури та залучення міжнародної технічної й фінансової підтримки [3]. Поглиблення синхронізації з європейським енергетичним простором створює додаткові можливості для балансування енергосистеми, аварійної підтримки, модернізації інфраструктури та посилення енергетичної стійкості України.

Отже, пріоритети державної енергетичної політики України в умовах воєнних загроз доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних напрямів, спрямованих на підвищення стійкості, автономності та безпеки функціонування енергетичного сектору.

Література

1. Гораль Л. Т., Онищенко В. О., Хом'як О. В., Шкварилюк М. В. Децентралізована енергетика як відкрита екосистема: нові підходи до формування концепції енергетичної безпеки. *Бізнес Інформ*. 2026. №2. С. 178–186. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-2-178-186>.

2. Енергетична система України: стан на кінець 2024 року та сценарії на 2025 рік. *Oil & Gas Ukraine*. 2024. URL: https://oil-gas.com.ua/statti/enerhetychna_systema_ukrainy_stan_na_kinets_2024_roku_ta_stsenarii_na_2025.

3. Гораль Л. Т., Хом'як О. В., Глушко А. Д. Новітня парадигма трансформації енергетичної безпеки в шокових умовах. *Бізнес Інформ*. 2026. №1. С. 193–202. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-1-193-202>.

ТРАНСМІСІЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ШОКІВ ДО МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ: МЕХАНІЗМИ, ІНТЕНСИВНІСТЬ ТА ІНСТРУМЕНТИ
НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Енергетичні шоки стали визначальним чинником макроекономічної нестабільності України з 2022 року. На відміну від класичних енергетичних криз 1970-х років, сучасні шоки в українському контексті мають екзогенний характер, пов'язаний із руйнуванням інфраструктури, а не ринковими дисбалансами. За даними НБУ, внесок енергетичної складової до структури інфляції у 2024 р. сягав 3,2 в.п., тоді як втрати ВВП від дисбалансів енергопостачання оцінювалися в 3,5–4,5% річного виробництва [1].

Традиційні моделі трансмісії енергетичних шоків розроблені для ринкових економік з функціонуючими ціноутворювальними механізмами та не враховують специфіку воєнної економіки: адміністративне регулювання цін, фрагментацію енергосистеми, масштабні трансфери з бюджету на відновлення інфраструктури. Це створює наукову проблему адаптації теоретичного апарату до українських реалій.

Трансмісія енергетичних шоків – це процес поширення первинного збою в енергетичному секторі на макроекономічні агрегати через систему економічних зв'язків. У літературі виділяють три класичні канали [2]:

– ціновий канал передбачає передачу зміни вартості енергоносіїв у загальний рівень цін через механізм витрат. Для України цей канал деформований адміністративним регулюванням тарифів та диспаритетом між ринковими та регульованими цінами на електроенергію.

– виробничий канал функціонує через скорочення пропозиції в енергоємних секторах та каскадне пригнічення суміжних галузей. Ключовим параметром є енергоємність ВВП, яка в Україні (0,35 кг н.е./дол. США) перевищує середньоєвропейський показник у 2,3 рази [3].

– фіскальний канал специфічний для воєнної економіки, а саме держава здійснює масштабні трансфери на відновлення енергетичної інфраструктури, що збільшує бюджетний дефіцит, девальвує національну валюту та створює інфляційний тиск через монетизацію.

До цього додається канал очікувань, тобто тривала енергоневизначеність формує песимістичні сценарії економічних агентів, знижує інвестиції та стимулює премію за ризик у вартості капіталу. Для емпіричної верифікації каналів трансмісії пропонується застосування структурної векторної авторегресійної моделі (SVAR) з наступною специфікацією ендогенних змінних:

– PEN – індекс цін на енергоносії (включає електроенергію, природний газ, вугілля, нафтопродукти);

– CPI – споживча інфляція;

– IPI – індекс промислового виробництва;

– EXR – номінальний обмінний курс гривні до долара США;

– DEF – бюджетний дефіцит у відсотках до ВВП.

Ідентифікація структурних шоків здійснюється через рекурсивне обмеження Чолеського з енергетичною змінною на першому рівні. Таке припущення обґрунтовано екзогенністю шоків постачання в короткостроковій перспективі: зміни в енергетичній

інфраструктурі (руйнування генерації, обмеження імпорту) є результатом воєнних дій, а не ендогенної реакції на макроекономічні збурення.

Але, застосування SVAR-моделі до українських даних потребує врахування специфічних обмежень:

- структурний злам 2022 року порушує припущення стаціонарності та вимагає сегментації вибірки або застосування моделей з маркованими режимами (MS-VAR);

- недостатня довжина часового ряду після лютого 2022 року обмежує статистичну потужність оцінок;

- ендогенність фіскальної змінної, а саме бюджетні трансферти реагують на макроекономічну динаміку, що ускладнює ідентифікацію чистого фіскального шоку.

З урахуванням цього запропоновано три блоки заходів:

Монетарні інструменти. Зважаючи на персистентність цінового каналу (3–4 місяці), НБУ має формувати інфляційні очікування через чітку комунікацію цільового режиму, уникаючи надмірної реакції на тимчасові енергетичні сплески. Рекомендовано диференціацію ставки рефінансування з урахуванням енергетичного компонента інфляції.

Фіскальні інструменти. Бюджетні трансферти на відновлення енергетики доцільно трансформувати з прямих субсидій у податкові кредити для приватних інвесторів, що зменшить фіскальний мультиплікатор дефіциту. Запропоновано механізм «енергетичних ваучерів» – цільових безповоротних трансфертів підприємствам критичної інфраструктури з обов'язковим резервуванням потужностей.

Структурні інструменти. Ключовим є зниження енергоємності ВВП через форсовану модернізацію. Пріоритетними є: децентралізація генерації, імплементація європейських стандартів енергоефективності (Директива 2012/27/ЄС), стимулювання заміщення імпортного газу внутрішніми ресурсами (біогаз, водень).

Отже, енергетичні шоки в умовах воєнної економіки виступають одним із ключових факторів макроекономічної нестабільності України, впливаючи на інфляцію, обсяги виробництва, валютний курс та стан державних фінансів. Проведене дослідження показало, що механізм трансмісії таких шоків реалізується через ціновий, виробничий, фіскальний канали та канал очікувань, які в українських умовах мають специфічні особливості, зумовлені руйнуванням енергетичної інфраструктури та адміністративним регулюванням ринків. Запропонований підхід на основі SVAR-моделювання дає змогу кількісно оцінити інтенсивність впливу енергетичних шоків на макроекономічні показники та сформувані науково обґрунтовані рекомендації щодо їх нейтралізації. Реалізація комплексу монетарних, фіскальних та структурних заходів сприятиме підвищенню стійкості економіки, зниженню енергоємності виробництва та зміцненню енергетичної безпеки України в процесі її повоєнного відновлення та європейської інтеграції.

Література

1. Національний банк України. *Інфляційний звіт*. Жовтень 2024. Київ:НБУ, 2024.72 с.

2. Kilian L. Not All Oil Price Shocks Are Alike: Disentangling Demand and Supply Shocks in the Crude Oil Market. *American Economic Review*. 2009. Vol. 99, № 3. P. 1053–1069.

3. Державна служба статистики України. *Енергетичний баланс України 2023*. Київ: Держстат, 2024. 156 с.

4. Hamilton J.D. Oil and the Macroeconomy since World War II. *Journal of Political Economy*. 1983. Vol. 91, № 2. P. 228–248.

5. Міністерство енергетики України. URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychna-stratehiya-0>.

УДК 338.24:620.9:351.863(477)

Кононенко Софія Романівна,

студентка

Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕНЕРГЕТИЧНА КРИЗА ЯК СИСТЕМНА ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Енергетичні кризи виникають унаслідок дефіциту енергоресурсів, різких коливань цін на енергоносії, геополітичної нестабільності, руйнування критичної енергетичної інфраструктури та порушення функціонування міжнародних енергетичних ринків. Їхній вплив на економічну безпеку держави є безпосереднім, оскільки енергетика забезпечує базові умови функціонування виробництва, транспорту, комунального господарства, цифрової інфраструктури, соціальної сфери та системи державного управління.

В умовах війни енергетична криза є однією з найбільш небезпечних системних загроз економічній безпеці України, оскільки її наслідки виходять далеко за межі безпосереднього функціонування енергетичного сектору. Вона впливає на макроекономічну стабільність, виробничу активність підприємств, стан державних фінансів, інфляційну динаміку, інвестиційну привабливість, соціальну стійкість та спроможність держави забезпечувати роботу критичної інфраструктури. Отже, енергетичну кризу доцільно розглядати не як окрему галузеву проблему, а як комплексний чинник дестабілізації національної економіки, здатний формувати ланцюгові негативні ефекти в усіх секторах господарської системи.

Електроенергетика є ключовою інфраструктурною основою функціонування промисловості, транспорту, аграрного сектору, сфери послуг, цифрової інфраструктури та комунального господарства. Відповідно, дефіцит електроенергії або нестабільність її постачання призводять до скорочення виробничих змін, простоїв обладнання, зниження продуктивності праці, порушення технологічних циклів і зростання собівартості продукції. Особливо відчутними такі наслідки є для енергоємних галузей, зокрема металургії, машинобудування, хімічної, харчової промисловості, агропереробки та виробництва будівельних матеріалів, де перебої з енергопостачанням можуть спричинити не лише тимчасові простої, а й технологічні втрати.

Руйнування енергетичної інфраструктури безпосередньо позначилося на виробничому потенціалі національної економіки України. Масштаби пошкоджень свідчать про цілеспрямований характер енергетичного тиску на Україну, спрямованого на послаблення її економічної стійкості, ускладнення діяльності підприємств і дестабілізацію соціально-економічної ситуації [1]. За аналітичними оцінками, станом на травень 2024 року прямі збитки енергетичного сектору України внаслідок повномасштабного вторгнення перевищили 16 млрд дол. США, а сукупні втрати сектору становили близько 40,4 млрд дол. США [2]. Найбільших пошкоджень зазнали об'єкти електрогенерації, передачі електроенергії, нафтогазова інфраструктура, теплові електростанції, високовольтні підстанції, нафтопереробні потужності та об'єкти зберігання нафтопродуктів.

Окремим проявом системної вразливості енергетичного сектору стало загострення кризових явищ у зимовий період 2025–2026 років, коли дія воєнних чинників поєдналася із сезонним зростанням енергоспоживання. Масштабне ускладнення ситуації було зумовлене тривалими воєнними ризиками, цілеспрямованим

ураженням об'єктів критичної інфраструктури та накопиченими структурними проблемами енергосистеми. Серії масованих ракетно-дронових атак спричинили суттєві пошкодження генерувальних і мережевих потужностей, що призвело до дефіциту електроенергії, необхідності застосування аварійних і стабілізаційних відключень у більшості регіонів держави, а також запровадження спеціальних кризових режимів управління в енергетичній сфері [3].

Додатковим чинником ускладнення енергетичної ситуації стало різке зниження температури у січні 2026 року, яке зумовило зростання споживання електроенергії та посилило навантаження на енергосистему. За таких умов підтримання балансу між виробництвом і споживанням електроенергії істотно ускладнилося, що підвищило ризики локальних перебоїв і обмежень енергопостачання [4]. Наслідки кризи проявилися не лише в енергетичній сфері, а й у ширшому соціально-економічному вимірі: було порушено ритмічність роботи промислових підприємств, ускладнено функціонування об'єктів критичної інфраструктури, знижено рівень ділової активності та погіршено умови життєзабезпечення населення в окремих регіонах України.

З позицій економічної безпеки енергетична криза впливає на Україну через кілька взаємопов'язаних напрямів. По-перше, через виробничий напрям, що проявляється у скороченні обсягів виробництва, простоях обладнання та порушенні технологічних процесів. По-друге, через фінансовий напрям, пов'язаний зі зростанням витрат підприємств на електроенергію, паливе, генератори, акумуляторні системи, ремонт обладнання та резервні джерела живлення. По-третє, через інфляційний напрям, оскільки збільшення енергетичних витрат поступово переноситься у ціни товарів і послуг. По-четверте, через бюджетний напрям, адже держава змушена спрямовувати значні фінансові ресурси на аварійне відновлення, захист і модернізацію енергетичної інфраструктури. По-п'яте, через інвестиційний напрям, оскільки енергетична нестабільність підвищує ризики для інвесторів і стримує реалізацію довгострокових проектів.

Важливим напрямом зміцнення енергетичної та, відповідно, економічної безпеки держави є диверсифікація джерел енергопостачання та розвиток відновлюваної енергетики [5]. У сучасних умовах Україна активізує співпрацю з країнами Європейського Союзу у сфері енергетичної інтеграції, модернізації енергосистеми та збільшення частки альтернативних джерел енергії [6]. Розвиток сонячної, вітрової, біоенергетики, розподіленої генерації та систем накопичення енергії сприяє зниженню залежності від централізованої енергетичної інфраструктури, підвищує автономність територіальних громад і підприємств, а також посилює здатність економіки протидіяти зовнішнім загрозам [7].

Крім того, важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки відіграє підвищення енергоефективності підприємств і житлового сектору [8]. Рациональне використання енергетичних ресурсів дозволяє зменшити навантаження на енергетичну систему держави, скоротити витрати виробництва та підвищити конкурентоспроможність економіки. Упровадження сучасних енергозберігаючих технологій, енергомоніторингу, автоматизованих систем управління споживанням і технологічної модернізації виробництва є одним із ключових інструментів мінімізації негативних наслідків енергетичних криз.

Водночас подолання наслідків енергетичної кризи потребує не лише технічного відновлення пошкоджених об'єктів, а й перегляду самої логіки розвитку енергетичного сектору. Пріоритетним має стати формування більш стійкої, децентралізованої, технологічно модернізованої та безпеково орієнтованої енергетичної системи [9, 10]. Така система має поєднувати модернізацію критичної інфраструктури, розвиток відновлюваних джерел енергії, створення резервних потужностей, підвищення енергоефективності, посилення кіберзахисту та розширення міжнародної енергетичної співпраці [10, 11].

Отже, енергетичні кризи становлять суттєву загрозу економічній безпеці держави, оскільки впливають на стабільність функціонування національної економіки, фінансову систему, соціальну сферу та спроможність держави забезпечувати безперервність роботи критичної інфраструктури. Для України в умовах війни енергетична криза є не лише наслідком руйнування окремих об'єктів, а системним викликом, що потребує комплексної політики енергетичної стійкості. Її ключовими складовими мають стати модернізація енергетичної інфраструктури, розвиток відновлюваної та розподіленої генерації, підвищення енергоефективності, диверсифікація джерел енергопостачання, посилення міжнародної співпраці та формування ефективних механізмів кризового управління в енергетичному секторі.

Література

1. Глушко А.Д. Зміцнення енергетичної безпеки України. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2024. № 3(94). С. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).349](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).349).
2. Kyiv School of Economics. Assessment of Damages and Losses to Ukraine's Energy Sector due to Russia's Full-Scale Invasion. Kyiv: KSE Institute, 2024.
3. Ukraine adjusts curfew rules under Russian energy terror. URL: <https://english.nv.ua/nation/ukraine-adapts-curfew-rules-amid-energy-collapse-50576197.html>.
4. Ukraine war briefing: Zelensky declares energy emergency as cities shiver. URL: <https://www.theguardian.com/world/2026/jan/15/ukraine-war-briefing-zelensky-declares-state-of-emergency-as-cities-shiver-from-energy-attacks>.
5. Багрій І.Д., Онищенко В.О., Євдокимов В.В. Стратегія розвитку та впровадження відновлюваної енергетики в Україні. *Мінеральні ресурси України*. 2024. № (3). С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.31996/mru.2024.3.3-9>.
6. Скриль В.В., Глушко А.Д. Інституційне забезпечення розвитку енергетичних екосистем у контексті зміцнення енергетичної безпеки: європейський досвід та імплементація в Україні. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2026. № 4(56). <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/40523/40538>.
7. KPMG в Україні. Енергетичний сектор України: виклики та перспективи розвитку у 2025 році. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home.html>.
8. Варналій З.С., Онищенко С.В., Маслій О.А., Глушко А.Д. Підвищення енергоефективності національної економіки в напрямку зміцнення енергетичної безпеки України. *Building innovations – 2020 : матеріали III міжнар. азербайджансько-української наук.-практ. конф., м. БакуПолтава, 1-2 червня 2020 р. Полтава, 2020. С. 438-440.*
9. Гораль Л. Т., Хом'як О. В., Глушко А. Д. Новітня парадигма трансформації енергетичної безпеки в шокових умовах. *Бізнес Інформ*. 2026. №1. С. 193–202. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-1-193-202>.
10. Онищенко С.В., Глушко А.Д., Маслій О.А. Кіберстійкість як основа національної безпеки України. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 551-556 (635 p.). URL: https://sci-conf.com.ua/xi-mezhhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-22-24-iyunya-2022-goda-vankuver-kanada-arhiv.*
11. Hlushko, A., Khudolii, Yu. Transformation of Ukraine's energy system in the context of European integration and the green transition. Chapters 2 of Monographs, in: "Heritage of European science'2026", Karlsruhe, Germany, ScientificWorld-NetAkhatAV, No. sge47-04 (2026), pages 21–29. DOI: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge47-04/sge47-04>.

СУЧАСНІ ЕНЕРГЕТИЧНІ РИЗИКИ У СИСТЕМІ ЗАГРОЗ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Енергетична безпека є невід’ємною складовою національної безпеки держави та основою функціонування національної економіки. Енергетика має стратегічне значення для України і є надважливою економічною галуззю, безпечно та стабільне функціонування якої є запорукою діяльності майже всіх секторів господарства, створює умови для розвитку держави в різних галузях та впливає на якість життя й добробут населення.

Відповідно до Стратегії енергетичної безпеки України «енергетична безпека – захищеність національних інтересів у сфері забезпечення доступу до надійних, стійких, доступних і сучасних джерел енергії технічно надійним, безпечним, економічно ефективним та екологічно прийнятним способом в нормальних умовах і в умовах особливого або надзвичайного стану» [3].

Енергетична безпека, згідно з визначенням Міжнародного енергетичного агентства (IEA), представляє собою «безперебійну доступність джерел енергії за прийнятною ціною» [6].

Енергетична безпека України, практично з часів її незалежності, постійно перебувала під впливом поточних загроз і ризиків. Ризики в енергетичній сфері України мають системний характер і потребують комплексного підходу до їх ідентифікації та нейтралізації. Структурна зношеність вітчизняної енергосистеми, фізичне та моральне старіння генеруючих потужностей, накопичений до 2022 року технологічний борг в модернізації мереж – все це сформувало глибинне підґрунтя для реалізації сучасних загроз.

Стратегія енергетичної безпеки 2021 року прямо констатувала: «Енергетична інфраструктура країни зношена і характеризується високими втратами енергії під час виробництва, транспортування та споживання, відсутністю енергоефективних змін» [3]. Аналітики Центру економічної стратегії теж фіксували, що «поточні загрози та ризики енергетичної безпеки держави носять як системний довготривалий характер, так і викликані та загострені різким зростанням цін на енергоресурси на європейському та світовому ринках, а також рішеннями влади та діями учасників ринку» [5].

Найбільшим руйнівним чинником, що актуалізував усю сукупність енергетичних ризиків, стало повномасштабне вторгнення росії, у лютому 2022 року, що докорінно змінило характер загроз і перетворило енергетичні ризики на центральний виклик економічної безпеки держави.

Одним із головних напрямків ударів російського агресора стала енергетична інфраструктура. Україна пережила наймасштабніші атаки на енергосистему за всю історію незалежності. Внаслідок ударів були пошкоджені:

– теплоелектростанції (ТЕС) та теплоелектроцентралі (ТЕЦ) – основні джерела теплопостачання та електроенергії для багатьох міст.

– гідроелектростанції (ГЕС) – важливі об’єкти регулювання енергетичного балансу, які також забезпечують водопостачання.

– атомні електростанції (АЕС) – ворог неодноразово обстрілював Запорізьку АЕС, створюючи загрозу ядерної катастрофи.

– підстанції та лінії електропередач (ЛЕП) – їх пошкодження призводило до

масштабних відключень електроенергії [7].

Безпосереднім наслідком руйнування енергетичної інфраструктури є системний вплив на всю економіку держави. Прямі збитки енергетичного сектору України через російську агресію, за останніми даними на початок 2026 року, оцінюються у 14,6-24,8 млрд дол. США.

Міністерство економіки України фіксувало, що економіка функціонує в складних умовах відключень електроенергії, що послабляло економічну активність як підприємств, так і споживачів, і констатувало: «ключовими не розв'язаними проблемами залишаються високі безпекові ризики, а також наслідки руйнування енергетичної інфраструктури. Відновлення енергетики потребуватиме часу і ресурсів, що, за прогнозами, може стримувати темпи відновлення виробничої активності» [1].

Попри те, що зростання ВВП за 2024 рік склало 3,2%, у 2025 році відбулося помітне сповільнення – до 1,8%, а Світовий банк переглянув прогноз на 2026 рік у бік зниження з 2% до 1,2%. Основними причинами спаду офіційно названо пошкодження енергетичної та промислової інфраструктури, перебої в постачанні, дефіцит робочої сили та підвищена економічна невизначеність.

Негативний вплив енергетичних ризиків не обмежується лише макроекономічними показниками, він поширюється на рівень підприємницького середовища та соціальну сферу. Фонд розвитку підприємництва у березні 2026 року зафіксував: «масштабні руйнування енергетичної інфраструктури та тривалі відключення світла взимку 2025- 2026 рр. виявилися настільки критичними, що їх не вдається повністю компенсувати лише за рахунок внутрішніх антикризових рішень підприємств. Це чітко бачать зовнішні спостерігачі через падіння очікуваних темпів росту ВВП України» [4]. Зростання операційних витрат підприємств через необхідність автономного енергозабезпечення (генератори, акумуляторні системи, альтернативне паливо), підвищення собівартості продукції, зниження конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, все це формує додаткові бар'єри для економічного відновлення в умовах триваючої російської збройної агресії.

Окремого аналізу заслуговує взаємозв'язок між енергетичними ризиками та інвестиційним кліматом. Українська енергетика завжди демонструвала стійкий інтерес інвесторів до галузі, але високі інвестиційні ризики в умовах війни обмежують можливості залучення приватного капіталу, що потребує додаткових державних гарантій та створення страхових фондів для покриття ризиків військових дій. Саме тому ключовим завданням залишається не лише фізичне відновлення зруйнованих об'єктів, але й формування інвестиційно привабливого середовища, здатного залучити приватний капітал для модернізації і диверсифікації енергетичного сектору.

Планування роботи енергетичної системи в умовах війни містить значну частку ризиків і невизначеності у питанні постачання природного газу, оскільки масштаби продовження руйнацій залишаються непередбачуваними. Постачання природного газу в опалювальний сезон 2025-2026 рр. відбувалося в умовах безпрецедентних викликів, зумовлених систематичними атаками на газову інфраструктуру та необхідністю компенсації втрат через інтенсифікацію імпорту. Дефіцит власної генерації у поєднанні із залежністю від імпортованого газу та нафтопродуктів формує комплексну вразливість, що виходить далеко за межі власне енергетичної сфери.

Крім цих загроз і ризиків існує значна кількість інших. Відповідно до методологічних засад управління ризиками енергетичної безпеки, розроблених у Національним інститутом стратегічних досліджень, ідентифікація загроз має охоплювати також джерела ризику (технічні, людські, природні, зовнішньополітичні), рівень їхньої передбачуваності та швидкість впливу на систему. Для умов сучасної України актуальними є всі ці виміри одночасно: систематичні ракетні та

дронові удари як зовнішньополітичний і воєнний чинник; фізична деградація обладнання як технічний чинник; дефіцит кваліфікованих кадрів через мобілізацію та міграцію як людський чинник. Така поліфакторність загроз принципово ускладнює формування адекватних відповідей виключно через ринкові механізми та обумовлює необхідність активної державної координації.

Сукупний вплив зазначених ризиків має прямі наслідки для економічної безпеки у її базових складових: ресурсній, фінансовій, виробничій та соціальній. Ресурсна вразливість виявляється у залежності від імпорту електроенергії та паливних ресурсів, що формує пряму загрозу платіжному балансу. Фінансові ризики пов'язані з необхідністю значних бюджетних витрат на компенсацію та відновлення об'єктів інфраструктури, що конкурують із видатками на оборону. Виробничі ризики реалізуються через зниження продуктивності промисловості, сільського господарства та сектору послуг унаслідок нестабільного електропостачання. Соціальні ризики виражаються у погіршенні якості надання медичних послуг, освіти та комунального обслуговування в умовах тривалих відключень. Прогнозоване Світовим банком уповільнення зростання ВВП до 1,2% у 2026 році є інтегральним відображенням реалізації цих ризиків в економічній площині.

При побудові перспективної моделі управління енергетичними ризиками в Україні має враховуватися декілька принципових напрямів.

По-перше, прискорення диверсифікації джерел генерації, передусім за рахунок децентралізованої відновлюваної енергетики, яка є менш вразливою до масованих ударів по окремих об'єктах.

По-друге, поглиблення міжнародної кооперації у сфері відновлення та захисту критичної енергетичної інфраструктури, включаючи залучення механізмів страхування від воєнних ризиків.

По-третє, законодавче та інституційне зміцнення системи управління ризиками у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження вимог щодо управління ризиками безпеки на об'єктах критичної інфраструктури I категорії критичності» [2].

По-четверте, послідовна реалізація принципу «відбудувати краще» через впровадження сучасних технологій, підвищення енергоефективності та інтеграцію Smart Grid-рішень (розумні мережі), що здатні підвищити стійкість системи до зовнішніх ударів.

Таким чином, сучасні енергетичні ризики є однією з найбільших системних загроз для економічної безпеки України. Їхня природа є комплексною: вони поєднують успадковані структурні вразливості енергосистеми з безпрецедентним за масштабом зовнішнім деструктивним впливом в умовах повномасштабної збройної агресії росії. Подолання цих ризиків потребує консолідації державних, приватних та міжнародних ресурсів, системного підходу до управління ризиками та стратегічної переорієнтації на побудову стійкої, диверсифікованої, технологічно сучасної енергетики як фундаменту повоєнного економічного відновлення України.

Література

1. Міністерство економіки України. ВВП України за 2025 р. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=dc5eeb83-0c6e-430f-a385-d9d0988ff970>.
2. Про затвердження вимог щодо управління ризиками безпеки на об'єктах критичної інфраструктури I категорії критичності. Постанова Кабінету Міністрів України № 367 від 01.04.2025р. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/posilennya-zakhistu-ob-yektiv-kritichnoyi-infrastrukturi-ukhvaleno-postanovu>.
3. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 4 серпня 2021 року № 907-р. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>.

4. Фонд розвитку підприємництва. Як обстріли і руйнування енергетичної інфраструктури вплинули на український бізнес. 2026. URL: <https://bdf.gov.ua/yak-obstrily-i-ruynuvannia-enerhetychnoi-infrastruktury-vplynuly-na-ukrainskyu-biznes/>.

5. Центр економічної стратегії. Стійкість України перед кризами: Енергетична безпека. 2024. URL: https://ces.org.ua/resilience_to_energy_shocks/.

6. IEA - International Energy Agency. Веб-сайт. URL: <https://www.iea.org/>.

7. Owens M.D. Inter-state war, institutions and multinationals: insights from the Ukraine war. *Multinational Business Review*. 2023. Vol. 31 No. 4, pp. 496–517. <https://doi.org/10.1108/MBR-05-2022-0067>.

УДК 336.32

Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Березка Богдан Тарасович, Нестеренко Сніжана Володимирівна,

студенти

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Воєнний стан та структурна трансформація енергетичного ринку поставили вітчизняні підприємства перед якісно новими викликами [1]. Нестабільність електропостачання, цінова волатильність та регуляторні зміни сформували категорію енергетичних ризиків – загроз, що безпосередньо трансформуються у фінансові втрати: зростання витрат на резервні джерела живлення, простої виробництва, непрогнозоване відхилення від копторису [2, 3]. За оцінками дослідників, енергетична безпека підприємства є невід’ємною складовою його загальної економічної безпеки, адже перебої в енергопостачанні безпосередньо впливають на операційну та фінансову стійкість [6]. Водночас сучасні інформаційні системи (ІС) у сфері фінансів відкривають принципово нові можливості для ідентифікації, кількісного оцінювання та управління такими ризиками.

Буряченко О. В. зазначає, що в умовах глобальної турбулентності «енергетичний вимір безпеки набуває критичного значення для підтримання функціонування як державних інститутів, так і суб’єктів господарювання» [4, с. 30]. Для підприємства це означає необхідність переходу від епізодичного реагування на енергетичні збої до системного фінансового планування з урахуванням енергетичної складової ризик-профілю. Ключову роль у цьому переході відіграють сучасні ІС фінансового управління – ERP-системи, BI-платформи, системи бюджетування та спеціалізовані модулі управління активами.

Сидоренко-Мельник Г. М. у дослідженні актуальних методик фінансової бізнес-аналітики підкреслює, що «застосування сучасних інформаційних технологій у фінансовій аналітиці дозволяє не лише автоматизувати збір та обробку даних, але й формувати прогностичні моделі, необхідні для управлінського прийняття рішень» [5, с. 170]. У контексті енергетичних ризиків це означає можливість інтеграції даних про споживання енергії, ринкові тарифи та виробничі показники в єдину аналітичну модель, що автоматично розраховує фінансовий вплив різних сценаріїв енергетичних збоїв.

Використання інформаційних систем у фінансовій аналітиці [7, 8] створює підґрунтя для системного оцінювання енергетичних ризиків підприємства, що

зумовлює необхідність їх структуризації та узагальнення за допомогою відповідних аналітичних інструментів (табл. 1). Наведена систематизація демонструє, що кожному виду енергетичного ризику відповідає специфічний набір фінансових показників та ІС-інструментів для їхнього відстеження. ERP-системи (SAP, 1С:Підприємство) забезпечують інтеграцію даних про витрати на енергоресурси з фінансовою звітністю підприємства, що дозволяє в режимі реального часу оцінювати вплив енергетичних збоїв на собівартість продукції та операційний прибуток. BI-платформи (Power BI, Tableau) забезпечують візуалізацію динаміки енергоспоживання та фінансових відхилень у форматі управлінських дашбордів, доступних для керівників будь-якого рівня. Системи сценарного моделювання (Anaplan, MS Excel з надбудовою Power Query) дозволяють прогнозувати фінансові наслідки різних сценаріїв – від короткострокових відключень до тривалого енергетичного дефіциту.

Таблиця 1

Енергетичні ризики підприємства та засоби їх аналізу засобами ІС у сфері фінансів

Вид енергетичного ризику	Фінансовий прояв	Показник для моніторингу	ІС/інструмент аналізу
Перебої в електропостачанні (аварії мережі, обстріли)	Зростання витрат на резервні джерела; втрати виробництва	Частота та тривалість відключень; питома вартість 1 год простою	ERP (SAP, 1С:Підприємство); модуль управління простоями; BI-дашборд (Power BI)
Цінова волатильність на ринку електроенергії	Відхилення фактичних витрат від планових; скорочення маржинальності	Індекс RIM (ринкова ціна); відхилення «план-факт» у енерговитратах	Системи бюджетування (Cognos, Anaplan); аналітика ринкових даних НКРЕКП
Залежність від імпортованих енергоносіїв	Валютний ризик при закупівлі; ризик зриву поставок	Частка імпортової складової в собівартості; курс USD/EUR до грн	Treasury-модулі ERP; сценарне моделювання у Excel / Python
Регуляторні зміни (тарифи, ліміти споживання)	Непередбачуване зростання тарифів; штрафи за перевищення лімітів	Динаміка тарифних рішень НКРЕКП; рівень відхилення від ліміту	Нормативні бази даних; автоматизований моніторинг регуляторних змін (RSS/API НКРЕКП)
Зношеність власної енергетичної інфраструктури	Зростання витрат на ремонт; ризик раптового виходу з ладу	Коефіцієнт зносу основних засобів (енергосегмент); MTBF обладнання	EAM-системи (IBM Maximo); інтеграція з фінансовим модулем ERP для оцінки резервів

Джерело: складено авторами на основі [4–6]

Дослідники Сохань І. та Поповський В. наголошують, що «оцінка ризиків енергетичного дефіциту потребує комплексного підходу, який поєднує кількісні методи розрахунку збитків з якісним аналізом управлінських рішень щодо адаптації операційної діяльності» [6]. Засоби ІС дозволяють реалізувати цей підхід через: (1) автоматизований збір даних про фактичне споживання з лічильників та SCADA-систем; (2) порівняння з плановими показниками у модулі бюджетування; (3) формування сигналів-попереджень при перевищенні порогових значень відхилень; (4) генерацію управлінської звітності з рекомендаціями щодо оптимізації енергоспоживання та перерозподілу бюджету.

Отже, аналіз енергетичних ризиків підприємства засобами інформаційних систем у сфері фінансів є не лише технологічним завданням, а й стратегічним пріоритетом в умовах сучасних реалій. Інтеграція ERP, BI та аналітичних платформ формує єдиний

цифровий контур управління енергетичними ризиками, що дозволяє підприємствам підвищити точність фінансового планування, мінімізувати збитки від енергетичних збоїв та забезпечити стійкість у довгостроковій перспективі.

Література

1. Гораль Л. Т., Хом'як О. В., Глушко А. Д. Новітня парадигма трансформації енергетичної безпеки в шоккових умовах. *Бізнес Інформ*. 2026. №1. С. 193–202. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-1-193-202>.
2. Глушко А.Д. Зміцнення енергетичної безпеки України. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2024. № 3(94). С. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).349](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).349).
3. Hlushko, A. & Khudolii, Yu. Transformation of Ukraine's energy system in the context of European integration and the green transition. Chapters 2 of Monographs, in: “Heritage of European science‘2026”, Karlsruhe, Germany, ScientificWorld-NetAkhatAV, No. sge47-04 (2026), pages 21–29. DOI: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge47-04/sge47-04>.
4. Буряченко О. В. Сучасні виклики глобальної безпеки: енергетичні, економічні, продовольчі аспекти. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2024. № 3 (63). С. 28–34.
5. Сидоренко-Мельник Г. М. Актуальні методика та інформаційні технології у сфері фінансової бізнес-аналітики: застосування та потенціал. *Розвиток фінансового та реального секторів як ключовий фактор забезпечення економічної безпеки України: монографія / за заг. ред. С. П. Прасолової*. Полтава: ПУЕТ, 2024. С. 167–196.
6. Сохань І., Поповський В. Оцінка ризиків енергетичного дефіциту та його вплив на оперативне управління. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-46>.
7. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 7-8 (308-309). С. 135–154. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-145-154>.
8. Khudolii Y. Minimization of Digital Risks in the State's Economic Security. *Grail of Science*, no. 53, 22 Jun. 2025, pp. 179-188. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.019>.

УДК 620.9:338.24:351.863(477)

Матяш Вікторія Вячеславівна, студентка

Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЧИСТА ЕНЕРГЕТИКА В СИСТЕМІ ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПЕРЕХОДУ

У сучасних умовах відбувається поступова трансформація глобальної енергетичної архітектури, що проявляється у зменшенні домінування викопного палива та посиленні ролі низьковуглецевих технологій. Глобальний енергетичний перехід змінює зміст енергетичної безпеки, актуалізуючи здатність енергосистем забезпечувати чисту генерацію, енергоефективність, технологічну гнучкість, децентралізацію енергопостачання та стійкість до зовнішніх шоків [1]. Чиста енергетика набуває стратегічного значення як інструмент зміцнення енергетичної незалежності, підвищення економічної стійкості та посилення енергетичної безпеки держави [2].

Необхідність розвитку чистої енергетики в Україні об'єктивно обумовлено глобальними тенденціями декарбонізації, європейським енергетичним переходом та потребою зниження вразливості енергосистеми в умовах воєнних загроз, враховуючи, що великі централізовані об'єкти генерації та магістральна інфраструктура залишаються пріоритетними цілями для атак. Натомість розподілена генерація, локальні енергетичні системи, сонячні електростанції, біоенергетичні установки та системи накопичення енергії можуть підвищувати автономність територіальних громад, підприємств і об'єктів критичної інфраструктури.

Стратегічні орієнтири розвитку чистої енергетики закріплено в Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року [3]. Документ визначає цільовий орієнтир щодо збільшення частки енергії з відновлюваних джерел (ВДЕ) у валовому кінцевому споживанні енергії до рівня не менш як 27% у 2030 році, що узгоджується із завданнями декарбонізації, європейської енергетичної інтеграції та посилення енергетичної безпеки держави [4]. Водночас, розвиток чистої енергетики залежить не лише від нарощування встановленої потужності ВДЕ, а й від здатності держави забезпечити розвиток мережевої інфраструктури, балансувальних потужностей, систем накопичення енергії, цифрового управління попитом, кіберзахисту та стабільного регуляторного середовища [5, 6].

В Україні поступово формуються нормативно-правові передумови для активізації розвитку відновлюваної енергетики як складової енергетичної безпеки держави. Зокрема, важливе значення має проєкт Закону України № 13219 «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії», який спрямований на оновлення механізмів підтримки виробників електроенергії з відновлюваних джерел, удосконалення умов проведення аукціонів із розподілу квот підтримки та створення більш конкурентного середовища для розвитку «зеленої» генерації.

У контексті зміцнення енергетичної безпеки значення цього законодавчого кроку полягає в тому, що розвиток відновлюваної енергетики сприяє диверсифікації енергетичного балансу, зменшенню залежності від традиційних енергоносіїв і великих централізованих об'єктів генерації, а також створює передумови для розбудови більш гнучкої та стійкої енергосистеми. В умовах воєнних загроз така політика набуває особливої актуальності, оскільки розширення частки альтернативної генерації, розвиток систем накопичення енергії та підтримка розподілених енергетичних рішень можуть посилити автономність територіальних громад, підприємств і об'єктів критичної інфраструктури. Серед нововведень законопроекту передбачено, зокрема, запровадження механізму підтримки переможців аукціонів з відновлюваної енергетики у формі «чистої» премії [7].

Враховуючи особливості глобального енергетичного переходу, розвиток чистої енергетики в Україні в контексті зміцнення енергетичної безпеки має включати наступні стратегічні напрями: розвиток розподіленої генерації на базі сонячної, біоенергетичної та малої вітрової енергетики для громад, лікарень, шкіл, об'єктів водопостачання, тепlopостачання та підприємств критичної інфраструктури; масштабування систем накопичення енергії як інструменту балансування, резервування та зниження ризику блекаутів; модернізація електромереж і впровадження інтелектуальних систем управління навантаженням; підтримка енергоефективності в промисловості, житлово-комунальному секторі та бюджетній сфері; гармонізація енергетичної політики України з європейськими підходами до декарбонізації [8], ринку електроенергії, розвитку ВДЕ та кліматичної нейтральності.

Отже, чиста енергетика в умовах глобального енергетичного переходу стає важливою складовою зміцнення енергетичної безпеки України. Розвиток чистої енергетики дозволяє одночасно вирішувати завдання диверсифікації енергетичного балансу, зниження залежності від викопного палива, підвищення стійкості критичної

інфраструктури, децентралізації енергосистеми, інтеграції до європейського енергетичного простору та післявоєнної модернізації економіки. Водночас стратегічний ефект чистої енергетики буде досягнутий лише за умови комплексного підходу, який поєднуватиме розвиток відновлюваної генерації, систем накопичення, мережевої інфраструктури, енергоефективності, інституційної підтримки та безпеково орієнтованого управління енергетичним сектором.

Література

1. Гораль Л. Т., Онищенко В. О., Хом'як О. В., Шкварилюк М. В. Децентралізована енергетика як відкрита екосистема: нові підходи до формування концепції енергетичної безпеки. *Бізнес Інформ*. 2026. №2. С. 178–186. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-2-178-186>.
2. Глушко А.Д. Зміцнення енергетичної безпеки України. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2024. № 3(94). С. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).349](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).349).
3. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/761-2024-%D1%80>.
4. Багрій І.Д., Онищенко В.О., Євдокимов В.В. Стратегія розвитку та впровадження відновлюваної енергетики в Україні. *Мінеральні ресурси України*. 2024. № (3). С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.31996/mru.2024.3.3-9>.
5. Глушко А. Д. Оцінка ефективності державної регуляторної політики у сфері внутрішньої торгівлі в Україні. *Економіка і регіон*. 2012. № 6 (37). С. 82-89.
6. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. National economy energy efficiency conceptual principles. *Economics and Region*. 2019. No. 3(74), P. 13–18. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3\(74\).1755](https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3(74).1755).
7. Стимулювання розвитку відновлюваної енергетики: Верховна Рада прийняла Закон. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/270414.html>.
8. Hlushko, A. & Khudolii, Yu. Transformation of Ukraine's energy system in the context of European integration and the green transition. Chapters 2 of Monographs, in: “Heritage of European science‘2026”, Karlsruhe, Germany, ScientificWorld-NetAkhatAV, No. sge47-04 (2026), pages 21–29. DOI: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge47-04/sge47-04>.

УДК 338.2:620.9:005.934(477)

Проценко Поліна Вікторівна, студентка

Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕНЕРГЕТИЧНІ ЗАГРОЗИ В СИСТЕМІ ДЕТЕРМІНАНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Енергоресурси є не лише необхідною виробничою передумовою, а й одним із базових елементів підтримання операційної безперервності, фінансової стійкості, конкурентоспроможності та здатності до адаптації в умовах високої невизначеності [1]. Саме тому порушення стабільності енергопостачання безпосередньо позначається на рівні економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Повномасштабна війна істотно трансформувала характер енергетичних ризиків для українського бізнесу. Руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури, дефіцит

генерувальних потужностей, перебої з електропостачанням, зростання вартості енергоносіїв, ускладнення логістики їх постачання та необхідність використання резервних джерел живлення сформували нове середовище функціонування підприємств. За таких умов енергетичні загрози перестали бути виключно техніко-інфраструктурною проблемою і набули ознак системного чинника економічної вразливості підприємств.

Особливість впливу енергетичних загроз полягає в їх мультиплікативному характері. Вони одночасно позначаються на виробничих, фінансових, технологічних, логістичних, інвестиційних та кадрових параметрах діяльності підприємств. Перебої в енергопостачанні спричиняють простої виробничих потужностей, порушення строків виконання контрактів, зростання собівартості продукції, зниження продуктивності праці, погіршення фінансових результатів і послаблення ринкових позицій [2]. Водночас необхідність придбання генераторів, пального, акумуляторних систем, обладнання для автономного живлення та впровадження енергоефективних технологій збільшує фінансове навантаження на підприємства, особливо на малий і середній бізнес.

У цьому контексті енергетичні загрози доцільно розглядати як одну з важливих детермінант економічної безпеки підприємств України. Вони впливають не лише на поточну результативність господарської діяльності, а й на стратегічну спроможність підприємств до розвитку, інвестування, модернізації та збереження виробничого потенціалу. Відповідно, забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах воєнної нестабільності потребує інтеграції енергетичного компонента в систему стратегічного управління, ризик-менеджменту та антикризового планування [3].

У системі економічної безпеки підприємств енергетичні загрози мають багаторівневий характер. Основними напрямками впливу енергетичних загроз на економічну безпеку є: ресурсний, що проявляється у дефіциті або подорожчанні енергоресурсів; виробничий, пов'язаний із порушенням технологічних процесів; фінансовий, який виявляється у зростанні витрат і зниженні прибутковості; логістичний, пов'язаний з ускладненням постачання пального, обладнання та комплектуючих; інвестиційний, що проявляється у скороченні можливостей для розвитку; інституційний, пов'язаний із залежністю бізнесу від державних рішень у сфері енергетичного регулювання, тарифної політики та кризового управління.

Вплив енергетичних загроз на показники діяльності бізнесу підтверджуються результатами проведених аналітичних досліджень. Зокрема, за оцінками Київської школи економіки [4], наприкінці 2022 року 40% підприємств скоротили виробництво або надання послуг через дефіцит електроенергії, 12% закрили частину операційних підрозділів, 9% тимчасово призупинили діяльність, а 1% повністю припинив роботу. За даними НБУ, у листопаді 2022 року підприємства в середньому скоротили виробництво товарів або надання послуг на 19%, а в лютому 2023 року – на 14%, що свідчить про поступову, але неповну адаптацію бізнесу до умов енергетичної нестабільності.

Особливо вразливими до енергетичних загроз є енергоємні види економічної діяльності – металургія, машинобудування, хімічна промисловість, харчова промисловість, агропереробка, виробництво будівельних матеріалів, транспортно-логістичні послуги та окремі сегменти малого бізнесу [5]. Для таких підприємств навіть короткострокові перебої з електропостачанням можуть спричинити не лише тимчасові простої, а й технологічні втрати, псування сировини або готової продукції, порушення температурних режимів, зупинку автоматизованих виробничих ліній і додаткові витрати на повторний запуск обладнання [6]. Тому енергетична загроза для них трансформується у виробничий, фінансовий, технологічний і репутаційний ризик одночасно.

Забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах енергетичних загроз потребує впровадження низки заходів, що передбачає диверсифікацію джерел

енергопостачання, формування резервних потужностей, використання генераторів, систем накопичення енергії, сонячних електростанцій, когенераційних установок, впровадження енергоефективних технологій, оптимізацію виробничих графіків та інтеграцію енергетичних ризиків у загальну систему ризик-менеджменту підприємства. Важливим напрямом також є цифровізація процесів управління енергоспоживанням [7, 8]. Сучасні системи енергомоніторингу, автоматизоване управління навантаженням, прогнозування пікових періодів споживання та використання аналітичних інструментів дають змогу підприємствам знижувати енергоємність, оперативніше реагувати на перебої та раціональніше використовувати резервні джерела живлення [9, 10].

Отже, енергетичні загрози в умовах війни є не ізольованим інфраструктурним викликом, а системною детермінантою економічної безпеки підприємств України. За цих умов стійкість підприємства залежить від його здатності забезпечити енергетичну автономність, скоротити енергоємність виробництва, диверсифікувати джерела енергопостачання та інтегрувати енергетичний ризик у систему стратегічного управління.

Література

1. Гораль Л. Т., Онищенко В. О., Хом'як О. В., Шкварилук М. В. Децентралізована енергетика як відкрита екосистема: нові підходи до формування концепції енергетичної безпеки. *Бізнес Інформ*. 2026. №2. С. 178–186. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-2-178-186>.
2. Глушко А. Д. Оцінка ефективності державної регуляторної політики у сфері внутрішньої торгівлі в Україні. *Економіка і регіон*. 2012. № 6 (37). С. 82-89.
3. Onyshchenko, S., Hlushko, A., Kivshyk, O., & Sokolov, A. (2021). Shadow economy as a threat to economic security of the state. *Economics of Development*, 20(4), 24–30. DOI: [https://doi.org/10.57111/econ.20\(4\).2021.24-30](https://doi.org/10.57111/econ.20(4).2021.24-30).
4. Kyiv School of Economics. Assessment of Damages and Losses to Ukraine's Energy Sector due to Russia's Full-Scale Invasion. Kyiv: KSE Institute, 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/06/KSE_Impact-of-the-war-on-energy_ENG-1.pdf.
5. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O. National economy energy efficiency conceptual principles. *Economics and Region*, 2019. No. 3(74), P. 13–18. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3\(74\).1755](https://doi.org/10.26906/EiR.2019.3(74).1755)
6. Глушко А.Д. Зміцнення енергетичної безпеки України. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2024. № 3(94). С. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).349](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).349).
7. Khudolii Y. Minimization of Digital Risks in the State's Economic Security. *Grail of Science*, no. 53, 22 Jun. 2025, pp. 179-188. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.019>
8. Маслій О.А., Черв'як А.В., Онищенко А.В. Штучний інтелект як драйвер інноваційних трансформацій у нафтогазовій промисловості. *Актуальні питання економічних наук*. 2026. № 23. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20458565>.
9. Onyshchenko S, Yanko A, Hlushko A, Sivitska S. Conceptual principles of providing the information security of the national economy of Ukraine in the conditions of digitalization. *Inte J Manag (IJM)*. 2020. 11(12): 1709–1726. DOI: <https://doi.org/10.34218/IJM.11.12.2020.157>.
10. OECD. Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: <https://doi.org/10.1787/4b13b0bb-en>.
11. Onyshchenko, S., Maslii, O., Hlushko, A. (2025). Digital and Economic Security of the State Under Global Threats. ICAIT 2024. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 1338. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-89296-7_29.

Ульянченко Аміна Віталіївна,

студентка

Науковий керівник: Худолій Юлія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВІ- ТА ERP-СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ЗАГРОЗ

В сучасних умовах економічна безпека підприємств стала однією з найважливіших складових стабільної роботи будь-якої компанії. Особливо це стосується великих промислових підприємств, діяльність яких сильно залежить від енергетичних ресурсів, логістики та стабільності роботи обладнання. Останні роки показали, що енергетичні загрози можуть суттєво впливати на діяльність підприємств через перебої електроенергії, підвищення цін на енергоресурси, проблеми з постачанням матеріалів та кіберзагрози. Саме тому підприємства все більше використовують сучасні інформаційні системи для контролю та захисту своїх бізнес-процесів. В сучасних умовах важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємств сьогодні відіграють ERP- та ВІ-системи.

ERP-системи (Enterprise Resource Planning) забезпечують інтеграцію фінансових, логістичних, виробничих, кадрових та закупівельних процесів підприємства в єдиному цифровому середовищі. Такий підхід сприяє централізації інформаційних потоків і підвищує оперативність прийняття управлінських рішень, особливо в умовах кризових ситуацій та нестабільності зовнішнього середовища. Практика функціонування великих промислових та енергетичних проєктів у Канаді, зокрема на об'єктах у провінції British Columbia, демонструє важливість використання сучасних цифрових систем для координації персоналу, контролю матеріальних ресурсів, логістики, документації та дотримання вимог безпеки.

Використання ERP-систем дозволяє підприємствам підвищувати ефективність управління ресурсами та оптимізувати витрати. Зокрема, системи забезпечують автоматизований моніторинг складських залишків, планування закупівель, контроль витрат та аналіз фінансових показників діяльності підприємства. В умовах енергетичних загроз і нестабільності енергопостачання це набуває особливого значення, оскільки помилки в управлінні ресурсами або перебої в операційній діяльності можуть спричинити суттєві фінансові втрати. Крім того, ERP-системи сприяють оперативному реагуванню на ризикові ситуації та забезпечують стабільність функціонування підприємства.

Важливу роль у системі економічної безпеки підприємства також відіграють ВІ-системи (Business Intelligence), які використовуються для аналізу значних масивів даних і прогнозування потенційних ризиків. За допомогою ВІ-технологій здійснюється аналіз фінансових показників, ефективності використання персоналу, енергоспоживання та продуктивності виробництва. Це створює підґрунтя для підвищення якості управлінських рішень та адаптації підприємств до змін зовнішнього середовища. Особливо актуальним використання ВІ-систем є для підприємств промислового та енергетичного секторів, діяльність яких характеризується високою ресурсоємністю та залежністю від стабільності енергетичних ринків.

Однією з ключових переваг ВІ-систем є можливість прогнозування ризиків на основі аналітичної обробки даних. Зокрема, системи здатні аналізувати коливання цін на енергоресурси, ризики затримки поставок, імовірність технічних несправностей

обладнання та інші фактори, що впливають на стабільність діяльності підприємства. Це дозволяє завчасно формувати резервні сценарії реагування та мінімізувати потенційні збитки. Крім того, ВІ-системи забезпечують візуалізацію даних і автоматизоване формування звітності, що спрощує процес управління та підвищує прозорість інформаційних потоків.

Ще однією важливою перевагою ERP та ВІ-систем є покращення інформаційної безпеки. Всі дані підприємства зберігаються в єдиній системі, що дозволяє контролювати доступ до інформації та зменшує ризик втрати важливих документів або даних. Для великих підприємств це є дуже важливим, особливо в умовах енергетичних та кіберзагроз.

Отже, в умовах посилення енергетичних ризиків, цифрової трансформації економіки та зростання рівня невизначеності зовнішнього середовища ВІ- та ERP-системи набувають стратегічного значення у забезпеченні економічної безпеки підприємств. Їх використання дозволяє інтегрувати фінансові, виробничі та логістичні процеси в єдине інформаційне середовище, забезпечувати оперативний моніторинг ресурсів, здійснювати аналіз ризиків і прогнозування можливих кризових ситуацій. Водночас застосування аналітичних інструментів ВІ та функціональних можливостей ERP-систем сприяє підвищенню якості управлінських рішень, оптимізації витрат, мінімізації втрат від енергетичних перебоїв та підвищенню стійкості підприємств до зовнішніх загроз.

Таким чином, цифрові інформаційні системи стають не лише засобом автоматизації діяльності підприємства, а й важливим елементом формування його економічної стійкості та конкурентоспроможності в умовах сучасних енергетичних викликів.

Література

1. Davenport T. H. *Competing on analytics: the new science of winning*. Boston: Harvard Business Review Press, 2007.
2. Onyshchenko S., Hlushko A., Yanko A. Role and importance of information security in a pandemic environment. *Economics and Region*, 2020, 2(77), 103-108. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2020.2\(77\).1954](https://doi.org/10.26906/EiR.2020.2(77).1954).
3. Monk E., Wagner B. *Concepts in enterprise resource planning*. Boston: Cengage Learning, 2013.
4. Government of Canada. *2023 progress report on the 2030 emissions reduction plan*. Ottawa: Government of Canada, 2024.
5. Canadian Centre for Cyber Security. *The cyber threat to Canada's oil and gas sector*. Ottawa: Government of Canada, 2023.
6. Olszak C. M., Ziemba E. Business intelligence systems in the holistic infrastructure development supporting decision-making in organisations. *Interdisciplinary Journal of Information, Knowledge and Management*. 2012. Vol. 7. P. 47–58.
7. *Top reliability challenges to Canada's energy system*. *Energy Regulation Quarterly*. 2024.
8. Hlushko, A. & Khudolii, Yu. Transformation of Ukraine's energy system in the context of European integration and the green transition. Chapters 2 of Monographs, in: "Heritage of European science'2026", Karlsruhe, Germany, ScientificWorld-NetAkhatAV, No. sge47-04 (2026), pages 21–29. DOI: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge47-04/sge47-04>.
9. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Chumak O. Digital transformation of the national economy in the context of information environment development in Ukraine. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Tallinn, Estonia, Scientific Route OÜ. 2024. P. 169–197. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch6>.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У науковому дискурсі ефективна кліматична політика трактується як багаторівнева система, що одночасно забезпечує екологічні результати, економічну стійкість та соціальну справедливість. Зокрема Шевченко О., Камінська Н. та багато інших вчених дають визначення даної дефініції як узгодженої системи правових, економічних та інституційних механізмів, спрямованих на скорочення викидів парникових газів, адаптацію суспільств до кліматичних ризиків та інтеграцію екологічних цілей у соціально-економічний розвиток. Як вказують автори [1], ефективність кліматичної політики визначається через її вплив на конкурентоспроможність економіки та скорочення викидів.

Визначити ефективність кліматичної політики можна за комплексом показників, що охоплюють скорочення викидів, розвиток відновлюваної енергетики, адаптаційні заходи та соціально-економічні результати. Паризькою угодою передбачено показник скорочення викидів парникових газів (GHG emissions reduction), як екологічний індикатор. До енергетичних та економічних показників дослідники пропонують відносити такі індикатори як частка відновлюваних джерел енергії у загальному енергобалансі, рівень енергоефективності, величину інвестицій у низьковуглецеві технології та «зелені» фінансові інструменти, а також рівень конкурентоспроможності економіки при впровадженні кліматичних заходів. Соціально-політичні критерії системно включають показник кліматичної нейтральності, що включає декарбонізацію та інтеграцію екологічних цілей у всі політики; справедливість та рівність через врахування потреб вразливих груп населення у кліматичному плануванні та показник інституційної спроможності, який дозволяє враховувати наявність нормативно-правових актів, стратегій та механізмів моніторингу. Однак, зважаючи на багаторівневність кліматичної політики, вважаємо, що дискусія щодо її ефективності має продовжуватися.

Насамперед необхідно звернути увагу на наукові підходи до забезпечення ефективної кліматичної політики. Серед глобальних теоретичних моделей, що найчастіше застосовуються до розробки ефективної кліматичної політики, варто виокремити екологічну модернізацію, яка підтверджує сумісність економічного зростання та екологічної політики; сталий розвиток, що орієнтується на баланс між економічними, соціальними та екологічними цілями; кліматичну справедливість, яка акцентує на нерівності впливу кліматичних змін на різні країни та соціальні групи; адаптаційну парадигму, що зосереджується на пристосуванні суспільств і економік до неминучих змін клімату та кліматичний гуманізм, який сьогодні є новим концептом, що поєднує екологічну політику з правами людини та соціальною відповідальністю.

Концептуальні підходи до дослідження кліматичної політики провідних міжнародних акторів у сучасних глобальних трансформаціях ґрунтуються: на теоріях міжнародних відносин, теоріях трансформаційних зрушень, теоріях глобалізації (політичної, економічної, культурної) та глобалізації комунікації, теоріях клімату та екологічної модернізації, а також на концепціях нового гуманізму, сталого розвитку, екологічної глобалізації, кліматичної справедливості [2]. Результати кожного етапу

дослідження сприятимуть глибшому розумінню процесу формування та реалізації стратегій з урахуванням специфіки підприємства та зовнішнього середовища [3].

Вважаємо, що при дослідженні ефективної кліматичної політики варто поєднувати глобальні теоретичні моделі із локальними кейсами адаптації, що дозволить оцінити не лише стратегічні рамки, а й практичні механізми реалізації. І в цьому аспекті слід звертати особливу увагу на територіальну децентралізацію та в її розрізі на можливість кліматичної суб'єктності окремих адміністративних одиниць.

Література

1. Carbone, J.C., Rivers, N. The Impacts of Climate Policy on Competitiveness: Theory and Evidence. *Review of Environmental Economics and Policy*. 2017. № 11(1), С.138–154. [The Impacts of Unilateral Climate Policy on Competitiveness: Evidence from Computable General Equilibrium Models | Review of Environmental Economics and Policy: Vol 11, No 1.](#)
2. Шевченко О. Наукові підходи до вивчення глобальних кліматичних змін. *Вісник: Міжнародні відносини*. 2025. №2 (61), 12-20. DOI: [10.17721/1728-2292.2025/2-61/12-20](https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/12-20).
3. Гораль Л. Стратегічні аспекти управління енергетичною безпекою промислових підприємств в умовах мінливості зовнішнього середовища. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. №334(5), С. 404-411. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-61>.

СЕКЦІЯ 3. БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

351:355.292

*Онищенко Світлана Володимирівна⁹,
доктор економічних наук, професор,
директор ННІ фінансів, економіки управління та права,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ: ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД

Масштаб соціально-економічних наслідків повномасштабного вторгнення Росії формує безпрецедентний запит на системне вирішення проблеми реінтеграції ветеранів. За оцінкою Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP) спільно з Міністерством у справах ветеранів України, відновлення людського капіталу демобілізованих військовослужбовців є одним із ключових чинників повоєнного економічного відродження країни [1]. Водночас в звіті Міжнародної організації з міграції МОМ (березень 2025) зафіксовано, що значна частина ветеранів стикається з бар'єрами у доступі до психосоціальної підтримки, зайнятості та соціальної інклюзії [2]. Все це зумовлює нагальну потребу в узагальненні міжнародних практик формування інклюзивних екосистем реінтеграції на засадах безпекоорієнтованого підходу.

Дослідження базується на порівняльному аналізі міжнародних програм і нормативно-аналітичних документів (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP), МОМ, VA США, Bundeswehr Transition Program, ізраїльські практики NATAL та YaHaLOM), систематизації результатів скопінгових оглядів у виданнях Journal of Veterans Studies та Journal of Military, Veteran and Family Health, а також узагальнення матеріалів Харківського національного університету внутрішніх справ щодо адаптації іноземного досвіду для України [3].

Порівняльний аналіз досвіду США, Ізраїлю, Великої Британії, Німеччини та Австралії засвідчує, що ефективна реінтеграція ветеранів потребує не розрізнених заходів, а цілісної екосистеми – мережі взаємопов'язаних інститутів, програм і ресурсів. Дослідження у сфері систематизації міжнародного досвіду вказує, що системні неефективності перешкоджають рівному доступу та підривають загальну узгодженість екосистеми підтримки ветеранів, а самі системи мають адаптуватися до потреб ветеранів, а не навпаки. Ключовими структурними елементами таких екосистем є: координаційна інституційна вертикаль – від спеціалізованих міністерств (США, Австралія, Франція) до міжвідомчих координаційних структур (Німеччина, Ізраїль, Велика Британія) [4]; мультидисциплінарна команда фахівців (психологи, соціальні працівники, кар'єрні консультанти, юристи); платформи взаємодії на рівні громади.

У міжнародній практиці безпекоорієнтований підхід (security-oriented approach) розглядається як система заходів, спрямованих на зниження ризиків дестабілізації – як для самого ветерана (психологічна безпека, зайнятість, соціальна захищеність), так і для суспільства (профілактика маргіналізації, ресоціалізація). Огляд мультимодальних інтервенцій (2014–2024) підтверджує, що програми, які поєднують травма-інформоване психологічне супроводження з кар'єрним консультуванням, забезпечують суттєве зниження симптомів ПТСР, підвищення рівня зайнятості та самоефективності ветеранів.

Ізраїльська практика NATAL та Warrior PATNH (США) демонструють ефективність раннього втручання та peer-support моделей як базових елементів

⁹ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Інклюзивна екосистема соціально-економічної реінтеграції ветеранів: безпекоорієнтований підхід», державний реєстраційний номер 0126U000630

безпекоорієнтованої реінтеграції [3]. Інклюзивність екосистем реінтеграції передбачає охоплення всіх категорій ветеранів незалежно від статі, типу служби, географії проживання та наявності інвалідності. Транснаціональний скопінговий огляд виявив, що найбільш інклюзивний підхід реалізується у Великій Британії, де ветеранський статус надається незалежно від типу служби та факту участі в операціях [4]. Програма ENCORE (VA, США) акцентує на критичних прогалинах: недостатній інклюзивності, необхідності залучення ветеранів до проєктування досліджень і послуг [5]. Перспективним є залучення роботодавців та університетів як стейкхолдерів екосистеми для забезпечення економічної реінтеграції.

Громадо-орієнтована реінтеграція як ефективна практика. Досвід проєктів Програми розвитку ООН (UNDP) – Німеччина в Україні підтверджує ефективність екосистемної моделі «знизу вгору»: відкриття простору для ветеранів у Чернігові за грантом понад 80 тис. дол. США забезпечило платформу для психологічної, правової та економічної підтримки з акцентом на перекваліфікацію та підприємництво. Посол Німеччини наголосив, що такі моделі мають значний потенціал для тиражування по всій країні. Глобальний аналіз MOM (2025 р.) підкреслює необхідність доказового програмування, орієнтованого на соціальну згуртованість і зайнятість.

Систематизація іноземного досвіду дозволяє виокремити чотири ключові принципи формування інклюзивної екосистеми соціально-економічної реінтеграції ветеранів: системність, яка спрямована на інтеграцію психологічних, освітніх, економічних та правових компонентів у єдину мережу; проактивність, раннє втручання та безперервний супровід у процесі переходу до цивільного життя; партиципація – залучення самих ветеранів до проєктування програм та послуг; адаптивність, налаштування системи під локальний контекст і потреби різних категорій ветеранів. Для України, де відповідно реінтеграція ветеранів поряд із відновленням інфраструктури визначена пріоритетом людиноцентричного відновлення, запровадження зазначених принципів є основою формування національної екосистеми, здатної трансформувати військовий потенціал у рушійну силу повоєнного розвитку.

Література

1. United Nations Development Programme (UNDP). (2023). *Review of international practice in the reintegration of veterans: Considerations for Ukraine in the war and post-war context*. <https://www.undp.org/ukraine/publications/review-international-practice-reintegration-veterans-considerations-ukraine-war-and-post-war-context>.
2. International Organization for Migration (IOM). (2025, March). *Veteran profiles and reintegration challenges in Ukraine*. Displacement Tracking Matrix. <https://reliefweb.int/report/ukraine/veteran-profiles-and-reintegration-challenges-ukraine-thematic-brief-march-2025>.
3. Твердохлебова Н. Використання зарубіжного досвіду реінтеграції військовослужбовців. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2026. Вип.1 (112). С. 348–363. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2026.1.25>.
4. Tony Carlton (2025). Evidence integration review of multimodal interventions for PTSD, social reintegration, and economic stability in veterans. *Journal of Veterans Studies*, 11(2). <https://journal-veterans-studies.org/articles/10.21061/jvs.v11i2.683>.
5. Jacquelyn N. Heuer, et al. (2024). Changes to Veteran community reintegration research needed to address diverse needs of Veterans and their communities. *Journal of Military, Veteran and Family Health*. <https://utppublishing.com/doi/full/10.3138/jmvfh-2023-0109>.
6. Pedersen, C. L., & Wieser, C. (2024). Student veterans' transition and reintegration into education: A transnational scoping review. *International Journal of Lifelong Education*, 43(6), 603–624. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02601370.2024.2374749>.
7. United Nations Development Programme (UNDP). (2026). *Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment (RDNA5)*. <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.

УДК 351:364-78:355.292(477+100)

Лахижа Микола Іванович,

доктор наук з державного управління, професор

Кульчій Інна Олексіївна,

кандидат наук з державного управління, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

КОМПЛЕКСНІСТЬ ЯК ВУЗЛОВИЙ ПРИНЦИП ПУБЛІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Вивчення українського та зарубіжного досвіду з питань реінтеграції ветеранів війни, що проводилося нами у рамках науково-дослідного проекту «Інклюзивна екосистема соціально-економічної реінтеграції ветеранів: безпекоорієнтований підхід» та НДТ «Модернізація публічного управління, адміністрування та права в умовах європейської інтеграції» на основі аналізу офіційних матеріалів органів влади та ветеранських організацій України, Болгарії, Польщі, Німеччини та США і опублікованих наукових праць українських та зарубіжних авторів (понад 150 назв) дозволяє виділити та обґрунтувати поняття «комплексності» як вузлового принципу реінтеграції ветеранів. Дослідження продовжується, проте частина матеріалів уже опублікована [1].

В українській мові поняття «комплекс» вживається для позначення сукупності предметів, явищ, дій, властивостей, що становлять одне ціле; переплетіння; вузол [2, с. 874]. Під публічною організацією реінтеграції ветеранів ми розуміємо об'єднання зусиль публічної адміністрації та громадських організацій і недержавних органів (НДО). На нашу думку, комплексність передбачає наявність синергії всіх учасників процесу.

В проєкції на процес публічної організації реінтеграції ветеранів можна говорити про перехід від патерналістського відношення (система пільг) до інклюзивної екосистеми (можливостей), яка характеризується поєднанням зусиль держави, органів місцевого самоврядування та громадськості; включає такі вектори як економічна адаптація, соціальна інтеграція, медична реабілітація, психологічна підтримка, забезпечення можливостей для освіти тощо; забезпечується через створення державних та громадських інституцій (Міністерство у справах ветеранів України, Український ветеранський фонд та інші, формуванням інституту фахівців у справах ветеранів, підтримці ветеранського бізнесу, диджиталізацією (е-ветеран) тощо.

Компаративний аналіз забезпечення комплексного підходу до реінтеграції ветеранів у різних країнах дозволяє зробити висновок про взаємовплив досвіду: з одного боку в Україні стало звичним звертатися до зарубіжного досвіду, з іншого – значною мірою під впливом українсько-російської війни та можливої в перспективі забезпечення власної оборони країнах НАТО почало формуватися нове відношення до ветеранів і визнання українського досвіду сприяння у їх реінтеграції. Отже, можна вести мову про формування спільних підходів, які б враховували інтереси держави, суспільства та ветеранів.

Показовими у цьому відношенні є матеріали міжнародної інформаційної платформи онлайн-спільноти EnableMe Ukraine, створеної для підтримки людей з інвалідністю, ветеранів та членів їх сімей. Стверджується, що «під час багаторічної боротьби за незалежність Україна здобула безцінний скарб – наших ветеранів та їхні родини» [3], а підтримка сімей ветеранів розглядається як чинник національної безпеки та довіри до держави. Розглядаючи приклади роботи з ветеранами та членами їх сімей у Великій Британії, Ізраїлі, Канаді, США та інших країнах, автори відзначають спільне –

«усвідомлення, що інвестувати в родини захисників – це інвестувати в стійкість держави та суспільства. Де уряди пропонують підтримку, там громадськість теж активно долучається – виникають волонтерські ініціативи, благодійні фонди. В результаті формується ціла інфраструктура «ветеранської стійкості», яка допомагає родинам пройти складні етапи (службу, поранення, реабілітацію, повернення додому) з найменшими втратами» [3].

Важливим викликом у всіх країнах є формування позитивної громадської думки про ветеранів, які мають сприйматися як захисники, відношення до яких є ознакою громадської зрілості. Важливо, що це сприяється у країнах Заходу як один із компонентів безпеки і проєктується на Україну, що вже відзначено українськими вченими (Н. Пришляк) [4] Гарантії безпеки для України від ЄС варто розглядати як комплексні, що включають такі компоненти; військову допомогу (фінансування, навчання солдат, постачання зброї); розвиток оборонної спроможності (забезпечення відповідності стандартам НАТО у сфері оборони); економічну стійкість (сприяння розвитку економіки, підтримка енергетичної безпеки); «спільна стабільність» (забезпечення економічної безпеки, протидія кіберзагрозам, реінтеграція ветеранів та інше).

Слід враховувати, що порушення принципу комплексності може зруйнувати ефективність системи. Наприклад, відчуття непотрібності і депресія у ветерана, який отримав якісну медичну допомогу, може виникнути внаслідок відсутності роботи чи проблем у сім'ї. Так само, працевлаштування без фізичної реабілітації може мати наслідком втрату працездатності тощо.

Проведений аналіз дозволяє характеризувати комплексність публічної організації реінтеграції ветеранів війни як явище – організацію системного нерозривного сервісу за активної участі ветеранів та процес переходу від хаотичного періодичного реагування до забезпечення можливостей для ветеранів знати і вміти використовувати переваги, що їм гарантує держава. Комплексність передбачає формування інклюзивної системи захисту ветеранів війни – забезпечення ментальної та фізичної безбар'єрності; децентралізацію – організацію роботи з ветеранами в першу чергу у територіальних громадах; міжсекторну координацію – організацію комплексної роботи через диджиталізацію процесів, створення єдиного цифрового профілю ветерана та забезпечення доступу до електронних баз даних для всіх служб. Звичайно ж, що це потребує особливої уваги до питань безпеки.

Література

1. Лахижа М.І., Кульчій І.О., Діденко О.Г. Створення та розвиток системи реінтеграції ветеранів: досвід держав- членів НАТО. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. №4. С. 2129–2134.
2. Новий тлумачний словник української мови. Т.1. А-К. Київ. Видавництво «Аконіт» 2008. 928 с.
3. Системна підтримка сімей ветеранів – ключовий фактор стійкості та безпеки держави. Enable Me. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/sistemna-pidtrimka-simej-veteraniv-klucovij-faktor-stijkosti-ta-bezpeki-derzavi-12560>.
4. Пришляк Н. ЄС працюватиме над питаннями українських ветеранів: це один з компонентів безпеки УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/veterani-ukrajini-yes-pracyuvati-me-nad-pitannjami-ukrajinskih-veteraniv-shcho-stane-komponentom-bezpeki-13353096.html>.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ

Процес реінтеграції ветеранів є серйозним викликом для сучасної архітектури національної безпеки України. У зв'язку з цим, їхня фінансова безпека має розглядатися не просто як наявність певних грошових ресурсів, а як фундаментальний базис для соціальної адаптації, психологічного відновлення та економічної активності. Без стійкої фінансової основи будь-які державні ініціативи з професійної або ментальної підтримки втрачають свою ефективність, оскільки первинні потреби безпеки залишаються незадоволеними. Як показують результати опитування, проведеного Національним банком України, більше половини ветеранів турбуються через відновлення фінансової стійкості та управління особистими фінансами після повернення до цивільного життя [1, с. 26].

Як відомо, фінансова безпека людини визначається як стан захищеності її фінансових інтересів, за якого забезпечуються стабільні доходи, достатні для задоволення потреб та створення резервів на випадок непередбачених обставин. На наш погляд, векторами формування фінансової безпеки ветеранів можна вважати:

– працевлаштування з відповідним формуванням доходної бази. Фінансова безпека тут корелює з розвитком людського капіталу: чим швидше ветерани відновлять свої професійні компетентності або набудуть нових, тим вищим буде рівень їхньої індивідуальної економічної стійкості;

– започаткування власного бізнесу через доступ до початкового капіталу. За даними опитувань, для багатьох ветеранів шлях до фінансової незалежності лежить через мікропідприємство [2, с. 5], тому критично важливими є програми грантової підтримки, зокрема, за сприяння Українського ветеранського фонду. Втім, фінансова безпека у цьому контексті залежить від здатності ефективно управляти підприємницькими ризиками;

– підвищення фінансової грамотності та створення інклюзивної екосистеми підтримання ветеранів через створення спеціалізованих фінансових продуктів та зручних умов доступу до них. Це можуть бути спеціальні депозитні програми, адаптовані умови кредитування, зокрема, для розширення бізнесу або придбання житла, інклюзивні страхові програми тощо;

– державні соціальні гарантії та медичне страхування. Враховуючи високу вартість відновлення здоров'я, фінансова безпека ветеранів безпосередньо пов'язана з обсягом покриття медичних послуг державою. Відсутність необхідності витратити власні кошти на лікування та реабілітацію дозволяє спрямовувати ресурс на поточне споживання, розвиток.

Відповідно, фундаментом, який забезпечує спроможність держави виконувати свої зобов'язання перед ветеранами в довгостроковій перспективі, є її фінансова безпека, яку у даному випадку варто розуміти як здатність стабільно фінансувати пріоритетні видатки, не створюючи при цьому критичного навантаження на бюджетну систему та не провокуючи макроекономічної нестабільності. У контексті реінтеграції ветеранів це означає, насамперед, оптимізацію бюджетних видатків, оскільки держава стоїть перед

¹⁰ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Інклюзивна екосистема соціально-економічної реінтеграції ветеранів: безпекоорієнтований підхід», державний реєстраційний номер 0126U000630

дилемою між необхідністю збільшення соціальних трансфертів та обмеженістю бюджетних ресурсів в умовах війни. Розв'язок цієї суперечності бачиться у переході від моделі «пасивної підтримки» до «активного інвестування» у ветеранський людський капітал, коли кошти, вкладені у навчання й розвиток, повертаються у бюджет через податки від подальшої трудової діяльності колишніх військовослужбовців [3]. Крім того, забезпечення фінансової безпеки держави вимагає створення прозорих механізмів моніторингу соціальних виплат та цифровізації послуг для усунення корупційних ризиків. Важливим елементом стабільності також є залучення цільових грантів від міжнародних фінансових інституцій саме під проєкти реінтеграції.

Мезорівнем формування фінансової безпеки у процесі забезпечення реінтеграції ветеранів виступає територіальна громада у зв'язку з тим, що за умов децентралізації територіальні громади стають ключовими суб'єктами реалізації ветеранської політики. Їхня фінансова безпека безпосередньо залежить від успішності адаптації ветеранів у конкретних населених пунктах, оскільки повернення ветеранів до громади означає повернення активної робочої сили. Громада, яка створює умови для їхнього працевлаштування та розвитку ветеранського бізнесу, зміцнює свою податкову базу, отже, реінтеграція стає фактором зростання доходів місцевих бюджетів. Формування соціального капіталу у вигляді відносин довіри між органами місцевого самоврядування, бізнесом та ветеранською спільнотою створює сприятливий інвестиційний клімат та стимулює розвиток інклюзивних екосистем.

Таким чином, фінансова безпека виступає важливим елементом успішної реінтеграції ветеранів. Вона має розглядатися не лише як надання соціальної допомоги, а як активний інструмент повернення людини до повноцінного цивільного життя, де фінансова стабільність забезпечує фізичну спроможність, психологічний спокій та можливість професійної самореалізації. Побудова інклюзивної фінансової системи, орієнтованої на потреби захисників, є запорукою не лише індивідуального добробуту ветеранів, а й загальної стійкості української економіки в умовах турбулентності. Ця стійкість можлива лише за умови взаємодоповнюваності трьох рівнів:

- держава забезпечує макроекономічну стабільність, законодавчу базу та базові стандарти соціального захисту;
- громада адаптує ці стандарти до локальних особливостей, забезпечує безперешкодний доступ до послуг й стимулює економічну активність на місцях;
- ветерани трансформують одержану підтримку і допомогу в економічний ресурс, стаючи виробниками товарів й послуг, платниками податків та активними учасниками цивільного суспільства.

Отже, фінансова безпека держави та територіальних громад у процесі реінтеграції ветеранів полягає не стільки у раціональному розподілі дефіцитних коштів, скільки у можливості стратегічного управління поки що незвичним, але надзвичайно перспективним людським потенціалом.

Література

1. Національний банк України. Фінансова грамотність для захисників та захисниць України. Результати опитування військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх родин. Київ, 2026. 47 с.
2. Український ветеранський фонд. Потреби ветеранів і ветеранок. Результати шостого опитування Українського ветеранського фонду. 2024. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Opytuvannia-veteraniv-zhovten-2024.pdf>.
3. Єгоричева С. Б. Фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів війни в Україні. *Економіка і регіон*. 2024. № 3. С. 133-140.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ГРАНТОВІ ІНІЦІАТИВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Реінтеграція ветеранів війни є не лише питанням соціального захисту, а й складником економічної безпеки держави, регіону та громади. Повернення військовослужбовців до цивільного життя впливає на стан людського капіталу, зайнятість, підприємницьку активність, навантаження на соціальні служби, психологічну стійкість сімей і рівень довіри до місцевих інституцій. За таких умов інститути громадянського суспільства та наукові установи мають переходити від фрагментарної допомоги до доказових, міжсекторальних і фінансово сталих моделей підтримки ветеранів.

Нормативною основою такої роботи є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає створення належних умов життєзабезпечення, організацію соціального обслуговування, підготовку фахівців та виконання цільових програм соціального і правового захисту ветеранів [1]. Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року додатково акцентує довгостроковість, людиноцентричність, міжвідомчу координацію, відновлення людського капіталу та добробуту ветеранів і членів їхніх сімей [2]. Саме тому регіональна політика реінтеграції повинна поєднувати бюджетні інструменти, грантові ресурси, дослідницьку експертизу та сервісну спроможність громадських організацій.

Європейські грантові ініціативи формують для України можливість залучати не лише фінансові ресурси, а й стандарти управління проєктним циклом, прозорості, партнерства та оцінювання результатів. Ukraine Facility на 2024–2027 роки створює рамку підтримки відновлення, модернізації та євроінтеграційних реформ України [3]. Для громадського сектору важливими є відкриті конкурси Представництва ЄС, EU4Ukraine, EU4CSOs, програми Східного партнерства та субгрантові механізми стратегічних партнерів ЄС, які підтримують організаційну спроможність малих і середніх громадських організацій [4]. Для наукової сфери важливою є участь України у Horizon Europe на умовах, наближених до участі організацій з держав-членів ЄС, а також робота офісу Horizon Europe в Україні, спрямована на поширення інформації про конкурси та посилення мереж між українськими і європейськими установами [5].

Окремим напрямом є підтримка науковців, які працюють із темами травмоінформованого сервісу, реабілітації, зайнятості та соціальної згуртованості. MSCA4Ukraine зазначається Європейською Комісією серед спеціальних ініціатив підтримки української дослідницької спільноти [5]. Для регіональної політики це означає можливість залучати університети до прикладних досліджень, розроблення стандартів послуг, навчання фахівців і порівняння українських практик із європейськими підходами. Доцільним є запровадження регіональної грантової моделі «лабораторії реінтеграції ветеранів», у якій громадська організація виконує функцію координатора сервісів, університет або наукова установа забезпечує методологію та оцінювання впливу, орган місцевого самоврядування відповідає за інтеграцію результатів у місцеві програми, а бізнес — за працевлаштування, наставництво та підтримку ветеранського підприємництва. Така модель може включати п'ять взаємопов'язаних компонентів: картування потреб ветеранів і членів їхніх сімей; індивідуальний супровід та маршрути перенаправлення до послуг; професійну адаптацію, перекваліфікацію і розвиток підприємницьких компетентностей;

психосоціальну підтримку сімей і групи взаємодопомоги; моніторинг соціальних ризиків та публічну звітність щодо результатів.

Фінансова архітектура проєктів має будуватися як портфель, а не як разова заявка. Європейський грант доцільно спрямовувати на стартові витрати: дослідження потреб, підготовку фахівців, цифровий реєстр сервісів, пілотування методик, супервізію та незалежне оцінювання. Місцеві програми можуть забезпечувати співфінансування сталих елементів: приміщення, комунікацію з громадами, часткове утримання сервісів, компенсаційні механізми або ваучери на навчання. Бізнес-партнери можуть надавати оплачувані стажування, обладнання, менторство і замовлення на продукцію ветеранських соціальних підприємств. Наукові установи забезпечують доказову базу, етичні протоколи роботи з чутливими даними та вимірювання результатів за індикаторами зайнятості, доступності послуг, психологічної стійкості й зниження соціальної напруги.

Особлива роль інститутів громадянського суспільства полягає в довірі, гнучкості та близькості до цільових груп. Саме громадська організація може швидко виявляти прогалини між потребами ветеранів і спроможністю системи послуг, формувати партнерства, проводити комунікаційні кампанії, забезпечувати зворотний зв'язок і адвокатувати зміни до місцевих програм. Водночас для роботи з європейськими грантами така організація повинна мати належне фінансове управління, політики доброчесності, процедури закупівель, систему захисту персональних даних, механізми запобігання конфлікту інтересів та прозорі звітності.

Для Полтавського регіону запропонований підхід може стати інструментом підвищення соціальної безпеки, оскільки поєднує підтримку конкретної людини з розвитком інституційної спроможності громади. Очікуваними результатами є зростання рівня економічної самостійності, зменшення ризиків соціальної ізоляції, посилення партнерства між владою, громадським сектором, бізнесом і наукою, а також формування реплікованої моделі, яку можна масштабувати на інші громади. Практична цінність моделі полягає в тому, що вона перетворює грантовий ресурс на довгостроковий сервіс, а не на короткострокову подію. Отже, європейські грантові ініціативи слід розглядати не як допоміжне джерело коштів, а як механізм модернізації регіональної системи реінтеграції ветеранів і зміцнення економічної безпеки.

Література

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3551-12> (дата звернення: 06.05.2026).
2. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1209-2024-%D1%80> (дата звернення: 01.05.2026).
3. The Ukraine Facility. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (дата звернення: 06.05.2026).
4. EU-funding opportunities for your CSO project! EU4Ukraine. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/eu-funding-opportunities-for-cso-project/> (дата звернення: 04.05.2026).
5. International cooperation with Ukraine in research and innovation. European Commission. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/europe-world/international-cooperation/association-horizon-europe/ukraine_en (дата звернення: 05.05.2026).

Вовченко Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Незамай Наталія Олександрівна,
студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ У СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ ВЕТЕРАНСЬКОГО БІЗНЕСУ

В умовах тривалої військової агресії та трансформації національної економіки, ветеранське підприємництво перетворюється з інструменту соціальної адаптації на стратегічний актив економічного відновлення [1]. Реінтеграція ветеранів через розвиток власної справи дозволяє не лише знизити навантаження на державний бюджет щодо соціальних виплат, а й стимулює створення нових робочих місць у критично важливих секторах. Ветеранський бізнес характеризується високим рівнем адаптивності, соціальної відповідальності та орієнтації на потреби громад, що є визначальним для відновлення постраждалих територій [2]. Проте основним бар'єром на шляху до масштабування цього напрямку залишається обмежений доступ до фінансування, що актуалізує дослідження механізмів його кредитування.

Фінансові посередники в умовах воєнної економіки перестають бути просто трансакційними центрами, перетворюючись на головних агентів державної політики реінтеграції [3]. Їхня роль є багатогранною і охоплює такі аспекти:

- акумуляція ресурсів: державні банки (наприклад, Ощадбанк, ПриватБанк) виступають головними операторами пільгових програм, забезпечуючи перевірку цільового використання коштів та оцінку життєздатності бізнес-ідей. Це дозволяє мінімізувати корупційні ризики та гарантувати, що державна підтримка доходить до кінцевого бенефіціара;

- альтернативний скоринг: оскільки ветерани часто не мають сформованої за роки служби кредитної історії, банки впроваджують інноваційні методики оцінки. Вони базуються на якості бізнес-плану, професійному досвіді захисників та потенціалі ринку, а не лише на ретроспективних фінансових показниках [1];

- освітньо-консультаційна функція: фінансові установи фактично трансформуються у бізнес-інкубатори [4]. Вони надають комплексну підтримку з питань податкового планування, юридичного супроводу та менеджменту ще на етапі підготовки заявки, що підвищує фінансову грамотність ветеранів-підприємців;

- соціальна медіація та психологічна адаптація: через створення спеціалізованих сервісних зон та навчання персоналу навичкам комунікації з ветеранами, банки стають першою точкою входу колишніх військових у цивільний економічний простір, сприяючи їхній психосоціальній реабілітації через професійну самореалізацію;

- ризик-менеджмент у партнерстві з державою: банки беруть на себе функцію розподілу кредитних ризиків, використовуючи державні гарантії та міжнародні грантові лінії, що дозволяє кредитувати сегменти, які раніше вважалися високо ризиковими. На сьогодні в Україні сформовано розгалужену систему фінансової підтримки, де державні гранти інтегруються з банківськими кредитними лініями (табл. 1).

Забезпечення економічної безпеки самих фінансових посередників є критичною умовою стійкості всієї системи ветеранського кредитування. В умовах воєнного стану банки стикаються з безпрецедентним зростанням частки непрацюючих кредитів, що змушує їх трансформувати внутрішні системи безпеки [2].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика інструментів фінансування ветеранського бізнесу

Джерело/Програма	Цільове призначення	Умови (ставки/ліміти)	Переваги
Гранти «Власна справа» (єРобота)	Запуск мікро- та малого бізнесу	Від 250 тис. до 1 млн грн	Безповоротна допомога за умови створення робочих місць
Програма «5-7-9%»	Розширення виробництва, обігові кошти	5–9% річних, термін до 5 років	Найнижча вартість капіталу завдяки державній компенсації
Проекти УВФ	Грантова підтримка стартапів	До 3 млн грн на конкурсній основі	Спеціалізована підтримка саме для ветеранів та їхніх сімей
Програми держбанків	Франшизи, придбання обладнання	Пільгові ставки, часто без застави	Спрощена процедура розгляду через «Дію»

Джерело: узагальнено авторами за даними [1-2, 6]

По-перше, безпека посередників базується на диверсифікації ризиків через партнерство [5]. Замість класичного прийняття ризику на баланс банку, використовується модель розподілу втрат, де держава або міжнародні фінансові організації (наприклад, через механізми ЄІВ чи ЄБРР) виступають гарантими першої втрати. Це захищає капітал банку від критичних збитків у разі дефолту ветеранського підприємства через бойові дії. По-друге, ключовим елементом безпеки є інформаційно-аналітичний захист. Фінансові установи впроваджують посилений моніторинг цільового використання коштів, інтегрований із державними реєстрами та цифровими платформами (зокрема «Дія»). Це дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити прозорість фінансових потоків. По-третє, важливим аспектом є резервування та управління ліквідністю. Формування адекватних страхових резервів під пільгові кредити за підтримки НБУ дозволяють банкам зберігати фінансову стійкість навіть при реалізації негативних сценаріїв. Таким чином, безпека фінансового посередника забезпечується не через відмову від кредитування високого ризику, а через створення багаторівневої системи хеджування, де банк виступає захищеним каналом між державним ресурсом та ветераном-підприємцем.

Отже, формування ефективної моделі кредитування ветеранського бізнесу передбачає побудову системи розподілу ризиків між державою, банківським сектором та міжнародними фінансовими партнерами. Водночас ключовим викликом є не стільки обмеженість фінансових ресурсів, скільки необхідність створення інклюзивної фінансової інфраструктури, здатної враховувати специфіку соціально-професійного досвіду ветеранів. У цьому контексті розвиток інструментів державних гарантій у поєднанні з менторською підтримкою сприятиме зниженню кредитних ризиків, підвищенню життєздатності ветеранських бізнес-проектів та забезпеченню їх розвитку як важливої складової повоєнного економічного відновлення України.

Література

1. Річний звіт Українського ветеранського Фонду за 2025 рік. Український ветеранський фонд Міністерства у справах ветеранів України. Київ, 2025. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/doc/report-2025.pdf>.
2. Шульц С. Л., Луцків О. М. Регіональна політика підтримки ветеранського підприємництва в умовах війни. *Регіональна економіка*. 2024. № 1 (111). С. 15–24.
3. Варцаба В. І., Макарович В. К. Фінансовий механізм підтримки малого бізнесу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-51-42.

4. Рекомендації для підтримки українських фінансових установ у становленні більш інклюзивними, безпечними та доступними роботодавцями. Національний банк України. 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/UFI_GUIDANCE%20NOTE_UKR.pdf?v=17.

5. Holubieva V., Sivkov S., Moskvina B. The role of international investment programs in promoting the development of veteran entrepreneurship in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. Vol. 11, No. 3. P. 307–319. DOI: 10.30525/2256-0742/2025-11-3-307-319.

6. Інструменти реалізації ветеранської політики та роботи з ветеранами в територіальних громадах. Серія «Соціальні інновації в територіальних громадах»: навчально-методичний посібник. О. В. Купенко, А. М. Костенко, Г. Є. Улунова та ін. Суми: Мрія, 2026. 176 с.

УДК 351.84

Г

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

б

ТЕХНОЛОГІЯ КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТУ У ФОРМУВАННІ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

а

Сучасна ветеранська політика України формується в умовах зростання кількості ветеранів війни, демобілізованих осіб, членів їхніх сімей, родин загиблих, зниклих безвісти та військовополонених. Це зумовлює необхідність переходу від фрагментарної системи надання пільг і послуг до інтегрованої моделі супроводу, орієнтованої на реальні потреби людини, її життєву ситуацію, рівень адаптації до цивільного життя та можливості громади. Особливого значення у цьому контексті набуває технологія кейс-менеджменту, яка дозволяє поєднати соціальні, медичні, психологічні, освітні, правові, реабілітаційні та економічні інструменти підтримки в єдину систему допомоги ветерану та його родині. Кейс-менеджмент у сфері ветеранської політики доцільно розглядати як технологію індивідуалізованого супроводу, що передбачає оцінювання потреб ветерана, визначення проблемної ситуації, планування необхідних дій, перенаправлення до відповідних надавачів послуг, моніторинг результатів і повторне оцінювання ефективності підтримки. Її ключова особливість полягає в тому, що фахівець із супроводу [1] не замінює собою надавачів послуг, а виконує координаційну, інформаційну, консультативну та аналітичну функції. Він допомагає ветерану зорієнтуватися в системі державних гарантій, пільг, адміністративних процедур, соціальних послуг і можливостей громади. **в**

Актуальність застосування кейс-менеджменту посилюється тим, що ветеран після повернення до громади часто змушений звертатися до різних інституцій: ЦНАПу, органів соціального захисту, закладів охорони здоров'я, центрів зайнятості, освітніх установ, місцевої влади, громадських організацій. За відсутності чіткого алгоритму взаємодії це призводить до дублювання повноважень, втрати часу, інформаційної перевантаженості та зниження довіри до системи підтримки. Кейс-менеджмент дає змогу створити зрозумілу «точку входу» для ветерана, забезпечити безперервність супроводу та персоналізувати допомогу залежно від конкретних життєвих обставин. Особливу роль відіграють цифрові інструменти. Оцифрування первинної документації,

¹¹ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Інклюзивна екосистема соціально-економічної реінтеграції ветеранів: безпекоорієнтований підхід», державний реєстраційний номер 0126U000630

ведення електронного кейсу, фіксація звернень, моніторинг статусу послуг і накопичення аналітичних даних дають змогу підвищити прозорість, швидкість і якість супроводу. Цифровий кейс-менеджмент створює передумови для міжвідомчої взаємодії, зменшення бюрократичного навантаження на ветерана, уникнення дублювання запитів і формування цілісної інформаційної картини щодо потреб ветеранів у громаді. Отже, технологія кейс-менеджменту є одним із ключових інструментів модернізації ветеранської політики в Україні. Її впровадження сприяє переходу від розрізненої системи пільг і послуг до людиноцентрованої моделі підтримки, у центрі якої перебувають потреби ветерана та його родини. Ефективність цієї технології залежить від чіткості алгоритмів взаємодії, професійної підготовки фахівців супроводу, цифровізації документування, міжвідомчої координації та спроможності громади використовувати аналітичні дані для прийняття управлінських рішень.

Література

проект Закону України «Про фахівців із супроводу ветеранів та демобілізованих осіб» від 05.09.2025 № 14014 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ji13546a>.

УДК 364.4-057.36:331.5:316.4(477)

Глушко Аліна Дмитрівна¹²,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СИСТЕМНІ ВИКЛИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ

Реінтеграція ветеранів війни в Україні є складним багаторівневим процесом, що охоплює не лише повернення особи до цивільного життя, а й відновлення її соціальної ролі, економічної активності та професійної самореалізації [1]. У цьому контексті соціально-економічні ризики реінтеграції доцільно розглядати як сукупність потенційних деструктивних наслідків, що виникають у разі недостатньої результативності державної, громадської та інституційної підтримки ветеранів після завершення військової служби. Їхня специфіка полягає в тому, що індивідуальні проблеми ветерана – втрата доходів, труднощі з працевлаштуванням, психологічна напруга, соціальна ізоляція – поступово трансформуються у ширші ризики для громади, ринку праці, бюджетної системи [2] та соціальної стабільності держави.

Згідно з аналітичними матеріалами Українського ветеранського фонду правомірно виділити два ключових блоки ризиків реінтеграції ветеранів війни в Україні – соціальні та економічні (рис. 1). Економічні ризики насамперед пов'язані зі зростанням рівня безробіття серед ветеранів. За даними звіту «Портрет ветерана 2025», 73 % ветеранів і ветеранок вважають відсутність роботи ймовірним негативним явищем після повернення з війни. Крім того, 50 % опитаних зазначили потребу в матеріальній підтримці, що свідчить про ризик матеріальної нестабільності як одну з центральних проблем реінтеграції [4]. Наступним економічним ризиком є поглиблення диспропорцій на ринку праці. Дефіцит кадрів в Україні об'єктивно зумовлений воєнним станом. Водночас, частина ветеранів стикається з труднощами працевлаштування через невідповідність між потребами ринку праці, очікуваним рівнем оплати, необхідністю перекваліфікації та недостатньою адаптацією

¹² Тези підготовлено в межах виконання НДР «Інклюзивна екосистема соціально-економічної реінтеграції ветеранів: безпекоорієнтований підхід», державний реєстраційний номер 0126U000630

роботодавців до роботи з ветеранами [5]. Це посилює вже наявні структурні дисбаланси ринку праці та не дозволяє повноцінно використати наявний трудовий потенціал країни. Безробіття ветеранів спричиняє зменшення податкових надходжень та зростання бюджетних видатків на соціальний захист.

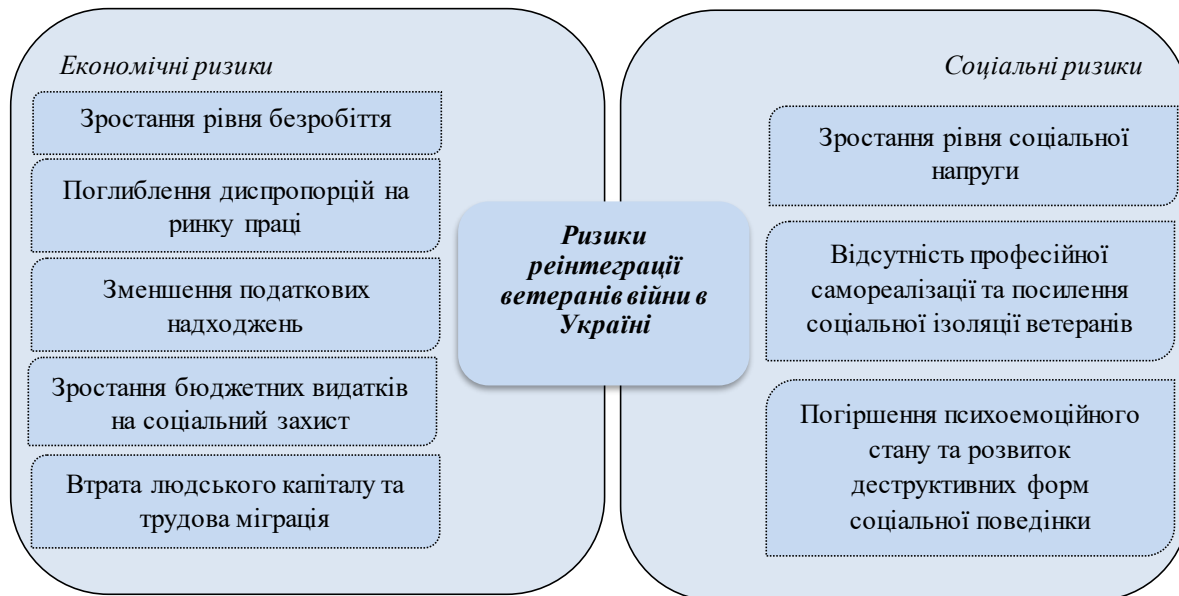

Рис. 1. Ризики реінтеграції ветеранів війни в Україні

Джерело: систематизовано автором за [3]

Окремим економічним ризиком є втрата людського капіталу та трудова міграція [6], в тому числі ветеранів. Ветерани повертаються до цивільного життя з вагомим досвідом, навичками управління, логістики, роботи з технікою, документообігу, організації діяльності в умовах невизначеності. Проте, за відсутності належних умов для самореалізації, цей потенціал може бути втрачений. За несприятливих умов частина ветеранів може шукати можливості праці за кордоном, тоді як українська економіка в період повоєнного відновлення, навпаки, потребуватиме додаткових трудових ресурсів.

Соціальні ризики реінтеграції ветеранів охоплюють насамперед зростання рівня соціальної напруги, яка виникає тоді, коли суспільне сприйняття ветеранів не супроводжується глибоким розумінням їхніх реальних потреб, проблем і труднощів адаптації. За даними «Портрета ветерана 2025», 75 % ветеранів вважають імовірним нерозуміння суспільства, а 58 % зазначають, що українське суспільство недостатньо поінформоване про потреби та проблеми ветеранів у цивільному житті [4]. За таких умов формується підґрунтя для комунікативних бар'єрів, соціального відчуження та посилення напруги між ветеранською спільнотою і цивільним середовищем. Із цим безпосередньо пов'язаний ризик відсутності професійної самореалізації та посилення соціальної ізоляції ветеранів. Тривала відсутність професійної реалізації після завершення служби може посилювати соціальну ізолюваність ветеранів.

Ще одним вагомим блоком є погіршення психоемоційного стану та розвиток деструктивних форм соціальної поведінки. Згідно з проведеними дослідженнями, 85 % ветеранів вважають психоемоційну нестабільність імовірним негативним явищем, 79 % – ризик зловживання алкоголем чи наркотиками, а 71 % – конфлікти у сім'ї та родині [4]. Відсутність повноцінної соціально-економічної адаптації призводить до виникнення ризиків агресії, відчуження та деструктивної поведінки.

Отже, ризики реінтеграції ветеранів війни в Україні доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних економічних і соціальних загроз. Їх взаємодія має

кумулятивний характер, зокрема економічна нестабільність ускладнює соціальну адаптацію ветеранів, а соціальна дезадаптація, своєю чергою, знижує можливості їхньої професійної реалізації та повноцінного включення у цивільне життя. Відповідно мінімізація ризиків соціально-економічної реінтеграції ветеранів України потребує переходу від компенсаційної моделі допомоги до активної моделі реінтеграції, орієнтованої на гідну зайнятість, перекваліфікацію, підтримку ветеранського підприємництва та психологічний супровід.

Література

1. Єгоричева С. Б. Фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів війни в Україні. *Економіка і регіон*. 2024. № 3. С. 133-140. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3493](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3493).
2. Hlushko A. D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.
3. Аналітична довідка «Відсутність можливостей для працевлаштування ветеранів з інвалідністю: ризики для держави та суспільства». URL: https://veteranfund.com.ua/analytics/vidsutnist_mozhlyvostei_dlia_pratsevlashtuvannia_veteraniv_z_invalidnistiu/#utm (дата звернення: 02.05.2026).
4. Дослідження «Портрет ветерана 2025». URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/12/Portret-veterana-2025.pdf> (дата звернення: 02.05.2026).
5. Онищенко С. В., Глушко А. Д. Фінансова та цифрова інклюзія ветеранів в аспекті зміцнення соціально-економічної безпеки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 15. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-15-03-04>.
6. Маслій О.А., Гайдаш О.С. Систематизація загроз кадровій безпеці підприємств в умовах глобальної нестабільності. *Економіка і регіон*. 2025. № 3(98). С. 233–242. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3\(98\).4036](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).4036) (дата звернення: 02.05.2026).

УДК 364.444-058.65:34

Кульчій Інна Олексіївна,

кандидат наук з державного управління, доцент

Панасюк Віталій Валентинович, студент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ

В умовах повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію України, що розпочалося 24 лютого 2022 року, питання соціального захисту ветеранів набуло особливої гостроти та суспільної значущості. Зростання кількості учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок поранень, а також членів сімей загиблих військовослужбовців зумовлює необхідність формування дієвої, науково обґрунтованої системи державних гарантій. Проблеми реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство, забезпечення їх гідного рівня життя та психологічної реабілітації залишаються ключовими викликами для держави і потребують комплексного правового врегулювання.

Правову основу соціального захисту ветеранів в Україні становить розгалужена система нормативно-правових актів. Конституція України (1996) закріплює загальні принципи соціального захисту, зокрема статті 46–49, що гарантують право на соціальне забезпечення, охорону здоров'я та достатній життєвий рівень [1]. Ключовим спеціальним актом є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ, який визначає категорії ветеранів, встановлює перелік пільг, компенсацій та видів допомоги [2]. Важливе місце займають також:

Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-ХІІ, що регулює пенсійне забезпечення військових [3]; Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 532 «Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій» [4]; а також Стратегія державної ветеранської політики на 2022–2032 роки, затверджена розпорядженням КМУ від 29.07.2022 № 733-р [5].

Незважаючи на розгалужену правову базу, чинна система соціального захисту ветеранів має недоліки. По-перше, простежується фрагментарність правового регулювання: численні закони та підзаконні акти нерідко містять колізії, що ускладнює реалізацію гарантованих прав. По-друге, фінансова недостатність: обсяги бюджетних видатків на соціальний захист ветеранів часто не відповідають реальним потребам. За даними Рахункової палати України (2023), лише 68% запланованих видатків на реабілітаційні програми виконуються в повному обсязі. По-третє, недостатній розвиток психосоціальної реабілітації: попри прийняття профільного законодавства, мережа центрів психологічної допомоги ветеранам залишається нерозвинутою, що сприяє поширенню ПТСР.

Аналіз чинної інституційної системи дозволяє виокремити ключові проблеми. По-перше, інституційна розпорошеність: повноваження у сфері ветеранської політики розподілені між Міністерством у справах ветеранів, Міністерством оборони, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством соціальної політики та Пенсійним фондом, що призводить до дублювання функцій і міжвідомчих конфліктів. Дослідниця Н. В. Болотіна зазначає, що «відсутність єдиного координаційного органу з реальними повноваженнями є системною проблемою соціального захисту в Україні» [6]. По-друге, недостатня цифровізація: попри запровадження реєстру ветеранів у системі «Дія», інформаційні бази різних відомств досі не інтегровані, що ускладнює надання послуг за принципом єдиного вікна. По-третє, кадровий дефіцит: у реабілітаційних установах гостро бракує фахівців з психологічної підтримки – соціальних працівників, психотравматологів і фахівців із ПТСР.

Вивчення міжнародного досвіду є необхідним для вдосконалення вітчизняної інституційної моделі. У США функції соціального захисту ветеранів зосереджено в єдиному Department of Veterans Affairs (VA), що об'єднує медичну допомогу, освітні програми, пенсійне забезпечення та житлові субсидії. Дослідники Р. Бланк і К. Шарп (Blank, Sharp, 2021) встановили, що централізована модель VA дозволяє скоротити строки надання послуг на 40% порівняно з децентралізованими системами [7]. У Польщі після 2022 року у відповідь на досвід підтримки українських ветеранів було створено спеціалізований Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych з розширеними повноваженнями, що може слугувати орієнтиром для України [8].

З метою вдосконалення системи соціального захисту ветеранів доцільно здійснити: кодифікацію ветеранського законодавства шляхом розробки Ветеранського кодексу України; запровадити індивідуальні програми реінтеграції з урахуванням особистих потреб кожного ветерана; розбудовувати мережі ветеранських хабів як центрів комплексної допомоги на рівні громад; законодавче закріплення квот на працевлаштування ветеранів на підприємствах державної форми власності; розширення програм освітньої підтримки через «ветеранське ГІС» – електронну платформу доступу до всіх видів державної допомоги.

Інституційна система соціального захисту ветеранів в Україні перебуває в активній фазі розбудови та потребує комплексного реформування. Подолання міжвідомчої розпорошеності, цифровізація послуг та забезпечення кадрового потенціалу реабілітаційних установ є першочерговими завданнями. Успішне вирішення цих питань можливе лише за умови поєднання належного законодавчого забезпечення, достатнього фінансування та врахування наукових розробок у сфері публічного управління та соціального права.

Соціальний захист ветеранів є одним із пріоритетних завдань держави в умовах воєнного стану та постконфліктного відновлення. Чинна нормативно-правова база,

хоча й містить достатній масив гарантій, потребує систематизації та приведення у відповідність до сучасних суспільних запитів. Урахування наукових напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також міжнародного досвіду дозволить сформулювати ефективну та людиноцентровану модель ветеранської політики в Україні.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
3. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>.
4. Кабінет Міністрів України. Стратегія державної ветеранської політики на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій» від 27.04.2011 № 532. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2011-п>.
6. Болотіна Н. В. Право соціального захисту України: підручник. 4-те вид. Київ: Знання, 2021. 615 с.
7. Blank R., Sharp C. Centralized vs. Decentralized Models of Veterans' Social Protection: A Comparative Study. *Armed Forces & Society*. 2021. Vol. 47. No. 3. P. 512–531. DOI: 10.1177/0095327X20940135.
8. Kowalski T. Reforma systemu wsparcia weteranow w Polsce po 2022 roku. *Przegląd Sejmowy*. 2023. Nr 4 (177). S. 45–62.

УДК 342.9:004:342.7:061.1ЄС:355.01-057.36

Черненко Олена Михайлівна¹³,

кандидатка юридичних наук

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ: БЕЗПЕКОВІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

Цифрова трансформація публічного управління в Україні є одним із ключових напрямів модернізації держави в умовах воєнного стану та євроінтеграції. Особливого значення вона набуває у сфері соціально-економічної реінтеграції ветеранів війни, кількість яких зростає внаслідок триваючої збройної агресії РФ. У цьому контексті цифровізація державних послуг виступає важливим інструментом забезпечення доступу ветеранів до адміністративних, соціальних, медичних та інших послуг, а також їх соціальної адаптації. Водночас процеси цифрової трансформації супроводжуються низкою правових і безпекових викликів, пов'язаних із захистом персональних даних, кібербезпекою та забезпеченням прав людини у цифровому середовищі. Отже, метою дослідження є визначення особливостей цифрової трансформації державних послуг для ветеранів війни та основних безпекових і правових викликів, пов'язаних з їх наданням.

Розвиток цифрових державних послуг для ветеранів в Україні відбувається у контексті загальноєвропейської політики цифрової трансформації. Зокрема, відповідно

¹³ Тези підготовлено в межах виконання НДР «Інклюзивна екосистема соціально-економічної реінтеграції ветеранів: безпекоорієнтований підхід», державний реєстраційний номер 0126U000630

до Програми політики цифрового десятиліття до 2030 року, одним із ключових напрямів цифрової політики ЄС є створення безпечного цифрового середовища та забезпечення доступності цифрових публічних послуг для всіх категорій населення. Крім того, європейський підхід акцентує увагу на необхідності забезпечення доступних, безпечних та людиноцентричних цифрових послуг і передбачає пріоритет захисту персональних даних, цифрової інклюзії та кібербезпеки [1]. Важливе значення у цьому контексті мають положення Загального регламенту про захист даних (GDPR), які встановлюють високі стандарти захисту персональних даних та визначають принципи їх законної, безпечної і прозорої обробки [3]. Для України гармонізація національного законодавства із відповідними стандартами ЄС є важливою складовою процесу євроінтеграції.

На сучасному етапі в Україні активно впроваджуються цифрові послуги для ветеранів війни. Одним із ключових проєктів є платформа «Ветеран PRO», інтегрована до мобільного застосунку «Дія». Її функціонування побудоване за принципом «єдиного вікна» та забезпечує дистанційний доступ до державних послуг у сфері соціальної підтримки, медичної реабілітації, професійної адаптації, працевлаштування, житлових програм і ветеранського підприємництва. До платформи також інтегровано AI-асистент VeteranPro.AI та розділ «Регіональні можливості», які надають інформацію щодо пільг, державних послуг і регіональних програм підтримки ветеранів. Крім того, Міністерством у справах ветеранів України впроваджується CRM-система ОСКАР, яка призначена для фахівців із супроводу ветеранів та використовується для координації звернень, ведення кейсів та формування аналітики у сфері ветеранської політики [6; 7; 8]. Важливим елементом цифрової трансформації державних послуг для ветеранів є електронне посвідчення ветерана у застосунку «Дія», що підтверджує статус ветерана в цифровому форматі та спрощує доступ до державних послуг, соціальних гарантій і пільг без необхідності використання паперових документів. Його функціонування забезпечується через інтеграцію з Єдиним державним реєстром ветеранів війни [9].

Разом із тим цифрова трансформація державних послуг для ветеранів супроводжується низкою безпекових викликів. По-перше, це зростання кіберзагроз щодо державних інформаційних систем та ризик витоку персональних даних [4]. Цифрові платформи акумулюють значний обсяг чутливої інформації про ветеранів, зокрема дані щодо стану здоров'я, проходження військової служби, соціального статусу та отримання державної допомоги, що в умовах гібридної війни та системних кібератак на державні інформаційні ресурси України створює ризики витоку або неправомірного використання такої інформації. По-друге, суттєвим викликом є проблема цифрового розриву та цифрової нерівності [5]. Нерівний доступ до цифрових технологій і недостатній рівень цифрової грамотності можуть обмежувати реалізацію соціальних прав ветеранів війни, створюючи додаткові бар'єри у доступі до цифрових послуг та ускладнюючи процес їх соціальної адаптації. По-третє, виклики пов'язані із надмірною автоматизацією процесів прийняття рішень у сфері публічного адміністрування. Зокрема, Європейська Комісія наголошує на необхідності дотримання принципу людиноцентричності при використанні цифрових алгоритмів та систем штучного інтелекту [2]. Формалізований підхід до надання послуг не завжди враховує індивідуальні потреби ветеранів, що може негативно впливати на реалізацію їхніх прав і якість державної підтримки.

Отже, цифрова трансформація державних послуг для ветеранів війни є важливим напрямом розвитку системи державної підтримки в умовах воєнного стану та євроінтеграції. Впровадження платформи «Ветеран PRO», електронного посвідчення ветерана та інших цифрових механізмів сприяє спрощенню доступу до державних послуг і соціальних гарантій. Водночас ці процеси супроводжуються низкою безпекових і правових викликів, серед яких ризики витоку персональних даних, кіберзагрози, цифрова нерівність та надмірна автоматизація процесів прийняття

рішень. У зв'язку з цим розвиток цифрових механізмів державної підтримки ветеранів має здійснюватися з урахуванням європейських стандартів у сфері кібербезпеки, захисту персональних даних та дотримання принципу людиноцентричності.

Література

1. Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2481/oj> (Last Accessed: 05.05.2026).
2. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> (Last Accessed: 05.05.2026).
3. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). (Last Accessed: 05.05.2026).
4. Sani A. I., Olajide A. O., Ogunsanya V. A. et al. *Cybersecurity Challenges in Digitizing Government Administration. Proceedings of the International Academy of Sciences*. RPC Publishers. 2(1). 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/388278297_Cybersecurity_Challenges_in_Digitizing_Government_Administration (Last Accessed: 05.05.2026).
5. Van Dijk J. *The Digital Divide*. Cambridge : Polity, 2020. 208 p.
6. Ветеран PRO – єдина цифрова платформа для ветеранів, ветеранок та їхніх родин. URL: <https://bukoda.gov.ua/news/veteran-pro-iedyna-tsyfrova-platforma-dlia-veteraniv-veteranok-ta-ikhnikh-rodyn> (Дата звернення: 05.05.2026).
7. Ветеран PRO: нові цифрові сервіси для ветеранів і ветеранок. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/veteran-pro-novi-tsifrovi-servisi-dlya-veteraniv-y-veteranok> (дата звернення: 05.05.2026).
8. Ветеран PRO: які можливості доступні у Дії для ветеранів і ветеранок. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/veteran-pro-yaki-mozhlivosti-dostupni-u-dii-dlya-veteraniv-i-veteranok> (Дата звернення: 05.05.2026).
9. е-Посвідчення ветерана в Дії: отримуйте швидкий доступ після підтвердження в реєстрі. URL: <https://diia.gov.ua/news/e-posvidchennia-veterana-v-dii-otrymuite-shvydkyi-dostup-pislia-pidverdzhennia-v-reiestri> (Дата звернення: 05.05.2026).

УДК 338.2:364(477)

Омельченко Ігор Андрійович,

здобувач третього рівня вищої освіти

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Реінтеграція ветеранів та їхніх родин є стратегічним напрямом державної політики України, що потребує нових інструментів адаптації з урахуванням сучасних екзистенційних та соціально-економічних викликів. Згідно з офіційними даними Кабінету Міністрів України станом на квітень 2026 року чисельність ветеранів у державі перевищила 1,8 млн. осіб [6] та за даними Міністерства у справах ветеранів України у повоєнний період може сягнути 5-6 млн. осіб з урахуванням членів їхніх родин, що відповідатиме 15-20% прогнозованої чисельності населення України [4]. За таких умов ефективна економічна реінтеграція ветеранів являється важливою передумовою повоєнного економічного відновлення України та зміцнення її обороноздатності.

Проблематиці правових засад державної політики соціального захисту учасників бойових дій присвячені праці Є. Гордієнко, К. Спицької, Р. Шевченко та ін. Питання їхньої реінтеграції активно досліджуються такими науковцями як Н. Азьмук, С. Єгоричева, С. Онищенко та ін. Водночас, з урахуванням зростання викликів у зазначеній сфері, інституційно-правове забезпечення економічної реінтеграції ветеранів війни в Україні потребує подальшого ґрунтовного аналізу.

Сучасна архітектура нормативно-правового забезпечення ветеранської політики класифікується за рівнем юридичної сили на закони та підзаконні акти (зокрема укази Президента України, постанови КМУ та інші нормативні документи) [3]. Відповідно, нормативно-правове забезпечення економічної реінтеграції на сьогоднішній день представлено такими нормативно-правовими актами як Конституція України, Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб», Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про зайнятість населення» (ст. 30), Закон України «Про ветеранське підприємство», Положення про Міністерство у справах ветеранів України, Постанова КМУ «Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни», Постанова КМУ «Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій».

Є. Гордієнко наголошує, що інституційно-правовий механізм соціального захисту учасників бойових дій динамічно розвивається, але потребує вдосконалення. Прийняті закони, підзаконні акти та державні програми лише фрагментарно покращують систему. Нормативно-правовій базі бракує цілісності, послідовності, систематизації та оперативності реагування на сучасні виклики. Необхідно оптимізувати міжвідомчу координацію для усунення дублювання функцій та розпорошення коштів, зміцнити партнерство з громадськістю та забезпечити галузь фахівцями [2, с. 96-97].

Варто також зазначити, що аналіз сучасного стану правового забезпечення соціального захисту учасників бойових дій в Україні засвідчує наявність системних недоліків чинного законодавства, які обмежують можливості повноцінної реалізації гарантованих державою прав. До таких недоліків належать фрагментарність нормативно-правового регулювання, недостатня узгодженість окремих правових норм, а також невідповідність між обсягом задекларованих соціальних гарантій і реальними фінансовими можливостями їх забезпечення. Недостатня обґрунтованість бюджетного планування та відсутність дієвих механізмів фінансування цієї сфери зумовлюють ризик формального характеру окремих соціальних гарантій, затримок у їх реалізації або неповного виконання державних зобов'язань. Це негативно впливає на рівень соціальної захищеності учасників бойових дій, посилює правову невизначеність і знижує довіру до органів державної влади як суб'єктів, відповідальних за належне виконання соціальних функцій держави [3].

Для подолання наявних викликів уряд розпочав системну трансформацію ветеранської політики. Зокрема, Кабінетом міністрів України було затверджено ключові стратегії у сфері ветеранської політики: «Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року» та «Стратегія переходу з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року» [5]. Логічним продовженням затверджених стратегій стало розроблення конкретних законодавчих ініціатив. Зокрема, у зареєстрованому 25 серпня 2025 року проєкті Закону України «Про основні засади державної ветеранської політики щодо ветеранів/ветеранок, які брали участь у відсічі збройної агресії російської федерації проти України» запропоновано чіткі визначення понять «ветеран/ветеранка», «інтеграція (реінтеграція) у цивільне життя». Проєкт визначає

основні правові, економічні, соціальні та організаційні засади державної ветеранської політики, встановлює єдину систему підтримки та державні механізми реалізації програм реінтеграції, що сприятимуть відновленню соціальних, житлових і економічних прав ветеранів [1].

Отже, попри розгалуженість нормативно-правової бази, вона залишається фрагментарною та недостатньо адаптованою до сучасних викликів і бюджетних реалій. Необхідним є перехід від застарілих моделей до стратегії економічної реінтеграції. Якісне нормативно-правове забезпечення має стати фундаментом, що в майбутньому дасть змогу включити ветеранів до продуктивної економічної діяльності та забезпечити довгострокову стійкість національної економіки. Адже в умовах наявного різкого демографічного скорочення саме ветерани можуть сформувати вагомий сегмент людського капіталу та виступити драйвером сталого економічного зростання.

Література

1. Про основні засади державної ветеранської політики щодо ветеранів/ветеранок, які брали участь у відсічі збройній агресії Російської Федерації проти України : проект Закону України № 13696. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57192> (дата звернення: 02.05.2026).
2. Гордієнко Є. П. Механізми реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій в Україні: дис. ... д-ра філософії в галузі держ. упр.: 281. Харків, 2021. 296 с.
3. Спицька К. Правові засади соціального захисту учасників бойових дій в Україні. Юридичний вісник. 2022. № 2. С. 171–181. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2336> (дата звернення: 02.05.2026).
4. Сценарії та економічні наслідки економічної політики: аналітичний звіт. Український інститут майбутнього. URL: <https://drive.google.com/file/d/10LNau6OviXkKH2LKw72fhCwvIZFeBNGL/view> (дата звернення: 02.05.2026).
5. Нормативно-правові акти ветеранської політики. РеСтарт – платформа відновлення людського капіталу. URL: <https://restartukraine.com.ua/news/normativno-pravovi-akty-veteranskoyi-polityky-dopovnyuyetsya> (дата звернення: 02.05.2026).
6. Патріот Донбасу. *Патріот Донбасу*. URL: <https://donpatriot.news/premyerka-ozvuchyla-kilkist-veteraniv-v-ukrayini> (дата звернення: 02.05.2026).

УДК 336.1:364.4-057.36:331.5(477)

Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Божинська Катерина Леонідівна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної війни в Україні значно зросла кількість ветеранів, які потребують не лише соціальної, а й економічної підтримки. Після повернення до цивільного життя важливим завданням держави стає створення умов для працевлаштування ветеранів, підтримки їх підприємницької діяльності та забезпечення фінансової стабільності. Фінансово-економічна підтримка ветеранів охоплює широкий комплекс інструментів, що включає державні виплати, пільги, компенсації, грантові

програми для започаткування або розвитку власної справи, програми професійної перепідготовки, сприяння зайнятості, підтримку ветеранського підприємництва, пільгове кредитування, менторський супровід і партнерські ініціативи за участю держави, бізнесу та міжнародних донорів [1, 2]. Впровадження зазначених інструментів дозволяє сформулювати передумови для економічної самостійності ветеранів, зниження ризиків безробіття та соціальної ізоляції.

Одним із найбільш важливих інструментів економічної підтримки ветеранів є державні грантові програми, спрямовані на започаткування або розвиток власної справи. Зокрема, у межах урядової програми «єРобота» передбачено можливість отримання гранту для створення або розвитку ветеранського бізнесу [3]. Програма орієнтована на тих, хто має бізнес-ідею, відповідний план, необхідні навички та прагнення до підприємницької діяльності. Отримані кошти можуть використовуватися для відкриття власної справи або розширення вже наявного бізнесу, що створює передумови для економічної самостійності ветеранів і формування нових робочих місць.

Особливість грантової підтримки полягає в тому, що вона має не лише індивідуальний, а й ширший соціально-економічний ефект. Для ветерана грант є стартовим ресурсом для професійної самореалізації, відновлення фінансової незалежності та включення у цивільну економіку. Для громади – це можливість появи нових підприємницьких ініціатив, додаткових робочих місць, розширення локального виробництва або сфери послуг. Для держави – це інструмент зменшення ризиків безробіття, зниження залежності від соціальних виплат, збільшення податкових надходжень і підтримки малого бізнесу як основи економічного розвитку [4].

Важливу роль у системі фінансово-економічної підтримки ветеранів відіграє Державна служба зайнятості, яка забезпечує комплекс послуг, пов'язаних із професійною адаптацією, працевлаштуванням, навчанням і перекваліфікацією [5]. Зокрема, Державна служба зайнятості надає можливість отримання ваучера на навчання, що може використовуватися для підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації. Професійне навчання і перекваліфікація мають принципове значення для ветеранів, оскільки частина з них після завершення служби не може або не прагне повернутися до попередньої професії. Військовий досвід формує специфічні навички – управління людьми, дисципліну, відповідальність, здатність діяти в умовах ризику, логістичне мислення, технічні й комунікаційні компетентності. Однак ці навички потребують адаптації до потреб цивільного ринку праці. Саме тому професійне навчання має поєднуватися з кар'єрним консультуванням, оцінюванням набутих компетентностей, допомогою у складанні резюме, підготовкою до співбесід, підбором вакансій і супроводом у перші місяці працевлаштування.

Окремий напрям підтримки пов'язаний із діяльністю Міністерства у справах ветеранів України, яке координує формування та реалізацію ветеранської політики, зокрема у сфері соціальної та професійної адаптації, підтримки ветеранського підприємництва й розвитку партнерств із державними, громадськими та міжнародними інституціями [6]. Важливим кроком у цьому напрямі є акумулювання інформації про гранти, фінансову підтримку, консультаційні програми, навчальні ініціативи та партнерські можливості для ветеранського бізнесу на спеціалізованих ресурсах, зокрема Ветеран PRO. Такий підхід сприяє підвищенню доступності інформації та дає змогу ветеранам швидше орієнтуватися в наявних інструментах підтримки.

Вагомим елементом фінансово-економічної підтримки є програми Українського ветеранського фонду. Зокрема, на платформі Ветеран PRO зазначено, що серед доступних можливостей є програма мікрофінансування бізнесу ветеранів, у межах якої можна отримати одноразову компенсацію за придбані товари або обладнання для

власної справи чи незалежної професійної діяльності, а також гранти «Варто», розміри яких залежать від конкретного конкурсу. Такі програми є важливими, оскільки дозволяють підтримати як початкові підприємницькі ініціативи, так і розвиток уже діючого ветеранського бізнесу.

Поряд із державними інструментами важливе місце займають грантові програми міжнародних організацій, благодійних фондів, громадських об'єднань і донорських структур. Вони можуть бути спрямовані на підтримку малого бізнесу, аграрних ініціатив, IT-проектів, соціального підприємництва, професійного навчання, психологічного супроводу та розвитку громадських ініціатив ветеранів [7, 8]. Їхня перевага полягає у більшій гнучкості, можливості врахування локальних потреб, підтримці інноваційних і соціально значущих проектів, а також у поєднанні фінансування з навчанням, менторством і консультаційним супроводом.

Водночас ефективність фінансово-економічних інструментів підтримки ветеранів залежить не лише від обсягу фінансування, а й від якості їх адміністрування. Серед ключових проблем можна виокремити недостатню поінформованість ветеранів про наявні програми, складність підготовки бізнес-планів і пакетів документів, нерівномірний доступ до консультаційної підтримки в різних регіонах, недостатній рівень підприємницьких знань, психологічну неготовність частини ветеранів до започаткування власної справи, а також обмеженість фінансових ресурсів порівняно з масштабом потреб ветеранської спільноти. Крім того, започаткування власної справи в умовах воєнної економіки супроводжується високими ризиками, а саме нестабільністю попиту, зростанням витрат, проблемами з логістикою, кадровим дефіцитом, обмеженим доступом до кредитних ресурсів і невизначеністю регуляторного середовища.

Важливим напрямом удосконалення системи підтримки є спрощення процедур отримання грантів, розширення інформаційних кампаній, розвиток консультаційних центрів для ветеранів-підприємців, формування менторських програм за участю досвідчених підприємців, залучення громад і місцевого бізнесу до підтримки ветеранських ініціатив [9]. Доцільним є також поєднання грантових програм із професійним навчанням, психологічним супроводом і програмами адаптації родин ветеранів, оскільки економічна самореалізація часто залежить не лише від фінансового ресурсу, а й від рівня особистої готовності, соціальної підтримки та стабільності найближчого середовища.

Отже, фінансово-економічні інструменти підтримки ветеранів війни в Україні виконують важливу роль у забезпеченні їхньої економічної адаптації, професійної самореалізації та соціальної реінтеграції. Державні гранти, програми зайнятості, професійне навчання, підтримка ветеранського підприємництва, мікрофінансування, міжнародні грантові ініціативи та менторські програми формують комплексну основу для переходу ветеранів від статусу отримувачів допомоги до статусу активних учасників економічного життя. Ефективна реалізація цих інструментів є важливою умовою зниження безробіття, розвитку малого бізнесу, зміцнення людського капіталу, підтримки місцевої економіки та забезпечення соціально-економічної стійкості України.

Література

горичева С.Б. Фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів війни в Україні. *Економіка і регіон*. 2024. (3(94)). 133–140. DOI:

нищенко С. В., Глушко А. Д. Фінансова та цифрова інклюзія ветеранів в аспекті зміцнення соціально-економічної безпеки. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія:

е

о

н

у

д

е

р

лушко А.Д. Деретуляція бізнес-середувища в Україні в умовах воєнного стану. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали Міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 24–27 (215 с.).

ержавна служба зайнятості України. Офіційний сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua>.

іністерство у справах ветеранів України. Офіційний сайт. URL: <https://mva.gov.ua>.

of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022. P. 120–148.

кач Д. Соціально-психологічна адаптація репатріантів: труднощі та можливості в сучасній Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 2(78). С. 440–448.

Нричева С., Лахижа М. Реінтеграція ветеранів війни в Україні: управлінські та економічні аспекти. *Розвиток міста*. 2024. № 2 (02). С. 55–62. DOI:

Р

Н

Р

Р

УДК 351:364-78:355.292

Е

Н

К

К

І

Н

К

т

т

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

В

Маслак Роман Костянтинович,

студент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВІЙСЬКОВА КАР'ЄРА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення зумовило трансформацію кар'єрного поступу в ЗСУ: ключовими змінами стали пріоритетність контрактної служби над мобілізацією, запровадження механізму прискореного отримання звань та розширення програм підготовки особового складу як на вітчизняних, так і на іноземних майданчиках.

Кар'єрний шлях у Збройних Силах України стартує з базової посади або профільної підготовки. Подальше просування базується на системі персонального планування, де ключовими факторами є фаховий рівень, підсумки атестування та особистий внесок військовослужбовця.

Актуальним пріоритетом України на сьогодні є оперативна підготовка офіцерського корпусу. Задля швидкого комплектування посад командирів ланки «взвод-рота» передбачено спрощений порядок отримання звання молодшого лейтенанта для таких категорій: випускників інтенсивних курсів підготовки; сержантського складу з вищою освітою або реальним досвідом управління офіцерськими підрозділами; мобілізованих фахівців зі ступенем бакалавра, що завершили спеціалізований вишкіл. Гнучкість військової кар'єри забезпечується через чергування бойової, штабної та викладацької діяльності, що гарантує високу адаптивність фахівця в поствоєнний період.

Військова кар'єра в Україні - це шлях від новачка до професіонала, що будується на принципах меритократії: враховуються реальні досягнення, компетенції та результати атестацій. Наразі діє «зелений коридор» для отримання офіцерських звань. Також система ротаций між фронтом, штабом та навчальними центрами дозволяє офіцерам залишатися затребуваними експертами навіть після демобілізації або переходу до цивільного життя.

На виконання кроку 3 «Створення інтегрованої військової кадрової політики Мініборони» Плану пріоритетних дій Уряду, затвердженого розпорядженням Кабінету

Міністрів України від 14 березня 2023 року № 221-р, з метою визначення сучасних засад військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на середньострокову перспективу затверджено Концепцію військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року.

Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року – це система поглядів Міністерства оборони на розвиток військової кадрової політики, зорієнтованої на виконання оперативних цілей і завдань, визначених потребою забезпечення складових оборонного відомства необхідною кількістю вмотивованого персоналу, а також стратегічними та програмними документами оборонного планування спрямованими на вдосконалення нормативно-правових актів, організаційної, наукової, освітньої та інших видів діяльності органів військового управління у сфері управління персоналом [1].

Попри розширення можливостей, військова кар'єра в Україні стикається з низкою хронічних та нових викликів. Ці проблеми заважають перетворенню ЗСУ на повноцінну професійну інституцію західного зразка. В Україні кар'єра досі прив'язана до посади, а не до звання (як у країнах НАТО), і щоб отримати вище звання, військовий обов'язково має обійняти відповідну посаду. Якщо посада зайнята, талановитий офіцер «застряє» у званні, навіть якщо він професійно переріс своє місце. Відповідно виникає шпучне стримування кар'єрного росту та втрата мотивації у професіоналів. Незважаючи на цифровізацію (застосунки «Армія+», «Резерв+»), рівень паперової тяганини залишається високим. Командири витрачають до 50–70% часу на заповнення журналів, рапортів та актів списання майна замість бойової підготовки чи управління підрозділом, що спричиняє професійне вигорання офіцерів, які хотіли воювати та керувати, а стали «адміністраторами паперів».

У 2025–2026 роках питання демобілізації та чітких термінів залишається найгострішим. Військова кар'єра сприймається багатьма не як свідомий шлях розвитку, а як «квиток в один кінець» через відсутність механізму ротації та звільнення після тривалої служби. Психологічне виснаження та зниження привабливості контракту для цивільних фахівців. Незважаючи на підвищення грошового забезпечення, питання власного житла для військових залишається нерозв'язаним десятиліттями. Система службового житла або черг застаріла. Військовослужбовець не відчуває стабільності для своєї родини, що змушує досвідчених фахівців звільнитися при першій нагоді. Через високу інтенсивність боїв та втрати, кар'єра в піхотних підрозділах часто є дуже короткою або травматичною. Водночас у тилових чи технологічних підрозділах (БПЛА, РЕБ) умови значно кращі. Диспропорція в престижності різних родів військ, де найважча робота (піхота) є найменш привабливою для довгострокової кар'єри.

Військова кар'єра в Україні зараз перебуває у стані «переходу». Вона вже дає унікальний досвід та швидкий ріст для сміливих, але все ще обтяжена застарілою системою управління, яка повільно адаптується до вимог сучасної війни.

На нашу думку, доцільно запровадити систему, де звання присвоюється за сукупністю компетенцій, вислуги та результатів тестів, незалежно від наявності вакантної «клітинки» в штаті. Використовувати науковий метод багатофакторного оцінювання: військовослужбовця оцінюють не лише зверху (начальник), а й знизу (підлеглі) та збоку (колеги). Створити алгоритмічну систему підбору кадрів на основі Big Data, де система автоматично пропонує кандидатів на посади, аналізуючи їхній реальний бойовий досвід, пройдені курси та психологічний профіль. Запровадження системи мікромодульного навчання. Короткі інтенсивні курси (2–4 тижні) за стандартами НАТО (наприклад, за моделлю ADL – Advanced Distributed Learning) мають стати обов'язковими для кожного наступного кроку в кар'єрі і як результат – постійна адаптивність офіцерів до технологій, що змінюються (БПЛА, РЕБ, ШІ).

Грошове забезпечення має залежати не лише від звання та посади, а й від рівня володіння дефіцитними навичками (знання мов, сертифікація за стандартами НАТО, IT-компетенції).

Література

1. Про затвердження Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року: наказ Міністерства оборони України від 27.10.2023 р. № 637 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0637322-23#Text>.

УДК 334.722:004:351.863(477)

Скрильник Андрій Сергійович,

кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасна економічна безпека України дедалі більшою мірою залежить від здатності економічної системи не лише відновлювати виробничий потенціал, а й розширювати реальну участь різних соціальних груп і територій у підприємницькій активності. Воєнні втрати, демографічний дисбаланс, просторові розриви, обмежений доступ до капіталу та прискорена цифровізація актуалізують розгляд підприємництва як інструменту відновлення людського капіталу, соціально-економічної інтеграції, стійкої зайнятості та підвищення спроможності громад. У такій логіці цифрова екосистема інклюзивного підприємництва постає як управлінський контур, що поєднує державний, регіональний, місцевий і підприємницький рівні економічної безпеки. Її результативність визначається не самим фактом наявності цифрових сервісів, а їх інтеграцією з фінансовою доступністю, кіберстійкістю, безбар'єрністю, менторським супроводом, data-driven моніторингом і прозорими критеріями підтримки бізнес-проектів [1]. Авторське узагальнення впливу ключових компонентів цифрової екосистеми на економічну безпеку подано в табл. 1.

Таблиця 1

Аналітична матриця впливу цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва на економічну безпеку

Компонент цифрової екосистеми	Інклюзивна функція	Безпековий ефект	Управлінська дія
1. Інтегрована цифрова платформа підтримки інклюзивного підприємництва	Доступ до грантів, навчання, консультацій, закупівель і партнерств	Менша інформаційна асиметрія; швидша інтеграція бізнесу в громади	Прозорий відбір, профілі потреб, персональний супровід
2. Цифровий фінансово-інвестиційний механізм доступу до підприємницького капіталу	Мікрогранти, гарантії, краудфандинг, змішане фінансування	Диверсифікація джерел капіталу; стійкість бізнес-моделей	Оцінка інклюзивної цінності і бізнес-життєздатності

Продовження таблиці 1

3. Система доказового моніторингу, цифрових реєстрів і кібербезпеки підприємницької екосистеми	Облік цільових груп, робочих місць, доходів, цифрової готовності й ризиків	Доказове управління; раннє виявлення територіальних розривів і кіберзагроз	Дашборди, impact-KPI, кібергігієна у підприємстві, аудит доступності
4. Цифрово-інфраструктурна мережа ринкової, освітньої та менторської підтримки бізнесу	Підключення малих громад і релокованого бізнесу до ринків та знань	Локальні ланцюги вартості; просторове вирівнювання можливостей	Гібридна онлайн / офлайн підтримка, наставництво, кооперація

Джерело: розроблено автором.

Подана матриця засвідчує, що цифрова екосистема інклюзивного підприємництва має розглядатися як багаторівнева система безпеки, а не як набір окремих електронних сервісів. На рівні держави вона формує прозорі канали підтримки малого і середнього підприємництва (надалі МСП), посилює фінансову інклюзію та створює дані для оцінювання результативності політики. На регіональному рівні цифрові інструменти допомагають узгоджувати програми відновлення з потребами територій, профілями вразливих груп і можливостями локальних ланцюгів вартості. На рівні підприємства вони знижують транзакційні витрати, відкривають доступ до ринків і підвищують адаптивність бізнес-моделей.

Водночас цифровізація може посилювати нерівність, якщо не враховує цифрову грамотність, доступність інтерфейсів, кібербезпеку, захист персональних даних і якість локальної інфраструктури. Тому управління інклюзивним підприємництвом повинно передбачати не лише запуск платформ, а й постійний супровід користувачів, менторство, гібридні офлайн-онлайн сервіси, відкриті критерії відбору, аудит безбар'єрності та оцінювання інклюзивної цінності проєктів. Такий підхід узгоджується з міжнародною логікою цифрової трансформації МСП, у якій стійкість бізнесу пов'язується з доступом до цифрових технологій, фінансування, навичок і партнерських мереж [2; 3].

Практична реалізація запропонованої логіки потребує запровадження паспорта інклюзивного проєкту. У ньому доцільно фіксувати не лише бюджет і очікувану дохідність, а й профіль цільових груп, кількість створених або збережених робочих місць, рівень цифрової готовності учасників, доступність сервісів, локалізацію доданої вартості, кіберризиків, партнерів і показники післяпроєктного моніторингу. Такий паспорт може використовуватися громадами, банками, донорськими програмами та бізнес-хабами як основа для прозорого відбору проєктів, подальшого супроводу та порівняння інклюзивного ефекту різних інструментів підтримки.

Отже, цифрова екосистема інклюзивного підприємництва є інструментом зміцнення економічної безпеки за умови, що вона одночасно забезпечує доступність можливостей, економічну життєздатність бізнес-моделей, соціальну результативність, кіберстійкість і підзвітність управлінських рішень. Для України це означає перехід від фрагментарної підтримки окремих підприємців до формування керованої системи можливостей, у якій цифрові сервіси, фінансові механізми, місцеві бізнес-хаби та соціальне інвестування працюють як взаємопов'язані елементи післявоєнного відновлення й довгострокової конкурентоспроможності.

Література

1. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках :

розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/821-2024-%D1%80>.

2. OECD, European Commission, EBRD, ETF. SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2024: Building Resilience in Challenging Times. Paris : OECD Publishing, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/3197420e-en>.

3. OECD. Enhancing Resilience by Boosting Digital Business Transformation in Ukraine. Paris : OECD Publishing, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/4b13b0bb-en>.

УДК 364.4-057.36:316.4:331.5(477)

Ченакал Світлана Леонідівна,

студентка

Науковий керівник: Глушко Аліна Дмитрівна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Повномасштабна російсько-українська війна зумовила появу в Україні масштабних соціальних викликів, одним із яких є забезпечення ефективної реінтеграції ветеранів війни у цивільне життя [1]. Після повернення до цивільного життя військовослужбовці стикаються не лише з економічними труднощами [2], а й із психологічними викликами, які впливають на їхню адаптацію в суспільстві. Саме тому психологічна безпека є важливою складовою процесу реінтеграції ветеранів.

Психологічну безпеку доцільно розглядати як стан внутрішньої стійкості особистості, що передбачає емоційну рівновагу, відчуття захищеності, здатність до конструктивної соціальної взаємодії та повноцінного функціонування в умовах змін без надмірного психологічного тиску чи постійного відчуття загрози [3]. У контексті реінтеграції ветеранів війни ця категорія набуває особливого значення, оскільки досвід участі у бойових діях часто супроводжується високим рівнем стресу, тривожністю, емоційним виснаженням, порушенням адаптаційних механізмів та ризиком розвитку посттравматичних стресових проявів [4].

Повернення ветеранів до цивільного життя є складним процесом, що пов'язаний не лише з відновленням повсякденного ритму, а й із переосмисленням соціальної ролі, професійної ідентичності та характеру взаємодії з родиною, громадою і ринком праці. Після завершення служби ветерани можуть стикатися з труднощами працевлаштування [4], зміною соціального статусу, нерозумінням з боку цивільного середовища та потребою у відновленні довіри до соціальних інституцій. За даними звіту «Портрет ветерана 2025», психоемоційну нестабільність як імовірне негативне явище після повернення з війни визначили 85 % опитаних ветеранів і ветеранок; 79 % вважають імовірним ризик зловживання алкоголем чи наркотиками, 75 % – нерозуміння суспільства, 73 % – відсутність роботи, 71 % – конфлікти у сім'ї та родині. Такі показники свідчать, що психологічні ризики тісно переплетені з економічними й соціальними бар'єрами реінтеграції [6]. За відсутності належного психологічного супроводу ці чинники здатні посилювати соціальну ізоляцію, провокувати конфлікти у сім'ї, знижувати мотивацію до професійної самореалізації та погіршувати якість життя [7].

Важлива роль у забезпеченні психологічної безпеки ветеранів належить державі, оскільки саме вона формує нормативні, інституційні та організаційні засади підтримки

осіб, які брали участь у захисті України. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» закріплює основні гарантії соціального захисту ветеранів, зокрема право на отримання необхідної допомоги та підтримки [8]. Водночас Стратегія ветеранської політики до 2030 року орієнтує державну політику на розвиток системи психологічної реабілітації, підвищення доступності послуг, формування умов для соціальної адаптації та повноцінної інтеграції ветеранів у суспільне життя [9].

Не менш значущим чинником психологічної безпеки є якість соціального середовища, у яке повертається ветеран. Підтримка з боку родини, територіальної громади, громадських організацій, роботодавців та фахівців соціальної сфери сприяє відновленню почуття належності, зниженню рівня напруги та посиленню впевненості ветерана у власних можливостях. У цьому контексті особливого значення набувають програми професійної перепідготовки, сприяння зайнятості, розвитку ветеранського підприємництва та психологічного супроводу у процесі повернення до трудової діяльності. Потреба в психологічній підтримці має бути врахована на всіх етапах повернення ветерана до цивільного життя: від моменту демобілізації до етапу професійної реалізації та стабільної участі у житті громади. Згідно з даними проведених досліджень, серед найбільш затребуваних напрямів підтримки ветерани називають матеріальну допомогу, медичну підтримку, психологічну допомогу, житлові питання, юридичний та інформаційний супровід. Зокрема, психологічної підтримки потребують 28 % опитаних ветеранів і ветеранок, що свідчить про необхідність системного розвитку доступних, якісних і довготривалих психологічних сервісів [6]. Поєднання психологічної підтримки з економічними інструментами реінтеграції дозволяє не лише зменшити ризики дезадаптації, а й забезпечити активне включення ветеранів у соціально-економічне життя.

Отже, психологічна безпека є невід'ємною складовою соціально-економічної реінтеграції ветеранів війни, оскільки визначає їхню здатність до адаптації, професійної активності, відновлення соціальних зв'язків. Забезпечення психологічної безпеки має розглядатися як один із пріоритетів державної ветеранської політики, адже від ефективності психологічної підтримки залежить не лише добробут самих ветеранів та їхніх родин, а й рівень соціальної згуртованості, стабільності громад і стійкості українського суспільства загалом.

Література

1. Онищенко С. В., Глушко А. Д. Фінансова та цифрова інклюзія ветеранів в аспекті зміцнення соціально-економічної безпеки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 15. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-15-03-04>.
2. Варналій З. С., Онищенко С. В., Маслій О. А. Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації. Конкурентні стратегії безпеки розвитку України у глобальному середовищі: монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; за заг. ред. А. І. Мокія. Львів, 2019. С. 21–95.
3. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми: монографія. К.: Талком, 2016. 246 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051503.pdf>.
4. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706440/1/%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%86%D0%91%D0%9D%D0%98%D0%9A_17.pdf.
5. Маслій О.А., Гайдаш О.С. Систематизація загроз кадровій безпеці підприємств в умовах глобальної нестабільності. *Економіка і регіон*. 2025. № 3 (98). С. 233–242. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3\(98\).4036](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).4036).

6. Дослідження «Портрет ветерана 2025». URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/12/Portret-veterana-2025.pdf>.

7. Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник. Львів, 2016. 96 с. URL: https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Posibnuk_A5-1-1.pdf.

8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3551-12>.

9. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1209-2024-%D1%80>.

10. Onyshchenko S., Maslii O., Hlusko A., Yanko A., Cherviak A. Social and Economic Security: Threats and Strengthening Targets. A monograph E-SCIECE SPACE, WARSZAWA, 2023. 203 p.

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА ПРАВОВА БЕЗПЕКА МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 35.08:338.242(477)

Мирошниченко Аліна Іванівна¹⁴,

кандидат наук з державного управління, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

В умовах повномасштабної війни рф проти України економічна безпека молоді трансформувалася з суто соціального питання у стратегічний чинник національної стійкості. Так як саме молодь є основним носієм людського капіталу, від якого залежить потенціал повоєнного відновлення. Воєнний стан спричинив масову міграцію, мобілізацію та руйнування робочих місць, що створює системні загрози для стабільності національної економіки та посилює загрози та ризики формування стабільного та безпечного майбутнього молоді. Згідно з даними Державної служби статистики України та міжнародних звітів (зокрема, UNDP та World Bank), молодь становить близько 25% населення та в той же час генерує значну частку інноваційного потенціалу та майбутніх податкових надходжень [1]. У воєнних умовах збереження цього капіталу стає питанням існування суверенітету.

Економічна безпека молоді в сучасних наукових підходах визначається як стан захищеності економічних інтересів та можливостей осіб віком від 14 до 35 років від деструктивних впливів, що обмежують їхню самостійність та потенціал. На відміну від макроекономічної безпеки держави, яка оперує глобальними індикаторами на кшталт ВВП чи зовнішнього боргу, цей вид безпеки має чітко виражений мікро- та мезорівневий характер. Вона фокусується на здатності конкретної молодої людини здобути якісну освіту, знайти гідну роботу та забезпечити власну фінансову незалежність, що в сукупності формує якісний людський капітал країни. Цей підхід узгоджується з концепціями людського розвитку Амартії Сена та теоріями людського капіталу Гері Беккера, адаптованими до умов гібридної війни. Державне управління тут виступає як координатор між освітніми, економічними та соціальними інституціями для мінімізації ризиків [2].

В умовах повномасштабної війни ця категорія набула стратегічного значення, оскільки саме молодь є основним ресурсом для майбутньої повоєнної відновлення та інноваційного розвитку нашої країни. Воєнний стан спричинив масштабну трансформацію ринку праці, де масова міграція та руйнування інфраструктури створили нові загрози для економічної самостійності молодого покоління. Будь-яка деградація економічної безпеки молоді автоматично послаблює національну стійкість, оскільки веде до безповоротної втрати найбільш продуктивної частини населення. Крім того варто врахувати, що міграція молоді спричинить у майбутньому серйозну демографічну кризу і як наслідок нехватка дієздатного населення, зменшення надходжень до державного бюджету. Тобто міграція молоді може спричинити ланцюгову реакцію руйнувань, яку буде дуже складно зупинити.

¹⁴ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Інформаційна, економічна та правова безпека молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України», державний реєстраційний номер 0126U000633

Аналіз ринку праці за період 2022–2025 років свідчить про глибокі структурні диспропорції, попри певну адаптацію бізнесу. Хоча загальний рівень безробіття серед молоді дещо стабілізувався, рівень безробіття у групі 15–24 років у пікові періоди сягав критичних 27,8–40,9%. Особливе занепокоєння викликає частка молоді віком 18–29 років, яка не працює і не навчається, сягнула 28%. Крім того, понад 50% працевлаштованої молоді змушені працювати не за спеціальністю, що призводить до значної надкваліфікації та неефективного використання людського капіталу [3]

Фінансовий стан молодих людей залишається вкрай вразливим, хоча статистика й фіксує часткове зменшення кількості тих, хто повністю втратив дохід. Близько 34% молоді наразі змушені економити навіть на базових потребах або продуктах харчування, що суттєво обмежує їхню соціальну мобільність. Така економічна невпевненість прямо впливає на підприємницьку активність: попри те, що власна справа сприймається як шлях до успіху 47% опитаних, реальна готовність розпочати бізнес впала до мінімуму – 78–82% молоді взагалі не розглядають таку можливість через високі ризики та брак капіталу [4].

Однією з найгостріших загроз для національної стійкості є міграційна криза та стрімке зниження намірів молоді повертатися з-за кордону. Якщо на початку повномасштабного вторгнення близько 66% молодих мігрантів планували повернення, то у 2024 році цей показник впав до 32% [3]. Це створює загрозу виникнення «замкненого кола»: відтік молоді посилює дефіцит кадрів та скорочує податкову базу, що, своєю чергою, уповільнює економічне відновлення та стимулює нові хвилі еміграції через брак перспектив всередині країни.

Економічна деградація молоді б'є по всіх складових національної стійкості, включаючи оборонну та інституційну спроможність держави. Скорочення чисельності молоді в країні означає не лише зменшення мобілізаційного резерву, а й падіння доходів бюджету, з якого фінансується сектор безпеки. Брак фінансово стабільної та активної молоді посилює ризик хронічної залежності України від зовнішньої фінансової допомоги, замість розбудови стійкої внутрішньої економіки, заснованої на інноваціях та підприємництві.

Забезпечення економічної безпеки молоді має розглядатися не як окремий напрям соціальної політики, а як фундаментальна інвестиція в довгострокове виживання держави. Для посилення національної стійкості критично важливо інтегрувати програми підтримки молодіжної зайнятості, гранти на підприємництво та цифрові проекти в єдину стратегію відновлення. Тільки створення умов для економічної самостійності молодого покоління дозволить Україні зберегти свій людський потенціал та забезпечити швидкий розвиток у повоєнний період.

Література

1. Пушак Я.Я., Трушкіна Н.В. Механізм стратегічного управління економічною безпекою держави в умовах індустрії 4.0. Ефективна економіка, 2023 № 8 <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.8.3>.

2. Радкевич В. О., Пригодій М. А., Герлянд Т. М. та ін. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичні матеріали до державної доповіді про становище молоді в Україні. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2025. 37 с. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744908/1/Youth%20of%20Ukraine%20\(IAM\)%2025.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744908/1/Youth%20of%20Ukraine%20(IAM)%2025.pdf).

3. Молодіжна зайнятість – на шляху до європейських стандартів: аналітичний звіт. Центр Разумкова. Київ, 2025. 68 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2025/07/03/2025-Youth%20employment.pdf>.

4. Monitoring Living Conditions in Ukraine: Fall 2024 Update. World Bank. 2025. 11 p. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bf81d702093c4e7ce911cb00603d3fb9-0080012025/original/Listen-to-Ukraine-Update-2025.pdf>.

УДК 004.8:338.24-053.6

*Черв'як Анна Володимирівна¹⁵,
доктор філософії, доцент*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ВПЛИВ ПРИСКОРЕНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ МОЛОДІ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної війни проблема економічної безпеки молоді набуває особливої актуальності, оскільки саме молодь найгостріше реагує на структурні деформації ринку праці, нестабільність доходів, вимушену міграцію та обмеження доступу до якісного професійного розвитку. Додатковим фактором трансформації виступає прискорене впровадження штучного інтелекту (ШІ), яке змінює зміст праці, структуру попиту на компетентності та умови входження молодих людей у трудову діяльність.

За даними Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1], використання AI компаніями в країнах ОЕСР зросло з 14,2% у 2024 році до 20,2% у 2025 році, що свідчить про високу швидкість технологічних зрушень і посилення вимог до адаптивності працівників. Водночас в Україні, попри поступове зниження безробіття після шоку 2022 року, ринок праці залишається незбалансованим через міграцію, мобілізацію, регіональні диспропорції та дефіцит навичок [2]. У той же час 63% бізнесів у 2024 році повідомляли про труднощі з наймом кваліфікованих працівників. Це означає, що проблема економічної безпеки молоді формується під впливом двох взаємопов'язаних процесів: воєнних викликів та технологічної перебудови ринку праці.

Прискорене впровадження ШІ впливає на економічну безпеку молоді України в умовах війни та спонукає до визначення пріоритетних напрямів reskilling як інструменту зниження ризиків витіснення з ринку праці [3]. У цьому контексті економічну безпеку молоді доцільно розглядати не лише як наявність доходу, а як здатність зберігати стійку зайнятість, адаптуватися до змін попиту на навички та підтримувати конкурентоспроможність у нестабільному економічному середовищі.

Прискорене впровадження AI насамперед впливає на сегменти зайнятості, пов'язані з рутинними, стандартизованими та формалізованими операціями [4]. Йдеться про частину адміністративних функцій, первинну обробку інформації, базові клієнтські сервіси, офісні та комунікаційні завдання, де алгоритмічні рішення дедалі частіше суттєво скорочують участь людини. Саме молодь є вразливою до таких змін, оскільки значна частина її трудових траєкторій починається з entry-level позицій, у яких частка рутинних операцій є вищою, ніж у більш складних кваліфікованих видах праці.

Крім прямого ризику витіснення, AI посилює конкуренцію на ринку праці через зміну вимог до якості людського капіталу. Сучасний роботодавець дедалі більше потребує не лише базової цифрової грамотності, а й умінь працювати з даними, використовувати AI-інструменти, швидко навчатися, критично мислити та поєднувати

¹⁵ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Інформаційна, економічна та правова безпека молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України», державний реєстраційний номер 0126U000633

hard skills із soft skills. За висновками OECD [5], у професіях із високою експозицією до AI зростає попит не тільки на технічні, а й на управлінські, бізнесові та соціальні навички, що свідчить про підвищення порогу входу навіть для молодих фахівців.

Тор Lead за підтримки Міністерства цифрової трансформації України було проведено дослідження використання ШІ українськими компаніями [6]. У результаті дослідження було встановлено, що понад 93% українських компаній уже інтегрували технології штучного інтелекту у свою діяльність. І лише 1,9% бізнесу не використовують ШІ та не мають намірів впроваджувати його у майбутньому. Найпоширенішим напрямом використання ШІ є аналіз даних, ринку та прогнозування – цей напрям обрали 75,8% респондентів. Водночас найменше сучасні технології застосовуються у сфері безпеки та кіберзахисту, де особливо важливими залишаються питання конфіденційності та захисту даних (рис. 1).

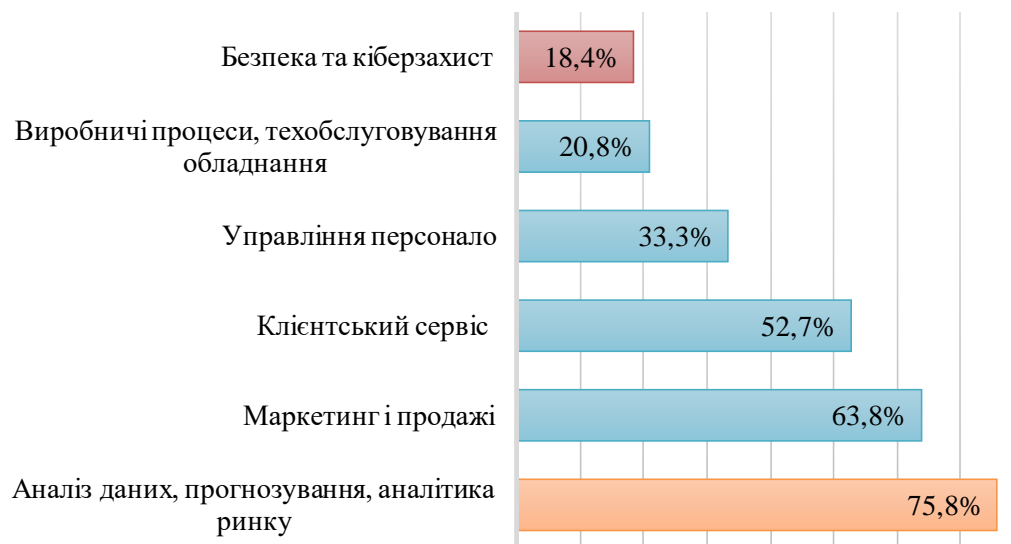

Рис. 1. Найпопулярніші напрями застосування ШІ в українських компаніях
Джерело: складено автором за даними [6]

Для України ці процеси є ще більш чутливими через воєнний контекст. З одного боку, війна скоротила частину робочих місць, поглибила територіальну нерівність і посилила залежність багатьох молодих людей від нестійких форм зайнятості [7]. З іншого боку, вона стимулювала розвиток цифрових рішень, DefenseTech та високотехнологічних напрямів, що підвищує попит на нові компетентності й формує додатковий розрив між молоддю, яка має доступ до сучасного навчання, та тими, хто такого доступу не має [4, 8].

Таким чином, прискорене впровадження штучного інтелекту в умовах війни одночасно створює для молоді нові можливості й посилює економічні ризики. Найбільшою загрозою є витіснення з низькокваліфікованих і рутинних видів зайнятості, тоді як основним способом нейтралізації цієї загрози виступає своєчасне reskilling, спрямоване на розвиток цифрових, аналітичних і адаптивних компетентностей.

Література

1. OECD. AI use by individuals surges across the OECD as adoption by firms continues to expand. URL: <https://www.oecd.org/en/about/news/announcements/2026/01/ai-use-by-individuals-surges-across-the-oecd-as-adoption-by-firms-continues-to-expand.html>.

2. Onyshchenko S., Maslii O., Hlusko A., Yanko A., Cherviak A. Social and economic security: threats and strengthening targets: monograph. Warszawa: E-Sciece space, 2023 p. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/15373>.
3. Ачкасова О., Полянська А., Семенов А. Проблеми соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. *Економіка та суспільство*. 2023 №56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-71>.
4. Маслій О.А., Гайдаш О.С. Систематизація загроз кадровій безпеці підприємств в умовах глобальної нестабільності. *Економіка і регіон*. 2025. № 3(98). С. 233–242. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3\(98\).4036](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).4036).
5. OECD Skills Outlook 2025. Building the Skills of the 21st Century for All. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-outlook-2025_26163cd3-en.html.
6. Міністерство цифрової трансформації України. Як ШІ змінює роботу українського бізнесу: результати опитування. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/business/iak-shi-zminiuye-ukrayinskyy-biznes-rezultaty-opytuvannia>.
7. Буряк А.А., Маслій О.А. Трансформація загроз економічній безпеці та безпеці інформаційного середовища України в умовах повномасштабної війни. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 3 (129). С. 28–32.
8. PricewaterhouseCoopers. The Fearless Future: 2025 Global AI Jobs Barometer. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/survey/2025/ai-impact-on-jobs.html>.

УДК 338.27:314.151.3-054.73]:338.14

Білько Станіслав Сергійович¹⁶,

доктор філософії, старший викладач

Белокінь Дар'я Володимирівна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОГНОЗУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ МОЛОДІЖНОЇ ЕМІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ ДО 2030 РОКУ

Повномасштабне вторгнення РФ в лютому 2022 року породило безпрецедентну кількість ризиків демографічній, соціальній та економічній безпеці України [1]. Утім проблема молодіжної еміграції для України не є новою, ще до 2022 року Україна входила до десятки найбільших постачальників мігрантів у світі, а відтік молодих кваліфікованих кадрів була однією з ключових проблем держави [2, 3]. Однак з початком повномасштабної війни процеси молодіжної еміграції суттєво активізувалися через фактор особистої безпеки. Молодь, яка є не лише двигуном сьогоденної економіки, а й демографічним підґрунтям майбутнього, масово залишає країну і це формує відкладений накопичувальний ефект, найбільші негативні наслідки якого проявляться протягом наступних 5-10 років.

За оцінками ООН, станом на кінець 2024 року за межами України перебувало близько 5,1 млн осіб із статусом біженця, загальні сукупні втрати населення сягнули близько 10 мільйонів осіб [3]. Ще до початку повномасштабного вторгнення в країнах ЄС кількість дозволів на проживання, виданих громадянам України, перевищила 1,57 млн, з яких понад 650 тисяч – у Польщі [5]. За даними соціологічних досліджень, понад половина студентів, опитаних у Вінниці в 2023-2024 роках, висловила бажання виїхати або вже знала конкретну країну призначення [4]. За матеріалами BBC Ukrainska

¹⁶ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Інформаційна, економічна та правова безпека молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України», державний реєстраційний номер 0126U000633

та аналітиків громадського порталу Gurt, серед мотивів освітньої і трудової еміграції молоді переважають: безпекові міркування, прагнення здобути міжнародно визнаний диплом, вищий рівень доходів та якості життя [5, 6].

Демографічна ситуація, яка склалася до і після 2022 року, є критичною. Ще у 2021 році коефіцієнт народжуваності в Україні становив лише 1,2 дитини на жінку, а співвідношення народжень і смертей – 39 до 100. У 2022 році народжуваність впала майже на 30% порівняно з 2021 роком – до близько 190 тисяч дітей, що утричі менше від кількості смертей за цей же рік. Дослідник Петрівський О. О. зазначає, що вже сьогодні медіанний вік українців перевищує 40 років, а частка осіб віком понад 65 років продовжує зростати, утворюючи піраміду населення з вузькою основою та широкою верхівкою [3].

Наслідки молодіжної еміграції для демографії та економіки є комплексними. Лех-Дебера А. Б. констатує, що відтік молодих кадрів поглиблює демографічну кризу, послаблює інноваційний потенціал держави, зменшує базу платників податків і скорочує внутрішній попит [2]. Особливо гостро відчувається «відплив мізків» (brain drain) – еміграція ІТ-спеціалістів, лікарів, науковців, інженерів. Навіть у разі часткового повернення Україна втрачає інвестиції, вкладені в їхнє навчання. Масова еміграція жінок репродуктивного віку означає, що народження дітей відбуватиметься за кордоном, що ще більше звужує демографічну базу. Важливо враховувати і відкладений характер цих втрат: повна їх сила проявиться через 5-10 років – коли нинішнє молоде покоління мало б вийти на пік трудової та репродуктивної активності. Як зазначають аналітики ЄС (JRC), у всіх змодельованих сценаріях населення України до 2052 року скоротиться від 21 до 31% [3].

Прогнози директора Інституту демографії та соціальних досліджень Е. Лібанової вказують: до 2030 року населення України може скласти лише 24-32 млн осіб, а суспільство стане одним з найстаріших у Європі [3]. У табл. 1 наведено сценарний прогноз демографічних та економічних наслідків молодіжної еміграції для України.

Таблиця 1

Сценарний прогноз демографічних та економічних наслідків молодіжної еміграції для України до 2030 року

Показник	Песимістичний сценарій (війна затягується, повернення мінімальне)	Базовий сценарій (завершення активної фази)	Оптимістичний сценарій (мир, активна реінтеграційна політика)
Чисельність населення до 2030 р.	24-26 млн осіб	27-30 млн осіб	31-33 млн осіб
Частка молоді (14-35 р.) у структурі населення	Суттєве скорочення (нижче 15%)	Незначна стабілізація (17%)	Часткове відновлення (19%)
Коефіцієнт народжуваності	Нижче 1,0 (критично низький)	1,1-1,2	2,1-2,2
Скорочення трудового потенціалу	Критичне: дефіцит кадрів у ключових галузях	Помірне: дефіцит у будівництві, медицині	Мінімальне за умов реформ ринку праці
Демографічне навантаження	2,63-3 : 1	2,0-2,4 : 1	1,7-2 : 1
Вплив на ВВП (накопичений відкладений ефект)	Уповільнення зростання на 5-8%	Уповільнення на 2-4%	Можливе часткове відновлення потенціалу
Навантаження на пенсійну систему	Критичне: різке зростання дефіциту	Значне, потребує реформи	Кероване за умов пенсійних реформ

Джерело: складено авторами за даними [2-5]

Таким чином, молодіжна еміграція є однією з найгостріших загроз для демографічного та економічного майбутнього України. Критично низька народжуваність, висока смертність, масовий виїзд молоді та погіршення безпекової ситуації формують відкладений накопичувальний ефект, повний прояв якого очікується саме до 2030 року. Відповідно до сценарного аналізу, навіть за базового сценарію населення країни може скоротитися до 27-30 млн осіб. Пом'якшення наслідків потребує комплексної державної стратегії: стимулювання народжуваності, програм повернення мігрантів, розвитку молодіжного підприємництва, підвищення рівня доходів та забезпечення безпеки.

Література

1. Onyshchenko S., Maslii O., Hlusko A., Yanko A., Cherviak A. Social and economic security: threats and strengthening targets : monograph. Warszawa : E-Sciece space, 2023 p. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/15373>.
2. Лех-Дебера А.Б. Міграційні потоки з України: економічні та демографічні виклики. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5785/5723> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Петрівський О.О. Демографічна ситуація в Україні: перспективи виходу з кризи та мінімізація її впливу на розвиток економіки країни. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 77. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6338/6281> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Слободянюк А.В., Куран О.В. Еміграція молоді у період військової нестабільності України. *Гілея: науковий вісник*. 2024. Вип. 191-192 (№ 1-2). С. 99-103.
5. Студентська міграція з України: які її масштаби і що обирає молодь. BBC Ukraina. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c059jizz0v2o> (дата звернення: 25.04.2026).
6. Черниш О. Міграція молоді з України – причини, наслідки та шляхи повернення. URL: <https://gurt.org.ua/articles/107281/> (дата звернення: 25.04.2026).

УДК 330.131.7:331.5-053.6(477)

Маслій Олександра Анатоліївна¹⁷,

кандидат економічних наук, доцент

Десятерик Софія Станіславівна, студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану відбуваються глибокі структурні зміни на ринку праці України [1], що особливо гостро позначаються на економічній безпеці найбільш вразливих соціальних груп, до яких належить молодь. Поєднання збройного конфлікту, вимушеного переміщення населення та економічної нестабільності формує комплекс загроз [2], які суттєво обмежують можливості молодих людей щодо працевлаштування, професійного розвитку та фінансової самостійності. Як зазначають В. Хачатрян та О. Красняк, воєнний стан істотно впливає на структуру молодіжного ринку праці, змінюючи пріоритети зайнятості та форми економічної активності [3].

¹⁷ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Інформаційна, економічна та правова безпека молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України», державний реєстраційний номер 0126U000633

Під економічною безпекою молоді на ринку праці варто розуміти стан захищеності її трудових та майнових інтересів, що забезпечує можливість стабільного отримання доходу, реалізації професійного потенціалу та соціальної мобільності. Виходячи з цього основні загрози економічній безпеці молоді на ринку праці в умовах воєнного стану наведено на рис. 1.

Суттєвим викликом на ринку праці України в умовах воєнного стану є розрив між попитом і пропозицією, а також зміна структури потреби в кадрах: зростає попит на фахівців у сферах оборони, логістики, відновлення інфраструктури, водночас звужуються можливості для молоді гуманітарних і творчих спеціальностей [4], що породжує структурне безробіття та змушує молодих фахівців або здійснювати перекваліфікацію, або шукати роботу за кордоном. У зв'язку з цим одним із найбільш відчутних наслідків воєнного стану для молодіжного ринку праці є виїзд за кордон значної кількості молодих людей, особливо жінок та студентів, що зумовлює ризик «відпливу мізків» та матиме довгострокові негативні наслідки для економічного потенціалу країни [5]. Водночас частина молоді, яка залишається в Україні або повертається з-за кордону, опиняється в умовах обмеженого ринку праці та змушена адаптуватися до нових умов зайнятості. При цьому адаптаційні механізми суттєво обмежені через значні освітні втрати та порушення освітнього процесу в умовах пандемії та воєнного стану внаслідок переміщення закладів освіти, переходу на дистанційне навчання [6], зниження якості підготовки, що послаблює конкурентоспроможність молодих фахівців. Тому зростає роль програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації, що фінансуються державою та міжнародними організаціями, для подолання освітніх втрат молоді.

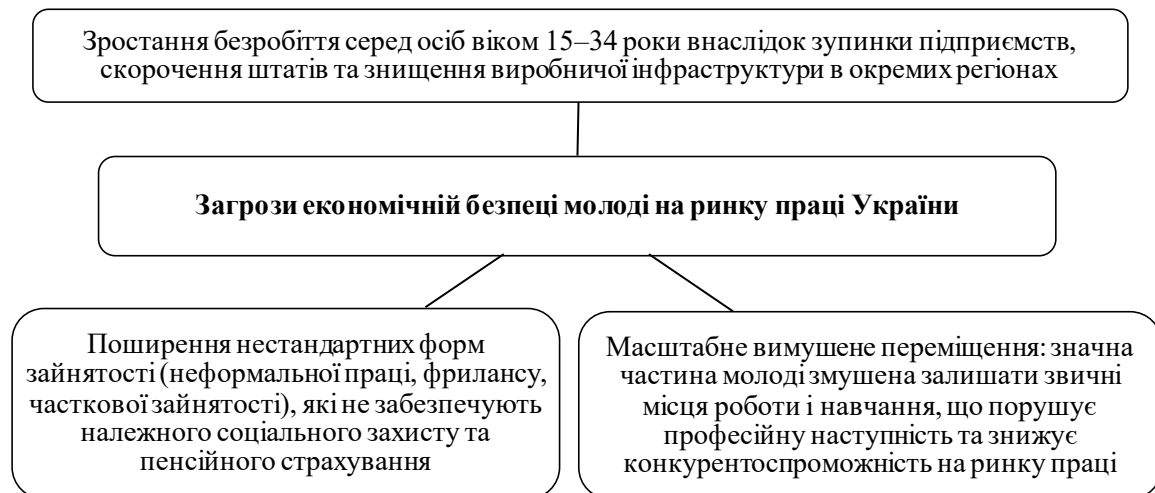

Рис. 1. Основні загрози економічній безпеці молоді на ринку праці України в умовах воєнного стану

Джерело: побудовано авторами

Зважаючи на зазначені виклики зростає роль державної політики підтримки молоді для забезпечення її економічної безпеки. Як зазначає О. Пархоменко-Куцевіл, важливим аспектом є баланс між безпековими обмеженнями воєнного часу та збереженням економічних прав і свобод громадян [7], тому серед актуальних інструментів державної підтримки варто виділити програми субсидованого працевлаштування молоді, розвиток центрів зайнятості, надання грантів для молодіжного підприємництва та підтримка стартапів у сфері цифрової економіки.

Перспективним напрямом підвищення економічної безпеки молоді є розвиток цифрової зайнятості, адже в умовах цифрової трансформації економіки дистанційна

робота, фриланс на міжнародних платформах та участь у міжнародних проєктах дозволяють молодим українцям зберігати економічну активність незалежно від географічного розташування. Зважаючи на це, важливим є розвиток цифрових компетентностей молоді як стратегічного ресурсу відбудови економіки [8].

Суттєвим викликом для економічної безпеки молоді в умовах війни є також психологічна нестабільність, яка безпосередньо впливає на трудову мотивацію та професійну активність. Постійний стрес, невизначеність щодо майбутнього, ризики мобілізації та втрати житла формують у молодих людей відчуття тимчасовості, через що вони часто уникають довгострокового професійного планування. У результаті частина молоді погоджується на будь-яку доступну роботу, навіть якщо вона не відповідає рівню освіти чи кваліфікації, що поступово знижує якість людського капіталу та створює ризик професійної деградації молодих фахівців.

Таким чином, економічна безпека молоді на ринку праці в умовах воєнного стану визначається комплексом взаємопов'язаних чинників: рівнем зайнятості, доступністю освіти, ефективністю державної підтримки та адаптивністю до нових форм праці. Без системної державної політики існує ризик того, що значна частина активної молоді інтегрується в економіку інших держав, а Україна втратить важливий ресурс для післявоєнної відбудови та інноваційного розвитку. Тому забезпечення стійкості молодіжного сегмента ринку праці є не лише завданням соціальної політики, а й стратегічною умовою економічного відновлення України в повоєнний період.

Література

1. Onyshchenko S., Maslii O., Hlusko A., Yanko A., Cherviak A. Social and economic security: threats and strengthening targets: monograph. Warszawa: E-Sciece space, 2023 p. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/15373>.
2. Маслій О., Галушка Р. Ієрархічний аналіз ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2025. №. 198. С. 69-75. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.69-75>.
3. Хачатрян В., Красняк О. Економічна безпека в умовах воєнного стану як фактор формування молодіжного ринку праці. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. Т. 3. №. 1. С. 24-37. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20240301.03>.
4. Олексюк М., Гайворонюк Н. Філософія безпеки в умовах воєнного стану. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2023. Т. 320. №. 4. С. 189-194. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-28>.
5. Onyshchenko S., Maslii O., Hlushko A., Huba L., Barabash V. Threats and dangers to economic security of Ukraine in the terms of war. *Rivista Di Studi Sulla Sostenibilità – Review of Studies on Sustainability*. 2025. Vol. 10. № 2. DOI: <https://doi.org/10.3280/riss2025oa19683>.
6. Onyshchenko, S., Ageicheva, A., Maslii, O. & Denysovets, I. (2022). Educational Process Security Ensuring Problems in the Terms of War. The transformation of the higher education system in Ukraine: proposals and perspectives: monograph. In: Vasilyeva, T. & Kotenko, S. Szczecin: Center of Sociological Research. P. 135-160.
7. Пархоменко-Куцевіл О. Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. №. 3. С. 143-150. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2023-3.19>.
8. Чайкіна А., Маслій О., Черв'як А. Сучасні драйвери підвищення економічної безпеки країни в умовах цифрової трансформації. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №. 2 (49). С. 307–313. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-49>.

*Білько Станіслав Сергійович,
доктор філософії, старший викладач
Клименко Ірина Віталіївна, Маркіна Софія Сергіївна, студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА САМОЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ

У період повоєнного відновлення економіки України особливої ваги набуває пошук нових рушійних сил зростання. Молодь, як найбільш адаптивна та інноваційно орієнтована верства населення, стає стратегічним ресурсом відродження. Молодіжне підприємництво сьогодні слід розглядати не лише як спосіб реалізації бізнес-ідей, а як фундаментальний інструмент зміцнення економічної безпеки держави та вирішення критичних проблем на ринку праці через стимулювання самозайнятості [1]. Молодіжне підприємництво забезпечує мобілізацію внутрішнього потенціалу країни, стимулює інновації та сприяє формуванню середнього класу, що є фундаментом економічної стійкості держави [2, с. 33].

За даними Опендатабот та Міністерства цифрової трансформації, попри війну, у 2023-2024 роках спостерігається «бум» реєстрації нових ФОП, де значну частку складають особи віком до 35 років. Зокрема, у сфері ІТ та креативних індустрій молодь складає понад 60% нових реєстрацій. Самозайнятість стає ключовим механізмом запобігання безробіттю серед випускників та молодих фахівців. Державна підтримка, зокрема, через програму «Будуй своє», дозволяє молоді отримувати стартовий капітал для мікропідприємництва, що перетворює вчорашніх шукачів роботи на роботодавців [3, 4].

Розвиток молодіжного підприємництва сприяє децентралізації економіки та диверсифікації виробництва. Молоді бізнес-проекти фокусуються на високотехнологічних галузях та ІТ-секторі, що зменшує сировинну залежність країни. Цифровізація стає ключовим фактором безпеки: використання ШІ для аналізу ринку та хмарних технологій дозволяє запускати стартапи з мінімальними вкладеннями, що критично в умовах обмеженого кредитування. Цифровізація також забезпечує мобільність бізнесу, що є ключовим фактором безпеки в умовах потенційних ризиків [5].

Умови відновлення вимагають нестандартних підходів до відбудови зруйнованих об'єктів критичної інфраструктури та логістичних ланцюгів. Молодіжні підприємства дедалі частіше пропонують рішення у сфері «зеленої» енергетики, екологічного будівництва та циркуляції економіки. Впровадження таких інновацій на рівні малого бізнесу дозволяє швидше застосовувати сучасні світові стандарти у вітчизняну практику [6], роблячи процес відновлення не просто відбудовою старого, а створенням нової, більш якісної економічної архітектури.

Окремої уваги заслуговує молодіжне соціальне підприємництво (МСП). Це модель, де бізнес-інструменти використовуються для вирішення гострих соціальних проблем, таких як підтримка ВПО, ветеранів та осіб з інвалідністю. Завдяки цифровій обізнаності та креативності, молодь створює проекти, які мають подвійний ефект: приносять дохід і забезпечують соціальну інклюзію, що є критично важливим для післявоєнного відновлення громад [7].

Незважаючи на високий потенціал, молодіжне підприємництво в Україні стикається з низкою бар'єрів. До них належать: брак практичного досвіду ведення обліку та фінансового планування, складні процедури отримання грантової підтримки, високі податкові навантаження на початкових етапах та відсутність дієвих механізмів

страхування воєнних ризиків. Вирішення цих питань потребує активного втручання держави через розробку спеціалізованих програм підтримки.

Реалізація підприємницького потенціалу молоді вимагає розробки адаптивних фінансових стратегій. Ефективна стратегія розвитку в умовах невизначеності має базуватися на багатоступеневому контролі фінансових процесів та прозорості рішень [2, с. 33]. Це дозволяє молодим підприємствам не лише вижити під час кризи, але й нарощувати конкурентоспроможність, зміцнюючи загальну економічну безпеку сектору МСБ (малого та середнього бізнесу) [4]. Важливо також розвивати менторські програми, де досвідчені підприємці ділитимуться досвідом із початківцями, допомагаючи їм уникати типових помилок у сфері податкового планування та менеджменту.

Забезпечення самозайнятості неможливе без відповідної освіти. Необхідно інтегрувати підприємницькі курси у програми всіх спеціальностей закладів вищої освіти. Молодь має володіти навичками критичного мислення, ризик-менеджменту та розуміти основи фінансової грамотності. Формування культури «власної справи» замість культури «пошуку роботи» є довгостроковим внеском у стійкість національної економіки.

Відновлення України відбувається за активної підтримки міжнародних партнерів. Молодіжне підприємництво може стати точкою входу для іноземних інвестицій у форматі спільних підприємств або аутсорсингових проєктів. Участь молодих українських підприємців у європейських бізнес-форумах та акселераторах сприяє інтеграції України до єдиного ринку ЄС, що є стратегічною метою економічної безпеки.

Отже, молодіжне підприємництво – це не лише економічна категорія, а й потужний чинник національного самоствердження. В умовах відновлення воно виступає фундаментом для формування середнього класу, який є основою будь-якої демократичної та економічно стабільної держави. Забезпечення сприятливих умов для самозайнятості молоді через цифровізацію, доступ до капіталу та якісну освіту дозволить не тільки відновити втрачене, а й вибудувати нову модель економічної безпеки, здатну протистояти майбутнім викликам. Держава, яка інвестує у підприємницький дух своєї молоді, інвестує у своє виживання та процвітання в глобалізованому світі.

Література

1. Onyshchenko S., Maslii O., Ivaniuk B. The Impact of External Threats to the Economic Security of the Business. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System: Collection of scientific articles. Atlantis Press, Paris, France, 2019. С. 156–160.
2. Гавришків М. Молодіжне підприємництво як чинник зміцнення економічної стійкості держави. International Conference on Modern Networks and Computing (ICMNC). 2025. С. 33-34.
3. Національний інститут стратегічних досліджень. Безробіття в Україні: сучасні тренди та особливості (січень 2026). URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/bezrobittya-v-ukrayini-suchasni-trendy-ta-osoblyvosti> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Опендатабот: сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру. URL: <https://opendatobot.ua> (дата звернення: 25.04.2026).
5. Onyshchenko S., Hlushko A., Maslii O., Chumak O. Digital transformation of the national economy in the context of information environment development in Ukraine. *Transformations of national economies under conditions of instability*. Tallinn, Estonia, Scientific Route OÜ. 2024. P. 169–197. DOI: <https://doi.org/10.21303/978-9916-9850-6-9.ch6>.

6. Onyshchenko, S. V., Maslii, O. A., Hlushko, A. D. (2021). Digital transformation of small business as a necessary condition for its for its development during the pandemic. Academic and university science – results and prospects: a collection of scientific articles based on materials of the XIV International Scientific and Practical Conference, December 9, 2021. Poltava: PoltNTU, 42–45.

7. Михаліцька Н. Я., Яцик М. Р. Стратегія розвитку вітчизняного молодіжного підприємництва в умовах невизначеності. Ефективна економіка. 2024. № 8. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.55> (дата звернення: 25.04.2026).

УДК 338.246.8.027:334.72-053.81]:314.1149(477)

Бура Олена Анатоліївна,

студентка

Науковий керівник: Білько Станіслав Сергійович,

доктор філософії, старший викладач

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СРИМУВАННЯ МІГРАЦІЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України особливого значення набуває збереження молодого покоління як ключового ресурсу економічного відновлення держави. Саме ця вікова група формує основу трудового й інтелектуального потенціалу, який визначатиме темпи економічного зростання та інноваційного розвитку країни. При цьому міграційні процеси, спричинені як економічними труднощами, так і безпековими викликами, набули загрозливих масштабів [1], що зумовлює необхідність формування ефективної державної політики, спрямованої на збереження молоді в межах країни.

За даними Міністерства молоді та спорту України, значна частина молоді розглядає можливість виїзду за кордон в першу чергу через економічні чинники. Зокрема, близько 39% молодих людей зазначають вищий рівень заробітної плати за кордоном, а 35% – відсутність достатніх можливостей для працевлаштування в Україні (рис. 1). Водночас більшість молоді не планує емігрувати назавжди, що свідчить про наявність можливості зменшення масштабів трудової міграції при реалізації ефективної державної політики.

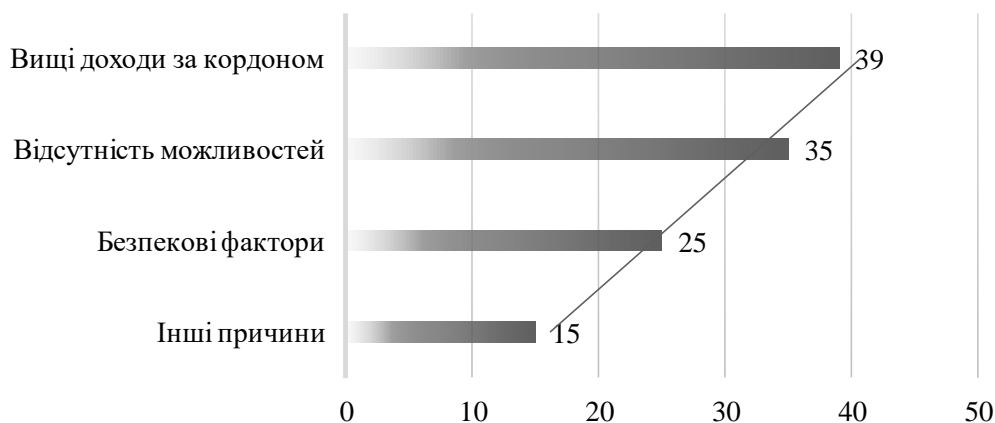

Рис. 1. Основні причини еміграції молоді з України (%)

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Одним із таких ключових напрямів є забезпечення доступу представників молоді до ринку праці. Проблеми при першому працевлаштуванні через відсутність практичного досвіду та невідповідність отриманих компетентностей вимогам роботодавців залишаються важливими бар'єрами інтеграції молоді в економіку. При цьому, провідним економічним стимулом утримання молоді є забезпечення гідного рівня зайнятості та конкурентоспроможної оплати праці [3]. Незважаючи на поступове відновлення ринку праці, рівень заробітної плати в Україні залишається нижчим порівняно з країнами Європейського Союзу, що й формує міграційні настрої серед молоді.

Ще одним важливим напрямком державної політики є підтримка молодіжного підприємництва. Розвиток власної справи не лише сприяє самозайнятості, а й створює нові робочі місця та стимулює економічне зростання. В Україні реалізується низка програм підтримки підприємництва, зокрема грантова програма «Власна справа», яка передбачає надання фінансової допомоги молодим людям для започаткування бізнесу. Особи віком від 18 до 25 років можуть отримати гранти на суму до 150-200 тисяч гривень [4]. Такі ініціативи формують сприятливе середовище для розвитку малого та середнього бізнесу й підвищують економічну активність молоді.

Водночас важливим напрямом посилення економічних стимулів є розвиток регіональних можливостей для молоді. Значна частина молодого населення стикається з обмеженим доступом до якісних робочих місць саме в малих містах і сільських громадах, що стимулює як внутрішню, так і зовнішню міграцію. У таких умовах молоді фахівці часто змушені або змінювати місце проживання, або погоджуватися на роботу, яка не відповідає їхній кваліфікації. Це призводить до неефективного використання людського потенціалу та знижує загальний рівень економічної активності. У цьому контексті особливого значення набуває реалізація політики регіонального розвитку, спрямованої на створення нових економічних можливостей на місцях. Йдеться про підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток локального підприємництва, створення індустріальних парків, а також залучення інвестицій у регіони. Важливим інструментом є також розвиток інфраструктури, зокрема транспортної та цифрової, що розширює можливості для працевлаштування та ведення бізнесу.

Суттєвим соціально-економічним фактором є забезпечення доступу до житла. Висока вартість нерухомості та обмежені можливості іпотечного кредитування ускладнюють процес придбання житла для молоді. У зв'язку з цим важливого значення набувають державні програми пільгового кредитування, підтримки оренди та житлових субсидій. Наявність доступного житла сприяє підвищенню соціальної стабільності та формуванню довгострокових життєвих планів.

Економічні стимули нерозривно пов'язані із соціальними гарантіями та рівнем безпеки. Якісне медичне обслуговування, ефективна система соціального страхування, стабільність державної політики та загальний рівень безпеки суттєво впливають на якість життя та плани на майбутнє. В умовах воєнного стану безпековий фактор став одним із ключових у прийнятті рішення щодо проживання в Україні [6]. Водночас поступове відновлення економіки та впровадження програм підтримки не тільки зменшують міграційні настрої молоді, а й створюють передумови для повернення її з-за кордону та активної участі у відбудові країни.

Отже, ефективна державна політика має бути спрямована на підвищення якості життя молоді, створення можливостей для її професійної та особистої реалізації, а також забезпечення економічної стабільності. В умовах післявоєнного відновлення саме молодь стане ключовим фактором економічного зростання, тому її утримання є стратегічно важливим завданням держави.

Література

1. Глушко А.Д., Демеха Д.С., Калін О.В. Міграція населення як загроза економічній безпеці України. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, 15 травня 2025 р. Полтава: НУПП, 2025. С. 66–70 (331 с.) URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/19393>.
2. Міністерство молоді та спорту України. Щорічна доповідь про становище молоді в Україні за 2025 рік URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2025 (дата звернення: 25.04.2026).
3. Маслій О.А., Гайдаш О.С. Систематизація загроз кадровій безпеці підприємств в умовах глобальної нестабільності. *Економіка і регіон*. 2025. № 3 (98). С. 233–242. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3\(98\).4036](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).4036).
4. Порядок надання мікрогрантів: Розпорядження КМУ від 21.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n19> (дата звернення: 25.04.2026).
5. Кабінет Міністрів України. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки: постанова КМУ від 02.06.2021 № 579 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF> (дата звернення: 25.04.2026).
6. Onyshchenko S., Maslii O., Hlushko A., Zagorulko T. Challenges and threats to the socio-economic security of Ukraine under martial law. *Economics and Region*, 2023. № 1(88). Pp. 135–143. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1\(88\).2888](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1(88).2888).

УДК 336.32

Кочетова Анастасія Сергіївна,
студентка

Науковий керівник: Маслій Олександра Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні суттєво вплинув на економічне становище молоді та рівень її соціальної захищеності, що обумовлено структурними змінами на ринку праці, економічною турбулентністю та глобальними викликами [1]. Молоді люди є однією із найбільш вразливих категорій населення через проблеми з працевлаштуванням, нестабільність доходів, вимушену міграцію та обмежений доступ до якісної освіти в умовах воєнного стану.

Однією з основних проблем в Україні є міграція молоді через несприятливу безпекову ситуацію в країні та економічну нестабільність, що призводить до зменшення трудового потенціалу держави та погіршення демографічної ситуації [2]. Крім того, війна негативно вплинула на рівень доходів населення та спричинила зростання інфляції, що ускладнює фінансове становище молодих сімей [3].

За даними Державної служби зайнятості України, упродовж 2025 року значна кількість молодих людей зверталася до центрів зайнятості для пошуку роботи [4]. Водночас попри значні демографічні втрати в умовах війни на ринку праці існує конкуренція та скорочення кількості вакансій у багатьох сферах економіки, що особливо впливає саме на студентів та випускників закладів вищої освіти, які не мають достатнього професійного досвіду.

Зважаючи на проблеми забезпечення економічної стабільності молоді в умовах воєнного стану на державному рівні реалізуються програми підтримки молоді та

стимулювання зайнятості, серед яких важливе значення мають грантові програми для молодих підприємців, стимулювання можливостей професійного навчання, перекваліфікації та цифрової освіти [5]. Зокрема, Міністерство молоді та спорту України активно впроваджує ініціативи, спрямовані на підтримку молодіжного підприємництва та соціальної адаптації молоді в умовах воєнного стану [6]. Утім, для забезпечення економічної стабільності молоді в умовах воєнного стану необхідним є комплексний підхід до подолання описаних проблем та забезпечення економічної безпеки молоді, що включає посилення державної підтримки молоді, розвиток програм працевлаштування та створення сприятливих умов для економічного відновлення країни.

Література

1. Варналій З.С., Онищенко С.В., Маслій О.А. Загрози економічній безпеці України в умовах глобалізації. *Конкурентні стратегії безпеки розвитку України у глобальному середовищі*: монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; за заг.ред. А. І. Мокія. Львів, 2019. С. 21-95.
2. Маслій О., Галушка Р. Ієрархічний аналіз ризиків і загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2025. №. 198. С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.69-75>.
3. Рівень безробіття та економічні показники України. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>.
4. Працевлаштування молоді у 2025 році. *Державна служба зайнятості України*. URL: <https://www.dcz.gov.ua>.
5. Маслій О.А., Кудінова А.О., Буряк А.А., Янко А.С., Білько С.С. *Детермінанти економічної безпеки держави в парадигмі цифрового розвитку*: монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2025. 324 с. ISBN 978-617-8768-16-4.
6. Програми підтримки молоді в умовах воєнного стану. *Міністерство молоді та спорту України*. URL: <https://mms.gov.ua>.

УДК 338.246.8:004.77.056.5-053.81(477:4ЄС)

Білько Анастасія Вікторівна, Лісконог Катерина Володимирівна, студентки
Науковий керівник: Білько Станіслав Сергійович,
доктор філософії, старший викладач
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ КРАЇНАМИ ЄС ТА ІМПЛІКАЦІЇ ДЛЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах стрімкої технологічної трансформації цифрові навички населення є одним з найважливіших драйверів суспільно-економічного розвитку країни [1]. Стрімка цифровізація економіки, впровадження технологій обробки великих даних та алгоритмів штучного інтелекту докорінно змінили сучасне життя. Така глобальна цифрова інтеграція не лише відкриває нові можливості, але й створює виклики, що вимагають системного оновлення національних стратегій та якісного підвищення цифрових компетентностей [2]. Питання цифрової грамотності в умовах повномасштабної війни виходить на перший план, адже зараз онлайн-середовище стало не лише способом спілкування, а й місцем навчання та роботи з одного боку, й місцем поширення фейків та пропаганди з іншого. Молодь традиційно вважають найбільш адаптованою до цифрового середовища соціальною групою, адже вона активно

користується соціальними мережами, онлайн-платформами та мобільними сервісами. Водночас, це не завжди свідчить про високий рівень цифрової грамотності. Попри впевнене користування, молоді люди нерідко демонструють недостатній рівень критичного мислення, кібергігієни та здатності протидіяти інформаційним маніпуляціям.

Європейський союз протягом останніх років активно вимірює рівень цифрового розвитку країн через індекс DESI (Digital Economy and Society Index), який відображає рівень їхньої конкурентоспроможності у цій сфері. Він охоплює такі складові, як людський капітал (Human Capital), зв'язок (Connectivity), інтеграція цифрових технологій (Integration of Digital Technology) та цифрові державні послуги (Digital Public Services) [3]. Особливий інтерес для дослідження цифрової грамотності має компонент Human Capital, що визначає рівень базових і поглиблених навичок населення. Згідно з даними Європейської Комісії, у 2022 році лише 54% громадян ЄС віком від 16 до 74 років мали хоча б базові навички, що свідчить про недостатність цифрового розвитку населення серед країн Європи [4]. Україна ж протягом останніх 5 років здійснила масштабний ривок: станом на кінець 2025 року 96% населення володіють цифровими навичками бодай на мінімальному рівні, причому 58% мають вищий за середній рівень. Цей показник впритул наближає нас до середніх показників країн ЄС, де цільовим орієнтиром програми Digital Decade є досягнення рівня у 80% населення з оптимальними цифровими навичками до 2030 року [3, 5].

Серед держав ЄС спостерігається суттєва нерівномірність розвитку цифрової грамотності молоді. Лідерами за рейтингами DESI є Фінляндія, Нідерланди, Ірландія, Данія та Швеція, де високий рівень забезпечується завдяки системному впровадженню ІТ-освіти, розвитку STEM-напрямів та державним програмам підвищення відповідних компетентностей [4]. Наприклад, у Фінляндії технологічне навчання інтегроване в шкільні програми з раннього віку, а медіаграмотність є обов'язковим компонентом освітнього процесу. Натомість країни Південно-Східної Європи, зокрема Румунія та Болгарія, демонструють значно нижчі показники, що пов'язано з нерівномірним доступом до мережевої інфраструктури, недостатнім рівнем комп'ютерної освіти та соціально-економічними проблемами.

Україна формально не входить до системи оцінювання DESI як держава-член ЄС, проте в останні роки активно адаптує європейські інноваційні стандарти [6]. Значимим досягненням стала реалізація масштабного проекту «держава у смартфоні» через платформу «Дія», що є прикладом успішного переведення державних послуг в онлайн. Наша країна входить до числа лідерів за темпами розвитку електронного урядування та вебсервісів. При цьому питання забезпечення належного рівня цифрової грамотності населення є все ще критичним.

Загалом, за аналітичними даними, близько 97% молодих людей в Україні щодня користуються інтернетом, а для переважної більшості онлайн-середовище є основним майданчиком для комунікації, навчання та роботи. Така ситуація створює серйозні виклики національній інформаційній безпеці. Низька обізнаність призводить до поширення фейкових новин, некритичного сприйняття повідомлень, втрати персональних даних, онлайн-радикалізації та фінансового шахрайства. Особливо небезпечним це є в умовах гібридної війни, коли росія кожного дня використовує інтернет-канали для поширення дезінформації серед молоді. Для вирішення цієї проблеми Україна має орієнтуватися на європейські практики. Доцільним є впровадження технологічної цифрової освіти на всіх рівнях навчання, посилення медіаграмотності, розвиток навичок фактчекінгу, формування культури кібергігієни та інтеграція стандартів DigComp [5, 7].

Отже, цифрова грамотність молоді України є не лише освітнім чи технологічним питанням, а й важливим елементом національної безпеки. Порівняльний аналіз із країнами ЄС демонструє, що Україна має значний потенціал у сфері цифрової інтеграції, однак потребує комплексної державної політики щодо розвитку відповідних компетентностей серед молоді. В умовах сучасних інформаційних викликів, саме технологічно грамотна молодь є важливим ресурсом для забезпечення інформаційної стійкості держави та її успішного входження до європейського електронного простору.

Література

1. Чайкіна А., Маслій О., Черв'як А. Сучасні драйвери підвищення економічної безпеки країни в умовах цифрової трансформації. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). С. 307–313. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-49>
2. Рудницька О. Комаровський А. Стратегії розвитку компаній-оцінювачів у контексті цифровізації: порівняльний аналіз країн ЄС та України. *Економіка та суспільство*. 2025. 74 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view> (дата звернення 30.04.2026)
3. European Commission. The Digital Economy and Society Index (DESI) and Digital Decade framework. Офіційний портал Європейської Комісії. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (дата звернення 30.04.2026)
4. Коваленко О. Іваногва М. Вплив цифрової трансформації на формування критичного мислення молоді в умовах інформаційної війни. *Економіка та суспільство*. 2024.61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/> (дата звернення 30.04.2026)
5. Міністерство цифрової трансформації України. Аналітичний звіт щодо рівня цифрової грамотності населення України.2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення 30.04.2026)
6. Онищенко С.В., Маслій О.А. Цілі цифрового десятиліття ЄС як стратегічні орієнтири цифрової трансформації України. *Сталий розвиток економіки*. 2026. № 2 (59). С. 307–314. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-42>
7. Шевченко В. Петренко О. Імплементация європейських стандартів DigComp в освітній процес України. *Інноваційна педагогіка*. 2025. № 78. URL: <https://www.innovpedagogy.od.ua/> (дата звернення 30.04.2026)

УДК 336.7

Сердюк Вікторія Олегівна, студентка

Науковий керівник: Маслій Олександра Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВА ТА ЦИФРОВА БЕЗПЕКА МОЛОДІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна та стрімка цифровізація фінансового сектору економіки актуалізують питання захищеності молодих громадян від зростаючої кількості ризиків і загроз. Фінансова безпека молоді в умовах сьогодення тісно пов'язана з рівнем цифрової грамотності та здатністю протидіяти шахрайським схемам у мережі. Молодь, будучи найбільш активним користувачем цифрових фінансових послуг, досить часто

стає об'єктом впливу цифрових загроз [1], що потребує формування дієвих механізмів забезпечення економічної безпеки молоді в умовах цифровізації.

В умовах воєнного стану спостерігається зростання кількості кіберзлочинів, спрямованих на викрадення персональних даних та фінансових ресурсів через фішингові атаки, масковані під виплати соціальної допомоги від держави чи міжнародних організацій (наприклад, «Підтримка або допомога від ООН») [2]. Соціальна інженерія та маніпулятивні технології стають ключовими інструментами зловмисників [3], що зумовлює необхідність впровадження новітніх систем захисту, багаторівневої автентифікації та підвищення прозорості фінансових операцій [4, 5]. Використання систем інтелектуального аналізу ризиків дозволяє фінансовим установам ідентифікувати потенційно небезпечні операції та мінімізувати фінансові втрати клієнтів ще на етапі спроби транзакції [6, 7]. Утім, саме інформаційна стійкість молоді виступає фундаментом для прийняття зважених управлінських рішень у фінансовій сфері. Забезпечення високого рівня цифрової гігієни, навичок верифікації джерел та критичного сприйняття інформації дозволяє молоді ефективно реагувати на зовнішні економічні виклики, протидіяти дезінформації та уникати участі у сумнівних фінансових операціях [8].

Таким чином, зміцнення фінансової та цифрової безпеки молоді є необхідною умовою для сталого розвитку держави та її подальшого післявоєнного відновлення. Пріоритетом має стати інтеграція спеціалізованих освітніх програм з кібербезпеки у фінансовий сектор та постійне вдосконалення нормативно-правової бази щодо захисту прав та інтересів молодих громадян у цифровому середовищі.

Література

1. Безділь М. І., Данилюк М. І., Дмитришин М. Р. Формування шляхів підвищення фінансової грамотності молоді. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-146>.
2. Маслій О. А., Максименко А. П. Ризики та загрози економічній безпеці України у цифровій сфері в умовах війни. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023. Том 21, № 3(52). С. 179–199. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3\(52\).275802](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2022.3(52).275802).
3. 2024 Digital Economy Report. Shaping an environmentally sustainable and inclusive digital future. *UNCTAD*. New York: United Nations, 2024. https://unctad.org/system/files/official-document/der2024_overview_en.pdf.
4. Онищенко С.В., Маслій О.А. Цілі цифрового десятиліття ЄС як стратегічні орієнтири цифрової трансформації України. *Сталий розвиток економіки*. 2026. № 2 (59). С. 307–314. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-42>.
5. Buriak A., Masliy O. Strategic foundations of security-oriented international space: economic, informational and ecological dimensions. *Економіка і регіон*. 2024. № 1 (92). С. 281 – 287. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1\(92\).3341](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.1(92).3341).
6. Шишкіна О. В. Цифрові технології фінансових установ: ризики і перспективи використання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип. 19. Т. 2. С. 130–143. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.19.130-143>.
7. Kudinova A., Masliy O., Smokvina V., Tsyhanenko K. The impact of digitalization on the financial institutions' economic security in the face of growing cyber threats. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2025. Volume 4 (63). Pp. 466–483. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.63.2025.4790>.
8. Onyshchenko, S., Yanko, A., Hlushko, A., Masliy, O., Skryl, V. (2023). The Mechanism of Information Security of the National Economy in Cyberspace. *Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations*, 791–803. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_67.

ЕМІГРАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВПЛИВ НА РИНОК ПРАЦІ ТА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ

У сучасному світі процеси міграції стають невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку багатьох держав. Україна не є винятком, адже протягом всієї історії її існування як незалежної держави спостерігається активна еміграція молоді, яка прагне знайти кращі умови для життя, навчання та професійної реалізації за кордоном. Однак, в умовах повномасштабного вторгнення міграційні процеси перетворилися з добровільного інструменту мобільності на вимушений механізм виживання, що докорінно змінює архітектуру національної економіки та становить критичну загрозу для відновлення країни у післявоєнний період [1].

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на кінець 2024 року за межами України перебувало понад 6,7 млн українських біженців, а ще близько 3,7 млн осіб залишалися внутрішньо переміщеними особами [2]. Аналіз вікової структури емігрантів свідчить про критичну диспропорцію: за розрахунками Міжнародної організації з міграції близько 38–42% від загальної кількості емігрантів складають особи віком до 35 років [3], що вказує на вищу міграційну активність саме молоді, порівняно з іншими віковими групами.

Вплив еміграції молоді на ринок праці України є комплексним і має переважно негативний характер. Насамперед спостерігається скорочення пропозиції робочої сили, особливо у висококваліфікованих сегментах економіки. Найбільш відчутний дефіцит кадрів формується у сферах інформаційних технологій, медицини, освіти та інженерії. Це призводить до зростання навантаження на працівників, які залишаються в країні, а також до збільшення витрат роботодавців на пошук і утримання персоналу [4]. Одночасно порушується баланс між попитом і пропозицією на ринку праці, що негативно впливає на ефективність функціонування підприємств та загальну продуктивність економіки [5].

Особливо гостро проблема проявляється у сфері ІТ. До початку війни Україна була одним із найбільших центрів ІТ-аутсорсингу в Європі, а українські фахівці користувалися високим попитом на міжнародному ринку праці. Після початку війни значна частина молодих ІТ-спеціалістів переїхала до країн Європейського Союзу, де отримала можливості офіційного працевлаштування та доступ до стабільнішого ринку праці. Це створює ризики втрати конкурентних переваг української ІТ-галузі.

Додатково слід враховувати, що еміграція молоді має не лише прямі, але й опосередковані наслідки для економіки країни. Одним із таких є зниження інноваційної активності та уповільнення розвитку підприємницького середовища. Молоді фахівці є основними носіями нових ідей, цифрових компетенцій та технологічних навичок, тому їхній відтік призводить до скорочення кількості стартапів та інноваційних проєктів усередині країни. Це, у свою чергу, зменшує конкурентоспроможність національної економіки на глобальному рівні.

Крім того, важливим є ефект «відкладеного повернення», коли частина молоді після тривалого перебування за кордоном інтегрується в іноземні ринки праці та остаточно втрачає зв'язок з Україною. Дослідження Центру економічної стратегії свідчить, що наприкінці 2024 року частка українців, які планують повернутися до

України після закінчення війни, вперше опустилася нижче 50%. Основними причинами небажання повертатися є безпекові ризики, зруйноване житло, низький рівень доходів та обмежені можливості працевлаштування в Україні [6]. Це означає, що традиційна модель «заробіток за кордоном – повернення в країну походження» поступово втрачає свою актуальність. У результаті формується ризик структурної втрати молодого населення, що несе загрози для післявоєнного відновлення економіки України.

Подолання негативних наслідків еміграції та скорочення її темпів потребує комплексної державної політики, спрямованої на підвищення рівня зайнятості та якості життя в країні. Важливим є розвиток молодіжного підприємництва, підтримка стартапів та інноваційних проєктів, що сприятиме створенню нових робочих місць для молоді. Доцільним є також запровадження державних програм повернення молодих фахівців, які передбачатимуть надання пільг, грантів, житлових програм та соціальних гарантій [7]. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку системи освіти та її відповідності потребам сучасного ринку праці [8]. Інвестиції в людський капітал, модернізація освітніх програм, підтримка науки та інновацій є важливими умовами для зниження рівня еміграції молоді.

Отже, еміграція молоді є складним соціально-економічним явищем, яке має багатоглибкий вплив на ринок праці та економічну стійкість України. Вона призводить до втрати людського капіталу, посилення демографічних проблем та уповільнення економічного розвитку держави. Водночас за умови реалізації ефективної державної політики існує можливість не лише зменшити масштаби відтоку молоді, але й забезпечити її повернення та інтеграцію в національну економіку. Це робить проблему міграції молоді одним із ключових стратегічних викликів для довгострокового розвитку України.

Література

1. Маслій О. А., Максименко А. П. Ризики та загрози економічній безпеці України у цифровій сфері в умовах війни. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023. Том 21 № 3(52). С. 179–199.
2. United Nations High Commissioner for Refugees. Ukraine Situation 2024. Operational Data Portal. URL: https://www.unhcr.org/europe/about-unhcr/where-we-work/europe?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.04.2026).
3. International Organization for Migration. Ukraine – National Monitoring System Report on the Situation of Internal Migrants. Kyiv. 2024: URL: <https://displacement.iom.int/ukraine> (дата звернення 30.04.2026).
4. Маслій О.А., Гайдаш О.С. Систематизація загроз кадровій безпеці підприємств в умовах глобальної нестабільності. *Економіка і регіон*. 2025. № 3 (98). С. 233–242. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3\(98\).4036](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).4036).
5. Onyshchenko S., Maslii O., Hlushko A., & Zagorulko T. (2023) Challenges and threats to the socio-economic security of Ukraine under martial law. *Economics and Region*, no. 1(88), pp. 135–143. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1\(88\).2888](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1(88).2888).
6. Центр економічної стратегії. Біженці з України: четверта хвиля дослідження. 2024. URL: https://ces.org.ua/en/refugees-fourth-wave/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.04.2026).
7. Приходько М. Молодь на ринку праці в Україні: виклики та перспективи. 2025. URL: <https://conf-keip.kpi.ua/article/view/348336> (дата звернення 30.04.2026).
8. Onyshchenko, S., Ageicheva, A., Maslii, O. & Denysovets, I. (2022). Educational Process Security Ensuring Problems in the Terms of War. The transformation of the higher education system in Ukraine: proposals and perspectives: monograph. In: Vasilyeva, T. & Kotenko, S. Szczecin: Center of Sociological Research. P. 135-160.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах повномасштабної військової агресії виникає нагальна необхідність у системному переосмисленні ролі молодіжного підприємництва як фундаментального чинника національної стійкості та економічної безпеки України. Підтримка та розширення потенціалу молодих підприємців сьогодні є не просто соціальним завданням, а стратегічним кроком для збереження інтелектуального та трудового капіталу держави. Саме молодь виступає ключовим суб'єктом інноваційного відновлення, оскільки здатна до максимально швидкої адаптації в умовах високої невизначеності та цифрової трансформації економічних процесів.

Ключовим інструментом реалізації цієї мети стало впровадження грантових державних програм, зокрема, проекту «єРобота», який через компонент «Власна справа» дозволяє молодим людям отримувати безповоротне фінансування для запуску стартапів. Важливою перевагою механізму є його повна цифровізація через веб-портал «Дія», що забезпечує прозорість процесу та доступність для осіб, які перебувають у різних регіонах країни, включаючи прифронтові території [1]. Аналіз ефективності чинних програм демонструє високий попит на мікрогранти серед молоді віком до 25 років, для яких було впроваджено спрощені умови доступу до капіталу. Поряд із фінансовою підтримкою, важливою складовою є пільгове кредитування в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%», яка була адаптована до викликів воєнного часу для підтримки ліквідності малого бізнесу. Станом на 2024 рік, за час дії військового стану було видано понад 65 тисяч кредитів на загальну суму понад 257 млрд грн, що дозволило багатьом молодіжним проектам зберегти операційну діяльність [2]. Окрім загальнонаціональних програм, популярність здобувають ініціативи «Грант на власну справу для ветеранів», програма підтримки переробних підприємств, а також міжнародна програма «Erasmus для молодих підприємців», що надає можливість обміну досвідом з європейськими колегами.

Попри значну кількість ініціатив, поточний стан державних програм демонструє певну фрагментарність. Ефективність підтримки часто обмежується відсутністю дієвих механізмів страхування активів у зонах ризику та складністю адміністрування для початківців. Брак довгострокового інвестиційного капіталу та високий регуляторний тиск на етапі масштабування бізнесу призводять до того, що значна частина стартапів залишається на стадії мікропідприємств, без реальної можливості інтеграції у великі виробничі ланцюги, що актуалізує питання пошуку напрямків оптимізації державної підтримки.

Одним із ефективних напрямів вдосконалення є впровадження спеціалізованих правових режимів, відомих як «цифрові пісочниці». Це дозволить молодим підприємцям, що працюють у сфері високих технологій, здійснювати діяльність у контрольованому середовищі з тимчасовим звільненням від певних регуляторних обмежень [3], тобто без ризику санкцій на етапі запуску. Такий підхід мінімізує поріг входу в бізнес та стимулює розвиток проєктів із високою доданою вартістю, що є критично важливим для повоєнного відновлення. Окрім того, особливої актуальності набуває питання страхування воєнних ризиків через державні та міжнародні фонди, що

має стати базовою умовою для залучення банківського фінансування та приватних інвестицій у молодіжні стартапи, розташовані в прифронтових або деокупованих регіонах.

Важливим вектором оптимізації є синхронізація державних програм із процесами європейської інтеграції та цифровізації митних і фіскальних процедур. Для молодих підприємців, орієнтованих на зовнішні ринки, бар'єром часто стає не стільки відсутність коштів, скільки складність управління логістичними процесами. Впровадження спрощеного доступу до загальноєвропейських систем, наприкладі NCTS та автоматизоване отримання статусів, аналогічних «Авторизований економічний оператор» для малого бізнесу, дозволить молодіжним підприємствам органічно входити у глобальні ланцюги постачання. Це корелює із вимогами програми Ukraine Facility, яка передбачає глибоку інституційну трансформацію контролюючих органів, спрямовану на прозорість та сервісність підприємств [4]. Інтеграція українських молодих підприємців у глобальні економічні процеси є геополітичною необхідністю в контексті подальшого вступу України до Європейського Союзу.

Стійкість молодіжного підприємництва в довгостроковій перспективі залежить від зміщення акцентів підтримки у бік запровадження податкових преференцій для підприємств, які інвестують у наукові розробки та створюють робочі місця з високим ступенем технологічної складової. Поєднання фінансової автономії, цифрової трансформації та реального захисту інвестицій забезпечують перетворення молодіжного бізнесу на фундамент післявоєнної модернізації та економічної безпеки держави.

Отже, сучасна трансформація економіки України зумовлює критичну необхідність переосмислення ролі молодіжного підприємництва як фундаментального чинника національної стійкості. У сучасних реаліях молодь стає не просто об'єктом соціальної підтримки, а ключовим суб'єктом інноваційного відтворення, здатним до швидкої адаптації в умовах високої невизначеності. Проте поточний стан державних програм демонструє певну вичерпаність традиційних інструментів, які часто не враховують глибинних системних ризиків: відсутність механізмів страхування активів, складність адміністрування експортно-імпорتنих операцій та дефіцит довгострокового інвестиційного капіталу [6]. Ефективність державної політики сьогодні має вимірюватися не тільки кількістю виданих грантів, а й здатністю створювати життєздатну екосистему, де інституційні умови дозволяють малому бізнесу масштабуватися.

Література

1. Порядок надання мікрогрантів: Розпорядження КМУ від 21.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n19> (дата звернення: 25.04.2026).
2. Міністерство фінансів України. Аналітичний звіт за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». URL: <https://mof.gov.ua/uk/news> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Маслій О. А., Кудінова А. О., Буряк А. А., Янко А. С., Білько С. С. *Детермінанти економічної безпеки держави в парадигмі цифрового розвитку*: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 324 с.
4. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council on establishing the Ukraine Facility. Official Journal of the European Union. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj> (дата звернення: 25.04.2026).
5. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» на 2026-2030 роки: Розпорядження КМУ від 11.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840-2025-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.04.2026).

УДК 338.24.012.4(477)-056.81”364”

Сорокіна Діана Андріївна, Кунах Вікторія Сергіївна,

студентки

Науковий керівник: Білько Станіслав Сергійович,

доктор філософії, старший викладач

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

БІЗНЕС-КЛІМАТ УКРАЇНИ ОЧИМА МОЛОДІ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної агресії підприємницька діяльність трансформувалася з суто економічного інструменту на фундамент національної стійкості, де кожен новий стартап чи малий бізнес виступає запорукою фінансової автономності та ресурсної мобільності країни. Розвиток приватного сектору є критично важливим для забезпечення економічної безпеки держави, оскільки він стимулює створення робочих місць, наповнює бюджети всіх рівнів та сприяє впровадженню інноваційних рішень, адаптованих до кризових реалій. Саме гнучкість та креативність молодих підприємців дозволяють інтегрувати українську економіку в глобальні ланцюги доданої вартості навіть під час воєнного стану, що робить питання підтримки молодіжного бізнесу не просто актуальним, а стратегічно пріоритетним для збереження суверенітету та майбутнього відновлення.

Бізнес-клімат України в умовах воєнного стану формується під впливом сукупності економічних, інституційних, безпекових та соціальних факторів, які безпосередньо визначають можливості ведення підприємницької діяльності [1, 2]. Повномасштабне вторгнення суттєво трансформувало середовище функціонування бізнесу, створивши нові виклики. Згідно аналітичних даних за 2024 рік бізнес сигналізує про наявність трьох ключових проблем: непередбачуваність розвитку ситуації в країні (60,8%), непередбачувані дії держави (58,9%) та відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку (51%). Деяко відстають від основних викликів відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників (50,3%) та відсутність капіталу (33,8%) (рис 1).

Економічна та інституційна складові бізнес-клімату для молоді в умовах війни характеризуються критичною нестабільністю, дефіцитом ресурсів та відчуттям правової незахищеності. Різне падіння купівельної спроможності, руйнування інфраструктури та нівелювання заощаджень інфляцією роблять вихід на ринок для новачків майже неможливим, а традиційне кредитування залишається недоступним [3]. На цьому тлі інституційне середовище сприймається як вороже та надмірно бюрократизоване: складність доступу до фінансування та високі податкові ризики змушують молодь шукати шляхи виживання поза офіційним полем.

Попри значний перелік ризиків, воєнний стан парадоксальним чином генерує нові підприємницькі можливості, частина яких є особливо доступною саме для молоді. Зокрема, спостерігається зростання кількості нових підприємств, особливо у сферах ІТ, електронної комерції та креативних індустрій, де бар'єри входу є відносно низькими. Важливою тенденцією є також розвиток так званого «патріотичного бізнесу», коли підприємницька діяльність поєднується із соціальною відповідальністю та підтримкою держави. Це формує нову модель бізнес-культури, орієнтовану не лише на прибуток, а й на суспільну користь. Важливими прикладами такої активності є розвиток MilTech-стартапів (3D-друк деталей, розробка ПЗ), запуск сервісів енергонезалежності (мобільні рішення з живлення) та вихід локальних брендів на міжнародні маркетплейси [2, 4]. Це

формує нову модель бізнес-культури, орієнтовану не лише на прибуток, а й на суспільну користь.

Рис. 1. Ключові перешкоди розвитку бізнесу в Україні

Джерело: побудовано авторами за даними [2, 3]

Отже, бізнес-клімат України в умовах воєнного стану є складним і суперечливим, що поєднує високі ризики та нові можливості для розвитку. Основними проблемами залишаються безпекові загрози, економічна нестабільність, обмежений доступ до фінансових ресурсів та дефіцит кадрів. Водночас, молодь демонструє здатність адаптуватися до нових умов, використовуючи цифрові інструменти та інноваційні підходи до ведення бізнесу. У таких умовах особливо важливою є підтримка молодіжного підприємництва з боку держави через розширення грантових програм, спрощення регуляторних процедур та створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу. Незважаючи на негативні фактори, саме молодь сьогодні має реальні можливості для створення та розвитку власної справи, що є важливим чинником відновлення України.

Література

1. Onyshchenko, S., Bilko, S., Yanko, A., Sivitska, S. (2023). Business Information Security. Lecture Notes in Civil Engineering Vol. 299. Cham: Springer, 769–778. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17385-1_65.
2. Глушко А.Д. Деретуляція бізнес-середувища в Україні в умовах воєнного стану. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали Міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції, 29 вересня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 24–27 (215 с.).
3. Стан та потреби малого і середнього підприємництва в Україні: аналітичний звіт. – Дія.Бізнес, 2024. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/analitika> (дата звернення: 24.04.2026).
4. Гайдук А. Б. Молодіжне підприємництво в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в умовах війни // Економіка та суспільство. 2023. № 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2491> (дата звернення: 24.04.2026).
5. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення // Journal of Innovations and Sustainability. 2023. Vol. 7, No. 3. DOI: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07> (дата звернення: 24.04.2026).

УДК 338.246.027:314151.3-054.72-045.24

*Білько Станіслав Сергійович¹⁸,
доктор філософії, старший викладач
Расторгуєва Анюта Сергіївна,
студентка,*

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗВОТНОЇ МІГРАЦІЇ МОЛОДІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сучасна міграційна криза, спричинена повномасштабним вторгненням росії в Україну, формує загрози для збереження трудового потенціалу країни. За даними ЦЕС (Центр економічної стратегії), станом на початок 2026 року закордоном перебуває близько 5,6 млн українських громадян, з яких щонайменше кожен п'ятий мігрант є представником молоді (громадяни віком від 14 до 35 років) [1]. Швидка інтеграція молоді у ринки праці інших країн збільшує ймовірність безповоротної втрати цих спеціалістів, провокуючи структурні дисбаланси на внутрішньому ринку праці та прискорене старіння нації. Саме тому задля запобігання поглибленню міграційної кризи, пріоритетним напрямом державної політики має стати впровадження економічних інструментів стимулювання повернення представників молоді, що виїхали за кордон.

Реалізація зазначеної мети передбачає використання таких економічних інструментів, як заохочення до повернення через фінансові програми підтримки та підвищення рівня заробітних плат, що залишається вирішальною умовою і послаблює фінансові бар'єри для повернення в Україну [2]. Важливо розуміти, що, запропонувавши молоді одноразову виплату за повернення, бажаного ефекту не настане. Згідно з дослідженнями ОЕСР (Організації економічного співробітництва та

¹⁸ Тези підготовлено в межах виконання НДР молодих учених «Інформаційна, економічна та правова безпека молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України», державний реєстраційний номер 0126U000633

розвитку) фінансові інструменти не формують намір повернутися, але вони здатні полегшити цей процес, якщо мігрант вже прийняв таке рішення [3].

Аналітичний підхід свідчить про те, що молоді мігранти повертатимуться у разі створення сприятливих економічних умов для відкриття бізнесу та можливості використання освіти чи досвіду, здобутого за кордоном. У зв'язку з цим обгрутованим є впровадження системи заходів на підтримку молодіжного підприємництва, зокрема грантів, для можливості розвитку ініціатив молоді, та державних програм кредитної підтримки для відкриття власного бізнесу або придбання нерухомості.

У контексті повоєнного відновлення показовим для України є досвід Грузії. Після збройних конфліктів, держава свого часу змістила фокус із соціальної допомоги на залучення до підприємницької діяльності [4]. Пріоритетним є надання грантової підтримки для відкриття власної справи, де, на відміну від прямої фінансової допомоги, грузинська модель передбачає закупівлю обладнання та інвентарю, забезпечуючи цільове використання коштів. Саме це дозволяє молодим фахівцям реалізувати свій досвід, отриманий за кордоном. Для подолання структурного безробіття держава фінансує курси професійного навчання для мігрантів, які повертаються, що сприяє прискоренню адаптації молоді до актуальних потреб місцевого ринку праці та підвищенню їхньої конкурентоспроможності. Задля посилення зв'язків з діаспорою Грузія впроваджує культурно-освітні проекти, які спрямовані на підтримку національної ідентичності молоді за кордоном [5].

В умовах безпекових криз та обмеженості бюджетних ресурсів особливої уваги заслуговує приклад Вірменії. У 2020 році урядом країни було започатковано програму реінтеграції молоді та висококваліфікованих фахівців з діаспори під назвою «iGorts». Цей інструмент передбачає цільове фінансування річних контрактів для громадян із закордонною освітою з метою їхнього працевлаштування в міністерствах та державних підприємствах країни. Така політика дозволяє одночасно забезпечити інтеграцію мігрантів через гарантоване робоче місце та здійснити передачу передового міжнародного досвіду в систему державного управління поствоєнної країни [6].

Політика Литви у цій сфері розглядає зворотну міграцію як інвестицію в людський капітал. Стратегія уряду Литви, замість прямих фінансових виплат (pay-to-go) полягає у спрямуванні коштів на створення інфраструктури для повернення молоді. Запуск програми «Create Lithuania» дав змогу економічно ефективно використовувати іноземні дипломи вдома. Розробка цифрової платформи «Я повертаюся до Литви» суттєво знизила витрати часу на пошук інформації щодо працевлаштування, оподаткування та вартості життя. Дієвість такої стратегії підтверджується статистично: у 2024 році кількість литовців, що повернулися майже в два рази перевищила кількість тих, хто виїхав [7].

Ще одним ілюстративним прикладом є Ірландія, влада якої розглядає мігрантів як стратегічний актив та інвестує в усунення економічних бар'єрів. Замість того щоб просто чекати повернення молоді, держава починає інвестувати у зв'язок з нею, поки та ще перебуває за кордоном. Для України це є важливим уроком: щоб молодь повернулася, з нею потрібно підтримувати зв'язок. Окремої уваги заслуговує програма «Global Ireland: Ireland's Diaspora Strategy 2020–2025», яка доводить, що ефективна політика повернення базується на попередніх інвестиціях у діаспору через програму підтримки емігрантів. Ключовим інструментом у цій моделі є фінансування програм з усуненням адміністративних бар'єрів, а також надання цільових грантів для відкриття власної справи після повернення. Такий підхід дозволяє перетворити «відтік мізків» на «циркуляцію мізків», коли молоді фахівці повертаються з новим капіталом та міжнародним досвідом [8].

Підсумовуючи, міжнародний досвід доводить, що успішна політика зворотної міграції вимагає переходу від пасивних виплат до активних економічних стимулів.

Стратегія України має поєднувати грантове стимулювання підприємництва, розбудову цифрової інфраструктури повернення та пряму інституційну інтеграцію фахівців. Поєднання цих інструментів дозволить ліквідувати структурні бар'єри та перетворити міграційну кризу на ресурс для професійної реалізованості.

Література

1. Центр економічної стратегії. Кожен сьомий юнак віком 18–22 виїхав за кордон. Як змінилася міграція українців за роки великої війни. 2024. URL: <https://share.google/Y3KwFiSWP9GCIRd4V> (дата звернення: 28.04.2026).
2. Онищенко С.В., Глушко А.Д. Регуляторні інструменти підтримки та відновлення національної економіки України. Академічна й університетська наука: результати та перспективи: XV Міжнародна науково-практична конференція, 02 грудня 2022 р. Полтава: НУПП, 2022. С. 43–45. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/11727>.
3. OECD. Sustainable Reintegration of Returning Migrants: A Better Return. Paris: OECD Publishing, 2020. URL: <https://share.google/UuhIKTxIwCg6VKjIJ> (дата звернення: 28.04.2026).
4. International Monetary Fund. Impact of Emigration On the Georgian Labor Market. Georgia: Selected Issues. IMF Country Report No. 25/217. Washington, D.C., 2025. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2025/217/article-A003-en.xml> (дата звернення: 28.04.2026).
5. International Organization for Migration. Return and Reintegration in Georgia. IOM Georgia. URL: <https://georgia.iom.int/return-and-reintegration> (дата звернення: 28.04.2026).
6. Office of the High Commissioner for Diaspora Affairs. iGorts: Fellowship program for diaspora armenians in the state institutions of the Republic of Armenia. Government of the Republic of Armenia. URL: <http://diaspora.gov.am/en/programs/25/fellowship> (дата звернення: 28.04.2026).
7. Стародуб А. Успішні міжнародні практики зворотної міграції громадян: рекомендації для України. Київ: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні; Центр міжнародної безпеки, 2025. 18 с. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2025/08/Starodub_Return-Migration_UKR.pdf (дата звернення: 28.04.2026).
8. Government of Ireland. Global Ireland: Ireland's Diaspora Strategy 2020-2025. Dublin, 2020. 19 р. URL: https://assets.ireland.ie/documents/Diaspora_Strategy_2020-2025.pdf (дата звернення: 28.04.2026).

УДК 338.246.8:316.776.23]-049.5-056.81”364”

Чигринець Вікторія Віталіївна,

студентка

Науковий керівник: Білько Станіслав Сергійович,

доктор філософії, старший викладач

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ БЕЗПЕЦІ МОЛОДІ В УМОВАХ КІБЕРВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Повномасштабне вторгнення росії та активна кібервійна кардинально змінили умови забезпечення інформаційної та економічної безпеки в Україні [1]. Молодь, будучи найбільш активним користувачем цифрових технологій, одночасно перебуває у стані підвищеної вразливості до кіберзагроз та економічної нестабільності внаслідок

постійної трансформації ринку праці. Цифровий простір, що слугує молодим людям основним середовищем навчання, комунікації та зайнятості, перетворився на простір гібридного протистояння.

Досвід кіберконфліктів початку XXI століття переконливо свідчить про те, що цифрова інфраструктура є одночасно стратегічним активом і вразливою ціллю. Зокрема, кібератаки проти Естонії (2007), Грузії (2008) та України (починаючи з 2014 р.) демонструють послідовну стратегію агресора: паралізувати медіа, фінансові та комунікаційні системи задля дестабілізації суспільства і підриву державного управління [2, с. 42]. Кожна нова хвиля атак відзначалась зростаючою складністю та масштабами, а цифрова глобалізація лише посилила ці загрози, зробивши їх транскордонними та важкопрогнозованими.

Молодь опиняється у вразливому становищі: вона є одночасно основним споживачем цифрових послуг і найменш захищеною соціальною групою від маніпулятивного впливу через соціальні мережі. Недостатній рівень критичного мислення та цифрової грамотності посилює ризики дезінформації, фінансового шахрайства та кібербулінгу. Паралельно закриття підприємств, міграція ІТ-фахівців та скорочення контрактів зменшують доступність робочих місць саме для тих, хто тільки виходять на ринок праці.

До основних загроз інформаційній та економічній безпеці молоді належать:

- зростання масштабів кібератак на освітні платформи та системи дистанційного навчання, що безпосередньо порушує доступ молоді до освіти та підвищення кваліфікації;

- цілеспрямовані інформаційно-психологічні операції ворога, орієнтовані на дезінформацію молодіжної аудиторії у соціальних мережах з метою підриву суспільної єдності та довіри до державних інститутів;

- уразливість цифрової фінансової інфраструктури, якою молодь активно користується (мобільний банкінг, електронні платежі), та ризик втрати заощаджень внаслідок кібератак;

- скорочення ринку праці для молодих ІТ-фахівців внаслідок відтоку компаній, падіння кількості контрактів через безпекові ризики та відсутність системи бронювання для більшості категорій молодих спеціалістів;

- залучення молоді до кіберзлочинної діяльності через тіньові цифрові мережі, форуми та пропозиції швидкого заробітку в умовах економічної скрути воєнного часу;

- порушення функціонування державних реєстрів, освітніх платформ та цифрових публічних сервісів, що обмежує можливості молоді в отриманні соціальних виплат, оформленні документів та пошуку роботи.

Кібератаки на критичну інфраструктуру (енергетичні об'єкти, телекомунікаційні мережі, банківські системи) призводять до каскадних збоїв, що охоплюють освітні заклади, місця роботи та соціальні установи [3]. Руїнування звичних каналів зайнятості особливо небезпечне для молоді, яка ще не встигла накопичити достатній обсяг фінансових ресурсів як основи економічної безпеки. Водночас, ці виклики несуть у собі й нові можливості: попит на фахівців у галузях кібербезпеки та Military-Tech стрімко зростає, формуючи нові ніші для молодіжної зайнятості [4].

Загрози економічній безпеці молоді не обмежуються лише ринком праці. Нестабільність цифрового середовища безпосередньо впливає на доступ до фінансових послуг, підприємницькі можливості та рівень довіри до економічних інституцій [5, 6]. Дослідження свідчать, що кіберзагрози здатні суттєво підривати довіру населення до державних та фінансових структур, що призводить до відтоку капіталу, зниження ділової активності та зменшення інвестицій у людський капітал [7, с. 403]. Для молоді,

яка тільки формує свою економічну суб'єктність, такі наслідки можуть бути особливо руйнівними у довгостроковій перспективі.

Для ефективного захисту інформаційної та економічної безпеки молоді в умовах триваючої кібервійни необхідно реалізувати комплекс заходів:

- запровадити обов'язкові програми з кібергігієни та медіаграмотності у закладах вищої освіти як складову захисту від інформаційних маніпуляцій;
- розвивати державно-приватне партнерство у сфері підготовки фахівців з кібербезпеки з гарантованим працевлаштуванням;
- забезпечити резервування та захист цифрових освітніх платформ, державних реєстрів і сервісів від DDoS-атак та деструктивного програмного забезпечення;
- створити молодіжні центри фінансової та цифрової безпеки для оперативного реагування на випадки кіберпереслідування та фінансового шахрайства;
- сформувати фонди підтримки молодіжного підприємництва у секторі Military-Tech та кібербезпеки для конвертації загроз у можливості розвитку.

Отже, кібервійна породжує принципово нові виклики для економічної та інформаційної безпеки молоді: руйнування звичних каналів освіти та зайнятості, вразливість цифрової інфраструктури й деструктивний вплив інформаційних операцій. Водночас ця ситуація формує запит на нове покоління фахівців – кваліфікованих, стійких до маніпуляцій та здатних трансформувати виклики у конкурентні переваги національної економіки. Визначальну роль у цьому процесі відіграє державна політика у сфері освіти, зайнятості та цифрової безпеки молоді.

Література

1. Krasnobayev, V., Yanko, A., Hlushko, A., Kruk, O., Kruk, O., Gakh, V., Onyshchenko, S., Maslii, O., & Hrashchenko, I. (2023). Economic and cyber security. *Medychna Knyha*. <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-98-5>.
2. Маслій О. А., Максименко А. П. Ризики та загрози економічній безпеці України у цифровій сфері в умовах війни. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023. Том 21 № 3(52). С. 179–199.
3. Onyshchenko S., Yanko A., Hlushko A., Sabelnikova P. Assessment of information protection level against unauthorized access. *ScienceRise*. 2023. № 2. С. 36–44. URL: <https://doi.org/10.21303/2313-8416.2023.003211>.
4. Детермінанти економічної безпеки держави в парадигмі цифрового розвитку: монографія / О.А. Маслій, А.О. Кудінова, А.А. Буряк, А.С. Янко, С.С. Білько. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 324 с. ISBN 978-617-8768-16-4.
5. Onyshchenko S., Maslii O., Hlushko A. Digital and Economic Security of the State Under Global Threats. *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2025. Vol. 1338. Pp. 580–602. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-89296-7>.
6. Маслій О., Черв'як А. Когнітивна модель підвищення рівня економічної безпеки держави за критеріями кіберстійкості. *Економіка та суспільство*. 2025. № 82. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-38>.
7. Жукова Ю. М., Юрченко О. А. Стратегії забезпечення економічної безпеки країни в умовах глобальних викликів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2024 р. № 2. С. 401–409.
8. Khudolii, Y. Minimization of Digital Risks in the State's Economic Security. *Grail of Science*. № 53. 22 Jun. 2025. pp. 179-188. DOI:10.36074/grail-of-science.20.06.2025.019.
9. Худолій Ю.С., Андрієць Т.Р. Інформаційна безпека вітчизняних банків: виклики та майбутні рішення. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 27 листоп. 2024 р. Полтава: Нац. ун-т ім. Ю. Кондратюка, 2024. С. 83.

Вовченко Оксана Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент
Коваленко Домініка Олександрівна,
студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ВІД ІНФЛЯЦІЙНИХ РИЗИКІВ

В умовах розвитку цифрових фінансів та трансформації ринку праці фінансова грамотність та здатність ухвалювати раціональні економічні рішення набувають особливої актуальності для економічної безпеки особистості. Питання формування фінансової культури є найбільш гострим для молоді – категорії населення, яка, попри високу адаптивність до інновацій, залишається вразливою до макроекономічної нестабільності. Ефективне управління особистими фінансами, зважене формування заощаджень та здійснення інвестицій виступають необхідними навичками у сучасному світі. Потреба у підвищенні фінансової обізнаності зумовлена не лише розширенням спектру складних фінансових інструментів, а й необхідністю мінімізації впливу глобальних кризових явищ, в тому числі інфляції, на добробут домогосподарств. Навички фінансової грамотності дозволяють самостійно і відповідально здійснювати управління власними фінансами, а також бути активними учасниками ринку фінансових послуг, що створює передумови для стабільного економічного розвитку.

Фінансова грамотність молоді розглядається не просто як сукупність знань про грошові потоки, а як комплексний механізм управління ризиками. Необхідно відмітити, що інфляція є невід’ємною частиною ринкової системи господарювання. Нормальним рівнем інфляції у розвинених країнах вважається 1-3%, показник 4-8% кваліфікується як помірний, а від 8% - високий [1]. Аналіз динаміки інфляційних процесів в Україні за період 2020-2026 рр. свідчить про високу волатильність (рис. 1), що зумовлено безпрецедентною сукупністю шоків як ендогенного, так і екзогенного походження.

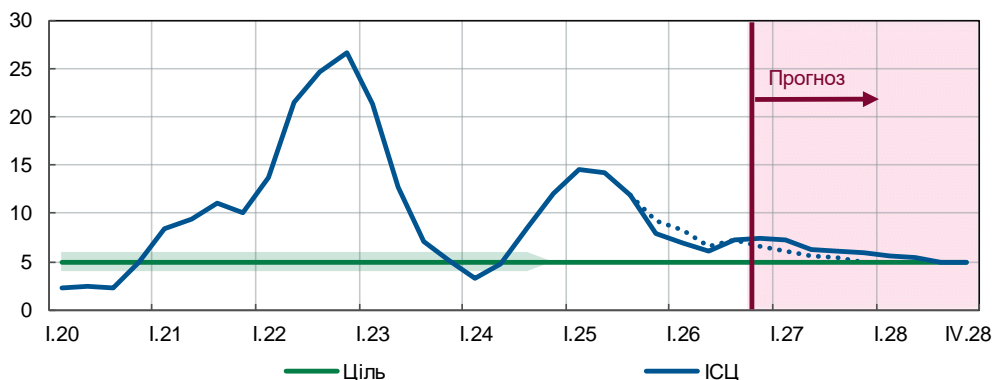

Рис. 1. Динаміка рівня інфляції в Україні протягом 2020-2028 років.

Джерело: за даними [2]

Початковий етап аналізованого періоду характеризувався помірними коливаннями, зумовленими наслідками пандемії COVID-19, що призвела до розірвання глобальних логістичних ланцюгів. Проте найбільш критична фаза дестабілізації – 2022-2024 роки, коли повномасштабне вторгнення спровокувало екстремальне зростання інфляційного тиску. Ця динаміка стала прямим наслідком руйнування виробничої інфраструктури, виникнення гострого дефіциту енергоресурсів та посилення

девальваційних очікувань населення. Водночас, починаючи з 2025 року та впродовж 2026 року, фіксується перехід до фази поступової стабілізації показників. Таке уповільнення темпів інфляції стало можливим завдяки реалізації жорсткої монетарної політики Національного банку України у поєднанні зі значними обсягами зовнішньої фінансової підтримки. Попри позитивну тенденцію, загальний стан економіки залишається в зоні підвищеного ризику, що зумовлено впливом безпекових чинників та невизначеністю щодо темпів відновлення ресурсного потенціалу країни.

Наявна динаміка інфляційних процесів безпосередньо визначає вимоги до рівня фінансової обізнаності населення. В умовах такої волатильності фінансова грамотність молоді трансформується з теоретичного базису на практичний інструмент адаптації, що дозволяє враховувати інфляційні ризики для забезпечення особистого добробуту. Розуміння причин виникнення інфляції та механізмів монетарного регулювання з боку НБУ дозволяє економічним суб'єктам точніше прогнозувати ринкову кон'юнктуру. Молоді люди з високим рівнем фінансової грамотності демонструють раціональну модель поведінки: вони схильні до довгострокового стратегічного планування, виваженого розподілу доходів та мінімізації імпульсивних споживчих витрат [3]. Натомість дефіцит знань суттєво ускладнює процес управління капіталом та унеможливорює ефективне збереження заощаджень в умовах інфляційного тиску.

Фінансова грамотність українських підлітків поступово підвищується, однак залишається низькою. Результати дослідження [4] свідчать про початковий рівень знань у цій сфері, що оцінюється 3 балами у 12-бальній шкалі. Низький рівень фінансової грамотності є характерною проблемою усіх українців (незалежно від віку, статі, регіону проживання), при цьому населення уникає розмов про особисті фінанси і методи управління ними та схильна більше витратити, ніж заощаджувати.

Ключовим вектором адаптації населення до сучасних економічних викликів є реалізація «Стратегії підвищення фінансової грамотності в Україні до 2030 року», ініційованої Національним банком України, метою якої є формування фінансово свідомого населення здатного раціонально розподіляти власні кошти та приймати зважені економічні рішення. Вона передбачає введення фінансової освіти в програми шкіл та вищих навчальних закладів, розвиток цифрових освітніх платформ і підтримку молодіжних ініціатив [5]. Основними суб'єктами формування фінансових знань виступають освітні заклади, сім'я, медіа, лідери думок, громадські організації, які повинні використовувати інноваційні підходи зацікавлення людей з використанням сучасних каналів комунікації – соціальних мереж, відеоконтенту, онлайн-курсів або тренінгів для впливу на різні цільові групи, в тому числі молоді.

Отже, розвиток фінансової грамотності молоді виступає дієвим інструментом мінімізації інфляційних ризиків та запорукою особистої безпеки. Реалізація цього потенціалу вимагає інтегрованого підходу, що охоплює академічне навчання, неформальні ініціативи та цифрові платформи [6]. Зміцнення освітнього базису молоді не лише сприяє стійкості фінансової системи, а й закладає фундамент для становлення економічно активного та відповідального покоління, здатного адаптуватися до сучасних глобальних викликів.

Література

1. Експерти Capital Times поділилися прогнозами курсу долара на наступний рік. Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/1015138.html>.

2. Інфляційний звіт, січень 2026 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2026-roku>.

3. Безділь М., Данилюк М., Дмитришин М. Формування шляхів підвищення фінансової грамотності молоді. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-71-146.

4. Українські підлітки мають початковий рівень фінансової грамотності – дослідження НБУ. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ukrayinski-pidlitki-mayut-pochatkoviyy-riven-finansovoyi-gramotnosti--doslidjennya-nbu>.

5. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy>.

6. Доценко К. А., Вовченко О. С. Напрями поліпшення фінансового забезпечення домогосподарств в умовах діджиталізації. Молодіжна наука: інновації та глобальні виклики. Збірник тез за мат-лами Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. Полтава: НУПП імені Юрія Кондратюка. 2024. С. 101-102. URL: https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2024/mnigv/zbirnik_tez_konferencii_2024_ost.pdf#page=101.

Наукове видання

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА:
ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО**
Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції

Комп'ютерна верстка

Ю.С. Худолій, С.С. Білько

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.

Електронне видання.